C

N

I

Gouv

Vra

By J

Geographische en Historische Beschrijving der Kusten

VAN

NOORD-AMERICA,

Met de Natuurlijke Historie des Landts:

Door den Heer DENYS,

Gouverneur Lieutenant Generaal voor den Koning van Vrankrijk, en Eigenaar van alle de Landen en Eilanden welke gelegen zijn van Cap de Campseaux af tot aan Cap des Roziers.

t' AMSTERDAM,

By JAN TEN HOORN, Boekverkooper over 't Oude Heeren Logement, in de Histori-Schryver. A. 1688.

Op

N

BLAD-WYZER

Op de Beschrijving der Kusten en Natuurlijke Historie VAN

NOORD-AMERICA.

EINDE.

AAN DEN LEEZER.

'T Is niet zonder groote moeite geweest dat ik my eindelijk overgegeeven heb aan de beden van eenigen mijner Vrienden, en dat ik aan hun nieuwsgierigheid heb vergund de Beschrijving, welke ik u geef, van het schoonste gedeelte van Nieuw-Vrankrijk. Mijn wederstreeving hier in sproot niet uit het gebrek der zaaken die ik te zeggen had, maar uit de weinige beyvering welke ik al mijn leven gehad heb tot de schikking en çierlijkheid der woorden. In der daad, het waar tot de voldoening des Leezers te wenschen geweest, dat dit Werk geschreeven was met een gantsch andere stijl als de geene die ik nu vijftig Jaaren heb gebruikt, zonder dat mijn zee-bezigheden en een verkeering van by de veertig Jaaren met de Wilden my ooit de gelegentheid hebben konnen geeven om ze te veranderen. Maar zo men niet al de bevalligheid en de regelmaatigheid, die 'er in de redeneering behoorde te wezen, vind; ten minsten kan ik verzekeren, dat d'oprechtigheid in alle de dingen, die ik verhandel, zulks vergoeden zal.

De verscheidene tochten die ik na alle de Zeeplaatsen van Nieuw-Vrankrijk gedaan heb, en de lange tijd dat ik de eer heb gehad van het gebied voor den Koning te voeren, zo op d' Eilanden der groote Baay van S. Laurens als op het vaste Land, en dat ik met mijn Huisgezin daar woonachtig ben geweest, hebben my de gelegentheid gegeeven om, volgens mijn neiging, opmerkingen te maaken over alles, 't geen my in dit Land nut of curieus gedocht heeft.

't Is door mijn eigene ondervinding dat ik geraakt ben uit het gevoelen, daar men langen tijd in geweest heeft, dat d' overmaatige koude dit groot Land onbewoonbaar maakte; en ik heb erkend, dat z' 'er niet langer duurt als in Vrankrijk, en dat ter plaatsen daar men de ploeg te werk heeft gesteld, 't aardrijk byna overal bekwaam is om alle de soorten van Vruchten, Graanen, enz. welken wy in onze Provincien hebben, voort te brengen: 't geen men niet in twijfel kan trekken, dewijl het klimaat het onze gelijk is, zijnde het Land op de zelve hoogte gelegen. 't Is ook lichter te bevolken als eenig der Landen van America daar wy Colonien hebben, vermits de reis kort is, en byna geheel onder de zelve paralel gedaan word als men gewoon is te vertrekken om derwaarts te gaan.

Al het hout, 't geen 'er gehakt word om de grond te zuiveren, is bekwaam of tot het bouwen van huizen, of tot het maaken van schepen en masten, of tot asschen, en alle d' andere gebruiken daar het hout toe gebezigd kan worden; behalven dat de groote menigte van veilige havens,

die

die langs de gantsche kust zijn, den handel, dien men daar kan drijven, zeer veel zullen verlichten.

Daar zijn Mijnen van Steenkool in d' uitstrekking van mijn gebied, en op den oever der zee, welke zo goed gevonden word als die van Schotland, *door de proeven die ik 'er tot verscheidene maalen op de plaats en in Vrankrijk, daar ik 'er monsters af heb doen brengen, af genomen heb. Om kort te gaan, alles helpt om de meening, welke de Koning heeft, van de Bevolkingen, die hy in de vreemde Landen stuurt, gelukkig te maaken, te bevoorderen.*

Indien de Bakkeljaauwvangst onze Schepen na deze kusten getrokken heeft, de handel heeft de zelve werking voortgebracht ten opzichte der Wilden, welke door den omgang met de Franschen zodanig van zeden veranderd zijn, dat ik het raadsaam geoordeeld heb het onderscheid, 't geen 'er tusschen hun beleid en tegenwoordige manier van leven is, in vergelijking van het geen 't welk zy leidden eer het overmaatig gebruik van de brandewijn en wijn hun eerste geneigdheden verdurven hadden, te doen aanmerken.

Belangende de Dieren, die daar zijn: mogelijk heeft men nooit iets zo zonderling gezien als 't geen ik zeg van d' ingeeving der Bevers, van hun naarstigheid, van hun tucht, van hun onderstelling, van hun gehoorzaamheid in den arbeid, van de grootheid hunner werken, van de vastheid hunner gebouwen, en van alles 't geen het vernuft dezer Dieren betreft.

Men zal ook bekomen, dat de loosheid der Vossen in de Trapganzen te betrappen alles overtreft 't geen elders daar af gezegt mag worden; en de behendigheid der Honden in hen na te aapen zal den Leezer niet minder wonderlijk voorkomen. Eindelijk, men zal 'er zo veel dingen in vinden, welke een naauwkeurige opmerking verdienen, dat men oordeelen zal, dat ik met deze Beschrijving ten minsten eenig nut aan het gemeen gedaan zal hebben.

GEOGRAPHISCHE BESCHRYVING
Der Kusten van
NOORD-AMERICA.

I. HOOFDSTUK.

't Geen handelt van alle de Kusten, Eilanden, en Rivieren, van de goedheid des Aardrijks, van de hoedanigheid des Houts, van de Vogelen, Visschen, Dieren, en andere dingen begreepen in de gantsche uitgestrektheid der Kusten van de Rivier Pentagouet af tot aan die van S. Jan, met de verovering welke d' Engelschen daar af gedaan hebben, en 't geen den Auteur daar wedervaaren is.

DE Rivier *Pentagouet*, aldus geheeten door de Wilden, is de geene die zich tot aan *Nieuw-Engeland* uitstrekt, welke ik niet gezien heb, noch ook de Kust tot aan de Rivier van *S. Ian*; weshalven ik 'er niet af spreeken zal als volgens 't verhaal, 't welk my de geenen, die daar gewoond hebben geduurende den tijd dat wylen Mijn Heer de Commandeur *de Razilly* na de belegering van Rochel heen toog om dit Land te gaan bewoonen, daar af hebben gedaan. 't Fort *Pentagouet* was gebouwd door wylen Mijn Heer *de la Tour*; en zynde geduurende d' oorlogen door d' Engelschen op de Franschen veroverd, wierd het door een verdrag gemaakt

met

met Vrankrijk, ten versoek van de Heeren der Compagnie van *Canada*, weder gesteld in de handen van den Heer *de Razilly*, op de voorwaarden begreepen in het Tractaat hier na aan het eind van dit Boek ingelijfd. Sedert dien tijd heeft hy 'er altijd Bezetting onderhouden tot aan sijn dood, waar na Mijn Heer *d' Aunay Charnizé* door een verdrag, 't geen hy maakte met den Broeder des Heeren *de Razilly*, op hem volgde. Hier na stelde den Heer *le Borgne* van Rochel zich in de bezitting door arrest des Parlements van Parijs, en als Crediteur van den gemelden Heer *d' Aunay*, zo wegens *Pentagouet*, *Port Royal*, als *Haive*, eerste woonplaats des gemelden Heeren *de Razilly*, daar hy groote kosten gedaan had, zo in sijn gebouwen en fortificatien als met 'er volk te doen komen om 'er te woonen. Daar was alreeds een schoon eind landts beploegd, 't geen hy veel verder voortgezet, en daar door dit Land in een anderen staat gebracht zou hebben, als de geenen die op hem gevolgd zyn, welke in plaats van de hand aan dit werk te houden, in tegendeel *Haive* verwoest, d' inwoonders te *Port Royal* gebracht, en allen hun gebuuren den oorlog aangedaan hebben. En *le Borgne*, die Heer van alle dese Landen pretendeerde te wesen, als Crediteur van den Heer *d' Aunay*, in den jaare 1654. verstaan hebbende dat ik aan het Eiland van *Cap Breton* gekomen was, met commissie der Heeren van de Compagnie, om het te doen bewoonen, nam sijn slag waar om my daar af te versteeken, dat al mijn volk aan land gevoerd hebbende ten einde de ploeg in d' aarde te zetten, ik na *S. Anna* gegaan was, om aldaar dese Haven te besichtigen. Hy stuurde sestig man aan *Cap Breton*, die mijn volk overrompelden, en 'er sich meester af maakten, gelijk ook van het Schip 't geen ik daar gelaaten had, en van alles wat 'er in was. Vervolgens zonden zy vijf-en-twintig man in hinderlaag op den weg, dien zy wisten dat ik houden moest. Zy kreegen my, hebbende maar drie mannen by my, en sonder wapenen, en brachten my gevangen te *Port Royal*, met al mijn volk, de toerusting die zy genomen hadden, en mijn Schip en koopmanschappen, waar van de schade voor mijn hoofd bedroeg drie-en-vijftig duisend ponden, gelijk my de laading kwam te staan,

Wedervaaren van den Auteur met den Heer le Borgne.

daar

daar ik nooit iets af weer heb konnen krygen. 't Volgende jaar ſtelde *le Borgne* een Commandant in het Fort, 't geen ik aan *Cap Breton*, ter plaatſe *S. Pieter* geheeten, had doen opwerpen.

Terwijl zy my gevangen na *Port Royal* voerden, toogen wy door *Haive*. De geenen, die my geleidden, hadden order om alles in de brand te ſteeken, ſonder ſelfs de Kapel te ſpaaren, welke in drie of vier uuren door de vlammen verſlonden wierd, met de Fortres en andere gebouwen, waar van de ſchade meer als honderd duiſend ponden bedroeg. 'k Was zo haaſt niet te *Port Royal* gekomen, of men ſmeet my in een gat, met de boeyens aan de beenen; uit het welk eenigen tijd daar na verloſt zynde, toog ik weer na Vrankrijk, om mijn klachten te doen: alwaar vervolgens een andere Commiſſie van de Heeren der Compagnie tot mijn herſtelling verkreegen hebbende, die my beveſtigd wierd door Opene Brieven des Konings, keerde ik weder in de Wooning van *S. Pieter*, aan *Cap Breton*, welke my wedergegeeven wierd uit kracht van mijn Opene Brieven, en van mijn Commiſſie, door den geene die daar voor *le Borgne* het gebied voerde, welke alstoen na de Rivier van *S. Ian* gegaan was, om te trachten den Heer *de la Tour*, dien de zelve toebehoorde, t'overrompelen, onder den dekmantel van hem met eenige leeftocht te geryven, 't geen ik naderhand te weeten ben gekomen uit een man, dien ik uitdrukkelijk heen geſonden had om hem mijn Opene Brieven aan te kondigen, 't welk hy in gevolg van de macht die hy had volbracht. Dit verplichtte *le Borgne* d'uitvoering van den aanſlag, dien hy tegens den Heer *de la Tour* had, tot op een ander maal uit te ſtellen, om te trachten door het middel van ſijn volk, 't geen hy weer in twee chaloepen deed treeden, en na *Port Royal* keeren, op ſijn wederkomſt den geen te verraſſen, die hem mijn Commiſſie aangekondigd had, en d'Origineelen in handen te krygen, om vervolgens my t'overrompelen, en uit myn beſitting te ſtooten, gelijk hy alreedts had gedaan. Doch dit viel gantſch anders uit: want daags na hun vertrek kwamen d'Engelſchen in de Rivier van *S. Ian*, taſten den Heer *de la Tour* aan, en deeden hem

Den Auteur keerd na Vrankrijk, en komt met een andere Commiſſie te rug.

Veroverin-gen der Engelschen.

aanzeggen dat hy zich over sou geeven, 't geen hy genoodzaakt was te doen, zynde zonder leeftocht, en hebbende 'er geen gekreegen van Mijn Heer *le Borgne*, gelijk hy meende, 't welk hem belette de plaats te konnen houden. d' Engelschen toogen van daar na *Port Royal*, alwaar *le Borgne* het gebied voerde, dien zy insgelijks sommeerden om sich over te geeven; 't geen niet hebbende willen doen, wierpen d' Engelschen drie honderd man te lande. Om zich daar tegen te stellen, stuurde *le Borgne* zyn Sergent met een gedeelte van zyn volk. Daar viel een gevecht voor tusschen de twee partyen, in het welk de gemelde Sergent dood bleef, hebbende d' overigen de vlucht genomen. *Le Borgne* vond sich in groote bekommering; want van honderd twintig man der synen, met d' inwoonders die wel honderd vijftig uitmaakten, kon hy 'er niet een vinden die bekwaam was om te commandeeren: 't geen hen noodzaakte zich op verdrag over te geeven, eer by gebrek van moed, als van allerhande krygs- en mond-voorraad, daar zy genoegsaam af voorsien waren om de plaats te houden. d' Engelschen meesters van het Fort zynde, wilden geen der artijkelen, welken zy hen vergund hadden, meer houden; dienende de lafhertigheid der verwonnenen den zeeghaftigen tot dekmantel. Sedert dien tijd zyn d' Engelschen altijd gebleven in de bezitting van het Fort *Pentagouet*, van de Rivier van *S. Ian*, van *Port Royal*, en van *Haive*, tot nu toe dat de Koning de zelven weer aan zich heeft getrokken.

Eenigen tijd daar na kwam de Zoon van den Heer *le Borgne* weder, om sich te *Haive* te bevestigen, alwaar hy een Fort van palissaaden maakte. Hy had by sich eenen *Guilbault*, Koopman van Rochel, die hem al de leeftocht en koopmanschappen, welken hy van nooden had, beschikte, zullende zyn betaaling vinden uit den handel die daar gedreeven sou worden. d' Engelschen ondertusschen te weeten krijgende, dat *le Borgne* te *Haive* was, toogen derwaarts om hem gevangen te neemen; maar *le Borgne* hen ziende komen, vluchtte in 't bosch met eenigen der zijnen, waar van het grootste gedeelte met *Guilbault* in het Fort bleef, beslooten hebbende sich te verdedigen. In der daad sy verduurden den aanval der Engel-

Engelschen, van de welken verscheidene op de plaats sneuvelden, onder anderen hun Bevelhebber; 't geen hen noodzaakte voor eenigen tijd af te wijken: maar *Guilbault*, die geen ander belang in dese zaak had als sijn goed te bergen, verdroeg sich naderhand met d' Engelschen om hen het Fort in handen te stellen, op voorwaarde dat alles 't geen hem toebehoorde, of den geenen die by hem waren, hen wedergegeeven sou worden; 't geen volbracht wierd. Maar d' Engelschen in het Fort gekomen zijnde, en *le Borgne* daar niet gevonden hebbende, wilden niet dat hy in het verdrag begreepen sou wezen; 't welk hem noodsaakte, zijnde sonder leeftocht in 't bosch gevlucht, sich kort daar na gevangen te komen geeven. Zy brachten hem te *Baston*; alwaar hem langen tijd bewaard hebbende, stelden sy hem eindelijk weer in vryheid door een verdrag, 't geen sedert niet gehouden is, 't welk naderhand verscheidene oorlogen onder hen veroorsaakt heeft, die my groote schaden toegevoegd hebben, hoewel ik 'er geen deel in nam, en dat ik geen ander oogmerk had als my in mijn gebied tot mijn bevestinging en tot mijn zaaken te beyveren, sonder my met die van anderen te bemoeyen.

Maar ik had noch andere rampen te verwachten; en wat moeite ik aanwendde om mijn octroy op de vreedsaamste manier die het mogelijk was te doen gelden, verkreeg den Heer *de la Giraudiere*, die sich sedert eenigen tijd in de Rivier van *S. Maria* was komen ter neder zetten, door verstrikking een tweede octroy van de Heeren der Compagnie, maakende hen wijs dat *Cap de Campseaux* ter plaatse van *Cap S. Louis* was, die 'er meer als vijf-en-twintig mijlen van af gelegen is. Hy bracht honderd man in 't land, welke te *Campseaux* aankwaamen, alwaar sy wisten dat mijn Schip komen moest, gelijk het wel haast daar na deed, 't geen hy arresteerde, met verbod aan den Kapitein van iets over te geeven, uit kracht van sijn nieuw octroy 't welk hy my deed aankondigen, gebiedende my te gelijk mijn wooning aan hem over te geeven, met alles 't geen ik pretendeerde tot aan *Cap S. Louis*, welke men gezegt had de gemelde *Cap de Campseaux* te zyn. In waarheid hier over wat versteld staande, antwoordde ik, dat men

Wedervaaren van den Auteur met den Heer de la Giraudiere.

de Heeren vande Compagnie kwalijk onderrecht had, welke niet geeven konden 't geen sy alreedts aan my hadden verkocht, maar hebbende my daar op te gemoet gevoerd, dat, zo ik het niet goedwillig wilde overgeeven, men het my met geweld sou doen overgeeven, verzochten my meer als honderd twintig man, die ik by my had, weetende dat mijn Schip gearresteerd was, en dat ik niet leeftocht genoeg had om hen daar te houden, hun afscheid, 't geen ik hen toestond, na hen echter al voorens gebruikt te hebben tot alle mijn huizingen met twee kleine bolwerken te besluiten en te versterken, welk versien met acht stukken kanon en eenige steenstukken en met een omvang van tonnen met aarde, my in staat van verweering stelden: waar na van al mijn volk niet meer als twaalf man gehouden hebbende, zond ik de rest na het Eiland van *Cap Breton*, met brieven aan de Kapiteinen der Visschers van hen t' ontfangen, hen doortocht te geeven, en my eenige leeftocht te stuuren, zo sy ze hadden, 't geen sy deeden zo goed als sy konden. *Giraudiere* en sijn Broeder, met al hun volk eenigen tijd daar na het vertrek der mijnen verstaande, en geloovende geen wederstand te sullen vinden, kwamen sy aanzetten, met het voorneemen van my te dwingen aa[illegible]n over te geeven, 't geen ik hen geweigerd had: maar sy [illegible]nden zeer verbaasd als sy my in staat zagen van hun onderneeming te wederstaan. Zy deeden my een twede bevel van de plaats aan hen in te ruymen, of anders dat sy ze souden overweldigen, en dat ik mijn leven alzo niet in gevaar moest stellen: maar hebbende hen geantwoord, dat sy meer zorgs voor het hunne souden draagen, en dat, hebbende twaalf mannen by my so wel gemoedigd om mijn goed te verdedigen, als zy waren om het onrechtvaardiglijk te neemen, wy hen niet ontzien souden, vernoegden sy sich met drie dagen in het gesicht van 't Fort te leggen, sonder iets te doen als zich gints en herwaarts te wenden, waar na sy weer te rug keerden. Eenigen tijd daar na kwam den Heer *le Bay*, Broeder van *la Giraudiere*, weder, en verzocht my te spreeken. Hy zei my, dat hy mijn wooning van *S. Pieter* ingenomen had, daar maar vijf mannen waren, welken ik daar alleenlijk tot den handel hield; en hebbende my voorgesteld

ons

ons te ſamen te verdraagen, kwamen wy, na verſcheidene twiſtingen die wy in dit geſprek hadden, over een, dat hy my *S. Pieter* weder ſou geeven, en dat ik hen *Chedabouton*, daar ik alstoen was, in handen ſou leveren; dat zy my met hun Schip weer in Vrankrijk ſouden brengen, zijnde 'er geen ander op de Kuſt; dat wy onſe pretentien in de handen der Heeren van de Compagnie ſouden ſtellen, om ons te vereffenen; en dat wy ons ſouden houden aan 't geen ſy daar over ſouden uitſpreeken: 't welk van wederzijde getekend wierd.

Zy brachten my vervolgens weer in Vrankrijk, volgens ons verdrag; en na onſe geſchillen aan de Heeren van de Compagnie voorgeſteld te hebben, verklaarden ſy verſtrikt te ſijn geweeſt, en gaven een vonnis, door het welk zy alles, 't geen den Heer *de la Giraudiere* van hen verkreegen had, vernietigden, en my in alle mijn rechten herſtelden. Dit werk veroorſaakte my echter voor meer als vijftien duizend rijksdaalders aan ſchaden, zo wegens de penningen die ik uitgeſchooten had tot het onderhoud en het beleid van honderd twintig man, als wegens mijn beploegingen, gebouwen, en beeſten, welke altemaal verlooren en verwoeſt waren; 't geen alle mijn ſchikkingen ſodanig verbrak, dat ik 'er my niet weer heb konnen beveſtigen, zulks dat ik genoodſaakt was my te *S. Pieter* aan *Cap Breton* te vertrekken, daar ik my ongetwijfeld wegens mijn ſchaden herſteld ſou hebben, door d' ontmoeting van eenige Wilden die men noch niet en kende, welke my kwamen vinden, en my twee chaloepen vol Bontwerk brachten, boven mijn gewoonlijken handel, 't geen wel vijf-en-twintig duiſend ponden kon bedraagen: maar door een ongeluk, daar men d' oorzaak nooit af heeft konnen weeten, vloog de brand by nacht in een zolder, daar men niet gewoon was vuur te brengen, en verbrandde alle mijn huizingen, koopmanſchappen, meubelen, voorraad, leeftocht, meel, wijn, wapenen; kortom, alles 't geen ik op deſe plaats had wierd door de vlammen vernield, ſonder iets te konnen bergen; en al mijn volk was genoodzaakt, ſo wel als ik, 't geweld 'er af in 't bloote hembd t' ontvluchten. Daar wierd niets gebergd als een half oxhoofd

Den Auteur keerd weder na Vrankrijk daar hy in zyn rechten herſteld word.

Vertrekt ſich te S. Pieter aan Cap Breton, alwaar de brand alle ſyn goederen vernield.

oxhoofd brandewijn, en zo veel wijn, met omtrent vijf honderd ſchooven koorn, die men met groote moeite uit een ſchuur haalde, daar de vlam noch geen vat aan had gekreegen; ſonder het welk wy altemaal genoodzaakt ſouden zyn geweeſt de koſt met de Wilden in de boſſchen te gaan zoeken, verwachtende de volgende lente. Ziet daar, hoe ik tot noch niets in dit Land heb konnen uitrechten, ſo ter oorſaak der oorlogen welken men my uit nijd verwekt heeft, als door het ongeluk van brand, daar ik nooit, gelijk ik alreedts gezegt heb, den oorſpronk af heb konnen ontdekken; 't geen men niet wyten moet noch aan mijn achteloosheid, noch aan het gebrek des aardrijks, gelijk ook niet aan d'onkunde des Landts, daar ik de voordeelen genoegſaam af wiſt: 't welk my met ſekerheid doet ſeggen, dat ik, ſonder mijn rampen, door mijn vlyt en arbeid in weinig tijdts een aanmerkelijke fortuin gemaakt, en van dit aardrijk alle de voordeelen getrokken zou hebben, welken het my aanbood.

't Is dan zeer gewis, dat men het met zo veel genoegen als Vrankrijk zelf kan bewoonen, als maar de nijd der Franſchen tegens malkander de voorneemens der beſt meenenden niet in de grond boort, en dat 't geen eenmaal aan een particulier gegeven is van land om te bebouwen aan hem mag blyven, ſonder daar in ontruſt, noch 'er af ontbloot te konnen worden: anders zal niemand ooit met genegentheid arbeiden om dit Land bewoonbaar te maaken; en het zal altijd bloot geſteld wezen voor de geweldenaryen der ſterkſten, of der geener die het meeſt in aanſien ſullen zyn: 't gunt alle de goede onderneemingen, welken de geenen, die 'er de kennis af hebben, daar konnen maaken, met groote glorie voor Sijn Majeſteit, en een groot voordeel voor Vrankrijk zelf, altijd in de grond ſal booren.

Rivier Pentaguet. Maar laat ons mijn ongelukken daar laaten, en mijn beſchryving vervolgen. De Rivier *Pentagouet* is redelijk wyd aan haar mond, en loopt tien of twaalf myien landewaarts in. De Schepen van twee tot drie honderd vat konnen daar in opzeilen tot aan het Fort der Franſchen, 't geen gelegen is ter rechter hand van den inkomſt. d'Engelſchen woonen aan

aan de ſlinker hand, en hebben 'er veel volks, met een groote uitgeſtrektheid van bebouwd land. 't Land is 'er zeer aangenaam, en het aardrijk goed. Aan beide zyden der Rivier ſijn de Boomen ſchoon, en in groote menigte, als Eikenboomen, Berkenboomen, Beukeboomen, Eſſchenboomen, Maſthoutenboomen, en van alle andere ſoorten welken wy in Vrankrijk hebben. Daar ſijn ook veele wilde Pijnboomen, niet ſeer grof van draad, maar veertig ja ſeſtig voeten hoog ſonder takken, zeer bekwaam om deelen af te maaken, ſo voor ſchepen als voor huizen. Ook heeft men 'er veele Dennenboomen van driederley ſoorten, waar van d' eenen een plat blad hebben, van de langte en breedte eener neſteling, puntswijze langs de tak heen, zijnde de geene welkers draad de grofſte is. De twede ſoort heeft het blad wel even eens, maar het komt rondom de tak, en ſteekt: en de darde heeft ook het blad rondom, maar ylder en verder van malkander, en ſteekt niet; men noemt ze Pruiſſche, hebbende den draad veel geſlootener als d' anderen, en is ook veel bekwaamer tot Maſthout, en de beſte van allen. d'Eikenboomen van dit geweſt ſijn ook beter als in alle d'andere plaatſen van *Nieuw-Vrankrijk*; en hoe men verder na 't Noorden komt, hoe 'er allerhande hout ſlechter is. Geboomte.

Daar is ook een groote menigte van Maſthout in *Nieuw-Engeland*, 't geen 'er tegenwoordig geheel *Engeland* af voorziet, en 't geen men veel beter vind als dat uit *Noorwegen* komt. De reden, die ik 'er af kan geeven, is dat hoe deze Dennenboom den draad geſlootener heeft, hoe ze beter is, zijnde die van *Noorwegen* van deſe hoedanigheid; 't geen, mijns oordeels, daar van komt, dat deſe Boomen op bergen waſſen, daar ze den voet droog hebben, en dat de groote koude deſer geweſten het hout ſamenſluit, zulks dat het ſap 'er niet voedſel genoeg aan geeft om 'er den draad af te doen ſwellen, maar alleenlijk tot de hoogte; en de Boom word niet dik als na de maat dat ze opſchiet.

In *Nieuw-Engeland* doet de hette de ſelve werking; want de Dennenboomen groeyen 'er ook op drooge en hooge plaatſen: maar de Zon door haar kracht d' overtollige vochtigheid van deſe Boomen opdroogende, 't welk belet dat de

draad opswelt, houdende dien geslootener, geeft hen een veel sterker samenbinding, die hen van beter hoedanigheid maakt als de geene welke door de koude aan die van 't Noorden medegedeeld word.

'tBewijs van mijn redeneering is, dat al het Masthout, 't welk in *Nieuw-Vrankrijk* valt, van *Haive* af tot aan de mond der groote Rivier van *S. Laurens*, daar het Land gemaatigd is, niet goed is, vermits het veel grover draad heeft als 't geen te *Port Royal*, in de Rivier *S. Ian*, of in die van *Pentagouet*, 't welk het beste is, valt.

Wat dat van *Kebek* belangt, 't moet ook van goede hoedanigheid wezen, dewijl 'er koude beneden aan de Rivier, en warmte boven aan is. Ik kan 'er niet meer af zeggen, vermits ik het niet gezien heb.

Beesten en Vogelen omtrent de Rivier Pentagouet.

Maar om weder tot de Rivier *Pentagouet* te keeren: men heeft 'er een menigte van Beeren, die sich voeden met de ekels, welken zy 'er vinden. Zy hebben het vleesch seer lekker, en blank als Kalfsvleesch. Daar zyn ook veele Elanden, weinig Bevers en Otters, maar een groot getal van Haazen, Perdryzen, Terteldulven, en andere Landvogelen in de Lente, en in de Winter noch meer Rivier- en Zeevogelen, die daar in zeer groote menigte komen, als Trapganzen, Teelingen, Waterravens, en van verscheidene andere soorten, welke des Somers na 't Noorden gaan, en 's Winters, als de Rivieren toevriezen, 't geen zeer selden aan de kant van 't Zuiden gebeurt, weer derwaarts keeren.

Eilanden en Makereelvisschery in de Rivier, &c.

Eer men in de Rivier komt, zyn 'er verscheidene Eilanden een weinigje in de ruimte, rondom de welken d' Engelschen zeer veel Makereel vangen, en zelfs in de mond der Rivier daar het Eiland der *Woeste Bergen* is. Als men na *Baston* gaat, ziet men ook noch veele Eilanden, alwaar d' Engelschen in de Lente hun Makereelvisschery aanstellen, daar zy een seer grooten handel mêe dryven in alle hun Eilanden van de *Barbados* of *Antilles*, 't geen hen het meest verrijkt heeft. Wat den Haring belangt, zy hebben ze niet veel, maar wel Sprot, 't geen 'er een soort af is, doch op ver na zo goed niet. Geduurende de Winter alleen vangen zy rondom dese Eilanden Bakkeljaauw, die zy in de Vorst te droogen

gen hangen. Onſe Franſchen gaan ze in de Lente koopen, en brengen hen in wiſſeling Zout, Wijn, Brandewijn, en andere koopmanſchappen. Boven aan deſe Rivier is veel Zalm, Elft, en andere Zeeviſch; want wat die van 't zoet water belangt, 'k heb noch niet gehoord dat men z' 'er gevangen heeft.

Van de Rivier *Pentagouet* af tot aan die van *S. Ian* mag omtrent veertig of vijf-en-veertig mijlen wezen. d' Eerſte Rivier, welke men langs de Kuſt ontmoet, is die der *Etechemins*, welke van *Baſton* af tot aan *Port Royal* den naam des Landts voert, waar van daan de Wilden, die deſe gantſche uitſtrekking bewoonen, ook den ſelven naam voeren. In deſe Rivier is een groot getal van Eilanden, eenigen van twee mijlen in 't rond, d' anderen van meer of minder, welke altemaal gelegen zyn in een Zeeboezem van een grooten omvang, daar Schepen van honderd vijftig vat in alle ſekerheid konnen leggen. In deſen Zeeboezem ontlaſten ſich verſcheidene Vlieten, in de welken men Zalm, Elft, Zeeſnoek, en Sprot vind; en langs de Kuſt vangen ze Bakkeljaauw, en andere Viſſchen van allerhande ſoorten. Gaande na de Rivier van *S. Ian*, ontmoet men 'er Eilanden, en groote Zeeboezemen, die 'er insgelijks mee vervult zyn; en vier of vijf mijlen van de Rivier der *Etechemins* is een andere Rivier, die omtrent een half mijl wijdte heeft, in de welke twee of drie mijlen opvaarende, vind men kleine Eilanden, bedekt met Dennenboomen, Berkenboomen, eenige Eiken- en andere Boomen. Hooger op in de gemelde Rivier is een Waterval, die de Schepen belet verder te vaaren: de Canoos konnen 'er komen. 'k Heb haar uitgeſtrektheid niet konnen verneemen. Daar zyn eenige Bergen welke zich boven aan opdoen, en veele Beemden die langs haar oevers leggen, waar van eenigen, na men zegt, vry groot zyn. Alle de Boomen vertoonen 'er ſich ſeer ſchoon. Men heeft 'er veele Eiken- en andere ſoorten van Boomen, daar ik alreedts af geſproken heb. Men meent, dat deſe plaats eertijds *S. Croix* heette, en dat het de geene is daar de Heeren *de Mont* en *de Champlain* een Wooning hebben willen doen bouwen: ſo goed en aangenaam vonden zy deſen oord, meer als alle d' anderen die ſy geſien hadden.

Rivier der Etechemins.

Tegen over de laatſte Zeeboezem, in 't ruim van de Zee, doen ſich Eilanden op, welker grootſte 't Eiland *Menane* heet, 't geen men, komende uit de Zee, van verre ziet, en tot kennis der Rivier van *S. Jan* dient, hoewel de mond van de ſelve wel ſes of ſeven mijlen daar van af gelegen zy.

Op alle deſe Eilanden, welke in de Zee leggen, twee of drie mijlen van het groote land, heeft men een menigte van allerhande Vogelen, die daar in de lente hun jongen gaan uitbroeyen, en onder andere veele Exters, welke Vogelen zyn ſo groot als Hoenders, met ſeer groote vleugelen, en welker Jongen uitſteekend goed ſijn om te eeten. Deſe Vogelen vangen de Makereel, Haring, en Sprot, daar ſy ze maar konnen vinden. Men heeft 'er ook Trapganzen, Endvogels, *Moyaques*, *Goilans*, *Eſterletten*, Zeeperroketten, Zeeduiven, en allerhande andere Vogelen in groote menigte.

Van de laatſte Zeeboezem na de Rivier *S. Jan* gaande, heeft men niet als Klippen ſes of ſeven mijlen ver, ter welke oorſaak de Kuſt ſeer gevaarlijk is; en omtrent drie vierde

Klip van Lapis Laſuli.

deelen mijls verder in zee als het Eiland *Menane*, is een Klip, die ſich niet vertoont als om de zes of zeven jaaren, welke, na 't zeggen der Wilden *Lapis Laſuli* is. 'k Heb 'er een ſtuk af gezien, 't geen ſy vereerden aan wijlen den Commandeur *de Razilly*, die het na Vrankrijk ſtuurde, om het te laaten bezien. Men ſchreef hem weer te rug; dat het oprechte *Lapis Laſuli* was, daar men Hemelsblaauw af kon maaken, 't geen tien rijksdaalders het ons waardig geweeſt ſou zyn. Men deed vervolgens alles wat men kon, om van de Wilden de plaats te verneemen, daar deſe Klip was, welke ſy nooit wilden openbaaren, wat men hen ook belooven mocht, maar alleenlijk dat ze dicht by *Menane* was, gelijk ik gezegt heb.

II. HOOFD-

II. HOOFDSTUK.

't Geen handelt van de Rivier S. Jan, van de Mijnen, van Port Royal, van de gantsche Fransche Baay, mitsgaders van het Aardrijk, het Geboomt, de Jagt, en alles 't geen aldaar voorgevallen is.

DE mond der Rivier *S. Jan* is van gevaarlijke aankomst, loopende van beide zyden langs het land heen. De beste plaats is aan de kant van Stuurboord, of ter rechter hand, sonder te na aan het land te komen. Dese mond is eng, ter oorsaak van een klein Eiland 't welk aan Bakboord, of ter slinker hand legt; 't geen voorby zijnde, is de Rivier veel wijder. Aan de selve zyde des Eilandts sijn groote Marassen of Beemden, welke met hooge vloed blank staan. De Strand, die een punt maakt, is slijkachtig zand, welke punt voorby zijnde, ontmoet men een Zeeboezem, die in de gemelde Marassen loopt, waar af den ingang vry eng is. Hier had Mijn Heer *de la Tour* een Sluis laaten maaken, alwaar men een groote menigte van die Sprotten ving, welken men tegen de winter deed zouten. Daar wierd 'er bywijlen een so groote overvloed gevangen, dat men gehouden was de Sluis te breeken, en se in de zee te smijten; andersints souden se de Sluis verstonken hebben, welke daar door verlooren sou sijn geweest. Men vond 'er ook bywijlen Zalm, Elft, en Zeesnoek; 't geen alle lentens tot een groot voedsel voor die des Landts diende.

Rivier S. Jan.

Een weinigje verder, voorby de gemelde Sluis, is een kleine Heuvel, op de welke *d'Aunay* zyn Fort deed bouwen, 't geen ik mijns oordeels niet wel geplaatst gevonden heb, dewijl het gecommandeerd word door een Eiland, dat daar dicht by legt, en hooger is, waar achter alle de Schepen sich voor het Fort in veiligheid konnen leggen, in het welk men niet als putwater heeft, 't geen niet seer goed valt, niet meer als dat 't welk buiten het Fort is. 't Zou na mijn gevoelen

Fort van den Heer d'Aunay.

voelen beter geplaatst zyn geweest achter het Eiland, daar de Schepen leggen, alwaar het hooger geweest sou zyn, en by gevolg niet gecommandeerd door eenige andere gebuurige plaatsen, en daar het goed water gehad sou hebben, gelijk als in dat 't geen de gemelden Heer *de la Tour* deed bouwen, 't welk door *d' Aunay* om ver gesmeeten wierd, na dat hy 'er sich seer onrechtvaardiglijk den meester af gemaakt had, hebbende daar gantsch geen recht op; 't geen hy seer beswaarlijk sou hebben konnen volbrengen, indien hy niet verwittigd was geweest van het afwezen des gemelden Heeren *de la Tour*, die een gedeelte van sijn volk met zich genomen, en niet als sijn Vrouw met de rest der sijnen tot de bewaaring van het Fort gelaaten had, 't welk na geduurende drie dagen en drie nachten alle d' aantastingen van *d' Aunay* verduurd, en hem gedwongen te hebben tot buiten het bereik van het Kanon af te wijken, eindelijk op den vierden dag, zynde Paaschdag, genoodsaakt was te buigen, zynde verraaden door een Switser, die dien dag de wacht had, terwijl zy haar volk liet rusten, hoopende eenige verlichting. De Switser liet sich omkoopen door de lieden van *d' Aunay*, en leed dat zy ten storm kwamen, die noch een tijd lang verduurd wierd door de Commandante in het hoofd van haar volk, welke sich ook niet opgaf als in d' uiterste nood, en op voorwaarde dat de gemelde *d' Aunay* aan altemaal quartier sou geeven; 't geen hy niet volbracht: want hebbende sich meester van de plaats gemaakt, deed hy hen altemaal benevens de Commandante in de gevangenis smijten, en vervolgens, met het advys van zyn Raad, ophangen, uitgesondert een eenige dien het leven geschonken wierd mits dat hy voor Beul sou dienen. De Commandante woonde hun executie by, staande met de strop om den hals onder de galg, als of zy de snoodste booswicht had geweest. Ziet daar het recht, daar *le Borgne* sich af gediend heeft, om, als Crediteur van den gemelden Heer *d' Aunay*, d' eigendom van de Rivier *S. Ian* te pretendeeren.

Schrikkelijke onrechtvaardigheid en wreedheid, gepleegd door den Heer d' Aunay omtrent de Gemalin en het volk van den Heer de la Tour.

't Eiland, daar ik af gesproken heb, achter het welk de Schepen gaan leggen, om te meer in sekerheid te wezen, voorby zynde, heeft men maar een goede Kanonschoot tot

aan

aan de Waterval, daar zy niet komen konnen, maar wel Chaloepen en kleine Barken, en alleenlijk met hooge vloed. Maar eer wy verder in de Rivier treeden, moeten wy een vreemde saak aanmerken. By de Waterval is een groote Gracht van omtrent drie of vier honderd schreeden in 't rond, die gemaakt word door de val van het water, 't geen tusschen twee Klippen heen loopt, welke een engte in de Rivier formeeren, 't geen haar hier ter plaatse snelder van loop maakt. In dese Gracht heeft men een groote Boom, staande vlak over eind, die heen en weer vlot; en hoe sterk de stroom ook mag wezen, word hy nooit uit de Gracht gevoerd. Hy vertoont sich niet als nu en dan; en men is bywijlen acht, tien, of veertien dagen, sonder hem te zien. Het eind, 't geen boven het water uitsteekt, is omtrent so dik als de buik van een oxhoofd; en als hy sich vertoont is het dan aan d' eene en dan aan d' andere kant. Alle de Wilden, die eertijdts hier voorby voeren, welke in dese Oorden in groot getal zyn, deeden 'er hulde aan; maar weinige doen het tegenwoordig, zynde beter onderrecht geworden. Zy noemden desen Boom den *Manitou*, 't geen *de Duivel* te zeggen is. De hulde, die sy hem eertijdts deeden, was een of twee Bevers, of ander bontwerk, 't geen sy met de punt van een pijl, gemaakt van een Elandts been, 't welk zy met steenen scherpten, op de kruin van desen Boom vast hegtten. Als sy hier voorby voeren, en dat hun *Manitou* niet te voorschijn kwam, hielden zy het voor een kwaad voorteken, zeggende, dat hy op hen vergramd was. Sedert dat de Franschen in dese Gewesten zyn geweest, en dat men hen yzere pijlspitsen gegeeven heeft, gebruiken zy d' anderen niet meer; en d' arme *Manitou* heeft 'er den kruin so zeer mee bedekt, dat men 'er naauwelijks een speld in sou konnen steeken. 'k Heb hem gezien; en lieden van Mijn Heer *de la Tour*, die by hen woonden, en naderhand by my, hebben my verhaald, dat hy eens touwen aan de kruin van desen Boom liet vast maaken, en dat Chaloepen met tien riemen uit al hun kracht met de stroom hem nooit uit de Gracht konnen trekken.

Vlottende Boom van de Wilden voor den Duivel gehouden.

De Waterval voorby zynde, verwijd de Rivier sich op

d' eene plaats veel meer als op d' andere, ter oorsaak der Eilanden. Daar sijn 'er drie grooten, op de welken men zeer schoone beemden heeft; gelijk ook langs beide de gantsche oevers der Rivier, die alle Jaaren onderloopen door het smelten van de sneeuw, 't geen gemeenlijk in de lente gebeurt. Zy loopt seer diep landwaarts in; en zelfs komen de Wilden door het middel van dese Rivier, gaande eenige landeryen over, in andere Rivieren, waar af de eenen sich verliezen in die van *S. Laurens*, en d' anderen in de groote Baay van *S. Laurens*, en te *Nepiziguit* in de *Baay der Hette* (a) vloeyen. Aan ieder dwarsweg moet men de Canoos twee of drie maalen over draagen, door Bosschen heen, daar men wegen vind die van d' eene Rivier na d' andere loopen, welken zy *Lounniguins* noemen. d' Andere draagplaatsen zyn plaatsen in de Rivieren, daar de vaart verhinderd word door de Watervallen, veroorsaakt door Klippen die het water wederhouden, en 'er den doortocht af verengen; 't geen de stroom zo snel maakt, en het water van so hoog doet vallen, dat men genoodsaakt is de Canoos op de schouders, of op het hoofd, te draagen tot aan de plaats, daar de loop der Rivier gelijk is. Dese draagplaatsen zyn meestendeel van vijf of ses mijlen, en bywijlen van tien; doch dit is wat zeldsaams. De Wilden noemen ze *Lounniguins*. Zy troosten sich desen arbeid seer gewillig, vermits hun Canoos seer licht te draagen zyn, gelijk men gemakkelijk sal konnen afmeeten uit de beschryving, welke ik daar op sijn plaats af zal doen. De Chaloepen konnen in dese Rivier niet hooger opvaaren als achtien of twintig mijlen, ter oorsaak der Watervallen en Klippen, die daar als gezaaid zyn, weshalven men gehouden is Canoos te gebruiken.

(a) *Baye des chaleurs.*

Geboomt en Wijngaard omtrent de Rivier S. Ian.

Behalven al het Geboomt, 't geen ik alreedts genoemd heb, is hier noch een groote menigte van seer schoone Eikenboomen, welke goed souden wezen om Schepen te bouwen, en beter moeten zyn als die van 't Noorden, waar af het hout te vet is. Men heeft 'er ook overvloedig veel Beukeboomen, seer dik en hoog van takken; mitsgaders Wilde-Nootenboomen, welker Nooten driekantig zyn, en seer moeyelijk om t' openen: maar als men ze voor het vuur legt, gaan

gaan ze gemakkelijk open. 't Geen 'er in is, heeft de smaak van een Noot. Men vind 'er ook noch een groote menigte van Wilde-Wyngaarden, die Druiven draagen, waar van de korlen groot en seer goet van smaak zyn; maar de schil is dik en hard. Zy komen tot rijpheid; en indien dese Wyngaarden gekweekt en overgevoerd wierden, 'k twijfel niet of ze souden seer goeden Wijn voortbrengen. 't Is geen teken dat 'er de koude so streng is, noch de sneeuw in sulk een overmaat, als al de wereld zegt. 'k Geloof, dat 'er wel Oorden in Vrankrijk zyn, die wegens het klimaat tegen dit Land niet opmogen, en daar veel volks woont, 't geen het so gemakkelijk niet en heeft als men 't hier in dese hoewel ver afgelegene Gewesten sou hebben.

Van de mond der Rivier *S. Jan* af tot aan die van *Port Royal* heeft men een vaart van twaalf mijlen, welke maakt 't geen wy de *Fransche Baay* noemen, die tien of twaalf mijlen landwaart in loopt. Komende uit de Rivier *S. Jan*, ontmoet men ter slinker hand een punt, die sich in de zee uitstrekt, welke voorby gevaaren zynde, komt men in een groote Baay, die omtrent een mijl ver landwaart in loopt, aan het eind van de welke twee Eilanden leggen; en zeilende langs de kust heen omtrent drie of vier mijlen ver, vind men twee kleine Baaijen, leggende een mijl van malkander, alwaar men segt Yzermijnen te zyn. Vervolgende dese streek, ziet men een groote punt, die sich in de zee uitstrekt, achter de welke een klein Riviertje is. Verder voortvaarende, ziet men een Kaap, die men de *Kaap der twee Baayen* noemt, welker inkomsten seer eng zyn, en die vijftien of festien mijlen landwaart in loopen. In dese Baayen sijn veele Klippen, die seer gevaarlijk zyn, vermits de zee daar acht of tien vademen hoog vloeit, en de selven bedekt, 't welk ik heb hooren seggen van de geenen, die daar met Barken gaan handelen, en dat ze gehouden sijn het anker op vijftien en sestien vademen te werpen, om in sekerheid te wezen. Daar sijn verscheidene Rivieren, die in dese Baayen vloeyen, door het middel der welker de Wilden in die van *S. Jan* komen; en anderen, door de welken sy in Meiren komen, die sich strekken na *Campseaux*, en *Cap S. Louis*, welke in de groote Baay van *S. Laurens*

Fransche Baay.

Kaap der twee Baayen.

vens gelegen is. Men moet eenige landeryen passeeren om van d'eene plaats na d'andere te gaan; en de Wilden van die Oorden brengen hun Pelteryen in de Rivier *S. Jan* aan d'Engelschen. Den Heer *d'Aunay* heeft 'er in sijn tijd tot drie duisend Elanden jaarlijks gehandeld, sonder de Bevers en Otters; 't geen d'oorsaak was, dat hy 'er den Heer *la Tour* af beroofde. Dese Baayen heeten *van de Mijnen*, vermits 'er van die Mijnsteenen zyn, welken men eertijdts tot de Vuurroers gebruikte; en alle de geenen, die 'er geweest hebben, seggen, dat'er ook Kopermynen op verscheiden plaatsen zyn.

In dese Baayen sijn veele Bergen landwaart in, en eenigen seer hoog. Daar is ook vlak land, en een groot getal van Pynboomen, Dennenboomen, Pruisschen, vermengd met ander goed Geboomt; doch weinig op d'oevers der Zee. De gantsche omvang der twee Baayen begrypt omtrent een mijl of anderhalf. Verder in 't land heeft men schoone Boomen, zo Eikenboomen als van andere soorten, die, na het seggen van alle de Wilden, seer bekwaam souden zyn tot masten en ander scheepshout.

Uit dese *Baayen der Mijnen* komende, en sijn weg na *Port Royal* vervolgende, ontmoet men een Eiland van een groote hoogte, en van omtrent vijf vierde deel mijls in den omvang. Het is boven op plat; en niet tegenstaande sijn hoogte, heeft men 'er een Waterbron. Men segt, dat 'er ook een Kopermijn is. Van hier ses of seven mijlen ver langs het land heen vaarende, 't geen niet als Klippen is, vind men den mond van *Port Royal* (*de Koninglijke Haven*) die seer eng is, 't geen een sterke vloed maakt; en so men 'er een Schip met het Gety wil in of uit doen gaan, moet het met het achterkasteel voor geschieden, en noch moet men wel op zyn hoede wezen.

Port Royal. *Port Royal* is een zeer schoone plaats, en een seer schoone Kom, die meer als een mijl in de breedte, en omtrent twee in de langte heeft. Voor aan in den ingang heeft men achtien of twintig vademen waters, en niet minder als vier of ses vademen tusschen het land en het Eiland, 't geen men het (a) *Geitewesland* noemt, 't welk omtrent het midden van de Kom is. Hier konnen groote Schepen in sekerheid leggen, zynde de grond overal goed. Aan het eind van de Kom is als een

(a) *l'Isle aux Chevres.*

een Punt landts, alwaar Mijn Heer *d'Aunay* een braaf Fort had doen opwerpen. Dese Punt heeft twee Rivieren, d'eene ter rechter en d'andere ter flinker hand, die niet seer diep in 't land loopen, d' eene wijd in haar mond, en d'andere niet zo wijd, maar veel dieper, en ontfangende het gety acht of tien mijlen hoog. Men heeft 'er een menigte van Beemden aan beide de zyden, en twee Eilanden die Beemden hebben, welker drie of vier mijlen opwaarts van het Fort gelegen zyn. Daar is een groote uitgestrektheid van landeryen, daar het gety eertijdts over heen liep, welken den Heer *d'Aunay* droog de d maalen. Zy draagen tegenwoordig schoon Koorn. Sedert dat d'Engelschen meesters van het Land sijn geweest, hebben d'Inwoonders, welke sich dicht by het Fort neergezet hadden, meestendeel hun wooningen verlaaten, en zyn sich boven aan de Rivier gaan nederslaan, hebbende hun landeryen beneden en boven die groote uitgestrektheid van land welke tegenwoordig Mevrouw *de la Tour* toekomt, alwaar sy noch andere landen droog gemaakt hebben, welke overvloediger Koorn draagen als de geenen die zy rondom het Fort bebouwden, hoewel ze goed waren. Alle dese Inwoonders sijn de geenen, die Mijn Heer de Commandeur *de Razilly* uit Vrankrijk te *Haive* had doen komen, welke sedert dien tijd te *Port Royal* seer vermenigvuldigd zyn, alwaar sy een groot getal van Koeyen en Varkens hebben. Behalven de twee Rivieren, daar ik so even af heb gesproken, ontlast 'er sich noch een in de Kom, die seer vischrijk is, zo wel als de twee anderen, en waar in een groote menigte van visch gevangen word, als Zalm, Elft, Geep, en andere soort.

Boven aan dese drie Rivieren ziet men een menigte van Eikenboomen, en op der selver oevers Pijnboomen en Dennenboomen van driederhande soorten, Berken-, Esschen-, Ypen-, Masthouten-, Esschen- en Eikenboomen. De Wilde-Wyngaard en Noot zyn 'er ook. Dit Land is niet seer bergachtig. Ook is 'er seer weinig sneeuw, en seer weinig winter. De Jagt is 'er goed het gantsche jaar door van Konynen, Perdrysen, Tortelduiven, en ander Boswild. Wat het Waterwild belangt, 't is'er in groote overvloed. 't Land is 'er zomer en winter seer aangenaam.

 Vaa-

Vaarende van *Port Royal* na het *Lange Eiland*, vind men ter verte van twee of drie mijlen een grooten Zeeboezem, daar Schepen in konnen leggen. Daar is goede grond, maar de vryheid voor ſtorm en wind niet algemeen; en 't is eigentlijk maar een Ree. Vervolgende de ſtreek langs de kuſt ſes of ſeven mijlen ver, ontmoet men Zeeboezemen, en Klippen, bedekt met Boomen, tot aan het *Lange Eiland*, 't geen omtrent ſes of ſeven mijlen in de langte heeft. Het maakt een doortocht om uit de *Franſche Baay* na het Land van *Acadia* te gaan. Tuſſchen het *Lange Eiland* en het land van *Port-Royal* zyn Klippen, die de groote en kleine doortocht maaken. De ſtroom is 'er ſeer ſterk, onder anderen in de kleine, die maar voor Barken is. 'k Heb 'er eens willen doorvaaren; maar de wind ons niet gunſtig zynde om het gety dood te zeilen, en ons in de groote doortocht te brengen, wilde ik het anker doen uitſmijten, hoewel 'er maar twee vademen en een half waters in den ingang was. De ſtroom was ſo ſterk, dat het anker geen grond hebbende konnen vatten, wy het verlooren met onſe kabel, die by het eind afbrak. Wy moeſten dan weer na de Rivier *S. Jan* gaan, daar men my een ander anker en kabel gaf; waar na ik door de groote doortocht van het *Lange Eiland* heen voer.

III. HOOFDSTUK.

Beſchrijving der Kuſt van het Lange Eiland af tot aan Haive, mitsgaders van de Rivieren, Eilanden, Jagt, Aardrijk, en verſcheidene ſoorten van Geboomt; gelijk ook d' oprechting van een Zittende Viſchvangſt, hoe de zelve verwoeſt is, en meer andere byzonderheden.

VAarende uit de *Franſche Baay* om na de Kuſt van *Acadia* te gaan, neemt men de ſtreek na *Cap Fourchu.* Deſe gantſche Kuſt is goed en ſonder Klippen; en ſes mijlen

len van het *Lange Eiland* ontmoet men een Rivier, daar kleine Schepen in konnen komen, de *Beerenrivier* geheeten, na het groot getal deser dieren die sich daar omtrent onthouden. Daar sijn weinig Pyn- en Dennenboomen, maar een menigte van Eiken vermengd met andere schoone Boomen, als de geenen die ik alreedts genoemd heb. 't Land is schoon, en doet sich heel gelijk op. Langs heen siet men een groote reeks van Beemden; en het aardrijk moet 'er seer goed wesen, voor zo veel als ik 'er af heb konnen oordeelen. Op de Kust word Bakkeljaauw gevangen; gelijk ook Zalm, Elft, en Spiering boven aan de Rivier. Beerenrivier.

Voortvaarende tot aan *Cap Fourchu*, vertoont de Kust sich seer schoon. Daar zyn weinig Dennen-, maar veele andere soorten van Boomen, en groote Velden. Langs dese gantsche Kust is goede Jagt van allerhande Wild; en vervolgende de selve streek, vind men vijf mijlen van de *Beerenrivier* een ingang tusschen twee Klippen voor een Chaloep, daar ik in voer, en een menigte Poelen van zeewater zag, welke vol waren van Endvogels, Trapganzen, Ganzen, Teelingen, en alle ander Gevogelt, daar wy 'er meer als vijf honderd stuks van allerhande soort af schooten. Men heeft 'er een groote menigte van seer schoone Boomen, gelijk de geenen die ik alreedts genoemd heb. 't Land is gelijk, en 't aardrijk moet 'er seer goed wezen. De gelegenheid is seer aangenaam. Van daar tot aan *Cap Fourchu* mag omtrent ses of seven mijlen zyn.

Cap Fourchu (*de Vork-Kaap*) word alzo geheeten om dat ze van een vorkachtige gedaante is. De Schepen konnen 'er sich in veiligheid leggen. De Bakkeljaauwvangst is 'er overvloedig, en niet ver van land, en heeft 'er beter swier als op eenige plaats van *Acadia*. 't Land is 'er seer schoon en goed. Wat het Geboomt belangt, 't is 'er als elders; maar daar sijn meer Eiken-, Masthouten-, en Ypenboomen. Eenen *de Lomeron* heeft 'er eertijdts een Wooning gehad; en de plaats heette ten tijde van Mijn Heer *de la Tour*, *le Port Lomeron*. In 't begin dat hy in dese Gewesten was, wierd dese Wooning ten tijde des oorlogs van Rochel door d' Engelschen verwoest. CapFourchu

(a) Zand-kaap.

Van *Cap Fourchu* na (a) *Cap de Sable* gaande, vind men een groote Baay, daar veel Eilanden in leggen, welken men *d' Eilanden van Tousquet* noemt. Zy staan altemaal vol schoone Boomen, van de selve soorten als d' anderen daar wy alreedts af gesproken hebben. Daar zyn veele Beemden op dese Eilanden, overvloedig in allerhande Vogelen, welke daar zelfs hun nesten maaken. Men heeft 'er Ganzen, Kraanen, Trapganzen, Endvogels, Teelingen, Reigers, Houtsnippen, Watersnippen, Ravens, en zo veel andere soorten van Vogelen dat het te verwonderen is. 't Land is van d'aangenaamsten en de besten die ik noch gesien heb. 't Is gelijk, en het aardrijk is 'er seer goed. De Vischvangst is 'er overvloedig in Elst en Zalm; en de Spiering vind men 'er in de Lente in groote menigte in de Vlieten, daar ze haar kuit komt schieten. Zy is gemeenlijk zo groot als een middelmatige Haring. Den Heer *de la Tour* had 'er een Wooning voor de Pelteryhandel met de Wilden, die daar van verscheidene oorden kwamen, welke niet verder als twee of drie mijlen van het land af was.

Eilanden van Tousquet.

Men gaat van daar na *Cap de Sable*, welke Banken en Klippen in de ruimte heeft; maar de Haven is goed, en de Bakkeljaauwvangst 'er overvloedig. Tusschen *Cap Fourchu* en *Cap de Sable*, drie of vier mijlen in Zee, zyn verscheidene Eilanden, d' eenen van een, en d' anderen van twee, drie, en vier mijlen in den omvang, welken men de *Zeewolveneilanden* noemt. Men kan 'er seer beswaarlijk aankomen, ter oorsaak der Klippen die 'er rondom zyn. Zy staan vol van Dennen-, Berken-, en andere Boomen, die 'er niet seer dik vallen; en heeten *Zeewolveneilanden*, vermits dese dieren daar hun Jongen komen werpen, die groot en sterk zyn. Men heeft 'er van verscheidene soorten, daar ik een bysonder artijkel af zal maaken. Zy komen om te werpen omtrent de maand February, klimmen op de Klippen, en plaatsen sich rondom d' Eilanden, daar zy hun Jongen werpen, welke terstond na de geboorte dikker en langer zyn, als het dikste en langste Varken 't geen men sien mag. Zy blyven maar weinig tijdts op 't land, waar na d' Ouden hen mee in zee neemen. Bywijlen komen zy weer te land, of op Klippen, daar de

Zeewolven-eilanden.

de Moeder hen te zuigen geeft. Mijn Heer *d'Aunay* stuurde daar volk van *Port Royal* met barken, om ze op de tijd te vangen, 't geen in de maand February is als 'er de Jongen zyn. Men vaart rondom d' Eilanden met sterke stokken. d' Ouden vlieden in de zee, en men stut de Jongen, welke volgen willen, met hen een slag op de neus te geeven, daar ze af starven. Men vaart zo snel als men kan; want d' Ouden in de zee zynde, maaken een groot getier, 't geen de verbaasdheid overal brengende, alle d' anderen de vlucht doet neemen: maar weinig Jongen ontkomen 't, vermits men hen zo veel tijdts niet en geeft. Daar sijn dagen dat men 'er tot ses, seven, ja acht honderd dood slaat. De kleinsten sijn de vetsten, want d' Ouden zyn mager. 's Winters moet men wel drie of vier kleinen hebben om een oxhoofd traan te maaken, welke, varsch zynde, goed om te eeten is, en zo goed om te branden als oly van olyven, geevende geen stank van sich als andere traan, welke altijd dikke droesem of vuiligheid op den bodem van het vat laat. Dese in tegendeel is altijd helder en klaar. Op dese *Zeewolveneilanden* heeft men een zo groote menigte van allerhande Vogelen, dat het ongeloofelijk is, en insonderheid in de Lente wanneer zy 'er hun nesten maaken. Als men 'er na toe gaat, doet men 'er sulk een grooten hoop opvliegen, dat ze een wolk in de lucht maaken, daar de Zon niet doordringen kan; en men heeft geen snaphaanen van doen om ze te dooden, maar slechts stokken, want zy zijn luy om uit hun nest op te vliegen. Wat de Jongen belangt, men vangt 'er zo veel als men begeert, ja dat men 'er gantsche Chaloepen mee kan laaden, en selfs ook met de eyeren.

Manier van de Zeewolven te vangen.

Groote menigte van Vogelen op de Zeewolveneilanden.

Van hier de *Baay Tousquet* doorvaarende, komt men aan *Cap de Sable*, 't geen een Eiland is, dat een punt maakt, welke sich in zee uitstrekt; en tusschen het groot land en het Eiland is een doortocht voor Barken: maar voorby het Eiland, na het water toe, heeft men klippen en banken, welke sich stijf een mijl ver in zee uitstrekken. Zynde de zelven omtrent twee mijlen gepasseerd, komt men in de *Zandbaay*, die seer groot is; en waar in de Schepen in alle zekerheid konnen leggen. 'k Vond daar in den jaare 1651. Mijn Heer

Zandbaay.

Gabaret,

Gabaret, Zeekapitein voor den Koning, die 'er het anker geworpen had, en wederkwam van een rooftocht uit de *Golf van Mexico*. Op dese zelve plaats heeft Mijn Heer *de la Tour* een Wooning gehad, daar hy zyn verblijf hield geduurende het beleg van Rochel. Hy had 'er een goed Fort, 't geen hem wel diende, dewijl sijn Vader alstoen in Engeland was, alwaar hy een Staatjuffer der Koningin van groote conditie trouwde; ter gunste van welk huwelijk de Koning hem Ridder van de Kouseband maakte, om hem te verplichten zyn Zoon te gaan vinden, en hem te brengen tot het Fort onder de gehoorsaamheid van sijn Britannische Majesteit te stellen. Ten desen einde dee men twee Oorlogsschepen toerusten, in een der welker *la Tour* en zyn Vrouw sich ingescheept hadden. Zy waren niet so haast in 't gesicht van het Fort gekomen, of den oude *la Tour* trad te land, alwaar hy zyn uiterste vlijt aanwendde om sijn Zoon te bepraaten tot het Fort onder de gehoorsaamheid des Konings van Engeland te stellen; dat hy 'er het gebied in sou blijven voeren, met sulk een volkomene macht als hy tot daar toe gedaan had, en dat hy en sijn Gemalin daar ook tot zyn sekerheid souden blijven; dat men ten dien einde Commissien in zyn naam had medegebracht, met d' Order van de Kouseband om de zelven te vereeren, en andere voordeelen welke hem beloofd wierden door de geenen die het gebied over de Schepen voerden. Zy kwamen echter niet in het Fort, en de jonge *la Tour* antwoordde hen; dat hy ten hoogsten aan den Koning van Engeland gehouden was wegens dat hy so veel genegentheid voor hem betuigde; maar dat hy een Meester had, bekwaam om de getrouwheid, welke hy schuldig was hem te bewijzen, t' erkennen; dat hy hen de Plaats niet in handen kon stellen, noch andere Commissie neemen als de geene welke hy had; dat hy den Koning van Engeland bedankte voor d' eer, die hy hem deed, maar dat hy geen vergelding kon aanneemen als van den Koning, zyn Meester: 't welk sijn Vader en de Bevelhebbers der Schepen verplichtte de schoonste woorden der wereld te gebruiken, om hem t' overreeden, maar te vergeefs; want hy bleef standvastig in sijn besluit, en zei kloekmoedíglijk tegen zyn Vader, dat

Aanmerkelijke historie van de Heeren de la Tour, Vader en Zoon.

noch

noch hy, noch sijn Vrouw, ooit in zyn Fort souden treeden; 't geen hem dan met d' anderen te rug deed wijken, en weder na hun Schepen keeren, van waar sy des anderendaags een man aan land stuurden met een brief van den Vader, in de welke hy hem schreef alles 't geen dienen kon om hem te verplichten sich met vriendschap over te geeven; dat men anders besloot en had hem 'er met geweld toe te dwingen; dat zy volk daar toe hadden; dat hy sich sou wachten van sich in d' ongunst des Konings van Engeland te stellen; dat het het rechte middel was om zich te bederven; en dat hy sich niet in staat vond om zyn krachten te wederstaan. Maar 't was te vergeefs gefluit; en hy zei voor alle mondelijk antwoord tegen den geen, die hem den brief had gebracht: dat de Bevelhebbers en sijn Vader doen konden 't geen zy raadsaam oordeelden, en dat hy en zyn volk t' eenemaal gereed waren om hen t' ontfangen. De Boode ging dese tijding weer te rug brengen; waar na sy het besluit namen van het Fort aan te tasten. Zy deeden dan des anderendaags volk aan land zetten, en vielen op het Fort aan. 't Gevecht duurde dien gantschen dag en den nacht. Zy trachtten te naderen, om de palissaaden om ver te hakken, of 'er den brand in te steeken; maar die van binnen waren zodanig op hun hoede, dat sy 'er niet toe konden geraaken. Daar wierden in dese aantasting veele Engelschen dood geschooten en gekwetst; 't geen hen het besluit van den jongen *la Tour* maar al te wel bevestigde. Des anderen daags deeden sy alle de Matroozen en Soldaaten aan land zetten, om hem door het groot getal, 't geen sy op het breedste vertoonden, te vervaaren, en posteerden sig achter aarde beschansingen, welken zy des nachts aan de vier hoeken van het Fort opgeworpen hadden, waar uit sy dapper vuur gaven, zo wel als die van binnen, die niet mis schooten, en 'er noch verscheidene neervelden en kwetsten; 't geen d' Engelschen van de verovering des Forts deed afstaan, willende de Matroozen niet meer aanvallen, en zynde de Soldaaten in geen groot getal, dewijl men 'er niet meer meegebracht had als 'er van nooden waren om in bezetting te leggen: so seer hielden sy sich op het verhaal van den ouden *la Tour* verzekerd, dat sy 'er geenige weder-

D stand

stand souden vinden, so haast als hy sijn Zoon maar gesproken sou hebben van d' eer en de voordeelen, daar sijn Majesteit hem mee begunstigde.

De la Tour ziende, dat de Kapiteinen der Schepen besloten hadden d' onderneeming te laaten vaaren, en te vertrekken, was in groote verbaasdheid; want hy dorst niet weer in Engeland komen, uit vrees dat men hem daar een kwaade trek mocht speelen. Zyn Vrouw bekommerde hem ook geweldig, aan de welke hy sich niet dorst ontdekken; 't geen hy eindelijk genoodsaakt was te doen, zeggende tegen haar, dat hy niets sekerder, noch geen andere party te neemen vond, als die van by zyn Zoon te blijven; dewijl 'er, na de beproeving welke hy gewaagd had, geen meerder veiligheid voor hem in Vrankrijk was, als in Engeland; dat zy 'er heen kon gaan, so 't haar goed docht, maar wat hem belangde, dat hy aan zyn Zoon sou versoeken hem toe te laaten by hem te mogen woonen. Zyn Gemalin betuigde hem, dat zy hem niet en sou verlaaten, indien zyn Zoon hen wilde vergunnen daar te woonen. 't Besluit genomen zynde, openbaarden sy het aan de Kapitein, die het goed vond. Hy schreef dan aan zyn Zoon, en bad hem, te dulden dat sijn Vrouw en hy in het land bleeven; dat, na 't geen 'er voorgevallen was, zy niet weer in Engeland dorsten komen, dewijl 'er zyn hoofd aanhing. Zyn Zoon antwoordde hem, dat hy d' oorsaak van sijn dood niet wilde wezen; maar dat hy hem zyn versoek niet toe kon staan, als op voorwaarde dat noch hy noch zyn Vrouw in sijn Fort sou komen; dat hy hen een kleine wooning daar buiten sou laaten bouwen; en dat het 't alles was 't geen hy doen kon. Hy ontfing de voorwaarde, welke zyn Zoon hem aanbood. De Kapitein stuurde al zyn toerusting aan land, daar den oude *la Tour* sich ook vervoegde, met zyn Gemalin, twee Knechten om hem te dienen, en twee Kamenieren voor zyn Vrouw. De jonge *de la Tour* liet hen een wooning bouwen een stuk wegs van het Fort, daar zy 't in stelden so sy best konden. Zy hadden eenige leeftocht meegebracht, die so haast niet verteerd was of de jonge *la Tour* versorgde hen daar af, voedende sijn Vader en zyn gantsche huisgesin. Omtrent den jaare 1635. nam ik mijn

weg

weg langs die ftreek. Ik ging den jongen *de la Tour* befoeken, die my feer wel ontfing, en my toeftond fijn Vader in zyn wooning, daar ik fo even afgefproken heb, te bezoeken; 't geen ik deed. Hy ontfing my feer vriendelijk, en verplichtte my het middagmaal met hem en zyn Vrouw te houden. Zy waren heel zindelijk behuifraad. Terwijl ik daar was, kwam 'er een Vader Recollet, aan wien de Vrouw betuigde de blijdfchap welke fy had over my te zien. Vervolgens praatte ik met den Recollet, die my een verhaal deed van zyn Tuin, en my noodigde om ze te gaan bezien, 't geen ik aannam. 'k Was nieuwsgierig om alles te bekijken, en felfs op te merken 't geen fich opmerkenswaardig aanbood. Hy deed my met hem in zyn Cano treeden, fonder eenige overdenking te maaken op het gevaar, daar ik my voor bloot ftelde, hebbende defe manier van vaaren noch niet befocht. De Vader maakte zyn zeil klaar, en ftelde het in de wind. Wy zeilden de Baay over, die wel anderhalf mijl wijd is; en fo als mijn Leidsman in 't aankomen het zeil wilde ftrijken, uit vrees van al te hard tegen 't land aan te loopen, en fijn Cano te breeken, voor in de welke hy my geplaatft had, keek ik fonder achterdocht om: en hoewel ik byna niet anders had gedaan als het hoofd omgekeerd, en door defe kleine beweeging de Cano buiten het gewicht, daar ze in was, gebracht, wierd ze in een oogenblik omgefmeeten. 't Kwam ons wel, dat wy dicht by land waren. Defe manier van vaaren is kluchtig, moeyelijk, en gevaarlijk, voornaamentlijk als men 'er d'eerfte befoekingen af doet. Wy kwamen in de Tuin, welke hy my zei alleen bebouwd te hebben. Zy mocht omtrent een vierde deel van een morgen groot wezen. Ik fag 'er een menigte van feer fchoone Blomkool, en alle andere foorten van Moeskruiden en Peulvruchten. Daar waren eenige Appel- en Peerboomen, die heel fchoon ftonden, maar noch niet in ftaat van te draagen, zynde jong uit Vrankrijk gekomen, en daar maar eerft in 't voorgaande Jaar geplant. 'k Was zeer wel vernoegd over dit alles te zien, maar noch veel meer wanneer hy my fijn Erweten en Koorn toonde, 't geen hy gezaaid had. d' Erweten verheugden my door het aanfchou-

Gevaarlijke vaare met Canoos.

Schoone Tuin van een Vader Recollet.

wen van hun hoogte. Zy stonden aan staaken, maar so vol, dat het ongeloofelijk is so men het niet en ziet; en het Koorn van gelijken. Daar was geen Koornzaad, 't welk niet seven of acht strooyen had, de minsten; d' anderen twaalf en dartien: en de minste aar was een halve voet lang, en t' eenemaal vol. Maar onder anderen toonde hy my een Koornzaad, 't geen aan een kant gegroeid was, 't weld honderd vijftig strooyen had, draagende altemaal aaren, die ik self geteld heb. Hy had 'er een hoepel van een oxhoofd om geslagen, om ze staande te houden, uit vrees dat ze door de wind om ver gewaaid mochten worden. De jonge *de la Tour* had ook een Tuin dicht by zyn Fort van Koorn en Erweten, maar so wel niet gade geslagen als die van den Recollet. 't Land is vlak in dese Baay; en de Boomen zyn 'er seer schoon, van de soorten welken ik alreedts genoemd heb: doch men heeft 'er so veel Dennenboomen niet. Daar zyn verscheidene Vlieten die in de gemeld Baay loopen, in de welke veel visch gevangen word, kleine Bakkeljaauw, Makreelen, en andere soorten; en in de monden der Vlieten seer veel Spiering in de lente. Ook is 'er een Rivier, daar Zalm en Elft in word gevangen; en gaande na *Cap de Sable*, vind men een menigte van Schelpvisch, als *Corques*, *Bourgos*, Mosselen, *Coutellieres*, en andere soorten, mitsgaders Zeekreeften, waar van 'er zyn welker ieder voorste schaar een pint en meer houd. Dese Rivier opvaarende, en langs de Vlieten die sich daar in ontlasten, ontmoet men een menigte van schoone Velden en Beemden.

Uit de *Zandbaay* zyn weg vervolgende, ziet men een kleine Kaap of Punt, en eenige Eilanden welke langs de kust leggen, bedekt met Boomen en Dennenboomen. Daar is veel Gevogelte rondom, 't geen daar in de lente zyn nesten komt maaken. De Kust is'er insgelijks mee voorsien. 't Land doet sich niet bergachtig op. Dese Kust is vol van Klippen, welke sich in de zee uitstrekken, 't geen maakt dat ze seer gevaarlijk is om aan te komen. Drie of mijlen van daar vind men een Haven, daar een kleine Rivier is, die een redelijk eind wegs landwaart in loopt. De Haven is goed, en Schepen van redelijke grootte konnen daar in alle zekerheid leggen.

gen. Zy heet de *Haven van Cap Naigre.* Al het Geboomt is daar gelijk het ander, 't geen ik alreedts heb genoemd, en het aardrijk 'er goed, voor zo veel ik heb konnen oordeelen. De Bakkeljaauwvangſt is 'er ſeer overvloedig, hoewel ik 'er niet een Schip gezien heb. Verder voortvaarende, vind men een groot Eiland, 't geen een goede Haven maakt tuſſchen het land en dit Eiland, welke *Port aux Moutons* of de *Schaapenhaven* heet. De Schepen konnen 'er van twee kanten in en uitkomen. 'k Heb daar Bakkeljaauw zien vangen. Zy vaaren omtrent twee of dardehalf mijl in zee, om de Bakkeljaauw te vinden, die men laat droogen op een zekere ſoort van horden, op de welke men gehouden is zulks te doen, als men ter plaatſe, daar de Viſch gevangen word, niet dan zand en gras vind, 't geen daar niet bekwaam toe is. 't Eiland ſtaat vol van Geboomte, en onder anderen een menigte van Dennenboomen. Achter dit Eiland, na het groot land toe, is een groote Baay, die wel drie goede mijlen in de breedte, en ſo veel in de diepte heeft. Aan 't eind zyn twee kleine Rivieren, daar men met Chaloepen niet ſeer ver in op kan vaaren, ter oorſaak der ſwaare Klippen die 'er in groot getal zyn. 't Land is 'er byna gantſch bedekt met ſteenen. Men ziet 'er geen Gebergte boven aan de Rivieren; en de Boomen zyn 'er ſchoon en groot.

Haven van Cap Naigre.

Port aux Moutons of Schapenhaven.

Vaarende langs de Kuſt heen, om d'andere Kuſt der Baay te vinden, ontmoet men een groote uitgeſtrektheid van Maraſſen, ter langte van omtrent twee mijlen, en ter breedte van een, alwaar het gety oploopt, 't geen een groote menigte van kleine Poelen maakt, welke altemaal vol zyn van Gevogelte, Trapganzen, Endvogels, Teelingen, witte en graauwe Ganzen, Snippen, *Corbegeos*, en meer andere ſoorten van goed Wild; en alle deſe Maraſſen ſijn bedekt met ſeer goed gras. Vervolgende den weg langs de Kuſt, vind men een kleine Haven, die aan het ander eind der Baay is, twee mijlen van *l' Iſle aux Moutons* of het *Schaapen-eiland* afgelegen, welke *Port Roſſignol* of de *Nachtegaalshaven* heet. Zy is ſeer wel gelegen tot de Bakkeljaauwvangſt, die daar in overvloed is.

Port Roſſignol, of Nachtegaalshaven.

Deſe oord is d' eerſte plaats, daar ik de ſittende Viſch-

Den Auteur tracht een zittende Bakkeljaauw-vangst op te rechten, en rampen die hem daar in wedervaaren zijn.

vangst heb willen oprechten, ten welken einde ik Maatschappy gemaakt had met wylen Mijn Heer *de Razilly*, en een Koopman van *Auray* in Bretanje. De Commandeur *de Razilly*, die my beschermde, woonde alstoen te *Haive.* Mijn vangst gelukte my heel wel voor dese tocht. Ik stuurde het Schip gelaaden weder na Bretanje, daar de Visch redelijk wel verkocht wierd; 't geen ons na een grooter Schip deed omzien. Wy kochten 'er een van den Koning, de *Catharina* genaamd, van twee honderd vat, 't welk wy tot de Vischvangst deeden uitrusten; en een myner Broeders, *de Vuray* geheeten, die sedert Kapitein van een Konings Schip geweest is, wierd 'er opgezet om 'er het gebied over te voeren. Hy bracht het my in *Nieuw-Vrankrijk*, daar wy hem sijn vangst deeden aanstellen, die ons ook seer wel gelukte. Zynde vol met Bakkeljaauw gelaaden, gaven wy last aan mijn Broeder om na *Porte* in Portugaal te gaan, ten einde de selve te verkoopen; 't geen hy met voordeel deed. Zo haast als hy 'er gekomen was, ontfing hy omtrent de waarde van het darde deel sijner laading in Reaalen, welken hy op Rochel overmaakte: maar terwijl hy besig was met de rest te lossen en te leveren, wierd den oorlog tusschen de twee Kroonen verklaard; en men vergunde aan de Franschen drie maanden om uit de Staaten des Konings van Spanjen, daar Portugaal in die tijd een gedeelte af maakte, te vertrekken, om niet overvallen te worden. Eer de drie maanden verstreeken waren, perste mijn Broeder zyn betaaling aan. Ondertusschen kwam 'er een order van den Koning van Spanjen om alle de Schepen t' arresteeren, uitgesondert het onse, 't geen vryelijk heen mocht gaan: maar onse Vischkoopers haastten zich niet met te betaalen, maakende gestadig uitvluchten; en een maand voor dat de drie maanden verstreeken waren, sloegen zy aan mijn Broeder voor het Schip tot hun Indische reis te koopen. De koop wierd gemaakt en geslooten, op voorwaarde van met gereede penningen te betaalen, en dat het mijn Broeder vry sou staan zyn geld en volk in een ander Fransch Schip, 't geen daar lag, en binnen seven of acht dagen moest vertrekken, te scheepen. Men telde hem een goed gedeelte van zyn geld,

'tgeen hy aan boord van dit Schip deed brengen, 't welk alreedts op de ree lei. Midlerwijl kwam 'er een twede order van den Koning om alles te beslaan. Op dese order besloeg de Gouverneur het Schip van mijn Broeder, zeggende, dat het Spaanschen Kooplieden toebehoorde, en dat het bekwaam was tot den oorlog. Mijn Broeder deed sijn klachten aan den Gouverneur: hy versocht of de rest van zyn betaaling, of zyn Schip. De Gouverneur beloofde hem, dat hy hem zou doen betaalen, en stuurde ten dien einde iemand met hem, om aan de Kooplieden te gebieden de betaalinge te voleindigen. Zy beloofden het, doch daar kwam niets af. In tegendeel knibbelden en draalden zy zo lang, dat de drie maanden verliepen; en daags voor het verstrijken van den termijn, deeden zy het Schip, daar het geld in was, arresteeren. Zy naamen 't 'er aanstondts uit, en beweerden in 't gerecht, dat zy niet gehouden waren te betaalen, dewijl de Koning 'er sich in 't bezit af gesteld had eer het hen toebehoorde; dat hy zyn verhaal op den Koning moest soeken, die het voor het verstrijken der drie maanden na sich had genomen.

De Gouverneur gaf hem daar brieven toe, met de welken hy na Madrid toog, daar hy zyn saak beweerde, en zyn goed recht zo wel deed blijken, dat men genoodsaakt was, om te vermyden hem recht te doen, hem een *querelle d'Allemand*, te maaken, uit kracht van de welk men hem in de gevangenis smeet; 't geen al zyn betaaling was.

Den Ambassadeur van Vrankrijk, die alstoen te Madrid was, ging hem in de gevangenis besoeken. Hy verhaalde hem zyn saak; maar hy kreeg 'er geen andere troost noch hoop af, als dat den Ambassadeur hem verzekerde, dat hy geen staat moest maaken om 'er iets af te zien, dewijl hy te doen had met bedriegers, die nergens op uit waren als om hem zyn Schip en Koopmanschappen te doen verliezen. Hy beloofde hem echter, dat hy 'er af sou spreeken, en 'er hem binnen twee of drie dagen bescheid van brengen; maar al zo vruchteloos als d' eerste reis, hebbende hem versekerd, dat men hem niet in de gevangenis had doen smijten, als om hem te beletten zyn schuld te eisschen; dat hy uit kon gaan, mits dat

dat hy niets en eischte: 't geen hy deed ter borgtocht van een Schoenlapper voor een rijksdaalder. Zynde in vryheid, ging hy den Ambassadeur nu en dan bezoeken, die allengskens genegentheid voor hem kreeg, en hem bekwaam vond om aan den Kardinaal *de Richelieu* te doen weeten 't geen 'er alstoen in Spanjen tegens Vrankrijk omging, konnende niet schryven uit vrees dat de brieven onderschept mochten worden. Hy deede dan mijn Broeder van buiten leeren alles wat hy t' ontbieden had; en hy wierd na Vrankrijk gezonden met een Geloofsbrief aan den Kardinaal *de Richelieu*. Na zyn brief aan desen Eersten Minister ter hand gesteld, en hem gezegt te hebben, dat hy hem alleen te spreeken had wegens saaken van gevolg, daar den Ambassadeur hem mee had belaaden, kweet hy 'er sich zodanig af, dat de Kardinaal betuigde 'er over voldaan te zyn, en hem sijn bescherming beloofde, om te trachten hem betaaling van zyn Schip te doen krijgen: maar dese schoone woorden waren 't alles 't geen wy 'er af gekreegen hebben, voor so veel den Commandeur *de Razilly*, den Bretanjeschen Koopman, en my belangt: want noopende mijn Broeder, de Kardinaal gaf hem het gebied over een Konings Schip. Ziet daar den uitslag van het ontwerp, 't geen ik gemaakt had om in 't gevolg een zittende Vischvangst op te rechten. En hoewel men geloofd heeft, dat mijn voornaamste oogmerk in alle mijn onderneemingen in dese Landen altijd geweest is de Pelteryhandel met de Wilden, heb ik daar nooit staat op gemaakt als op een toeval, dat eenigermaate kon dienen tot de hoofdzaak van 't geen in het Land gedaan kan worden, welke is de zittende Vischvangst en de Landbouw, ondersteld zynde d' oprechting van een of meer Colonien op alle de plaatsen van de Kust daar men beide dese dingen met voordeel in 't werk kan stellen.

Vervolgende de zelve streek, ontmoet men een Kust, en langs heen Eilanden van plaats tot plaats. Daar is doorvaart voor kleine Barken en Chaloepen tusschen het groot land en d' Eilanden, welke vol van Dennen- en Berkenboomen staan. Hebbende ses of zeven mijlen langs dese Kust heen gevaaren, vind men een kleine Rivier, welkers intrede goed

is

is voor Barken. Zy komt van niet ver in het land; maar 't is een zeer ſchoon en uitſteekend Land, en de plaats daar de Commandeur *de Razilly* een gedeelte van zyn landbouwingen had doen aanſtellen. Daar waren omtrent veertig Inwoonders, welke alreedts een menigte van koorn inzamelden toen hy ſtierf. Hy had geen andere zucht, als om het Land te doen bevolken; en alle jaaren deed hy zo veel volks, als hy kon, ten dien einde overkomen. Men ging van daar na *Haive* te land, hebbende een dwarsweg van omtrent een halve mijl, en ter zee een weg van een mijl. Men had maar een punt te paſſeeren om in de Haven van *Haive* te komen. Aan de mond van de zelve, ter ſlinker hand, is een Eiland, 't geen *l' Iſle aux Framboiſes*, of het *Braambezieneiland* geheeten word, ter oorſaak dat 'er niet als Braamboomen op ſtaan. In de lente is het gantſch bedekt met Tortelduiven, die de zelven gaan eeten. Ter rechter hand, in 't inkomen, is een groote Kaap van Rotsſteen, welke men *Cap Doré*, of de *Vergulde Kaap* noemt; vermits, als 'er de Zon op ſchijnt, zy gantſch verguld ſchijnt te wezen. d' Ingang is tuſſchen het Eiland en de Kaap; en niet ſeer wijd. 'Er in zynde, vind men een ſchoone kom, daar wel duiſend Schepen in konnen leggen. De Wooning van Mijn Heer *de Razilly* was een mijl van den ingang af gelegen, op een kleine punt, die aan d' eene kant de Rivier heeft, en aan d' andere een Poel en Maraſſen, welke zich omtrent vijf honderd treeden in het land uitſtrekken; en aan het eind is geen groot land af te ſnyden om omtrent drie of vier gemeten landts, daar het Fort op gebouwd was, met water t' omringen. De Rivier vloeit vijf of ſes mylen ver Landwaart in, tot hoe ver men met Chaloepen kan opvaaren; doch daar na moet men zich van Canoos bedienen. Langs deſe gantſche Rivier heen ſiet men niet als ſchoone Landeryen, en een menigte ſchoone Boomen van de ſoorten die ik alreedts genoemd heb; maar d'Eiken- en Olmboomen zyn 'er overvloediger aan beide de zyden van de Rivier, daar men een oneindige menigte van *Comuſles* in ziet, welke groote Schelpen zyn, als de geenen die de Pelgrims van S. Michiel en S. Jakob brengen. 't Is een uitſteekend eeten. De Aal is 'er ſeer goed, gelijk ook d' Elft,

Woonplaats van den Commandeur de Razilly.

de

de Zalm, de Bakkeljaauw, en andere soorten van Visch. De Jagt is 'er niet minder overvloedig, 't geheele jaar door, van allerhande Vogelen die ik alreedts genoemd heb. 't Is de plaats welke de Commandeur *de Razilly* tot zyn verblijf had gekoozen. Wat my belangt, 'k had een andere plaats verkozen aan d' andere zyde der Rivier, daar het aardrijk seer goed was, en op den oever van een andere kleine Rivier, welke in de groote vloeide, alwaar ik een Wooning had doen oprechten. 'k Had twaalf mannen by my, d' eenen Landbouwers, en d' anderen Duigenmaakers tot vaten, Timmerlieden, en anderen tot de Jagt. 'k Was voorzien van allerhande voorraad. Wy maakten goede cier; want het Wild ontbrak ons niet. Van boven aan mijn kleine Rivier vier of vijf honderd treden boschwaart in gaande, kwam ik in groote Poelen vol van Wild, daar ik in ging Jaagen, laatende de groote Rivier aan den Commandeur. In dese oorden was al het Geboomt niet als Eiken, zynde 't geen dat ik zocht. Ik stelde daar mijn Duigenmaakers en Timmerlieden in 't werk. In twee Jaaren had ik een menigte van Vathout, mitsgaders Huisbalken en Ribben al gevierkant. Mijn Heer *de Razilly*, die niet en wenschte als de goedheid des Landts te doen kennen, om volk derwaarts te trekken, zag met blijdschap, dat ik het Hout laadde in de Schepen, die hem zyn voorraad brochten; sonder het welk zy ledig weer na Vrankrijk souden hebben moeten keeren.

Woonplaats van den Auteur.

't Was voor my een gemak, 't geen hem niets en kostte. Dit alles gaf hem een groote vernoeging, en sou een groot voordeel gegeeven hebben aan my en aan mijn Maatschappy van de Zittende Bakkeljaauwvangst, welke ik wilde oprechten, gelijk ik gezegt heb, en die mislukte, niet alleenlijk door het verlies van ons Schip, maar vervolgens door de dood van Mijn Heer *de Razilly*, op wien Mijn Heer *d' Aunay* volgde, door een verdrag met des Commandeurs Broeder. Dit bracht groote veranderinge in het Land; want d' eerste begeerde niet als des zelfs goedheid te doen kennen, en het te doen bevolken; en d' ander in tegendeel vreesde dat het bewoond sou worden: ook heeft hy 'er niemand heen doen trekken, en alle d' Inwoonders van *Haive* te *Port Royal* doen over-

De dood van Mijn Heer de Razilly werpt alle des Auteurs onderneemingen in 't voetzand.

overvoeren, houdende de zelven altijd als slaaven, sonder hen daar eenig profijt te laaten maaken. Zyn humeur en dat van sijn Raad was te heerschen; 't geen zy niet souden hebben konnen doen, indien men de goedheid des Landts gekend had, en dat het bevolkt was geweest. Zy hebben 't my wel gewaar doen worden; want sedert de dood van Mijn Heer *de Razilly* heb ik de vryheid niet mogen genieten van mijn Hout te laaten overvoeren: en hy heeft nooit willen toestaan, dat de Schepen, welke ledig weer te rug moesten keeren, het innamen, hoewel ik hem de helft van de verkooping des Houts heb willen geeven. Mijn Meester-Duigenmaaker, aan wien ik de helft gegeeven had van 't geen ik 'er af pretendeerde, 't geen een vierde voor hem en een vierde voor my geweest sou hebben, ging hem vinden te *Port Royal*. Ziende dat dese man hem perste, om zyn Hout te mogen doen wegvoeren, stond hy 't hem toe, zo hy 'er een Schip toe kon vinden Daar was alstoen een kleine Bark van *Baston*, die hen leeftocht gebracht had. Hy sprak 'er den geen over aan, die dese Bark commandeerde, welke hem zei, dat hy 'er te *Baston* een sou gaan koopen. Hy verzocht verlof om 'er heen te gaan, 't geen hem vergund wierd. Op zyn wederkomst strooide *d'Aunay* uit, dat hy hen, onder den dekmantel van sijn Hout te komen haalen, verraaden had; dat het was om hen t' overrompelen. Hy deed hem dan in een gat smijten, daar hy geen dag kon zien, met boeyens van vijftig ponden aan de beenen; en hier liet men hem van elende sterven. Zo lang als *d'Aunay* geleefd heeft, is zyn beleid altijd geweest de geenen, welken hy bequaam achtte om het Land door hun voorbeeld te doen bevolken, kwalijk te handelen; zulks dat ik genoodsaakt was het selve te verlaaten, en voor meer als twintig duisend guldens aan Hout van allerhande soort, t' eenemaal opgemaakt. Waar uit men wel bespeuren kan, hoe goed een Land ook wezen mag, dat 'er geen mensch is die 'er vrucht af kan trekken, zo hy in sijn onderneemingen vervolgd word; en al heeft hy de talenten, d'ervarenheid, en de kennis, zo men hem de handen bind, en dat men hem belet sich 'er af te dienen; 't geen door mijn voorbeeld genoegsaam beweezen is. *d'Aunay* veroorsaak-

oorsaakte naderhand noch groote wanorders in het Land; en sijn Kinderen waren wel gelukkig dat zy een toevlucht in my vonden, na dat ze van d' Engelschen verdreeven waren: hebbende mijn bevestiging gediend niet alleenlijk tot het onderhoud van mijn Huisgezin, maar ook tot het hunne in hun nood, geduurende byna een Jaar, en voor alle de geenen die my hebben vervolgd.

IV. HOOFDSTUK.

Vervolg der Kust van Acadia van Haive af tot aan Campseaux, daar ze eindigt; behelzende een beschrijving van alle de Rivieren, Eilanden, Bosschen, van de goedheid des Aardrijks, van de verscheidene soorten van Jagt en Visschery, mitsgaders van d' ontmoetingen en gevallen welke den Auteur wedervaaren zijn.

Baay van Mirligaiche, en vreemd geloof der Wilden wegens een Eiland in de zelve gelegen.

VAn *Haive* afvaarende, en de Vergulde Kaap omtrent een mijl voorby gezeild zynde, komt men in de *Baay van Mirligaiche*, die byna drie mijlen diep is, vervuld met verscheidene Eilanden. Onder anderen is 'er een van een vierde deel mijls in 't rond, zynde maar een Klip bedekt met Krepelbosch, als Hey en diergelijke. 'k Was in dese Baay met Mijn Heer *de Razilly*, en eenige Wilden die ons geleidden. Ondertusschen zei ons een Tolk, so als wy dicht voorby dit Eiland heen voeren, dat de Wilden daar nooit de voeten op 't land zetteden; en hebbende hem de reden 'er af gevraagd, antwoordde hy, dat, als iemand de voeten op dit Eiland zette, de brand in sijn manlijke deelen vloog, en de zelven verbrandde, volgens 't verhaal der Wilden: 't geen ons oorsaak gaf om te lagchen, en noch meer wanneer de Commandeur *de Razilly* tegen een Vader Kapucijn van meer als festig jaaren gezegt hebbende, dat hy 'er aan land sou gaan, om die lieden van hun dwaaligen te geneezen, dese zulks weiger-

weigerde, en het geensins doen wilde, wat Mijn Heer *de Razilly* hen ook mocht zeggen. Men voer dan voort tot aan het eind van dese Baay, daar wy versche[illegible]ne andere schoone Eilanden vonden, vervuld voor een gedeelte met groote Eikenboomen.

Vervolgende onsen weg, kwamen wy aan een plaats, daar mijn volk besig was met aan Timmer- en Vathout t' arbeiden. Mijn Heer *de Razilly* verheugde zich, ziende een so groote menigte van Hout, en zo wel gesteld. Hy zei duizend fraaye dingen over de goedheid des Landts, over het groot getal van volk 't geen in Vrankrijk armoede lijd, en hier op haar gemak sou konnen leeven: maar hy roemde het Land noch wel meer, wanneer ik hem deed treeden in een Zaal, welke ik had laaten maaken, overdekt met bladeren, daar hy een tafel vond seer wel gestoffeerd met potspijs van Torte[l]duiven, Trapganzen, en *Cravans*. Al sijn volk verblijde zich so wel als hy; want zy hadden altemaal goeden appetijt. Op dit gerecht volgde een ander van *Cravans* en Teelingen; en op dit een darde van Houtsnippen, Watersnippen, en Leeuwerken, piramidaalswijze opgestapeld. Dit was een verheuging voor al het volk, zo veel Gevogelte te gelijk te zien; en het had mijn Jaagers altemaal maar twee dagen gekost. Braambesien en Aardbeyen in overvloed dienden tot dessert, zynde my gebracht door de kinderen der Wilden, welken ik daar toe gebruikt had om mijn volk niet van hun arbeid af te trekken. De witte en roode Wijn ontbrak niet op dese kleine gastery; zulks dat Mijn Heer *de Razilly* en al sijn gevolg seer wel voldaan waren, gelijk ook mijn lieden, die wel gewenscht zouden hebben dat dese goeden Heer hen wat dikwils had komen besoeken, daar ik mijn rekening niet by sou hebben gevonden, niet om de kosten van het Gevogelte, 't geen my niet en ontbrak, want wy kreegen het alle dagen varsch, maar om de verachtering van mijn arbeid.

Gastery door den Auteur aan den Commandeur de Razilly gegeeven.

Vaarende uit de Baay langs de Kust heen, ontmoet men ter verte van drie of vier mijlen een Rivier, die twee ingangen heeft, door het middel van een Eiland 't geen in 't midden legt. Aan de zyde van den eersten ingang ziet men seer schoone

schoone Landeryen, bedekt met groote en schoone Boomen. Aan den anderen ingang, ter rechter hand, vind men geen fraay Geboomte, of men moet diep in Rivier opvaaren. Men heeft 'er niet als kaale hooge Klippen. Tusschen dese Klippen is een kleine Haven, daar de Schepen in ankeren, en daar 'er dikwils zyn die 'er hun Visschery aanstellen, droogende hun Visch op Klippen; en de Chaloepen, die op de Visvangst gaan, vaaren aan beide de zyden in en uit. Een weinigje in 't ruim van dese Eilanden is de vangst goed en overvloedig van Bakkeljaauw. De Makreel en Haring onthoud sich in menigte aan de Kust. Dese plaats heet *Passepec.* Aan de Zeekant ziet men niet als Klippen, welke altemaal kaal zyn, ter verte van vier of vijf mijlen. Langs dese Kust staan niet als Dennenboomen, vermengd met eenig ander Geboomte. Vijf of zes mijlen langs de Kust voortvaarende, vind men een Baay van omtrent een mijl breed, daar eenige Eilanden in leggen. Hier beginnen de Boomen en het Aardrijk aangenaam te zyn. En daar tegen over, drie of vier mijlen in 't ruime sop, legt een Eiland van Klippen, 't geen groot is, met klein Geboomte 'er op. Men kan 'er zeer beswaarlijk aankomen. 'k Heb 'er eens geweest met een Chaloep, in de tijd dat de Vogelen hun nesten maaken. Wy vonden 'er een zo groote overvloed van alle de soorten, die ik genoemd heb, dat al mijn Scheepsvolk en ik aan 't stokken hakken geteegen zynde, wy 'er een so groot getal af dood sloegen, zo jongen als ouden, welke te luy waren om sich uit hun nesten op te lichten, dat wy ze niet altemaal mee konden neemen, behalven dat de menigte der geener die zich gebergd hadden, en opgevloogen waren, een so dikke wolk maakten, dat de straalen der Zon 'er niet door konden dringen. Wy traden weer te scheep met onse Jagt, en maakten 'er aan land goede cier mee. Vervolgende onse streek omtrent vijf mijlen, vonden wy een Rivier, *Theodorus-Rivier* geheeten, die een schoonen ingang heeft voor Schepen. De Chaloepen konnen 'er vijf of zes mijlen ver in opvaaren, de rest in Canoos. 't Land is 'er seer aangenaam, en 't Aardrijd goed; maar daar zyn eenige Klippen hier en daar gezaaid, welke niet groot, noch aan 't land vast gehegt zyn.

Passepec.

Theodorus-Rivier.

Wat het Geboomte belangt, men heeft 'er van allerhande soort, en ze zyn 'er dik en van schoone hoogte; doch de Dennenboomen vallen 'er zo gemeen niet, als de Wilde Pijnboomen.

Vijf mijlen van dese Rivier, vervolgende de streek langs de kust heen, vind men de *Baay van alle Eilanden*, die wel achtien mijlen wijd is. Baay van alle Eilanden. Eer men 'er in komt, ontmoet men Klippen langs de Kust; en alle d'Eilanden, welke in dese Baay leggen, zyn Klippen, doch d'eenen veel grooter van omvang als d'anderen. Men heeft 'er een goed gedeelte daar niet als Mos op is; op anderen, Heide; op anderen, kleine Dennenboomen, seer laag en t'eenemaal getakt. Komende in de Baay, vind men grooter Eilanden, daar de Dennenboomen schoonder vallen; en in dese gantsche ruimte van achtien mijlen ziet men niet als Eilanden, daar ik het getal nooit af heb konnen weeten, noch ook dat van het Wild, 't geen 'er van alle kanten overvloeit. Daar is doortocht van d'eene punt na d'andere der gemelde Baay tusschen dese Eilanden heen voor een Chaloep, en voor een Bark; maar men moet den weg wel weeten om 'er door te vaaren. Dese Baay heeft wel by de vier mijlen diepte, en verscheidene Rivieren die 'er in loopen; doch ze zyn klein, en, om eigentlijk te spreeken, maar als groote Vlieten, door de welken de Wilden gaan en komen. Zy zyn 'er in groot getal, ter oorsaak van de Jagt die 'er goed is in de hooge landen, zynde daar Bergen gantsch vol van Elanden. Men heeft 'er ook schoon Geboomte, en goede grond, en fraaye en aangenaame plaatsen.

Vaarende uit dese Baay, vind men drie of vier mijlen van daar een Rivier, daar kleine Schepen in konnen komen: maar daar is een soort van een Eiland, 't geen Zandplaaten in de ruimte smijt, daar de zee geweldig tegen breekt. Men moet ze voorby vaaren, en dan weer langs het land te rug keeren. Daar is een klein Kanaal, waar door men 'er in kan komen. Als men 'er in is, vind men waters genoeg; en de Rivier doet sich seer fraay op, met goed vlak land. De Boomen zyn 'er schoon, en van de zelve soorten daar ik alreedts af gesproken heb. De Jagt is 'er seer goed, en veel Wild.

Zyn

Zyn weg vervolgende, vind men na vijf mijlen vaarens een andere Rivier, hebbende een klein rond Eiland in den ingang, bedekt met Gras, 't geen het *Groene Eiland* geheeten word; en de Rivier is genoemd *S. Maria* door *la Giraudiere*, die sich daar metter woon neersloeg, en 'er een huis had doen bouwen drie mijlen boven des zelfs mond, konnende de Chaloepen niet hooger opvaaren. 't Land is 'er plat. Van den ingang der Rivier af, en tot een half mijl boven de Wooning, en hooger, zyn het altemaal Klippen. Zy spruit uit een groot Meir, 't geen omtrent twee mijlen boven de Klippen gelegen is. Alle de Wooningen van *la Giraudiere* waren beslooten in een Fort van vier kleine bolwerken, altemaal van swaare staaken of palissaaden gemaakt. Daar lagen twee metaale Stukken op, en eenige Steenstukken alles in goede verweering.

't Groene Eiland, en de Rivier S. Maria.

Wooning van den Heer la Giraudiere.

La Giraudiere had eenig land doen beploegen; maar dit aardrijk was niet van het beste, ter oorzaak dat het zandachtig viel. 't Bracht echter goed Koorn voort; doch het heeft niet vervolgd. Wijders waren 'er de Visschery en de Jagt overvloedig; maar 'er niet mee vernoegd zynde, begon hy te denken op middelen te vinden om my op 't lijf te vallen, gelijk hy deed. Hy toog na Vrankrijk, misleidde de Geinteresseerden van d'oude Compagnie, en deed sich mijn Wooning geeven met vijf-en-twintig mijlen landts aan my vergund, daar ik af spreeken sal als ik so ver gekomen sal zyn. De gemelde *la Giraudiere*, die met my om dese zaak andermaal in Vrankrijk gekomen was, sich door de Compagnie van zyn pretentie versteeken ziende, is 'er niet weer heen gegaan; en *de Bay*, zyn Broeder, die in zyn plaats het gebied in het Land voerde, is ook weer na Vrankrijk getoogen, laatende in zyn steê eenen *Huret*, die 'er sedert altijd gebleeven is tot in het Jaar 1669.

Eenen *la Montagne*, die in mijn dienst geweest, en dien ik uitgehuwelijkt had aan een der Dienstmaagden van mijn Vrouw, arbeidde voor zyn rekening te *S. Pieter* op 't Eiland van *Cap Breton*. Daar waren wel zes gemeten goed landts beploegd, sonder wortels, daar hy schoon Koorn, Erweten, en Boonen af in zameide, door het middel der penningen

Vreemde fortuin van eenen la Montagne, daar den Auteur gelegentheid uit spruit van zyn Vyanden goed te doen.

welken

welken ik aan hem had verstrekt. *La Giraudiere* had hem my onttroond, ten tijde dat hy my onder schijn van vriendschap kwam bezoeken, hebbende hem en sijn Vrouw bepraat tot my verlof te verzoeken om weer na Vrankrijk te keeren. Zy vielen my so lang lastig, dat ik genoodsaakt was het hen toe te staan. Thans gingen zy na *Campseaux*, om overvoering te vinden, alwaar zy al den tijd der Visschery verbleeven. De Schepen gereed zynde om te vertrekken, zei *la Giraudiere* tegen de Kapiteinen, dat zy hen plaats souden weigeren, ten einde my voet te geeven om te gelooven, dat, so zy hen in hun Wooning haalden, het uit liefde was, dewijl ze niet wisten waar ze by gebrek by overvoering heen souden. Hy vernoegde sich niet met my dese lieden onttroond te hebben, hy trok 'er noch anderen tot sich. *La Montagne* bleef 'er omtrent twee jaaren; doch ziende, dat hy 'er sijn rekening niet by en vond, en dat men hem niet en hield 't geen men hem beloofd had, sou hy gaarne weer na sijn oude woonplaats gekeerd hebben, maar ik wilde my niet meer op hem vertrouwen. *Le Borgne* nam hem, zyn Vrouw, en zyn Kinderen, daar hy noch wel so lang by bleef arbeiden sonder een duit te winnen. Hy wist niet, wat hy in Vrankrijk, alwaar hy geen middel had om te leeven, aan sou vangen. Ondertusschen liet *le Borgne* sich voorstaan, dat hy hem genoeg gaf met hen altemaal de kost te geeven: maar eindelijk verliet *Montagne le Borgne*, even als hy *la Giraudiere* gedaan had.

Weetende niet wat te beginnen, nam hy het besluit van met sijn gantsche huisgesin na *Port Royal* te gaan. Hy begaf sich in dienst van d' Engelschen, en kreeg 'er kruit en loot af; waar na hy sich omtrent de Kust vertrok, daar hy een Hut op de wijs der Wilden maakte. Hy bereidde eenige Huiden, waar voor hy kruit, loot, brandewyn, en andere gemakkelijkheden van de Kapiteinen der Visschers kreeg. Aldus leefde hy, wanneer hy een Engelsche Bark ontmoette, die van *S. Maria* kwam, daar zy *Huret*, Bevelhebber in de Wooning van den Heer *de Cangé*, hadden meenen t' overrompelen. d' Engelschen openbaarde hem hun aanslag, en hoe ze hen mislukt was: maar *la Montagne* hen beloofd hebbende,

 bende,

bende, dat hy ze sou doen gelukken, indien zy weer derwaarts wilden keeren, en dat hy hen gaarne sou versellen, om sich te wreeken van het leed 't geen hy 'er af ontfangen had, en hen voor Leidsman dienen, weetende alle de wegen, en de manier van doen, lieten zy 'er sich lichtelijk toe bepraaten. Hy leidde hen dwars door het bosch tot dicht onder het Fort, juist op het uur van het middagmaal; en gaande vervolgens op kondschap, vond hy, dat men at met opene poorten. Straks liep hy 'er d' Engelschen af verwittigen, die in alle haast kwamen aanzetten om in het Fort te geraaken. Ondertusschen kwam 'er by geval iemand uitgaan, die hen gezien hebbende, slooten zy straks de poorten, en riepen ter wapen: maar d' Engelschen bemachtigden de geschutgaten, alwaar hun snaphaanen door leggende, schooten sy op den eerste die uitkwam, vervolgens op een ander, en hielden hen aldus belegerd. Zy arbeidden om een ingang te maaken, en dreigden alles door de kling te jaagen so zy sich niet overgaven; 't geen sy deeden. d' Engelschen de meesters zynde, bonden hen aan malkander, en deeden hen door een gedeelte van hun volk bewaaren, terwijl d' anderen alles plonderden, en in hun Schip brachten; en na den brand in het Fort gesteeken te hebben, voerden zy hen aan hun boord, daar sy hen een Chaloup gaven, ten einde met de zelve om een goed heenkomen te zien. *Huret* en sijn volk niet weetende werwaarts sich te wenden, kwamen zy in mijn Wooning van *Nepigiguit* aan het eind van de *Baay der Hette*, alwaar mijn Vrouw in mijn afwezen hen een gantsche winter de kost gegeeven heeft. 'k Heb sijn handschrift, daar ik noch geen betaaling af heb gekreegen. Ziet daar hoe mijn naarstigheid en arbeid my gelegentheid hebben gegeeven om de geenen in hun ongelukken by te staan, die nooit landts genoeg na hun zin konden hebben, en die nergens op uit waren als om my te dwarsboomen en te verdelgen, ten tijde dat de Voorzienigheid my deed arbeiden tot hun onderhoud, en om hen brood in hun elende te geeven: doch dit sy gezegt sonder roem of verwijt.

Van de *Rivier S. Maria* tot aan *Cap de Campseaux* heeft men stijf tien mijlen; en hebbende vier of vijf mijlen langs de

Kust

Kuſt gevaaren, vind men een Baay, daar Klippen in zyn, en daar geen ſchuilplaats is als voor Chaloepen. Omtrent drie mijlen in de ruimte leggen Eilanden, achter de welken een of twee Schepen konnen ankeren, maar met weinig zekerheid. Hier ſtellen zy hun Viſſchery aan, en laaten de Viſch op d' Eilanden droogen, daar geen hoog Geboomte is. Van deſe Baay ſijn weg langs de Kuſt vervolgende, ziet men hooge Landen en Klippen, ſonder eenige ſchuilplaats.

V. HOOFDSTUK.

Beſchrijving van Campſeaux, van de Baay en kleine Doorvaart van Campſeaux tot aan Cap S. Louis, gelijk ook van de Rivieren, Eilanden, Havenen, 't Geboomte, de Jagt, de Viſſchery, en 't geen daar 't byzonderſt gebeurd is, onder anderen een vreemde hiſtorie van een Zee- of Meerman.

C*Ampſeaux* is een Haven van wel drie mijlen diep, welke van de Kaap het begin van den ingang der groote *Baay van S. Laurens* maakt. Deſe Haven beſtaat niet als uit een getal van Eilanden. Daar is een groot van omtrent vier mijlen in den omvang, alwaar men Vlieten en Fonteinen ziet. 't Staat vol van ſchoone Boomen; maar 't meeſte gedeelte zyn maar Dennenboomen, 't geen ſeer gerijſfelijk is voor de Viſſchers, om hun Schavotten te maaken. Dit Eiland legt in 't midden der anderen, en maakt twee Havens, d' eene voor den Admiraal of 't eerſt gekomen Schip, die de naaſte aan den ingang is, aan de zeekant. d' Ankerplaats van het gemelde Schip is tuſſchen twee Eilanden, daar het in veiligheid legt. d' Andere Haven is voor den Vice-Admiraal, en aan d' andere zyde des Eilandts, daar de Schepen geen zo goede beſchutting hebben. Deſe twee plaatſen hebben (a) *Grave*, maar niet genoeg om de (b) *Vignaux* t' ontbeeren. De

(a) *'t Geen men* Grave *noemt, zijn kleine Keiſteenen, welken de Zee aan den oever opwerpt, en die gelijk gelegt worden, om 'er*

darde

den Bakkeljaauw op te droogen.

(b) Vignaux *Zyn overdekte Staketsels van 25. 30. en 40. treden lang, die ten zelven einde, daar men deze Keisteenen niet en heeft, opgerecht worden.*

darde plaats is aan de kleinen ingang, aan de zyde der *Bany van Campseaux.* Dese heeft geen *Grave*, weshalven men zich van *Vignaux* bedient. Alle d' ingangen van beide de zyden sijn gevaarlijk; want de Schepen moeten tusschen Klippen doorvaaren. De Kust is 'er seer vischrijk, inzonderheid in Bakkeljaauw, Makreel, en Haring, daar de Visschers hun Aas af maaken om Bakkeljaauw te vangen, die 'er seer happig na is, te weeten als de Bakkeljaauw met den Hangel gevangen word.

Vreemde historie van een Zee- of Meerman.

'k Moet hier een kleine afwydering maaken, om een saak te verhaalen die een sonderlinge opmerking verdient, en die ooggetuigen genoeg gehad heeft om de waarheid van de selve niet in twijfel te trekken. Terwijl aan dese Kust in den Jaare 1656. drie Schepen op de Bakkeljaauwvangst lagen, wierd het Volk van den Kapitein *Pierre Rouleau*, die het verst van den oever af lag, een eind wegs in zee eenig gewemel gewaar, 't geen veroorzaakt wierd door iets 't welk geen gedaante van eenige bekende Visch had. Zy staroogden 'er langen tijd op, sonder te weeten wat zy 'er af maaken zouden; en de gevoelens hier over geweldig verdeeld zynde, gelijk het onder menschen van weinig kennis gemeenlijk toegaat, roeiden zy met de Chaloep na het Schip om de Verrekijker te haalen. Thans zag men klaarlijk, dat dese Visch, of om beter te seggen dit Monster, 't geen sich noch al in de selve gestalte hield, en vermaak scheen te scheppen in de straalen der Zon (want het was omtrent twee uuren na den middag, en seer helder en schoon weer) met het sachtjes golvende water te speelen, niet kwalijk na een Mensch geleek. Dit verwekte een algemeene verwondering, en te gelijk een groote nieuwsgierigheid om dit vreemd Schepsel van nader by te bekijken, en, waar 't mogelijk, gevangen te krygen. Men hield sich derhalven op order van den Kapitein gantsch stil, om het door het gerucht niet te verjaagen, en daalde vast in de Sloepen, met touwen en andere dingen welken men de bekwaamsten oordeelden om dit Monster leevendig in handen te bekomen. Maar terwijl het Volk van den genoemden Kapitein aldus besig was, hadden ook die der andre twee Schepen; hoewel ze verder af gele-

ſten

yde der *Bany*
ven men zich
de dezyden
hen Klippen
onderheid in
Viſſchers hun
'er ſeer hap-
. Hangel ge-

om een ſaak
erdient, en
rheid van de
Kuſt in den
angſt lagen,
au, die het
eenig gewe-
iets 't welk
Zy ſtaroog-
y 'er af maa-
dig verdeeld
g kennis ge-
na het Schip
laarlijk, dat
, 't geen ſich
k ſcheen te
mtrent twee
weer) met
valijk na een
verwonde-
n dit vreemd
't mogelijk,
op order van
ucht niet te
uwen en an-
rdeelden om
Maar terwijl
ig was, had-
ze verder af
gele-

geleg
ten u
hebb
dé ha
ſijn C
zyn o
een o
deſe
beide
einde
wierd
trooz
Chalo
Zeem
genoe
der he
't geen
groot
't rond
trappe
touwe
ven he
opſchi
of imn
met ve
aan ma
d' ooge
als men
d' eene
deelden
de een
ſchyn b
der wat
groote
gen leg
met liſt
'k T
onaange

gelegen waren, het selve voorwerp in 't oog gekreegen, en, ten uiterste nieuwsgierig zynde om 'er nader kennis af te hebben, sich in hun Chaloepen begeeven, en de riemen in de hand genomen. De Kapitein *Rouleau*, die selve in een van sijn Chaloepen was, wel bezeffende dat men op deze wijs zyn oogmerk geensins zou bereiken, maar in tegendeel door een ontydig gerucht het Monster verjaagen, wenkte alle dese Vaartuigen by malkander, en gaf order dat men aan beide de zyden een groot stuk wegs om zou roeyen, ten einde het alzo onvoorsiens van achteren t' overvallen. Dit wierd in alle stilte gedaan, en zo van pas, dat een der Matroozen, of Visschers, leggende over het boord van de Chaloep heen, den Zeeman (want 't was in der daad een Zeeman) een strik over het hoofd smeet; doch niet gaauw genoeg toetrekkende, schoot hy door het touw heen, onder het water weg, maakende met het onderste gedeelte, 't geen men door de snelheid niet wel kon bekennen, een groot getier. Straks versamelden sich alle de Chaloepen in 't rond, om hem, indien hy nochmaals bovenkwam, te betrappen, houdende sich een ieder ten dien einde gereed met touwen en strikken; maar in plaats van sich daar weer boven het water te vertoonen, kwam hy verder zeewaart in opschieten, en streek met de handen, waar af de vingeren, of immers de dingen die in de plaats der vingeren stonden, met vellen, even als die der Swaanen- en Ganzenpooten, aan malkander vast gehecht waren, het mosachtig hair uit d' oogen, daar hy ook over het gantsche ligchaam, zo ver als men het boven 't water zag, mee bedekt scheen, op d' eene plaats meer en d' andere minder. De Visschers verdeelden sich weer, en namen een grooten omweg, ten einde een twede proef te neemen: doch de Zeeman na allen schyn bemerkende dat het op hem gemunt was, schoot onder water, en heeft sich daar na nooit weer vertoond; tot groote droefheid der Visschers, die 'er menigmaal op gingen leggen loeren, en sich onophoudelijk het hoofd braken met listen te versinnen om hem te betrappen.

'k Twijfel niet, of dese afwydering zal den Leezer niet onaangenaam geweest zyn: doch 't waar te wenschen, dat

de moeite der Visschers een gelukkiger gevolg had gehad, en dat zy dit Monster of desen Zeeman in hun geweld hadden gekreegen. Laat ons den afgebroken draad van ons verhaal nu weder aanknoopen.

Komende aan het eind der *Baay van Campseaux*, die acht mijlen diepte heeft, vaarende van *Campseaux* af derwaarts langs de kust heen, vind men drie mijlen ver Klippen, en daarna een grooten Inham, die een Eiland in 't midden heeft, achter het welk de Chaloepen sich in veiligheid konnen leggen. Hoe men verder de Baay invaart, hoe het land zich schoonder op doet; en drie mijlen van desen Inham ontmoet men een kleine Rivier, welke ik de *Zalmrivier* genoemd heb. Gaande een derwaarts, om 'er te visschen, deed ik in den ingang het net uitwerpen, en daar wierd in een trek so groot een menigte van Zalm gevangen, dat tien mannen het niet aan land konden brengen; en hoewel het nieuw was, zou de Zalm, indien het niet gebroken had, 'er mee heen geschooten hebben: en noch hadden wy onse Chaloep vol. De Zalmen zyn 'er sterk, en de minsten drie voeten lang. Een ander maal ging ik vier mijlen hoog in de Rivier, tot so ver als de Chaloepen konnen opkomen. Daar zyn twee Grachten, alwaar ik het net deed uitwerpen. In d' eene ving ik meer als een oxhoofd vol Elft, en in d' andere honderd en twintig Zalmen. De Rivier loopt seer diep landwaart in, en draagt daar niet als Canoos. Aan de slinker zyde van dese Rivier sijn hooge landen, bedekt met schoone Boomen; en langs dese kust, dicht by 't water, veele Pijnboomen. Aan de rechter zyde vallen de landen veel laager, en draagen de zelve soorten van Boomen welken ik alreedts beschreeven heb. De Rivier opvaarende, tot zo ver als de Chaloepen konnen opkomen, vind men Velden en Beemden. Zy maakt een Eiland, 't geen ook niet anders is. 't Gras is 'er goed, en groeit 'er so hoog als een man. 't Was de voorraad van onse Koeyen, toen ik te *Chedabouctou*, twee mijlen dieper na 't eind van de Baay was.

Rivier Chedabouctou.

Chedabouctou is de wilde naam, dien dese Rivier voert. Men heeft 'er een schoone Haven gemaakt door het middel eens Dijks van keisteenen van zes honderd treden lang, die den

den mond der Rivier sluit, uitgezondert den ingang, welke een pistoolschoot wijdte heeft, en van binnen een soort van een kom maakt. Dese Dijk steekt by hooge zee noch vijf of zes voeten boven 't water uit, zulks dat 'er d' inkomst seer gemakkelijk is. Een Schip van honderd vat kan 'er sonder moeite inkomen, en 'er altijd driftig blyven. 't Aardrijk is 'er goed, hoewel de twee oevers der Rivier met Klippen bezet zyn. Boven aan heeft men seer schoone Boomen, van de soorten die ik alreedts genoemd heb.

'T Is de plaats, welke ik verkoozen had om mijn Pakhuizen tot d' oprechting van mijn Zittende Visschery te maaken. 'k Had 'er honderd en twintig man in den arbeid, zo aan de huizingen als aan de landbouw; en omtrent dartig gemeten landts laaten beploegen, waaraf een gedeelte bezaaid was. Alle dese landeryen zyn weer te braak geraakt, en de huizingen verwoest. 'k Had 'er alreedts twee laaten voltrekken van sestig voeten lang, en een ander diergelijk was byna ook klaar, wanneer *la Giraudiere* my kwam aantasten; 't geen my noodsaakte alles te verlaaten, en my in 't *Fort S. Pieter* op 't Eiland van *Cap Breton* te vertrekken: en dit bedierf my in alle mijn zaaken sodanig, dat het my byna niet mogelijk is geweest de zelven te herstellen op den voet als ze van te vooren waren.

Plaats door den Auteur verkoozen tot zijn Zittende Visschery, en ongeval hem daar toegevoegd door la Giraudiere.

Vaarende uit *Chedabouctou*, en gaande na den ingang der kleine Doorvaart van *Campseaux*, vind men in vier mijlen wegs niet anders als hooge landen en klippen, welke al nederwaarts daalende tot aan een klein Eiland strekken; en hier zyn de landen plat, marasachtig, en vol kleine Poelen van zout water, in de welken sich een groote menigte van Gevogelt onthoud. Een mijl verder ontmoet men een andere Baay, daar een groot gety in komt loopen. Den ingang is 'er eng, zynde daar een Zandplaat, weshalven de Chaloepen 'er niet in konnen komen als met volle zee. 't Binnenste, daar twee kleine Vlieten in komen stroomen, loopt droog met laage zee. Men noemt dese plaats de *Schaapenrivier*. De Jagt is 'er uitsteekend; want de landeryen zyn 'er seer goed, en het land aangenaam. 't Geboomt is 'er schoon. Daar zyn weinig Dennenboomen; en de gantsche Kust is

Riviere du Mouton, of de Schaapenrivier.

van

van gelijken tot aan den ingang der kleine Doorvaart van *Campseaux*, welke tusschen het vaste land en het Eiland van *Cap Breton* is, alwaar sich een groote Kaap van roode aarde vertoont. Acht of negen mijlen voortvaarende, vind men een groote zeer hooge Kaap; en dese gantsche Kust is hoog, met Klippen daar groote Dennenboomen opstaan. Beneden aan dese groote Kaap, welke aan de rechter zyde steil oploopt, is een Inham, daar de Schepen, die na de groote *Baay van S. Laurens* gaan, om 'er hun Visschery aan te stellen, en al te vroeg aan de kust komen, welke niet in de groote *Baay van S. Laurens* konnen geraaken door de groote Doorvaart ter oorzaak van het ys, dese kleine Doorvaart komen zoeken, en in desen Inham gaan ankeren, om het ys te laaten voorby gaan. Dese plaats heet *Fronsac*. 'k Heb 'er tot acht of tien Schepen gezien; en hoewel de stroom in dese kleine Doortocht uitsteekend sterk zy, hindert het ys de Schepen echter hier ter plaatse niet, ter oorsaak van een groote Punt die zich een eind wegs uitstrekt, en het gety, 't geen dit ys uit de groote Baay sou konnen meevoeren, afwend, en na de kant des Eilandts van *Cap Breton* drijft: en dat, 't welk van d' andere kant zou konnen komen, word ook door de groote Kaap na de kant van dit Eiland gedreeven. Dese plaats is de naauwste van de kleine Doorvaart; en daar mag omtrent een goede kanonschoot van het vaste land tot het Eiland wezen.

Vaarende uit desen Inham, heeft men, eer men de Punt passeert, Poelen van zout water, daar men een menigte van goede en seer groote Oesters, en noch meer Mosselen, in vind. De Punt voorby zynde, ontmoet men een kleine Rivier, daar Chaloepen in konnen komen. Als men 'er in is, vind men een Eiland, 't geen een groote Baay in tweën verdeelt, daar twee Vlieten in komen loopen. Men heeft 'er ook zeer veel Oesters en Mosselen. 't Land is aangenaam en schoon. De Boomen zyn 'er als d' anderen; maar daar vallen meer Ceder- en Ypenboomen. 't Land is 'er laag. De Baay heeft wel twee mijlen in den omvang, is plat op sommige plaatsen, en loopt met laage zee droog. De grond is slijkachtig zand; en men vind 'er een menigte van Schelpvisch

van

van allerhande ſoort, goed om te eeten. 't Is het grootſte onderhoud der Wilden geduurende de Lente.

Na van hier noch twee mijlen langs de Kuſt gevaaren te hebben, vind men een andere Baay, *Articougneſche* geheeten. Volgende de Kuſt, heeft men altemaal zand, 't geen met laage zee wel drie mijlen na 't water toe droog loopt. Voor aan op het land zyn veele Poelen van zout water, en ſchoone Beemden, daer men een menigte van Gevogelte heeft; en verder als de Beemden, ſijn de Landeryen goed, en bezet met ſeer ſchoon Geboomte. Thans noch omtrent ſes mijlen voortgevaaren hebbende, vervolgende de ſtreek langs de Kuſt, vind men een Rivier, langs de welke de Wilden in de Lente heimelijk met Canoos hun Pelteryen aan de Viſſchers komen brengen, die deſen handel niet mogen dryven, en hen echter Tabak en Brandewyn in mangeling geeven. De Baay Articougneſche.

Vervolgende den omvang der Baay, is 'er het land doormengd met Poelen en Beemden, uitgeſondert eenige plaatſen bedekt met Dennen- en Cederboomen; en aan het eind der Baay vind men een kleinen ingang tuſſchen twee punten, die in een grooten gantſch platten Inham loopt, in de welke een Kanaal is, waar door de Chaloepen konnen inkomen. Een goede kanonſchoot van deſen ingang, vind men de Rivier *Mirligueſche*, die den naam aan deſe Baay geeft. Zy is diep, en ſtrekt ſich wel ver landwaart in. Geduurende de Lente en den Herfſt is deſe Inham t' eenemaal bedekt met Trapganzen, en Endvogels, Teelingen, en allerhande ander Gevogelte. 't Getal is 'er zo groot af, dat men 't zich niet kan inbeelden. Zy blyven 'er tot na Allerheiligen. Op deſe ſelve plaats zyn uitſteekende Oeſters, en aan den ingang der Rivier, ter ſlinker hand, noch meer. Zy zitten aan de Klippen boven op malkander. De Rivier opvaarende, heeft men ter ſlinker zyde twee mijlen ver ſeer hooge Kalkklippen, en voorby de ſelven goede landeryen drie mijlen ver aan beide de zyden, bedekt met ſchoone dikke en ſeer hooge Boomen, vermengd met Eiken- en eenige Pijnboomen. Ten einde van deſe drie mijlen ontmoet men twee andere Rivieren, vorkswyze, die in deſe Rivier vallen, Rivier Mirligueſche.

len, welke van ver uit het land komen. Door deſe Rivieren komen de Wilden, die 'er in groot getal zyn, in de Lente om hun Huiden te verhandelen. De Jagt is 'er goed, en 't land plat, met een groote uitgeſtrektheid van Velden en Beemden aan beide de zyden. Deſe twee Rivieren komen uit de Meiren, welke om hoog aan de twee Rivieren zyn, en waar in de Wilden een menigte van Bevers dooden.

Drie mijlen van deſe Rivier, vervolgende de ſtreek langs de Kuſt, vind men een kleinen Inham, daar het gety in loopt, wiens grond niet als ſlijk is, en midden door de welke een Vliet heen ſtroomt. Geduurende de Lente en den Herfſt vangt men 'er een groote menigte van Zeeſnoeken, 't geen een ſeer goede Viſch is, twee of drie voeten lang. De Wilden vangen ze met groote ſtukken van degens, ſteekende in ſtokken van omtrent ſeven voeten lang, welken ſy op de viſch uitſchieten, als zy ſe zien; en in een uur laaden zy 'er een Cano mee, daar omtrent twee honderd van deſe viſſchen ingaan. Van hier rijſt de Kuſt tot aan *Cap S. Louis* altijd opwaarts vier mijlen ver. Deſe Kaap is ook uitſteekend hoog, konnende wel van twintig mijlen ver geſien worden. 'k Heb 'er tot boven toe opgeklommen, alwaar ſchoone Boomen zyn, en ſeer hoog en dik, hoewel ſe van beneden maar ſtruiken ſchynen te wezen. Nederwaarts daalende aan de zyde der groote *Baay van S. Laurens*, is het land bedekt met het ſelve Geboomte. Aan de voet van deſe Kaap heeft men Klippen, welke een kleine kom maaken, daar men ſich in geval van nood met een Chaloep voor ſtorm en onweer in veiligheid kan leggen. Deſe kom heeft ingang aan beide de zyden. Men vind 'er een menigte van Zeekreeften tuſſchen alle deſe Klippen; en indien men 'er by kwaad weer beſet was, ſou men 'er altijd konnen vinden daar men af beſtaan kon. Men heeft 'er ook eenige Endvogels en *Moyaques* langs de Kuſt, welke ſich achter de Klippen verſchuilen, om het geweld der golven, die ſeer verwoed zyn als de wind op de Kuſt is, te vermyden. Als men voorby deſe Kaap vaart, moet men ſich wel wachten van hooge zeilen te voeren, al waait het ook niet ſterker als dat de zeilen maar even geſpannen ſtaan; en de wijſten voeren

Manier der Wilden om de Zeeſnoeken te vangen.

ze

ze altemaal laag, om 'er hulde aan te bewysen: 'k meen de Chaloepen, want de Schepen kiesen het ruime sop, en komen 'er so dicht niet by. De hoogte van de Kaap doet de wind, hoe weinig 'er ook wesen mag, met sulk een verwoedheid neerwaarts vallen, dat, indien sy een hoog zeil ontmoete, zy de Chaloep het onderste boven sou smyten, gelijk aan verscheidene gebeurd is die met de Kiel om hoog sijn geraakt. Men moet dese plaats, om het sekerste voorby roeyen; en men heeft ze niet so haast gepasseert, of men vind de wind stil en bekwaam.

VI. HOOFDSTUK.

Beschrijvende van het Eiland van Cap Breton, de Havens, Rivieren, en Eilanden die daar van afhangen, de natuur des Aardrijks, de soorten van Geboomte, de Visschery, de Jagt, en alles 't geen het zelve behelst.

IK kom weder tot het *Eiland van Cap Breton*, eer ik verder gaa. Eiland van Cap Breton. Het is tien mijlen van *Cap de Campseaux* afgelegen, en heeft veertig mijlen in den omvang, daar in begreepen 't *Eiland van S. Maria*, 't geen 'er dicht by legt, en op sodanig een wijs, dat het twee Doortochten maakt; een tusschen dit *Eiland van S. Maria* en het vaste land, d' Ingang der kleine Doortocht van *Campseaux* geheeten, daar wy hier voor af gesproken hebben; en een andere Ingang van ses mijlen wijd, welke tusschen het gemelde Eiland en het *Eiland van Cap Breton* is, waar door men uit de kleine Doortocht van *Campseaux* na het *Fort S. Pieter* gaat. Dese vaart kan niet geschieden als met Barken; en noch moet men in het kanaal van den ingang der kleine Doortocht wel op sijn hoede wesen. Vaarende langs het *Eiland van S. Maria* buiten om heen, vind men drie mijlen van daar een klein Eilandje, gantsch

 rond,

l'Isle Verte, of 't Groene Eiland. rond, 't *Groene Eiland* geheeten. Om hier na toe te gaan, moet men het ruime sop houden. De Kust is 'er besaaid met Klippen, die sich een goede mijl in zee uitstrekken, wel drie mijlen ver, en daar eertijdts Schepen vergaan zyn. Hier voor by zynde, moet men het *Groene Eiland* ter rechter hand laaten, om in *S. Pieters Baay* te komen. Men legt 'er voor een Zandpunt, een weinigje in 't ruime water. De Schepen konnen niet dichter aan *S. Pieter* naderen als op een afgelegenheid van drie mijlen. De Barken konnen 'er bomen: maar men moet het Kanaal wel kennen, 't geen slangswyse loopt; behalven dat 'er seer veel blinde Klippen zyn. 't Fort is gebouwd aan de voet van een Berg, die byna t' eenemaal recht op gaat. Men heeft moeite om 'er van die kant op te komen. Daar is een Poel boven op, die verscheidene Fonteinen aan de voet van den Berg maakt, welke nederwaarts daalende sich van d' eene kant na *Labrador* strekt, ter verte van acht of negen honderd schreeden. Aan d' andere kant van den ingang daalt hy omtrent vijf honderd schreeden nederwaarts, op een Inham daar een kleine Rivier in loopt, in de welke men des winters een menigte van *Ponnamon* vangt. 't Is een kleine Visch, byna als Grundeling, en uitsteekend goed. Al het opperste van desen Berg is seer goed land. De Boomen sijn 'er schoon; en 't is hier daar ik de Ploeg te werk deed stellen. 'k Had 'er wel tachtig gemeten Bouwland, 't geen ik voor mijn brand alle Jaaren liet bezaayen.

S. Pieters Baay.

d' Andere zyde des landts, te weeten aan de voet van den Berg daar het Fort gelegen is, beslaat meer als tien mijlen. 't Zyn rondom niet als Dennenboomen, daar het land niet goed is tot aan een kleine Rivier, alwaar men goede Landeryen vind, en in de welke Zalm gevangen word. Daar zyn ook eenige Beemden. De handel is 'er goed na de kant van *Labrador*. 't Geen men *Labrador* noemt, is een streek van de zee, die het *Eiland van Cap Breton* half door snyd, uitgesondert omtrent acht honderd schreeden landts, 't geen 'er is van het *Fort S. Pieter* af tot aan het uiterste deser *Zee van Labrador*, die een soort van een Golf maakt, welkers opening ten Oosten des *Eilandts van Cap Breton* is, en ten Westen der

Zee van Labrador.

zyde

zyde van 't *Fort S. Pieter* eindigt. 'k Heb in dese tusschen-wijdte een weg laaten maaken, om Chaloepen met kracht van armen uit d'eene zee in d'andere te doen brengen, en den omweg, die men ter zee sou moeten neemen, te vermyden. 't Gety klimt tot aan het uiterste van de Golf; en men rekent twintig mijlen van haar ingang tot op acht honderd schreeden na aan het Fort, daar se eindigt. Men moet ook noch dit aanmerken, als het volle zee in de *Labrador* is, dat het alsdan laage zee aan d'andere kant tegen over het Fort is. d'Opening deser kleine *Zee van Labrador* is ten Oosten, vlak ruggelings tegen d'andere kant aan. 't Geen dit onderscheid van gety maakt, is dat *S. Pieters Baay* haar opening recht in 't Westen heeft; behalven dat het nooit volle zee in een Haven is of de Maan moet vlak tegen den ingang van de Haven zyn, 't zy boven of beneden den Horizont. In dese *Zee van Labrador* is een groote Kom of Poel van acht mijlen lang, en vijf breed, met Inhammen van ieder zyde, welke seer diep landwaart in loopen. De gantschen omvang van de *Labrador* is beset met Bergen, waar af eenigen van Kalk zyn. 't Land is 'er niet seer goed, hoewel de Bergen bedekt zyn met Boomen, waar af het grootste gedeelte Pijn- en Dennenboomen zyn, vermengd met Berken- en Beukenboomen. De Visschery is 'er niet goed. Men vind 'er alleenlijk Oesters, welke, eerst versch gevangen wesende, niet goed zyn, ter oorsaak dat ze al te soet vallen; maar zy hebben een schoone eigenschap, te weeten dat men ze acht of tien dagen kan bewaaren sonder dat ze hun water verliesen, waar na ze sout zyn, en die lafheid die het soet water der Rivieren, aan welker mond zy gevangen worden, hen veroorsaakt, verliesen.

Vaarende uit de Haven van *S. Pieter* aan de zyde van *Campseaux*, om het Eiland rond te zeilen, vind men na de kant van 't Oosten 't *Groene Eiland*. Van hier gaat men na d'Eilanden *Michaur*, die 'er drie mijlen van af leggen. 't Zyn Klippen, welken men aldus noemt. De Bakkeljaauwvangst is 'er goed; en van daar tot aan d'*Engelsche Haven* rekent men tien mijlen. De gantsche Kust is niet als Klippen. In den ingang van dese Haven vind men een Eiland; 't geen men ter rech-

Eilanden Michaur.

Engelsche Haven.

rechter hand moet laaten. De Schepen leggen 'er in veiligheid, en d'ankering is 'er goed. Al het land van binnen is niet als Kusten van hooge Klippen. Beneden heeft men een kleinen Poel, daar een groote menigte van Aal in gevangen word. De Bakkeljaauwvangst is 'er seer goed. Die van Olonne kwamen 'er eertijdts overwinteren, om van d' eersten op de groote Bank, en vervolgens ook van d' eersten weer in Vrankrijk te zyn; vermits de Visch met de nieuwigheid veel beter verkocht word. Drie mijlen van daar vind men de *Walvishaven*, 't geen ook een goede Haven is, maar moeyelijk om in te komen, ter oorsaak der menigvuldige Klippen die men 'er ontmoet. Van hier gaat men na *Fourillon*, 't welk achter *Cap Breton* legt. *Cap Breton* is maar een Eiland; en het gedeelte des Eilandts, 't geen desen naam voert, en na 't Zuid-Oosten ziet, bestaat altemaal uit Klippen, tusschen de welken men echter niet en laat Schepen in veiligheid te leggen, tot de vangst die daar seer goed is. Al het aardrijk van dit Land deugt niet veel, hoewel 'er boven op de Bergen schoon Geboomte staat, als Berken- en Beuken-, en meestendeel Dennen- en eenige Pijnboomen. Verder voortvaarende, vind men de *Spanjaardsrivier*, in welkers inkomst Schepen in veiligheid konnen leggen. Daar is een Berg van seer goede Steenkool vier mijlen diep in de Rivier. 't Aardrijk is 'er redelijk goed. Aan d' andere kant is het bedekt met Berken-, Beuken-, Masthouten-, Esschen-, en eenige weinige Eikenboomen. Men vind 'er ook Pijn- en Dennenboomen. Van het opperst der Rivier gaat men dwarslings na de *Zee van Labrador*, ten welken einde men twee of drie mijlen door bosch moet passeeren.

Port de la Baleine, of Walvishaven.

Fourillon.

Riviere aux Espagnols, of de Spanjaardsrivier.

Vaarende uit de *Spanjaardsrivier*, om na den ingang van de *Labrador* te gaan, heeft men in drie mijlen niet als Klippen, aan het eind der welker d' ingang van de kleine *Chibou* of *Labrador* is. In desen ingang heeft men ook Steenkool. Hier begint een groote Baay, die tot dicht aan *Niganiche* loopt, en acht of tien mijlen breedte heeft. In dese Baay zyn seer veel Klippen, daar de Waterravens hun nesten op maaken. Tusschen alle dese Klippen, ter rechter hand, is de groote *Chibou*, zynde d' ingang der *Haven van S. Anna*, welke goed en

Haven van S. Anna.

en ſeer ruim is. Haar ingang is tuſſchen twee Punten, en heeft geen honderd ſchreeden wijdte. De Schepen van drie of vier honderd vat konnen 'er met allerhande getyden in komen. d' Ankering is 'er goed; en als de kabels al kwamen te breeken, ſou men maar in de modder loopen. Deſe Haven kan duizend Schepen bevatten. De Kom is omringd met Bergen, en ſeer hooge Steenrotſen. De Schepen konnen 'er ter rechter hand van den ingang met de Boegſpriet tegen 't land leggen, dat 's te zeggen, dat ze ſonder gevaar zo dicht aan 't land konnen leggen, dat 'er de Boegſpriet aan kan raaken. De Rotſen ſijn daar ter plaatſe ſteil. Daar zyn eenige kleine Rivieren en Vlieten, die 'er in loopen, en die uit alle deze Bergen komen. Aan het eind of uiterſte der Haven heeft men een Berg van witte Rots als melk, welke zo hard is als Marmer. Op een andere plaats is een aardrijk of grond gantſch vermengd met kleine Keiſteentjes van verſcheidene koleuren. Daar zyn aan de Kuſt brokken van een redelijke grootte afgevallen, tegens de welken de zee aanſlaat, ſonder dat ze in ſtukken breeken: in tegendeel worden ze in de lucht en in 't water zo hard, dat men 'er met beitels niet het minſte ſteentje af ſou konnen hakken; 't geen my doet gelooven, dat ze, indien ze geſleepen waren, niet minder ſchoon ſouden weſen als het Marmer, gelijk ook de witte Rots daar ik zo even af geſproken heb, zo men 'er ſlechts de proef af wilde neemen. Daar word Zalm in de Haven gevangen; maar de Makereel is 'er in overvloed, en ongeloofelijk dik en lang. Men vangt ze met den hangel in den ingang der Haven. 't Is een Zandpunt, daar men een menigte van Schelpviſch vind. Daar zyn ook Poelen aan de voet der Bergen, in de welken ſeer veel Trapganzen, Endvogels, en allerhande ander diergelijk Wild, gevangen worden.

Vaarende van hier na *Niganiche*, heeft men acht mijlen ver een Kuſt van Klippen, welke uitſteekend hoog en ſteil zyn, even als een muur. Indien hier een Schip kwam te vergaan, daar ſou geen kans van lijfberging voor iemand wezen; en *Niganiche*, 't geen twee mijlen van de punt afgelegen is, is niet veel beter. 't Is eigentlijk maar een Rêe tuſ- Niganiche.
ſchen

ſchen Eilanden, welke een weinigje in 't ruime water leggen tegen over een Inham van zand grond. De Schepen leggen 'er tuſſchen d' Eilanden en het land. Men ziet 'er bywijlen tot drie toe; maar ze zyn 'er niet in veiligheid. Echter is het de plaats die d' eerſte van de gantſche Kuſt ingenomen word, vermits 'er de vangſt goed en vroeg is. Van *Fourillon* of *Cap Breton* mag omtrent achtien of twintig mijl tot aan *Niganiche* wezen, en van daar tot aan *Cap de Nord* of de *Noordkaap* vijf of zes mijl, altemaal klippige Kuſt. Aan *Cap de Nord* is plaats voor een Schip, 't geen daar zyn Viſſchery kan aanſtellen. Van *Cap de Nord* tot aan *Chadye* heeft men omtrent vijftien of zeſtien mijlen. Deſe gantſche Kuſt is niet als Klippen, bedekt met Dennenboomen, vermengd met eenige kleine Berkenboomen. Daar zyn eenige Inhammen van zand grond, daar zich naauwelijks een Chaloep in kan vertrekken. Deſe Kuſt is gevaarlijk. *Chadye* is een grooten Inham, die omtrent twee mijlen diepte heeft, en aan beide de zyden met Rotſen geboord is. Aan het eind heeft men een Zandplaat, vermengd met Keiſteenen, die de zee daar gemaakt heeft, achter de welke een Poel van zout water is. De Bakkeljaauw komt veel in deſe Baay, 't geen 'er de Schepen heen trekt, hoewel 'er dikwils vergaan, ter oorſaak van de weinige veiligheid die 'er is.

Chadye.

Vervolgende de ſtreek langs de Kuſt, welke tot vier mijlen van daar t' eenemaal van Rotſen is, vind men een klein Eiland tegen over een Inham van zandgrond, bekwaam om Chaloepen in veiligheid te leggen. In deſen Inham is een Berg van ſwarte ſteen, welke de Timmerlieden gebruiken om hun werken af te tekenen. Zy is niet van de beſten, zynde wat hard. Na noch acht mijlen langs de Kuſt heen gevaaren te hebben, ontmoet men laage en platte Landen, bedekt met Geboomte van allerhande ſoorten, als Eſſchen-, Berken-, Beuken-, Maſthouten-, Pijn-, en Dennenboomen: maar alle deſe Boomen zyn niet van de beſten. Van hier komt men met Chaloepen in een kleine Rivier, in de welke ſeer veel Zalm gevangen word. Daar is een Mijn van Steenkool. Men heeft my geſegt, dat 'er ook Kalk was; maar ik heb z' 'er niet gezien. 't Geboomte is ſchoon in deſe

Rivier;

Rivier, en 't aardrijk niet bergachtig. Van den mond deser kleine Rivier tot aan den ingang der kleine Doortocht van *Campseaux*, aan de Noordzyde, heeft men maar drie mijlen; en van daar tot aan den anderen ingang aan de Zuidzyde, alwaar ik aangevangen heb om den kring te maaken, omtrent tien mijlen: en hier eindigt den omvang deses *Eilandts van Cap Breton*, aan het welk men gemeenlijk tachtig mijlen in de rondte geeft. Den omtrek en het binnenste begrypen byna niet als Bergen van rotssteen: maar 't geen dit Eiland doet achten, sijn de Havens en Reën, daar de Schepen gaan leggen om hun Visschery aan te stellen. De Makereel en Haring komt in overvloed rond het Eiland; en de Visschers maaken 'er hun aas af, om den Bakkeljaauw te vangen, die 'er seer gretig na is, meer als na eenig ander ding. Dit Eiland is ook noch geacht geweest om d' Elandts Jagt. Men vond 'er eertijdts een groote menigte; maar tegenwoordig zyn 'er geen meer. De Wilden hebben alles verwoest, en het Eiland verlaaten, vindende 'er niet meer daar zy af leeven konden. Niet dat 'er de Jagt van Gevogelte niet goed en overvloedig is; maar 't is niet genoeg tot hun voedsel, behalven dat het hen te veel aan kruid en lood kost: want met een snaphaanschoot, daar zy een Eland mee neervellen, sullen zy maar een Trapgans of twee dooden, bywijlen drie; en dat is niet genoeg om hen met hun huisgesinnen te voeden, gelijk een groot Beest doet.

Elandtsjagt eertijdts op het Eiland van Cap Breton.

 VII. HOOFD-

VII. HOOFDSTUK.

Behelzende de beschrijving der groote Baay van S. Laurens, van Cap de S. Louis af tot aan den ingang van (a) de Baay der Hette, met alle de Rivieren en Eilanden welke langs de Kust van het vaste Land zijn; mitsgaders van het Eiland S. Jan, de hoedanigheid des Aardrijks, de soorten van Geboomte, de Visschery, de Jagt, en eenige dingen van het beleid en de zeden der Wilden.

(a) *La Baye des Chaleurs.*

MEn moet nu weder na *Cap S. Louis* keeren, om het overige der Kust tot aan den ingang van de *Baay der Hette* te volgen.

Vertr[illegible]kende van dese Kaap, vind men tien mijlen van daar een kleine Rivier, welkers ingang een Plaat heeft, waar door ze bywijlen gestopt word, te weeten als het kwaad weer is, en dat de zee het zand derwaarts drijft: maar als de Rivier begint te swellen, loopt zy 'er over heen, en maakt d' opening. Daar konnen niet als Chaloepen inkomen. Zy strekt zich niet ver landwaart in. 't Aardrijk is hier goed, en bedekt met Boomen van alle de soorten die ik alreedts genoemd heb.

De streek omtrent twaalf mijlen ver vervolgende, is de Kust niet als Klippen, uitgesondert eenige Inhammen van verscheidene grootte. De landen zyn laag op dese plaatsen, doch goed, en bezet met schoone Boomen, onder de welken seer veel Eikenboomen zyn. Vervolgens komt men aan een groote Rivier, welkers ingang t' eenemaal plat is omtrent anderhalf mijl na de zee toe. Zy heeft wel drie mijlen wijdte in haar mond, die met laage zee byna overal droog loopt, sulks dat men gemakkelijk bemerkt, dat haar grond van zand is. Daar konnen niet als kleine Vaartuigen inkomen,

Rivier van Picton,

men,

men, gelijk Barken van twaalf of vijftien vat; en noch moeten zy de volle zee verwachten. Men vind ſelfs in den ingang eenige Klipbanken. Ter ſlinker hand van deſen mond is een kleine Rivier, welke niet van de groote afgezonderd is al door een Zandpunt. Zy loopt diep landwaart in, en is ſeer eng in den ingang. Hier voorby zynde, vind men een groote opening, daar verſcheidene Inhammen gemaakt worden door het middel der Punten van laag land, of Beemden, in de welken verſcheidene Poelen zyn, daar men een zo grooten overvloed van allerhande Gevogelte in heeft, dat men 'er ſich niet genoeg over kan verwonderen; en indien 'er de Jagt overvloedig is, 't land is 'er niet minder goed. Daar ſijn eenige kleine Heuvelen, welke een aangenaam geſicht geeven. Alle de Boomen ſijn 'er ſeer ſchoon en ſwaar. Men heeft 'er Eiken-, Beuken-, Maſthouten-, Ceder-, Pijn-, Dennen-, en allerhande andere Boomen. De groote Rivier is recht in den ingang. De Chaloepen vaaren 'er zeven of acht mijlen ver in, waar na men een klein Eiland ontmoet, bezet met het ſelve Geboomte, en Wilde-wijngaard; voor by het welk men niet verder na haar oorſpronk kan opvaaren, als met Canoos. 't Land aan beide de zyden der Rivier, na haar oorſpronk toe, is ter verte van een mijl met groote en kleine Pijnboomen bedekt. Verder opvaarende, ſiet men aan beide zyden niet als ſeer ſchoone Boomen, gelijk hier voor. De Heuvelen zyn 'er wat hooger als die van de kleine Rivier; maar het land is 'er niet minder goed. Langs haer oevers ſijn ook Inhammen en Kreeken, met Beemden, daar de Jagt goed is. Zy heet de *Rivier van Pictou.*

Anderhalf mijl in de Rivier, ter ſlinker hand, is een grooten Inham, alwaar men een menigte van uitſteekende Oeſters vind. d'Eenen op d'eene plaats zyn byna t'eenemaal rond; en verder in den Inham zyn ze monſterachtig. Men vind 'er grooter als een ſchoen, en byna van deſelve gedaante; en niet tegenſtaande deſe overmaatige grootte zyn ze altemaal vol, en van goede ſmaak. Aan den ingang deſer Rivier, ter rechter hand, een half mijl van haar mond, is noch een groote Baay, welke by drie mijlen landwaart in Groote Oeſters.

 loopt,

loopt, en verſcheidene Eilanden met Beemden, en een goed getal van Inhammen, alwaar ook Gevogelte in overvloed gevonden word, aan beide de zyden begrijpt. Drie mijlen verder vaarende, ontmoet men een anderen Inham, veel grooter, voorſien met een menigte van Eilanden van ongelijke grootte, een gedeelte bedekt met Boomen, en d'anderen met Beemden en Velden, en een oneindige menigte van Vogelen van allerhande ſoorten. Alle de landen zyn ſchoon en goed, niet al te bergachtig, maar bezet met ſchoone Boomen, onder de welken ſeer veel Pijn- en Eikenboomen zyn.

Acht of negen mijlen verder vaarende, is de Kuſt hoog met Klippen, en niet ſeer veilig; weshalven men wat dieper in zee moet ſteeken. Men vind 'er echter een Inham, daar het land laag is; maar daar is geen groote ſekerheid voor Chaloepen, en de zee breekt 'er geweldig. Vervolgens vind men een andere Rivier, die een menigte van Klippen in haar ingang heeft; en een weinigje in 't ruime water, na de zee toe, een ander klein Eiland, bedekt met

l'Isle l'Ormet. Geboomte, 't geen men *l' Iſle l' Ormet* noemt. Eer men in deſe Rivier komt, ontmoet men een grootte Baay van twee goede mijlen diepte, en een breedte. Op verſcheidene plaatſen is het laag land doorgaans bedekt met ſchoone Boomen. Aan het eind van deſe Baay ziet men twee Punten landts, die ſich na malkander toe ſtrekken, en een engte maaken, welke d' ingang der Rivier is, die drie of vier mijlen ver uit het land komt. Zy is plat in haar ingang; en de Chaloepen komen 'er niet diep in. 't Land is redelijk ſchoon. Men ziet 'er eenige Bergen van een maatelijke hoogte. Daar worden ook zeer veel Oeſters en Schelpviſch gevangen. Vaarende van daar omtrent twee mijlen langs de Kuſt heen, vind men noch een andere Rivier, welke vry diep landwaart in loopt. De twee Oevers zyn bergachtig.

Verder voortvaarende, en de Kuſt omtrent twaalf mij-

Cap Tourmentin. len volgende, ontmoet men *Cap Tourmentin.* 't Is een groote Punt, die ſich in de zee uitſtrekt, en maar dardehalf mijl van 't *Eiland S. Jan* af legt, 't welk het engſte van de geheele paſſazie is. Deze Kuſt is niet als Bergen, en ſeer gevaarlijke

Klip-

Klippen, welke al vry ver in 't ruime water daar tegen over zyn, en waar van men d' eenen ziet, en d' anderen sich slechts met laage zee vertoonen. Deze Punt is tusschen twee groote Baayen, geboord met Bergen en Rotsen, waar van al het bovenste byna niet anders is als Pijn- en Dennen- en eenige weinige andere Boomen.

Dese Punt voorby zynde, en omtrent tien mijlen langs dese Kust voortgevaaren hebbende, ontmoet men een andere Rivier, daar de Barken in konnen komen; doch men moet het kanaal wel neemen, en een klein Eiland gepasseert zynde, is men in sekerheid, en men vind waters genoeg. Men werpt het anker voor een groote Beemd, welke een Inham van een redelijke uitgestrektheid maakt, alwaar men sich in veiligheid legt. 'k Heb dese Rivier *la Riviere de Cocagne (de Rivier van Luilekkerland)* genoemd; vermids ik 'er, geduurende den tijd van acht dagen dat het onweer my noodsaakte daar te blyven, zo veel vond om goede çier te maaken: en al mijn Volk was zodanig versaad van Gevogelte en Visch, dat zy 'er niet meer aan ruiken wilden; 't zy Trapganzen, Endvogels, Teelingen, Pluvieren, Houtsnippen, Watersnippen, Tortelduiven, Perdryzen, Zalm, Elft, Makereel, Spiering, Oesters, en andere soorten van goede Visch. Alles 't geen ik 'er u af zeggen kan, is dat onze Honden op het Vleesch en de Visch gingen slaapen; zo moe hadden zy het sich gegeeten. 't Land is zo aangenaam als de goede çier. 't Aardrijk is plat, en bedekt met seer schoone Boomen, zo in dikte als in hoogte, van alle de soorten die ik genoemd mag hebben. Daar zyn ook groote Beemden langs de Rivier, die omtrent vijf of ses mijlen landwaart in loopt. De rest is niet bevaarbaar als met Canoos; en men heeft 'er veel meer Pijn- als andere Boomen. La Riviere de Cocagne, of de Rivier van Luilekkerland.

Vervolgende onsen weg, kwamen wy in de *Rivier van Rechibouctou*, welke omtrent tien mijlen van de laatste, daar wy af gesproken hebben, gelegen is. Dese Rivier heeft groote Zandbanken in haar ingang, die sich byna een mijl ver strekken, midden door de welken een kanaal is tot de doorvaart der Schepen van twee honderd vat. Na dat men 'er Rivier van Rechibouctou.

'er in is gekomen, vind men een kom van een groote uitstrekking, maar plat op eenige plaatsen. De Schepen konnen niet diep in dese Rivier opvaaren, maar de Barken by de drie mijlen. Twee andere Rivieren vallen in dese kom, van de welken d' eene klein, en d' andere redelijk groot is, waar door de Wilden na de *Rivier S. Jan* gaan, draagende hun Canoos twee maalen om van d' eene Rivier in d' andere te geraaken, uit het opperst der welke zy in een groot Meir komen; en hier na treeden zy in een andere Rivier, welke in die van *S. Jan* loopt. Met dese vaart brengen zy twee dagen toe, als zy sich niet willen ophouden; 't geen hen selden gebeurt, zynde nooit seer haastig: en door dit middel besoeken de Wilden van *S. Jan* en desen malkander dikwils. Belangende de kleine Rivier, die ter rechterhand van den ingang is, zy dient door het middel van een andere overdraaging tot de gemeenschap van *Miramichi*, 't geen de Vreemd verhaal noopende de Kapitein van Rechibouctou. Wooning is welke ik in de *Baay der Hette* heb. De Kapitein van *Rechibouctou*, *Denys* genaamd, is een hoogmoedige en schadelijke Wild. Alle d' anderen van de groote Baay vreesen hem. Hy heeft op den oever van de kom deser Rivier een Fort, gemaakt van swaare palissaaden, met twee manieren van bolwerken, in het welk zyn hut is; en d' andere Wilden hebben hun hutten rondom de zyne. Hier heeft hy een groot stuk houts boven op een boom doen oprechten, met dikke nagelen 'er door, op de manier van een Wip, welke tot trappen dienen om 'er by op te klimmen, alwaar hy van tijd tot tijd een Wild stuurt, om te zien of 'er niet iets langs de kusten t' ontdekken is; want men kan van dese hoogte seer ver in zee zien. Zo zy eenig Schip of Canoos in 't oog krygen, doet hy al sijn Volk in de wapenen stellen, met hun boogen en pijlen, en snaphaanen; zet een schildwacht op d' aankomst, om te vraagen wat lieden het zyn; en alsdan, na dat het hem in 't hoofd komt, laat hy hen wachten, of terstond aan land komen. Eer hy weer binnen treed, moeten zy een salvo met hun snaphaanen doen, en somtijdts twee. Hier na treed dit Hoofd binnen, en zyn stoet na hem. Hy gaat nooit uit zyn hut, om de geenen, die hem komen besoeken, t' ontfangen; maar zit daar altijd op

op sijn gat, als een Aap, met de pijp in de mond, zo hy tabak heeft. Hy spreekt niet eerst, maar wacht dat men hem het compliment doe; en een wijl daar na antwoord hy met een meesterachtige deftigheid. Zo hy na de hut van eenigen Wild gaat, laat hy onderwege een schoot met een snaphaan doen, om alle d'andere Wilden te waarschuwen, welke terstond uit hun hutten komen, en hem met hun snaphaanen te gemoet gaan. Thans treed uit sijn Chaloep te land. Alle de Wilden, die daar sijn, lossen hun snaphaanen, en versellen hem wyders tot aan hun hutten: en als hy binnen treed, doen ze elk noch een schoot. Ziet daar de manier, op de welke hy sich doet ontfangen, meer uit vrees als uit liefde; want zy wenschen altemaal na zyn dood, en hy is van niemand bemind. Zo zy in hun plicht gebreekig bleeven, zou hy hen slaan, doch niet als ze in getal by malkander waren; want in sulk een geval kon het seer licht gebeuren dat hy het niet straffeloos en deed: maar als hy hen alleen vind, doet hy hen aan hun plicht gedenken. Zo de Wilden een buy krygen om sich vrolijk te maaken, is hy nooit van de party. In tegendeel verbergt hy zich; want in de dronkenschap zyn ze al zo groote Kapiteinen als hy: en indien hy hen dan iets zei, 't geen hen mishaagde, zouden zy hem den hals breeken. In die gelegentheden is hy wijs, en spreekt nooit van zyn grootheid.

Men moet aanmerken, dat de Wilden van de Kust geen Canoos gebruiken tot de Rivieren, en dat zy tot de Zee altemaal Chaloepen hebben, welken sy by wijlen koopen van de Kapiteinen, die, na hun Visschery te hebben geëindigt, op hun vertrek staan; maar de meesten neemen ze van de plaatsen, daar de Kapiteinen ze hebben doen verbergen, aan de Kust of in de Rivieren, om 'er sich in een andere reis af te bedienen: maar als d'eigenaars, of anderen die 'er recht op hebben, de selven kennende worden, maaken ze geen meer ceremonie in ze weder te neemen, als de Wilden gedaan hebben in ze sich toe te eigenen.

Om weder te keeren tot den Kapitein *Denys*. Zijn Land *Rechibouctou* is schoon, niet te laag noch te hoog. De Jagt is 'er overvloedig: de Makereelvangst insgelijks, en ze valt

'er

'er seer groot. Wat het Geboomte belangt, ze sijn als die van andere plaatsen, vermengt met Dennen- en Pijnboomen.

Verlaatende *Reek* [illegible] na *Miramichi* te gaan, vind men ter slinker [illegible] Zandbanken, welke sich ver in 't ruime water na de zee toe uitstrekken; en selfs moet men de gantsche Kust niet te dicht komen, wel acht of tien mijlen ver: waar na men een groote Baay vind, die meer als twee mijlen landwaart in loopt, en wel soo veel wydte heeft. Dese gantsche Baay is ook van Bank[illegible] daar af het grootste gedeelte sich met laage zee vertoont; en de zee is 'er by kwaad weer seer gevaarlijk, vermits se overal geweldig breekt. Daar is echter een klein Kanaal, 't geen in de Rivier geleid, welke geweldig krom en bochtig loopt; en men moet het wel weeten om 'er in te komen: en noch konnen 'er geen grooter Vaartuigen in opvaaren als Barken van twaalf of vijftien vat met volle zee. Dese Banken strekken sich tot aan de mond van de *Rivier Miramichy*, waar af den ingang seer eng is, ter oorsaak van een klein Eiland 't geen ter rechterhand in 't inkomen legt, 't welk d' opening sluit. Dit voorby zynde, vind men een schoone Rivier van een kanonschoot wijd, die redelijk diep is. De twee Kusten zijn hooge Klippen, op de welken schoon Geboomte staat. Men vind 'er echter eenige kleine laage Inhammen, daar men met Chaloupen of Canoos te land kan komen. Dese Rivier heeft vijf of ses mijlen langte, daar de Schepen konnen opvaaren; en hier vind men twee andere redelijk groote Rivieren, die daar in loopen, en alle beiden puntswyse eindigen, welke twee punten een vork maaken; maar daar konnen niet als Canoos in opvaaren ter oorsaak der Klippen die 'er hier en daar zyn. De geene, die ter slinker hand is, gaat opwaarts na de *Riviet van Rechibouctou*; en d' andere ter rechter hand strekt sich na de kant van de *Baay der Hette*. Aan 't opperst van dese Rivier komt men door het middel van een draagplaats, daar men de Canoos overdraagt, in de *Rivier van Nepiguit*, welke aan het eind van de *Baay der Hette* gelegen is. De Wilden hebben my gesegt, dat het land boven aan dese Rivieren schoon en [illegible]; dat 'er de Boomen

Rivier Miramichy.

schoon,

schoon, dik, en dun gezaaid zyn; dat men 'er geen kleine Boomen heeft die hen beletten op d' Elandts Jagt te gaan. 't Zijn de selve soorten van Geboomte die ik hier voor genoemd heb. In de Valleyen, daar de wateren een Maras maaken, heeft men seer veel Dennenboomen, maar klein en seer dicht. Wat het benedenst der Rivieren belangt, daar de Vork gemaakt word; 't zyn ter slinker hand Klippen, en ter rechter hand een plat land, daar een groote Beemd is van meer als twee mijlen lang, en een halve mijl breed op d' eene, en drie vierde deel mijls op d' andere plaats. Daar staan eenige kleine Boomen in, doch seer ver van malkander. Men vind 'er ook een menigte van Aard- en Braambesien, daar een zo groot getal van Tortelduiven op versamelt, dat het ongeloofelijk is. 'k Heb 'er eens acht dagen omtrent S. Jan geweest, geduurende de welken wy 'er alle morgens en 's avondts benden af zagen vliegen, waar af de minste van vijf of ses honderd waren. d'Eenen setteden sich in de Beemden, d'anderen daar tegen over op een Zandpunt aan d' overzyde der Rivier. Zy saten niet langer als ten hoogsten een vierde deel uurs, wanneer 'er weer andere benden op de selve plaats kwamen zitten. Ondertusschen heften d' eersten sich op, en vloogen. 'k Geef den Leezer te bedenken, of 'er een menigte af gedood en gegeeten wierd. Maar indien de Tortelduiven ons door hun overvloed plaagden, de Zalmen maakten 't ons noch veel banger; want ze komen met sulke verwaarlijke hoopen in dese Rivier aansetten, dat men des nachts niet kan slaapen: zo groot is het geraas, 't geen sy maaken, na dat zy uit het water opgesprongen zyn, daar weer in neer te vallen; 't geen veroorsaakt word door de moeite, welke zy gehad hebben om over dese Banken te geraaken, aangesien het weinig water 't geen 'er is; waar na zy sich, als zy dieper grond vinden, op hun gemak vervrolijken. Vervolgens swemmen zy na de Rivieren, die heel diep landwaart in loopen, en uit verscheidene Meiren komen, welke sich in malkander ontlasten. In alle dese Meiren vind men veel Bevers, en weinig Elanden. Wat de Jagt van 't Gevogelte belangt, zy is 'er ook seer goed en overvloedig. De Schelpvisch ontbreekt 'er mede

Menigte van Tortelduiven en Zalmen.

niet,

niet, zynde de Banken 'er altijd mee bezet. De Wilden sijn in dese Rivieren in grooter getal, als in d' anderen.

Om 'er uit te geraaken, moet men alle dese Banken passeeren, en daar na de Kust volgen tot aan het *Eiland van Miscou*, 't geen 'er tien of twaalf mijlen van daan gelegen is. De Kust is byna overal van zand. Men vind 'er veele groote en kleine Inhammen, alwaar Beemden en Poelen van zout water zyn, welken de zee in 't oploopen maakt. Daar zyn ook eenige groote Vlieten; en op alle dese plaatsen ontbreekt de Vogel Jagt van allerhande soorten niet. De Kust is gantsch vervuld met Geboomte, even als het ander, uitgesondert dat 'er de Cederboomen gemeender zyn. Twee mijlen aan dese kant eer men d' *Eilanden van Miscou* vind, ontmoet men een groten Inham, die de passazie van *Caraquet* is, 't geen eindigt aan de *Baay der Hette*, alwaar Eilanden sijn daar ik op hun plaats af sal spreeken.

Na twee mijlen langs de Kust heen gevaaren te hebben, vind men een anderen kleinen ingang voor Barken, welke tusschen de twee *Eilanden van Miscou* gelegen is. d' Ingang is gevaarlijk by kwaad weer, vermits 'er een Zandbank is daar de zee afgrysselijk op breekt. Aan beide de zyden der Eilanden heeft men Zandpunten, welke den ingang eng maaken; maar zo haast als men se voorby is, krijgt men grooter ruimte. Ter rechter hand in 't inkomen legt het *kleine Eiland van Miscou*, 't geen vier of vijf mijlen in den omvang heeft. De punt voorby zynde, siet men 'er een gedeelte af als een groote uitgestrektheid van land sonder boomen, sijnde niet anders als Marassen, over de welken als men heen gaat, doet men alles meer als vijftig schreeden rondom sich beeven. Hier gaan de Trapganzen in de lente hun eyeren uitbroeden, en ruijen. De genen, die ruijen, leggen dat jaar niet, en die niet ruijen al. 'k Zal 'er u de bysonderheden af seggen, als ik kom te spreeken van d' eigenschappen der Vogelen van dit Land.

Eilanden van Miscou.

Vervolgende onsen streek als men de Marassen voorby is, vind men land bedekt met Dennenboomen, vermengd met eenige kleine Berkenboomen; waar na men een groote Zandpunt ontmoet, die een Inham van een aanmerkelijke grootte

grootte maakt. Hier leggen de Schepen, die 'er onder de beschutting der twee Eilanden hun Visschery komen aanstellen. Men kan seggen aldaar een Schip in sekerheid te hebben. 'k Heb 'er tot vijf of ses Schepen gesien, altemaal om den Bakkeljaauwvangst. Zy maaken *Vignaux* op dese Zandpunt; want daar is geen *Grave*. 't Zoet water is seer ver van desen oord; maar in vergelding komt omtrent twee honderd schreden van de Kust, tegen over of omtrent het midden van die Geboomten daar ik zo even af heb gesproken, uit de grond der zee een straal van zoet water opborlen zo dik als twee vuisten, 't geen sijn zoetheid in een omring van twintig schreeden behoud, sonder sich op eenigerley wijs, 't zy met de vloed of d' eb der zee, met het ander water te vermengen, sulks dat de straal van het zoet water met het gety klimt en daalt. De Visschers gaan 'er met hun Chaloepen hun water haalen, 't geen zy met emmers in de vaten scheppen, even of zy 't uit de kom van een Fontein putteden. Ter plaatse daar dese ongemeene Bron is, heeft men met het laagste gety een vadem waters; en 't water is rondom zout als het overige der zee.

Straal van zoet water in de zee.

Terwijl alhier in den jaare 1657. eenige Visschers lagen, viel 'er een droevige saak voor, waar af ik het verhaal hier in moet lijven. De Wilden sijn gewoon sich omtrent de plaatsen te vervoegen, daar ze weeten dat de Visschers met hun Schepen staan te komen. Zo haast als zy 'er een in 't oog krygen, maaken ze een groote rook, om het Volk te verwittigen dat ze daar zyn. 't Schip naderd hier op aan land, en de Wilden neemen eenige Huiden, en gaan in hun Canoos sitten om 'er na toe te roeyen. Zy worden 'er wel ontfangen: men geeft hen te eeten en te drinken zo veel als ze willen, om hen aan de gang te helpen; waar na men verneemt, of ze veel Huiden hebben, en of 'er meer Wilden daar omtrent zyn, gelijk hier na in de beschryving hunner zeden breeder gesegt sal worden. Dese Huiden worden vermangeld tegen Brandewijn, daar ze, sedert dat ze met de Visschers hebben beginnen te handelen, geweldig begeerig na zyn, en sich soodanig mee opvullen, dat ze dikwils al suipende achter over vallen; want zy heeten 't geen drinken,

Doodelijk gevecht tusschen eenige Wilden.

zo ze sich niet beestachtig met desen sterken drank overlaaden. Daar waren dan sommige Wilden aan dese Schepen geweest, die ettelijke Huiden aan de Visschers vermangeld hadden, daar ze een groote quantiteit van Brandewijn voor hadden gekreegen. Des avondts weer aan land komende, vielen se gesamentlijk aan 't drinken, vervolgens aan 't pogchen en snoeven, en eindelijk aan 't vechten: want hun geschillen spruiten gemeenlijk uit hun staat, willende d' eenen meer wesen als d' anderen, en roemende op hun dapperheid. Een van de twee, die d' eersten woorden gekreegen hadden, greep een boetelje by den hals, en sloeg 'er sijn party met sulk een geweld tegen de kop, dat hy beswijmd ter aarde viel; waar na hy hem met het mes, 't geen hy aan den hals had hangen, vier diepe wonden in het lijf stak, sulks dat 'er het bloed in overvloed uit gudste. Een broeder van desen gekwetsten Wild vloog terstond op; en vindende een snaphaan, meende hy den ander te doorschieten. Dese slaat de tromp aan een kant, sulks dat de kogel een ander, die gantsch geen schuld aan het werk had, dwars door den hals heen vloog. Hier op wierd de strijd algemeen; en al wat men in de hand kreeg diende tot wapen: om kort te gaan, men vond des anderendaags vijf dooden op het slagveld, en dat van negen persoonen die ze in 't geheel geweest hadden, sijnde d' overgebleevenen ook altemaal meer of minder gekwetst. Zulke doodelijke werkingen brengt de Brandewijn somtijdts onder dese lieden voort; en 't sou veel beter wesen, dat de Visschers nooit handel met hen dreeven, als dat ze hen de middelen beschikken om malkander van 't leven te berooven.

't *Groot Eiland van Miscou* heeft seven of acht mijlen in den omvang, met veele groote Inhammen, by de welken verscheidene Beemden en Poelen zyn, daar de Zee in opklimt, en daar een schoone Jagt van allerhande Vogelen is. Men vind 'er ook veele Perdrysen en Konynen. Daar sijn vier Vlieten, welke in de Zee loopen, waar van twee Canoos konnen voeren, d' anderen niet. 't Geboomte is 'er als op andere plaatsen; doch men heeft 'er meer Dennenboomen. 't Aardrijk is 'er zandachtig, maar echter goed. Alle de Moes-

en

nk overlaa-
ſe Schepen
ermangeld
lewijn voor
l komende,
aan 't pog-
ant hun ge-
lende d' ee-
p hun dap-
den gekree-
loeg 'er ſijn
y beſwijmd
geen hy aan
f ſtak, ſulks
roeder van
ndende een
Deſe ſlaat
ander, die
oor den hals
s en al wat
rt te gaan,
agveld, en
eſt hadden,
minder ge-
Brandewijn
l beter we-
en, als dat
van 't leven

ijlen in den
velken ver-
n opklimt,
n is. Men
ar ſijn vier
vee Canoos
is 'er als op
enboomen.
. Alle de
Moes-

Moeskı
Woonii
ten van
wonder
fetten,
ik uit mi
een feke
pagnie h
te met d
inventar
ik 'er had
betaalen
ge penni
order fal
genieting
volkt wo
open ftaa
d' Uit-
land en di
langs het
neemen,
heeft; en
den, en'e
de Eiland t

Moeskruiden komen 'er seer wel voort; en toen ik daar een Wooning had, liet ik 'er een menigte van allerhande soorten van Persikken, en Vruchten met steenen planten, die 'er wonderlijk wel voortkwamen. 'k Deed 'er ook Wijngaard setten, welke seer wel aarde. Maar twee jaaren daarna wierd ik uit mijn besitting gestooten door d' *Aunay*, uit kracht van een seker Raadbesluit, hoewel ik een Octroy van de Compagnie had, ten insichte van het welk hy een verdrag maakte met den geen, die daar voor my het gebied voerde. Men inventariseerde alle de koopmanschappen en leeftocht, die ik 'er had, wegens welker waerde hy sijn handschrift gaf, te betaalen in 't volgende Jaar; doch ik heb 'er nooit een eenige penning af konnen krygen. Aldus, so lang als 'er geen order sal wesen, en dat men niet versekerd sal zyn van de genieting sijner Octroyen, sal het Land nimmermeer bevolkt worden, en altijd voor de Vyanden van Vrankrijk open staan.

d' Uit- en ingang der Schepen is tusschen het groot Eiland en die groote Zandpunt van 't klein Eiland. Men moet langs het groot Eiland heen vaaren, om het goed kanaal te neemen, 't geen altijd anderhalf en twee vademen waters heeft; en hier van daan moet men in de *Baay der Hette* treeden, en 'er rondom vaaren, om na *l' Isle Percée* of 't *Doorboorde Eiland* te gaan.

VIII. HOOFDSTUK.

Beschryving van 't Eiland S. Jan, en d' andere Eilanden welke in de Groote Baay van S. Laurens gelegen zijn tot aan des zelfs ingang, zelfs van 't Zandeiland, en van alles 't geen de gemelde Eilanden betreft, 't zy ten opzicht van 't Aardrijk, van 't Geboomte, van de Visschery, de Jagt, Rivieren, en andere byzonderheden.

Er men in de *Baay der Hette* treed, sal ik u hier de beschrijving maaken van 't *Eiland S. Ian*, en van alle d' andere Eilanden welke in de Groote *Baay van S. Laurens* gelegen zyn.

S. Paulus Eiland.

'k Neem mijn weg weer van de grooten ingang, die tusschen *Cap de Rest* op 't *Eiland van Terre Neufve* en *Cap de Nord* op 't *Eiland van Cap Breton* is. In dese tusschenwijdte vind men het *Eiland van S. Paulus*, leggende omtrent vijf mijlen van *Cap de Nord*, en achtien van *Cap de Rest*. Van hier twintig mijlen in de groote *Baay van S. Laurens* opvaarende, ontmoet men de *Vogeleilanden*. Zy voeren desen naam ter oorsaak der groote menigte die men 'er vind; en zo de Visschers, die in dese Baay komen, in 't voorby vaaren mooy weer hebben, stuuren zy 'er hun Chaloepen, die sich daar met Eyeren en Vogels laaden. Hier na langs de *Takeilanden*, welke seven zyn leggende altemaal langs het *Eiland van Cap Breton*, seven of acht mijlen in 't ruime water, heen vaarende, is 'er een passazie tusschen beiden voor groote Schepen. 'k Heb 'er doorgevaaren met een Schip van vijf honderd vat, 't geen ik na *Miscou* voerde, om 'er mijn Visschery aan te stellen, en leeftocht aan mijn Wooning te brengen. Aan het eind der *Takeilanden* legt het *Eiland van Magdalena*, 't geen veel grooter is als alle d' anderen. Daar is een kleine Haven voor Schepen van tachtig of honderd vat, en een overvloedige Bakkeljaauwvangst. Men vind 'er ook Zeewolven. d' Engelschen

Isles aux Oiseaux, of de Vogeleilanden.

Isles Raméés of de Takeilanden.

Eiland van Magdalena.

gelschen hebben 'er sich verscheidene maalen metter woon willen ter neer zetten, doch ik heb 'er hen van daan gedreeven; sijnde de Franschen sedert onheugelijken tijd in besitting van dese Plaatsen, en niet billijk dat sy ons in onse zo oude eigendommen komen ontrusten, dewijl wy hen zo veel nieuwe Colonien, welken sy en onse gebuurschap opgerecht hebben, in vrede laaten besitten: behalven dat zy aan geen Franschman toelaaten eenige visschery, hoedanig die ook sou mogen wesen, op hun Kusten aan te stellen. Met het selve recht moeten sy ze dan ook op d' onsen niet aanstellen. Echter hebben zy niet gelaaten sulks omtrent het *Zandeiland* te komen doen, 't geen vijftien mijlen van *Cap Breton* in de *Baay van Campseaux* legt. Dit Eiland was vol van Koeyen; maar so haast als sy 'er op kwamen woonen, hebben sy alles verwoest. Zy meenden 'er ook Zeekoeyen te vangen; doch sy konden niet tot hun oogmerk geraaken: weshalven sy genoodsaakt waren het te verlaaten. In het midden is een Poel van zoet water, en een weinig gras, 't geen door het zand heen komt. 't Heeft wel twintig of vijf-en-twintig mijlen in de langte, en een kanonschoot in de breedte. 't Is gevaarlijk, ter oorsaak der Banken die het aan de kant der zee heeft, welke sich wel drie of vier mijlen ver strekken, en gantsch plat zyn, en met laage zee meer als een mijl droog loopen. Daar is tegenwoordig niet meer op als de Poel en Gras, zynde 'er geen Koeyen meer gebleeven, want men heeft ze alleenlijk om de huiden dood geslagen.

Maar om weder tot onse Eilanden van *Brion* en *Magdalena* te komen: 't sijn niet als Klippen, en daar op Dennenboomen, vermengd met kleine Berkenboomen. Acht of tien mijlen van daar ontmoet men 't *Eiland van S. Ian* op de weg van *l' Isle Percér* of het *Doorboorde Eiland*. Men vaart 'er in 't gesicht voorby, na de gesteldheid der winden: doch men moet 'er niet al te dicht aan naderen; want de gantsche Kust aan de zyde der Baay is niet als zand, en heeft Banken die sich meer als een mijl in 't ruime water strekken. Dit Eiland heeft wel vijf-en-twintig of dartig mijlen in de langte, en een in de breedte in 't midden, sijnde by na van de gedaante Eiland van S. Ian.

eener

eener halve-Maan, en puntig aan beide d' einden. De zyde, die na 't vaste land siet, is beset met Klippen. Daar sijn twee Inhammen, alwaar twee Vlieten sich in de zee komen ontlasten. Daar konnen Barken inkomen, sijnde daar binnen soorten van kleine Havenen. Aan die kant is 'er het Geboomte seer schoon; en 't land, 't geen men 'er ziet, is ook redelijk goed. Dit Eiland is by na niet bedekt als met Dennenboomen, vermengd met eenige Beuken- en Berkenboomen. Aan de zyde, die na de groote Baay siet, heeft men ook twee Havens, daar twee kleine Vlieten uit komen; maar d' ingangen sijn seer plat of ondiep. Van binnen is 'er waters genoeg. 'k Heb eertijdts in die geweest, welke het dichtst aan de punt van *Miscou* is, en 'er drie groote Schepen gesien, Biscayers of Basques: maar om 'er in te komen, moesten zy alles op de Ree lossen, en aan land brengen, en vervolgens de Schepen op zy leggen, als om te kielhaalen, en z' 'er alsdan met Chaloepen insleepen. Zy kwamen 'er ook op de selve manier uit; waar na zy al hun Visch op de Ree brachten, om ze te laaden. Men kan 'er tegenwoordig niet meer inkomen, zynde d' ingangen gestopt, en het gevaar al te groot. 't Geen hen dese moeite deed neemen, was d' overvloed van de Visch, die op dese Kust is; behalven dat zy dicht by de (a) *Weesbank* waren, daar de Visch zo groot is als die van de Groote Bank. 't Gety klimt wel ver op sommige plaatsen van dit Eiland; 't geen groote Beemden en verscheidene Poelen maakt; en op alle dese plaatsen is het Gevogelte in overvloed. Zy maaken 'er hun nesten, en ruyen 'er. Men heeft 'er Kraanen, witte en graauwe Ganzen, als in Vrankrijk. Wat d' Elanden belangt, die zyn 'er niet; maar wel *Cariboux*, 't geen een andere soort van Elanden is, niet zo kloek van hoornen, maar dikker en langer van hair, en byna altemaal wit. Zy sijn uitsteekend om t' eeten, en hebben blanker vleesch als d' Elanden. Daar zyn 'er weinig; want de Wilden vinden ze al te goed om z' 'er te laaten aangroeyen. Dit Beest heeft de hersfenen in tweën verdeeld, door een zeker dik vlies 't geen als twederhande hersfenen maakt.

(a) *Banc aux Orphelins.*

Cariboux, een soort van Elanden.

IX: HOOFD-

IX. HOOFDSTUK.

Beschrijving van de Baay der Hette, en van al het overige der Kust van de Groote Baay tot aan den Ingang der Groote Rivier van S. Laurens, daar by begreepen alle de Rivieren en Havenen, de hoedanigheden des Aardrijks, de verscheidene soorten van Geboomte, de Visschery, de Jagt, en meer andere byzonderheden.

OM in de *Baay der Hette* te komen, keer ik weder te rug. Zynde uyt de Haven van *Miscou* geloopen, laatende het groot Eiland ter slinker hand, vaart men 'er omtrent drie mijlen langs heen, waar na men de kleine doortocht vind, die uit de *Baay van Miramichy* komt, waar af ik u hier voor den ingang heb aangeweesen. Dese doortocht is bekwaam voor Barken, welken men daar door na de *Baay der Hette* sou willen doen gaan, langs d' *Eilanden van Tousquet* heen, die, om eigentlijk te spreeken, niet anders en sijn als Zandbanken, waar af een gedeelte met laage zee droog loopt. Maar aan het groot Eiland sijn twee plaatsen, daar de Visschers konnen leggen, alwaar men door de *Baay der Hette* moet komen. Men vind twee Kanaalen, waar af het een na het een, en het ander na het ander eind des Eilandts loopt, alwaar de Schepen voor vier ankers ryen. 't *Groot Eiland van Tousquet* heeft vier of vijf mijlen in den omvang, en twee groote Inhammen, daar de Schepen leggen. De Bakkeljaauwvangst is seer goed in dese oorden. De Haring komt 'er in menigte, gelijk ook de Makereel, hoewel de meeste Kust niet anders en zy als zand en kleine keysteentjes, welken de zee op den oever werpt. Dese Keysteentjes zyn 't geen men *Grave* noemt, bekwaam om de Visch op te droogen. Op eenige andere plaatsen is 't altemaal Klip. Wat het Geboomte belangt, 't bestaat meest in Dennenboomen: doch midden op 't Eiland vind men eenige schoone Boomen. Eilanden van Tousquet.

't An-

't Ander Eiland is zo groot niet; maar noopende het Aardrijk en het Geboomte is 't byna het zelfde. De Jagt is goed op alle dese Eilanden, welke omringd sijn met Inhammen en Beemden, daar het Wild seer goede weide vind. De Kusten sijn beset met Rooseboomen, Erweten, en Braambezien, altemaal wild goed. Dese *Baay van Tousquet* heeft omtrent drie of vier mijlen uitstrekkings.

Baye des Chaleurs, of Baay der Hette. Van daar in de *Baay der Hette* treedende, vaart men tien mijlen ver langs steile Klippen heen, tegen welker voet de zee aanslaat; sulks dat, indien 'er een Schip kwam te vergaan, geen levendige ziel 'er af zou komen. 't Bovenst is bedekt met lompe kleine Dennenboomen. Hier voorby zynde, vind men een kleine Rivier, welkers ingang niet bekwaam is als voor Chaloepen, en alleenlijk met volle zee. Drie mijlen verder is een groote Inham, waar af een punt, die sich in de zee uitstrekt, een zyde van den ingang der Nepegiguit. Kom van *Nepegiguit* maakt. De gantsche uitgestrektheid van desen grooten Inham is een mijl lang. Hy heeft groote en schoone Beemden achter sich, die een groot half mijl voorby den ingang van de Kom reiken, welke meer als anderhalf mijl langte en byna een mijl breedte heeft. Drie mijlen in 't ruime water, en tegen over haar ingang, in de zee, sijn Banken, waar af de helft met laage zee droog loopt. Daar resteert een klein Kanaal, waar door de Chaloepen omtrent een roerschoot ver in de Kom konnen komen; al het overige van de selve loopt met laage zee droog. Men ziet 'er een zo groote menigte van Trapganzen, Endvogels, en *Cravans*, dat het ongeloofelijk is; en dit tuig maakt des nachts sulk een geraas, dat men naauwelijks slaapen kan. Als de zee wast, vertrekken ze sich aan de Kust, daar men ze van achter 't Geboomte in menigte dood schiet. In dese Kom ontlasten sich vier Rivieren, waar van 'er drie uit het Gebergte komen, 't geen men boven aan de selven ziet; en d' andere, die de grootste is, vloeit ter slinker hand in 't inkomen in de Kom. 't Is dese, waar door men na *Miramichi* gaat en van daan komt; doch men kan se niet bevaaren als met Canoos. In de drie anderen komt seer veel Zalm; en men heeft nooit een zo grooten overvloed van allerhande Schelpvisch, Schol

en

en Zeesnoek gesien, als men op dese Banken vind. Aan wederzyde der gemelde Kom heeft men byna niet als Beemden, waar achter het aardrijk beladen is met schoone Boomen, van alle de soorten die ik hier voor genoemd heb. Ter rechter hand in 't inkomen is ook een groote Zandpunt, welke byna vlak tegen over d'andere legt, 't geen den ingang der Kom eng maakt. Als de zee wast, en 'er invloeit, vangt men 'er een menigte van Makereel. Daar komt ook Steur in, die meer als ses voeten lang is, en 'er met het gety weer uitloopt; mitsgaders seer veel Zalm, die na de Rivieren swemt. Mijn Wooning van *Nepigiguit* is op den oever van dese Kom, een mijl ter rechterhand van haar ingang, alwaar een Cano met laage zee niet op kan komen. Hier ben ik, na 't verbranden van mijn *Fort S. Pieter* op 't *Eiland van Cap Breton*, genoodsaakt geweest my te vertrekken. Mijn Huis is 'er versterkt met vier kleine bolwerken, en daar buiten een palissaadwerk van achtien voeten hoog, behalven noch ses stukken kanon die op hun affuiten leggen. De landen zyn 'er niet van de besten, ter oorsaak dat ze op eenige plaatsen rotsachtig vallen. 'k Heb 'er een groote Tuin, waar af de grond goed is voor Peulvruchten, die 'er wonderlijk wel voortkomen. 'k Heb 'er ook korlen van Appelen en Peeren gezet, die opgekomen zyn, hoewel het de koudste plaats is die ik heb, en daar de meeste sneeuw valt. d'Erweten en 't Koorn komen 'er redelijk wel voort; en d' Aard- en Braambezien sijn 'er overal in overvloed.

Wooning des Auteurs te Nepigiguit.

Vaarende van *Nepegiguit* af, om mijn streek na 't *Doorboorde Eiland* te voleinden, vind men na twee mijlen wegs een kleine Rivier, daar een Chaloep omtrent een half mijl ver in kan komen; maar de Canoos vaaren 'er seer hoog in op. Daar komt Zalm in van een ongemeene lengte: men heeft 'er gevangen van ses voeten lang. Ook vind men 'er overvloed van Jagt. 't Land is 'er goed, en 't Geboomte schoon, van alle de soorten die ik hier voor genoemd heb.

Omtrent drie mijlen verder ontmoet men een groote Baay, die vier mijlen wydte, en achtien of twintig diepte heeft. 't Land is 'er hoog, en byna altemaal Bergen van rotssteen. Daar sijn verscheidene kleine Vlieten en Rivie-

Baay van Ristigouche

ren welke in dese Baay vallen, en onder anderen waar door de Wilden zo hoog in 't land konnen komen, dat ze door het middel van eenige plaatsen, daar ze de Canoos overdraagen, in Meiren treeden, welke sich in de groote *Rivier van S. Laurens* ontlasten, van waar zy na *Kebec* gaan; invoegen dat zy van *Nepegigui* tot aan de groote Rivier gemeenlijk niet langer onder wege zyn als drie dagen. Men vind ook in dese Baay laage Landen en groote Inhammen, daar de zee in loopt; 't geen Beemden en Poelen maakt, waar in men een groote menigte van allerhande Gevogelte vind. 't Aardrijk is 'er goed op sommige plaatsen, en 't Geboomte schoon, als Esschen-, Berken-, Masthouten, Ceder-, en alle andere soorten van Boomen. Op de heuvelen der Bergen vind men van de selve Boomen, maar veel Dennen- en Pijnboomen.

Vaarende uit dese groote Baay, die de *Baay van Ristigouche* heet, en sijn weg vervolgende, vind men noch omtrent vijf of ses mijlen hooge landen en rotsen; welken voorby zynde, begint het land te daalen, en men ontmoet een grooten Inham, daar de zee Beemden en Poelen maakt, 't geen een land van Jagt is; en het aardrijk, 't welk aan het eind van dese Beemden is gelegen, draagt seer schoone Boomen. Hier na vaart men twee goede mijlen langs land heen, het welk sich in de zee strekt; 't geen een Kaap maakt, die de *Kleine Paspec-biac* geheeten word. Daar is een Rivier, in de welke de Chaloepen gaan leggen, als de Visch van de *Groote Paspec-biac*, welke vier mijlen van daar gelegen is, begint te verloopen; want als ze d' eene plaats verlaat, schiet ze na d' andere toe: maar alle de Visschers gaan omtrent de Groote leggen. De vier mijlen Kusts zyn hooge Klippen, tegen welker voet de zee, als se hoog is, aanslaat. Hier voorby zynde, vind men een groote Punt van Keysteenen, welken de zee daar versameld heeft, vermengd met zand. 't Is, gelijk ik gesegt heb, 't geen datmen *Grave* noemt, daar de Visschers hun Visch op laaten droogen. Aan de Punt van dese *Grave* is een ingang voor Chaloepen, daar de zee inkomt, die 'er groote Beemden en Poelen maakt. Achter dese Rivier vind men seer veel Mosselen, Schol, Zeekreeften, en overvloed van Gevogelte; en in den tijd der Tortelduiven

Kaap Paspec-biac.

duiven

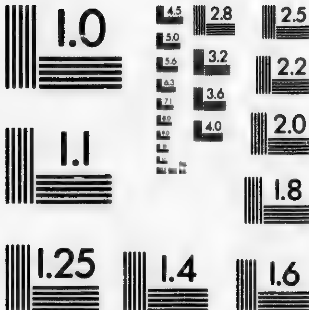
duiven komt 'er een oneindige menigte, mitsgaders witte en graauwe Ganzen, maar ze blyven 'er niet langer als om te eeten, waar na ze weer heen vliegen, een gedeelte na de Kom van *Nepegigwit*; en zo haast als d'eenen sich opheffen, strijken d'anderen op de selve plaats neer. Dese *Grave* maakt een grooten Inham, daar de Visschers voor vier kabels gaan ryen; want het is eigentlijk maar een Ree, die niet kwaad is, en die dicht by land goede grond heeft. Twee Schepen konnen gemakkelijk in 't midden van den Inham leggen.

Om 'er uit te geraaken, moet men een groote Zandpunt voorby vaaren, waar na men een anderen Inham ontmoet, die wel een mijl diepte heeft. Vervolgens zeilt men omtrent een mijl ver langs steile Klippen heen, aan het eind der welker men noch een anderen Inham vind, die sich stijf duisend schreeden landwaart in strekt, en aan welkers eind een kleine Rivier is daar niet als Chaloepen in konnen komen. Het Aardrijk is 'er goed, en het Geboomte seer schoon. Van dese Rivier tot aan *Danielshaven* heeft men drie of vier mijlen, Daniels-haven. welke ook noch niet als Kusten van steile Klippen zyn, daar de zee tegen de voet aanslaat; sulks dat van *Paspec-biac* af tot aan *Danielshaven* niemand sich uit een schipbreuk zou konnen bergen, als alleenlijk in dese kleine Rivier, of in *Danielshaven*. d'Ingang van dese Haven is stijf een half mijl wyd. De twee Kusten zyn niet als hooge Rotsen. Ter slinker hand in 't inkomen heeft men Klippen, die sich na 't water toestrekken; weshalven men de rechter hand houden moet. Een Schip kan 'er niet verder inkomen als ruim een vierdedeel mijls. Men kan 'er het anker werpen. Tegen over de anker plaats is een groote Inham van zandgrond ter rechter hand, daar de Barken gaan leggen. Verder opvaarende, aan de selve zyde, siet men een grooten Berg van Kalksteen. Aan d'andere kant heeft men Zandbanken, welke met laage zee droog loopen. Daar is een Zandpunt tegen over den gemelden Berg, die een kleine engte maakt, daar de Barken door konnen vaaren, waar na men in een groote Kom treed, die wel een mijl diepte, en weinig minder breedte heeft. Hier vallen twee groote, en andere kleinder Vlieten in. Dit maakt een kanaal, 't geen niet als voor de Canoos is; al

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

het overige loopt met laage zee droog. 't Is de plaats welke het Gevogelte vereischt: ook is het 'er in groote menigte van allerhande soort. De Schelpvisch ontbreekt nooit op de Banken, gelijk ook niet de Zeekreeften. Men heeft ook Beemden langs dese gantsche Kom heen. 't Land is 'er schoon en laag, en t' eenemaal bedekt met seer schoone Boomen, van alle de soorten die ik genoemd mag hebben. Kortom, dese plaats is seer aangenaam.

Pointe au Maquereau, of de Makereelpunt.

Loopende uit *Danielshaven*, vaart men noch twee mijlen langs Rotsen heen; waar na men een Kaap van rotssteen vind, seer hoog, die de *Makereelpunt* heet, tegen over de welke dese Visch in groote menigte gevangen word. Daar is ook een goede vangst van Bakkeljaauw. Dese Kaap legt twaalf mijlen van *Cap d' Espoir*, of de *Kaap der Hoop*; en tusschen beiden is een grooten Inham, die wel vijftien mijlen in den omvang heeft, en daar drie Rivieren in loopen. De Bakkeljaauw komt seer veel in dese geheele Baay; maar daar is geen plaats om een Schip te leggen, als tusschen twee Eilanden, welke een goede mijl van de *Makereelpunt* afgelegen zyn, en noch mag het maar een Schip wesen van festig of tachtig vat. Drie mijlen verder, altijd de Kust van desen grooten Inham volgende, ontmoet men een kleine Rivier, waar af den ingang eng is. De zee heeft daar een sterken stroom. De Barken konnen 'er gemakkelijk inkomen, mits dat men 'er den ingang af weet, want ze is niet recht. Als men 'er in is, vind men een groote Kom van twee mijlen in den omvang, en waar af een gedeelte droog loopt. De Mosselen, de Schelpvisch en d' Oesters zyn 'er in overvloed, mitsgaders een groote menigte van Gevogelte. Dese plaats is schoon en vermaakelijk, 't land goed en laag, de Boomen schoon, meestendeel Ceder-, Pijn-, en Dennenboomen; op d' oevers, en verder landwaart in, Masthouten-, Esschen-, Berken, Eiken- en andere soorten van Boomen. Vijf mijlen verder vind men een andere, welke de *Kleine Rivier* geheeten word. Daar konnen ook niet als Barken inkomen; doch d' ingang is lichter, zynde 'er maar een engte daar het land na toe leid. 't Binnenst is zo wijd niet als d' andere Rivier. Daar is ook meer water, en men vaart 'er verder

der in op. 't Land is byna het ſelve, zo wegens de grond als wegens het Geboomte. De vangſt van Schelpviſch, en de Jagt is 'er overvloedig; en men vangt 'er ook Makereel. Vier mijlen verder ontmoet men een andere, die de *Groote Rivier* geheeten word, vermits ze langer is; maar d'ingang is moeyelijker, ter oorſaak van een Bank van keyſteenen en zand door de zee derwaarts geſleept; zynde deſe ingang dan aan d'eene en dan aan d'andere zyde, vermits ze aan het eind van de Baay is, en dat, als de wind met ſtorm uit zee komt, hy recht in den mond blaaſt, en ze met keyſteenen vervult, tot dat den overvloed des waters, 't geen eenigen tijd beſlooten is geweeſt, geweldts genoeg doet om deſe hinderpaal weder te rug te dryven, en d'opening vry te laaten ter plaatſe daar het onweer de minſte keyſteenen na toe geſleept had. In deſe twee Rivieren bergt men ſich gemeenlijk. Als de Normandyſche Vaartuigen van de *Weesbank*, al te zeer door het onweer geperſt worden, terwijl hun Schepen by het *Doorboorde Eiland* leggen, 't geen achtien of twintig mijlen van de *Weesbank* afgelegen is, daar ze niet komen konnen of de wind moet hen dienen, hebben zy by deſe gelegentheid geen andere ſchuilplaats als in deſe twee Rivieren. Daar zyn eertijdts zeer veel van die Vaartuigen gebleeven; doch tegenwoordig komen 'er zo veel Normandyers niet meer. De Pelteryhandel is 'er zo goed niet als ze placht te wezen; en dit is 't geen ze meer ſouden ſoeken als den Bakkeljaauw. 't Binnenſt der *Groote Rivier* is niet wijd, hoewel 'er eenige Beemden zyn. De Jagt is 'er ook zo overvloedig niet als op d'andere plaatſen. De landen zyn 'er hooger; en men heeft 'er ook meer Dennenboomen.

Vervolgende de ſelve ſtreek omtrent ſes mijlen, is de Kuſt van hooge landen en Rotſen, tegen welker voet de zee aanſlaat. 't Bovenſt is belaaden met Dennen- en eenige andere Boomen. Deſe Kuſt is gevaarlijk, en over ſes of ſeven jaaren aldaar een Biſcaiſch Schip gebleeven. 't Eind van de ſelve is de *Kaap der Hoop*, leggende vier mijlen van het *Doorboorde Eiland*, en een van *Cap Enragé*, of de *Dolle Kaap*. Cap d'Eſpoir of Kaap der Hoop.
Hier ter plaatſe heeft men dikwils twee ſtrydige winden. By voorbeeld, een Schip ſal komen van *Miſcou*, of van de

Baay

Baay der Hette, voerende een schoone koelte en voorwind mee; 't ander Schip sal komen van de ***Bakkeljaauwbaay***, of 't ***Doorboorde Eiland***, ook met een voorwind, welke plaatsen vlak tegen malkander aan gelegen zyn: en zynde by dese Kaapen gekomen, vinden zy den wind alle beiden gantsch stil, of een der twee winden moet het van den ander winnen, en hem te rug dryven. Dit gebeurt hier ter plaatse dikwils. Van hier tot aan het ***Doorboorde Eiland*** is de gantsche Kust seer hoog, altemaal van steile Rotsen, daar de zee beneden tegen aan slaat; en als 'er eenige schipbreuk komt voor te vallen, is het sonder lijfberging: maar in 't midden vind men een kleinen Inham, daar een Chaloep sich in veiligheid kan leggen.

Isle Percée, of 't Doorboorde Eiland.

't ***Doorboorde Eiland*** is een groote Rots, die wel vijftig of sestig vademen hoogte heeft, en aan de rechter voet aan beide de zyden steil oploopt, hebbende wyders omtrent drie of vier vademen breedte. By laage zee gaat men 'er droogs voets rondom. Zy mag omtrent drie hondert vijftig, of vier honderd schreeden in de langte hebben, doch is eertijdts veel langer geweest, strekkende sich alstoen tot aan ***l'Isle de Bonne Avanture***, of 't ***Eiland van Goeder Geluk***; maar de zee heeft haar onder aan de voet weg gegeeten, 't geen haar doet vallen: en ik heb gesien, dat 'er maar een gat in was, op de wyse van een boog, daar een Chaloep met staande zeilen door voer. Dit is 't, 't geen haar den naam van 't ***Doorboorde Eiland*** gegeeven had. Daar zyn 'er sedert twee anderen af geworden, die zo groot niet en zyn, maar die tegenwoordig alle dagen aangroeyen. 't Staat te gelooven, dat dese gaten haar grondvest verswakkende, eindelijk oorsaak van haar val sullen wezen, waar na de Schepen daar niet meer sullen konnen verblyven. Alle de geenen, die daar hun visschery komen aanstellen, werpen het anker onder het beschut van dit Eiland. Ter lengte van een (*a*) kabel of twee van het zelve heeft men drie of vier vademen waters; en hoe men 'er sich verder van afwydert, hoe men meer diepte vind. Zy leggen altemaal aan vier ankers, en maaken vlotten van Cederhout aan hun kabels vast, om ze t' onderschraagen, uit vrees der Klippen welke op de grond zyn, te weeten als het

(a) *Een kabel word gerekent op hondert twintig vadem.*

het onweer uit de zee komt, en de verwoede golven na het Eiland voert, welke daar met een schrikkelijk geweld tegen aan slaan, en een weerstuit maaken die de Schepen niet weinig bezuuren moeten; en dese vlotten sijn d'oorsaak dat de kabels alsdan zo veel niet te lijden hebben. Ter lengte van vier of vijf kabels van het Eiland zyn drie Klippen, welke met volle zee onderloopen; en de verste in 't ruime water is twee of drie kabels van het land af. Dese Klippen breeken ook noch de zee, 't geen maakt dat ze zo geweldig niet aankomt.

'k Heb 'er tot elf Schepen gezien, altemaal met Bakkeljaauw gelaaden. De vangst is 'er seer overvloedig. Men heeft 'er ook een groote menigte van Makereel, Haaring, en Spiering, tot aas; 't geen de visschery goed maakt. 't Land is 't niet minder. Langs de Kust, die plat is, hebben de Visschers kleine keysteentjes gebracht, om een *Grave* te maaken, ten einde den Bakkeljaauw daar op te droogen te leggen. Aan geene zyde van dese *Grave* zyn Beemden, daar ze in oprechten 't geen ze *Vignaux* noemen, waar af ik hier voor de verklaring heb gegeeven. Dese Beemden zyn gemaakt door de groote menigte van Dennenboomen, die de Visschers daar om ver gehakt hebben, om hun Schavotten te maaken, zynde dese gantsche Kust voorheen niet anders geweest als Dennenboomen. Tegenwoordig heeft men 'er niet als kleinen, die weer opgekomen zyn; weshalven zy sich nu genoodsaakt vinden die te gaan haalen van den Berg, welke twee roerschooten van de Kust afgelegen is, en ze op hun schouderen te brengen ter plaatse daar zy ze van doen hebben, 't welk een grooten arbeid is. Anders gaan zy ze met Chaloepen aan het eind der *Bakkeljaauwbaay* haalen. Zy moeten ze hebben om hun Schavotten te maaken, sonder het welk zy den Bakkeljaauw niet souden konnen ontwyen. De Berg is seer hoog, en heet *Roelandstafel* (a). Men ziet hem wel achtien of twintig mijlen in zee. Hy is plat en vierkantig, 't geen hem desen naam gegeven heeft. Daar staan andere Bergen by, die ook seer hoog zyn. Dese Bergen gaan altemaal nederdaalende tot aan het eind der *Bakkeljaauwbaay*, stijf drie mijlen van het *Doorboorde Eiland* afgelegen, daar de

(a) *La Table à Roland.*

Jagt

Jagt goed is, insonderheid in den tijd der Tortelduiven, onder de welken de Visschers een groote moord aanrechten, om 'er goede çier mee te houden. Zy maaken Tuinen, daar ze Kool, Erweten, Boonen, en Salaad in kweeken; en stuuren ook ter Jagt in de *Bakkeljaauwbaay*, om sich lekker te mesten. Maar eer wy hier in treeden, zo laat ons spreeken van *l' Isle de Bonne Avanture*, of 't *Eiland van Goeder Geluk*, 't geen anderhalf mijl van het *Doorboorde Eiland* af, en 'er tegen over legt. 't Is zo hoog als het *Doorboorde Eiland*, van een eyronde gedaante, en heeft twee mijlen in den omvang, zynde wyders gantsch bedekt met Dennenboomen, onder de welken ook eenige andere Boomen gevonden worden. De Konynen Jagt is 'er goed. Van dartig strikken des avondts geset, heeft men des anderendaags morgens ten minsten twintig Konynen. De Tortelduiven zyn 'er in overvloed, door de menigte van Aard- en Braambezien, daar ze seer gretig na vallen. Wat de Visschery belangt, zy is 'er zo goed als aan het *Doorboorde Eiland*; maar het gemak is 'er zodanig niet: want daar is geen meer *Grave* als voor een Schip. 'k Heb 'er drie Schepen ten anker sien leggen voor een kleinen Inham, waar door men aan dit Eiland komt. Alle d' andere Schepen konnen hier ter plaatse alleenlijk *Vignaux* hebben: maar zy moeten een weg maaken van Dennenboomen, van het water af, bestaande in Schavotten, welke gestadig opwaarts reizende voortloopen, tot de hoogte van twaalf of vijftien vademen, waar langs zy hun Visch moeten draagen om ze op de *Vignaux* te droogen te leggen.

L' Isle de Bonne Avanture, of 't Eiland van Goeder Geluk.

Vaarende van het *Eiland van Goeder Geluk* en van het *Doorboorde Eiland* af, komt men in de *Bakkeljaauwbaay*, welke vier mijlen wydte, en drie mijlen diepte heeft. De Kust, die sich aan 't *Doorboorde Eiland* hegt, bestaat in die Bergen, welke sich al nederwaarts daalende tot aan het eind deser Baay strekken, alwaar de mond van een kleine Rivier is. De Chaloepen komen 'er niet in als met mooy weer. De zee loopt al vry ver van den ingang droog, gelijk 'er ook met laage zee niet veel water van binnen in is, sijnde 'er slechts een klein kanaal voor Canoos. 't Is een groote uitgestrektheid van Banken en Beemden, welke de Jagt overvloedig maaken,

Baye des Moluës, of de Bakkeljaauwbaay.

maaken, gelijk ook de vangst van allerhande Schelpvisch. De Zalm komt 'er in menigte. Dese plaats is seer aangenaam, 't land goed, en 't Geboomte van allerhande soort seer dik en swaar: onder anderen heeft men 'er schoone Dennenboomen. Zo de Visschers ook eenig mangel aan hun Mastwerk hebben, gaan zy 'er hier maar hout toe haalen.

Van hier de Kust volgende, om na het ander eind der Baay te vaaren, moet men vier of vijf mijlen langs een Kust heen zeilen, die gestadig opwaarts rijst, maar zo hoog niet als aan d' andere zyde. 't Zyn Rotsen, bedekt met Dennen-, en eenige kleine Berken- en Esschenboomen. Men vind 'er weinig grooten. Dese Punt heet *le Forillon*. Daar legt een klein Eiland voor, daar de Visschers van *Gaspé* den Bakkeljaauw gaan soeken als hy begint te verloopen. Van dit Eiland tot in de *Rivier van Gaspé*, daar de Schepen ten anker leggen, rekent men vier goede mijlen, te weeten twee mijlen tot aan den ingang der Rivier, en twee mijlen tot aan de plaats daar de Schepen leggen. De Visschers hebben daar een schoone *Grave*, bekwaam voor twee groote Schepen. 't Land rondom dese *Grave* is seer hoog, en heeft een groote plaats gantsch bedekt met gras, en verder Geboomte van allerhande soorten, doch niet heel dik, en veele Dennenboomen. Een mijl hooger op in de Rivier is een Inham, daar men te land kan gaan; en boven aan de plaats daar men een Loodmijn heeft willen doen vinden. Mijn Heeren van de Compagnie hebben 'er kosten toe gedaan, daar toe aangelokt door dat sekere persoonen hen 'er eenige brokken af hadden meedgebracht, welke waarlijk goed waren; maar het was alleenlijk uit eenige kleine aderen die door de Rots liepen, welken de kracht der Zon gesuiverd had: want de gantsche Mijn is niet anders als Antimonie, en noch niet overvloedig. Ik kende ze wel van over twintig jaaren; en indien ze goed had geweest, ik sou ze niet onnut gelaaten hebben. 'k Heb lieden genoeg gevonden, die het hebben willen ondernemen, op de staaltjes welken ik 'er af toonde: doch ik heb 'er hen nooit toe willen aanmoedigen, wel weetende dat ik hen bedroogen sou hebben; 't geen een saak is

Rivier van Gaspé.

daar

daar ik niet bekwaam toe ben, indien ik self niet eerst bedroogen was sonder het te weeten. Boven aan dese Rivier siet men niet als groote Bergen, staande van malkander afgesonderd, altemaal bedekt met Geboomte. Men vangt Haring, en seer veel Makereel in den ingang, rondom d'ankerplaats der Schepen. De Bakkeljaauwvangst is 'er goed, en die der Tortelduiven van gelijken.

Vaarende uit dese Rivier, passeert men een groote Kaap; en drie of vier mijlen van daar heeft men *Cap des Roziers*, of de *Roozenboomenkaap*, 't geen d' uiterste paal van mijn Octroy is. 'k Heb aan die kant niet geweest; 'k heb ze alleenlijk van verre gesien zo als ik na *Kebec* voer. Zy maakt den ingang der groote *Rivier van S. Laurens* aan de Zuidzyde, en bepaalt mijn Octroy aan de Noordzyde. Ziet daar d' uitgestrektheid der Kusten van *Nieuw Engeland* af tot aan de groote *Rivier van S. Laurens*, mitsgaders der Eilanden, immers der voornaamsten.

EINDE *des* I. DEELS.

NATUUR-

NATUURLYKE HISTORIE Der Volkeren, Dieren, Boomen, en Planten van NOORD-AMERICA, Mitsgaders van des zelfs verscheidene Klimaaten.

Door den Heer DENYS, *Gouverneur Lieutenant Generaal voor den Koning van Vrankrijk, en Eigenaar van alle de Landen en Eilanden welke gelegen zijn van Cap de Campseaux af tot aan Cap des Roziers.*

TWEDE DEEL.

N

Hand
die
Vr
kon

der felv
des Aar
bekwaa
voortbr
gen is.
De *R*
en-veert
groote
veertig
Vrankrijk
lengte v

NATUURLYKE HISTORIE *VAN* NOORD-AMERICA.

I. HOOFDSTUK.

Handelende van het onderscheid, en d' overeenkomst, die 'er is tusschen de Klimaaten van Nieuw en Oud Vrankrijk, met redenen waarom deze Landen alles konnen voortbrengen 't geen in Vrankrijk groeit.

A d'uitstrekking der Kust van *Nieuw-Vrankrijk*, van *Nieuw-Engeland* af tot aan den ingang der groote *Rivier van S. Laurens*, getoond, en alles van Haven tot Haven, van Inham tot Inham, en van Rivier tot Rivier aangeweezen te hebben, mitsgaders wat op ieder plaats te te vinden is, van soorten van Boomen, der selver grootte en dikte, de hoedanigheid en goedheid des Aardrijks, enz. moet ik tegenwoordig toonen, dat het bekwaam is om alles voort te brengen 't geen *Vrankrijk* voortbrengt, dewijl het onder de selve Klimaaten gelegen is.

De *Rivier van Pentagouet* is gelegen op de breedte van drie-en-veertig graaden en een half, en het ander eind aan de groote *Rivier van S. Laurens* op de breedte van negen-en-veertig graaden. Dese gantsche uitgestrektheid van *Nieuw-Vrankrijk* begrijpt dan maar vijf graaden in haar geheele lengte van Kust, die omtrent twee hondend vijftig mijlen beslaat. Klimaaten van Oud en Nieuw Vrankrijk.

beslaat. En *Bayonne*, 't geen het eind der Kusten van *Vrankrijk* aan de Zuidzyde is, legt op drie-en-veertig graaden en vijf-en-veertig minuten; en *Calais*, zynde het het eind aan de Noordzyde, is gelegen op een-en-vijftig graaden. De Kusten van *Vrankrijk* moeten derhalven veel kouder wesen als die van *Nieuw-Vrankrijk*, dewijl ze twee graaden en een quart aan de Zuidkant Zuidelijker leggen. En *Cap Breton* legt op vijf-en-veertig graaden en twee darden, 't geen den grooten ingang der groote *Baay van S. Laurens* maakt, tusschen de gemelde Kaap en *Cap de Rayes*. Van de geseide *Cap Breton* af tot aan den ingang der groote Rivier, vind men maar twee graaden en vijftig minuten onderscheid Zuidelijker als *Vrankrijk*. En dewijl de *Rivier van Nantes* gelegen is op zeven-en-veertig graaden en vier-en-twintig minuten, en *Calais*, zynde het ander eind aan de Noordzyde, op een-en-vijftig graaden, 't geen een verschil maakt van drie graaden en zes-en-dartig minuten; moet de gantsche uitgestrektheid der landen, welke van *Nantes* tot aan *Calais* gelegen zyn, alzo koud en kouder wesen, als de geenen die van *Cap Breton* tot aan de groote *Rivier van S. Laurens* reiken, en selfs al het overige des Landts: vermits de Zon, die de meester van alle de Gestarnten is, de selve werking op d' eene plaats moet doen als op d' andere, voor zo veel de warmte belangt. Maar daar zyn toevallen, welke de werkingen van sijn macht afwenden, gelijk men ziet dat men onder een selve Klimaat Landen heeft die d' eenen veel beter zyn als d' anderen. d' Eene plaats zal niet als Rotsen hebben; een andere sal niet anders voortbrengen als Hey; aan een anderen oord sullen niet zyn als Bergen; en in de Valeyen niet als Marassen en Beemden: en tusschen dit alles vind men goede Landeryen, bekwaam tot Koorn, tot Vruchten, en tot alle andere goede planten. 't Is dan de schuld der Zon niet, zo alle de Landen, welke onder een selve maat van hette leggen, niet een selve werking hebben. Met *Nieuw-Vrankrijk* is het even eens gelegen. Men vind 'er Bergen, Rotsen, Marassen, Beemden, Hey, en goede Landen die alles konnen voortbrengen, zo wel als in *Vrankrijk*. Noch heeft men 'er een ander toeval door de Koude, welke men

segt

segt daar grooter te zyn als in *Vrankrijk*, en verseld van meerder Sneeuw. 't Is waar, mits dat het zy sonder van Klimaat te veranderen; want indien ik van het eene Klimaat tot het ander overging, zou al mijn redeneering niet deugen. Ik blijf dan in de zelve uitgestrektheid, welke ik hier voor vast gesteld heb.

Voor eerst sal ik mijn reden gaan geeven wegens de Koude en de Sneeuw van *Nieuw-Vrankrijk*; en ik seg, dat de menigte der Sneeuw, die 'er is, daar van daan komt, dat het gantsche Aardrijk bedekt is met Geboomte; en dat de Sneeuw, welke in die Gewesten valt, 't geen aanvang neemt, even als in *Vrankryk*, bywijlen op het eind van September of half October, na dat de jaaren sich draagen, in 't eerst niet altemaal op d' aarde blijft, vermits zy noch warmte heeft die de selve doet smelten. Op andere maalen heeft men regenachtige jaaren; 't geen uit de gesteltheid der Lucht voortkomt, welke gemeenlijk ginder is gelijk als in *Vrankrijk*, daar ik verscheidene reizen aanmerkingen op gemaakt heb, door het bericht der gener die uit *Vrankryk* kwamen, welken ik na den staat des Winters vraagde, zo in sijn begin, als in sijn midden en eind; en ik vond altijd byna de selve overeenkomst. Al de Sneeuw, die omtrent Allerheiligen ginder valt, smelt niet meer, ter oorsaak der Bosschen die ze bewaaren, en dat d' aarde haar warmte vèrlooren, en de Zon niet krachts genoeg meer en heeft om ze door het Geboomte heen te doen smelten. Aldus vergadert alles, 't geen 'er na dien tijd valt, sich op malkander; 't welk seggen doet, dat men 'er ses maanden Sneeuw heeft. Dese langduurigheid der Sneeuw komt ook daar van daan, dat in de Lente de kracht der Zon niet warmte genoeg heeft om ze in de Bosschen, welke hun bladeren al eer hernomen hebben, te doen smelten. 'k Heb ook selfs aangemerkt, dat de Sneeuw in de Bosschen nooit door de kracht der Zon smelt, maar door de warmte der aarde, welke verwarmd word zo haast als de Lente aankomt, en maakt dat de Sneeuw eer van onder als van boven smelt. 't Is geen kwaad teken van de goedheid des Aardrijks. Ik seg ook noch, dat op de plaatsen, welken men tot de landbouw bekwaam gemaakt heeft,

Reden wegens de Koude en Sneeuw van Nieuw-Vrankrijk.

M de

de Sneeuw wel vijf of zes weeken eer geſmolten is als in de Boſſchen; hoewel de Boſſchen, die 'er dicht by leggen, hen noch veel van hun koude mededeelen. Dit ſiet men gemeen genoeg in *Vrankrijk*, alwaar alle de landen, welke dicht by de Boſſchen zyn gelegen, de vorſt veel meer onderworpen zyn, als die 'er ver afleggen. Men kan dit noch beter bewyſen met het voorbeeld van *Kebec*, 't geen twee maanden winters minder heeft, als het had eer de landen daar beploegd waren; 't welk my verſekerd is door verſcheidene oude Inwoonders van *Kebec*. Indien de Boſſchen eenmaal verder van hun landen afgewyderd komen te zyn, zal men 'er geen meer winter hebben als te *Parys*; en by gevolg heeft men geen reden meer om dit Land zo lelijk af te ſchilderen wegens de groote Koude, en de menigvuldige Sneeuw. De redenen, die ik hier te berde breng, zyn klaar genoeg om te doen begrypen dat *Nieuw-Vrankrijk* alles voort kan brengen, zo wel als 't Oud: maar men zou volk moeten hebben om aan d' ontbraaking en de landbouw t' arbeiden. Daar zyn 'er zo veel in *Vrankrijk*, welke naauwelijks de middelen konnen vinden om 'er te beſtaan; en indien het de Voorzienigheid Godts niet en deed, welke aan *Vrankrijk* een zo grooten overvloed van Koorn, van Wijn, van Vruchten, en wat diergelijks meer is, geeft, daar zou 'er niet weinig van honger moeten vergaan, gelijk men geſien heeft in het jaar 1661. in het grootſte gedeelte der Provincien van *Vrankrijk*: en dat 'er nochmaals zodanig een Hongersnood kwam, ſou de geen, die de middelen niet heeft om te beſtaan, ſig wel gelukkig mogen rekenen dat hy in *Nieuw-Vrankrijk* was, alwaar men met een weinig arbeidts geen nood heeft van honger te ſterven. Zou het niet veel beter zyn, dat zo veel arme Lieden in die Geweſten het land gingen bebouwen, en ſich gelukkig maaken; in die Geweſten, zeg ik, daar zy maar twee jaaren arbeidts van nooden hebben om Koorn, Erweten, Boonen, en allerhande Peulvruchten in te ſamelen, als hier te leggen hongerbrokken? want behalven dat zy lijden, doen zy ook anderen lijden. Zy betaalen geen ſchatting aan den Koning, en beletten de geenen, die iets hebben, en die hun ſchattingen alsdan gemakkelijker ſouden konnen betaalen, voorſpoed te maaken.

De

Beantwoordingen des Auteurs op de tegenwerpingen van Wynvruchten, enz. en bewys dat z'er konnen groeyen zo wel als in Vrankrijk.

De geenen, welke liever willen drinken als eeten, sullen my tegenwerpen, dat 'er geen Wijn valt. Ha! ha! Keulen en Aken is op geen een dag gemaakt; en die lieden betrachten niet, dat ter plaatsen daar geen Wijn groeit, de beste gedronken word. Een ander, die veel van Vruchten houd, sal my seggen, dat 'er geen en zyn. Aldus sal een iegelijk my na dingen vraagen volgens zyn geneigdheid; daar ik hen op antwoord, dat alles 't geen men in *Vrankrijk* kan winnen, ook in dit Land groeit. Hier op sal men my vraagen, waarom hebt gy het dan niet? en dewijl het 'er tegenwoordig niet en is, sal men terstond het Land wraaken. Daar zyn 'er, welker vraagen my niet verwonderen; maar ik zie 'er ook, die verstand willen hebben, en die sich inbeelden alles te weeten: doch zy hebben seer weinig oordeels, dewijl zy wel souden willen dat alles daar ginder waar als tegenwoordig in *Vrankrijk*, sonder te betrachten, dat het een nieuw Land is 't geen noch niet bewoond is, dat m[en] eerst aan het noodzaakelijke moet arbeiden, als Koorn 't geen men niet kan ontbeeren, en Peulvruchten, zynde het voornaamste van 't leven; en dit hebbende, gelijk men het in twee of ten langsten in drie jaaren kan hebben, heeft men gelegentheid om Bier te maaken. De rest kan men metter tijd krygen, even als men gedaan heeft toen *Vrankrijk* eerst bewoond begon te worden. 't Was niet als bosch, zo wel als hier te Lande. Onse Voorouders hebben niet begonnen met den Wijngaard, met de Vruchten, en met alle andere dingen die onse smaak vleyen: dit alles is al langsaamer hand gekomen. En zo men, sedert dat men 'er aan begonnen heeft t' arbeiden, niet alles heeft 't geen men wenscht; men soekt alle dingen wat 'er lekkers in de vreemde Landen is, om het te hebben. Men doet Wyngaardplanten van alle kanten komen, daar goede Wijn wast; en even eens gaat het ook met de Vruchten, en andere diergelijke dingen. 't Is omtrent dartig of veertig jaaren, dat men te *Parys* byna geen Tuinen en maakte, als voor Kool, Moeskruiden, en Peulvruchten; en tegenwoordig vind men 'er seer schoone Vruchten; 't meeste komt echter noch niet als door konst, en geld; en zo ze de fraaiheid al hebben, de smaak is 'er echter

ter niet als in de geenen die in het Land groeyen daar men ze van daan haalt. Waarom? Om dat men ze van Klimaat verandert, en dat ze de kracht der Zon niet hebben als in hun Geboorteland. Hebben wy in *Vrankrijk*, te *Hieres*, het Suikerriet niet gekweekt, gelijk ook d' Oranjeappelen van *Portugaal*, welker oorſpronk uit *China* gekomen was? en de Caſſia en Tuberoze zyn die niet uit *Spanjen*, en andere noch heeter klimaaten gebracht, zo wel als de Jasmynen en Tulpen? welke Vruchten en Blommen ſich en door hun ſmaak, en door hun reuk, zo ſeer genaturaliſeert hebben, dat het geen, 't welk ons eertijdts zo raar was, inſonderheid te *Parys*, daar ſeer gemeen geworden is. Beſchuldigt *Nieuw-Vrankrijk* dan niet meer van ondankbaarheid, en begint met verſtand te betrachten, dat 'er een goed Land af gemaakt kan worden, en zo vruchtbaar in alle dingen als oit in *Vrankrijk*.

Hoewel ik geſegt heb, dat de goede Wijn gedronken word ter plaatſen daar ze niet en groeit; trekt 'er daarom geen gevolg uit om het Land te berooven van deſe zoete vrucht te konnen voortbrengen, en zo aangenaam als de de geene die in *Vrankrijk* word gedronken. Indien men 'er noch geen Wyngaarden geplant heeft, 't is om dat het noodzaakelijke altijd voor gaat, 't welk zo veel tijdts niet vereiſcht om het te hebben als de Wijn, daar men ſes of ſeven jaaren toe van nooden heeft eer een Wyngaard in zyn dragt kan weſen, 't geen hy van te vooren draagt van weinig belang zynde; want een, twee, drie, of vier voeders, die men 'er af trekken kan voor een geniet, dat heeft niet veel om 't lijf. Dit betoont wel, dat het veel noodzakelijker is Koorn te zaayen, als Wyngaard te planten; behalven dat de Wijn zo kwalijk niet te vervoeren is als 't Koorn, en dat men lichter den Wijn als het Brood kan ontbeeren.

Laat ons nu zien, of 'er de Wyngaard tot volkomene rijpheid kan komen. Voor eerſt is het zeker, dat het Land den Wyngaard van natuure voortbrengt, en dat hy Druiven draagt die t' eenemaal rijp worden, zo groot van korl als de Muskadel mag weſen. Wat het ſap belangt, 't is zo aangenaam niet, zynde wild; en de ſchel is ook wat harder: maar

maar indien hy verplant en gekweekt werd, gelijk men in *Vrankrijk* doet, 'k twijfel niet of de Wijn zou al zo goed wesen. Doch laat ons dat daar laaten, en eens zien of de Wynstok van *Vrankrijk* ginder gevoerd zynde, zo goeden Wijn sou draagen als hy hier doet. Men behoeft niet te sprecken van de Wijnstok van *Nantes*, noch van de *Cider* van *Normandyen*; men zal genoegsaam gelooven, dat 'er die konnen groeyen: maar laat ons spreeken van den Wynstok van omtrent *Parys*, *Bourgogne* en *Champagne*. Indien men eens overtuigd is dat dit geschieden kan, sal men zo veel moeite niet meer hebben om al het overige te gelooven.

'k Heb alreedts de beschryving der Klimaaten van alle die Oorden gemaakt, en aanwysing gedaan van d'oorsaak der Koude en langduurigheid der Sneeuw. 't Is derhalven niet noodzaakelijk het te herhaalen, om u te doen gelooven dat, het Land bebouwd zynde, alle dese toevallen van Koude en Sneeuw daar niet meer souden wesen. Dit zo zynde, wat sal dan beletten dat de Wyngaard, dien ik hier voorgenoemd heb, niet zo wel ginder sou konnen tieren als hier? Men vind 'er een selve grond, Bergen leggende tegen 't Zuiden en beschut voor de kwaade wind, en Heuvelen bekwaam om 'er den Wyngaard te planten. Wat de manieren belangt, zy konnen daar onderhouden worden als in die Gewesten van *Vrankrijk*, daar men 'er op een gantsch andere wijs mee leeft als in de warme plaatsen; 't geen een der redenen is waarom de Wynen beter vallen in de koude als in de warme Landen, ten minsten lekkerder en aangenaamer om te drinken. Zodanig zyn de Wynen van *Champagne*, welke veel lekkerder vallen als die van *Provence*, hoewel ze in een veel kouder Klimaat groeyen. Wat de handeling belangt, men ontbloot den wortel des winters in de warme Landen, om den Wyngaard te doen overwinteren; en in de koude Landen bedekt men den wortel, en begraaft de jonge uitspruitsels, om ze voor de felle vorst te beschermen: want zynde begraaven en bedekt, bevriezen d'uitspruitsels, en de vezelen des wortels niet. In 't begin der Lente ontgraaft men hem weer; waar na men hem dan snoeit, en aan staaken zet, om tot zyn dracht te komen. Ziet

daar de maniere, welke men alleſins in *Champagne* gebruikt.

Wat *Bourgogne* belangt, 'k weet niet of men 'er op de ſelve wijs mee leeft als in *Champagne*. Mogelijk dat 'er zo veel ſneeuw niet en is, en dat 'er meer regen valt. Indien dat zo is, moeten zy een andere manier hebben van hun Wyngaarden te berechten; 't geen men lichtelijk te weeten kan komen om het ſelfde te doen. Te *Parys* draagt men ſich daar omtrent even eens als in het overige van *Vrankrijk*, uitgeſondert de ſnoeying, welke eenig onderſcheid heeft. Tot beſluit, 't geen den goeden Wijn maakt, is het goed klimaat, de Zon, de grond, en de goede beſtiering, waar van men het gebruik moet weeten volgens de plaatſen daar hy geplant word. Maar de grond en de Zon zyn het voornaamſte; want men ſiet plaatſen, daar de Wijn veel beter is als op anderen, hoewel d' afſtand van d' eene plaats tot d' andere van weinig belang zyn.

Belangende d' andere landen, welke ſich ſtrekken van *Cap Breton*, 't geen op vijf-en-veertig graaden en twee darden legt, tot aan de *Rivier van Pentagouet*, welke gelegen is op drie-en-veertig graaden en een half, 't geen omtrent honderd vijftig mijlen Kuſts maakt; deſe Klimaaten vallen veel warmer als de geenen daar ik zo even af heb geſproken, welke byna zyn als die van *Nantes* tot aan *Bayonne*. *Nantes* legt op ſeven-en-veertig graaden en vier-en-twintig minuten, en *Bayonne* op drie-en-veertig graaden en vijf-en-veertig minuten; 't geen weinig onderſcheidts is. Ik beſluit dan, dat alles, 't welk in *Vrankrijk* in deſe uitgeſtrektheid van land kan groeyen, ook in die van *Nieuw-Vrankrijk* groeyen kan, om de redenen welken ik hier voor te berde heb gebracht, de toevallen weg genomen zynde, gelijk ik geſegt hebbe.

Nieuw-Vrankrijk bekwaam om Zout te maaken.

Wat het Zout belangt, 't kan 'er al zo ſchoon en goed gemaakt worden als in *Brouage*. 'k Weet het by ondervinding; want men heeft 'er de proef af genomen. 'k Heb 'er Zout geſien, 't geen gemaakt was in Maraſſen, uitdrukkelijk daar toe bereid, welke terſtond daar na weer gebroken wierden. Men heeft ſich vernoegd met te weeten, dat het 'er gemaakt kon worden. Ik verſtaa my een weinig op het goed

Zout,

Zout, en de hoedanigheid die het hebben moet om goed te wesen. 't Is ook noch een bewijs van mijn seggen, te weeten dat het geen, 't welk in het eene Land voortgebracht word, ook in het ander voortgebracht kan worden, zynde alle beiden onder een selve Klimaat gelegen, hoe ver zy ook van malkander mogen leggen. My dunkt, dat alles, 't geen ik kom te seggen, meer als genoeg is om den geenen, welke een zo kwaad gevoelen van *Nieuw-Vrankrijk* opgevat hebben, d'oogen te verlichten, en hen hun dwaaling te doen erkennen. 't Is echter niet om iemand der geener, welke in een goed Land zyn, daar zy de middelen hebben om te bestaan, aan te prikkelen tot het selve te verlaaten: maar zo veel arme ongelukkigen, die gesond zyn, en die wel souden konnen arbeiden, souden die niet gelukkiger daar te Lande wesen, als dat ze hier te naauwer nood van het eene brood tot het ander konnen geraaken?

II. HOOFDSTUK.

Verhaal van de voordeelen, welken men trekt en trekken kan uit het Land door het middel van de Visschery des groenen of blanken Bakkeljaauws, zo als ze te Parys gegeeten word; mitsgaders de manier van ze te vangen, 't ontwyen, en te zouten, beneffens meer andere aanmerkelijke byzonderheden.

NA getoond te hebben, dat dit Land bewoond kan worden, en zo wel als *Vrankrijk* alle noodsaakelijkheden tot zyn onderhoud voortbrengen; moet men toonen, wat het meer heeft als *Vrankrijk*, de voordeelen die men 'er af trekken kan, en ook alle jaaren af trekt, en waar de selven uit spruiten, 't geen ik op orde sal gaan verhaalen.

Laat ons dan een aanvang maaken met de Bakkeljaauw, zo bekend in *Vrankrijk*, en die door geheel *Europa* vertierd word,

word, insonderheid te *Parys*. Gy moet dan weeten, dat de groene of blanke Bakkeljaauw, en de gedroogde of Stokvisch maar een selve soort van Visch is, welkers naam geen verschillendheid heeft als ter oorsaak der verscheidene manieren daar ze op bereid word, de verscheidene plaatsen daar ze hier te Lande word gevangen, en hun verscheidene groote. De grootste vind men gemeenlijk op de Groote Bank, en is niet bekwaam om te droogen, als de kleine die aan de Kust gevangen, en aan land gesouten en gedroogd word, gelijk ik hier na sal verklaaren.

Dese gantsche Visschery geschied op de Kusten van *Nieuw-Vrankrijk*; want alles, 't geen 'er elders af gevangen word, heeft niet veel om 't lijf. Hoewel deze Visch een soort van onverdroogelijke Manna zy, kan ik my echter niet genoeg verwonderen dat ze voor zo weinig geldts verkocht werd, aangesien de moeite die men 'er toe aanwend, en de gevaaren die men 'er in de heen en weertocht loopt, welke zo groot zyn, dat men het naauwelijks sal konnen gelooven. Ik sal mijn uiterste best doen om u hier, zo naauwkeurig als 't my mogelijk sal wezen, te verhaalen het voornaamste 't geen 'er gepleegd word omtrent de Visschery des Bakkeljaauws van beide de soorten. De geenen, die weeten wat het is, sullen 'er mee lagchen; maar die 'er niet af onderrecht zyn, zullen het mogelijk gaarne weeten: en 't getal van desen is sekerlijk veel grooter als dat der anderen.

Beschryving der Groote Bank van Terre-Neuve.

'k Zal een begin maaken met de groene Bakkeljaauw, die de geene is welke men te *Parys* eet, en die op de Groote Bank van *Terre-Neuve* gevangen word. De Bank, die desen naam voert, is een groote Berg in de zee gelegen, en onder het water, omtrent vijf-en-twintig mijlen van het Eiland *Terre-Neuve*, waar van daan de groene Bakkeljaauw zyn naam neemt. Dese Bank beslaat omtrent honderd vijftig mijlen van het een eind tot het ander, en stijf vijftig mijlen in de grootste breedte. Dese Berg, die in de zee legt, heeft boven sich op sijn hoogste vijf-en-twintig vademen waters, en op andere plaatsen dartig, vijf-en-dartig, veertig, vijftig, en sestig vademen; en is rondom als steil afgesneeden.

In

In desen omvang vind men geen grond op twaalf en vijftien honderd vademen. Hier uit kunt gy oordeelen van de hoogte des Bergs, die van Rotssteen is. Al het opperste is plat, hoewel hy schuins nederwaarts gaat. 't Is de plaats, daar de Bakkeljaauw gevangen word, die daar tot zyn onderhoud een meenigte van veelerhande Schelp- en andere Visch vind. De Bakkeljaauw is seer gulsig, en sijn gulsigheid strekt sich over alles uit, selfs over de geenen van zyn soort; en dikwils vangt men 'er, die, na dat ze aan den hoek vast zyn geraakt, en terwijl men hen ophaalt, niet en laaten een halve van huns gelijken, zo hy hen onderwege ontmoet, in te slikken. Zy vinden niets te hard. De Visschers laaten bywijlen hun Messen, Wanten, of andere dingen vallen, welken een Bakkeljaauw, zo hy ze in sijn weg vind, terstond inswelgt; en menigmaal vangen zy den Bakkeljaauw, die het gevallene ingeslikt heeft, en vinden het in zyn maag weder. Dese Visch heeft noch een eigenschap, te weeten, dat zy het geen, 't welk zy inswelgt en niet verteeren kan, weer uit haar maag doet komen, die zy buiten haar keel omkeert, laatende daar alles uitvallen 't geen' haar schadelijk kan wesen, waar na zy ze weer intrekt, en op haar voorige plaats schikt. De geenen, welke gemeenlijk op dese Visschery uitgaan, sijn Normandyers van *Honfleur*, *Diepe*, en andere kleine Havens van *Normandyen*, selfs ook van *Boulogne* en *Calais*, van *Bretagne*, *Olonne*, en het gantsche Land van *Aulnis*. Dit alles brengt wel een getal uit van twee honderd, en twee honderd vijftig Schepen alle jaaren; en al hun vangst is byna niet als voor *Parys*, ten minsten de drie vierde deelen. Daar zyn Schepen, welke tot dartig, veertig, en vijftig duisend Bakkeljaauwen meebrengen; en een Schip van honderd vat, by voorbeeld, sal, als men selfs den Kapitein 'er onder rekent, niet meer als vijftien, of ten hoogsten achtien Man voeren, en twintig ja vijf-en-twintig duisend Visschen in hebben.

Gulsigheid des Bakkeljaauws.

Lieden die op dese Visschery uitgaan, en getal der Schepen.

Een Kapitein, die uit *Vrankrijk* na dese Visschery gaat, moet voorraad van Leeftocht opdoen ten minsten voor ses maanden voor al zyn Scheepsvolk; 't geen in meer of minder Mannen bestaat, na de grootte van zyn Schip. Hier na

Voorraad van een Kapitein, zo tot het onderhoud van zyn Volk als tot de Visschery.

N

gaan

gaan zy hun Zout haalen in *Brouage*, t' *Oleron*, *Ré*, of in *Bretagne*, 't geen tien, elf, of twaalf guldens het mudde kost. Dese Visschery neemt veel Zouts weg. Daarenboven moet men Lynen of Snoeren hebben, zo dik als de schagt van een pen, en tachtig vademen lang, acht of tien voor ieder Man, en bywijlen tot twaalf: doch de Hoeken moeten in veel grooter getal wesen; want daar worden 'er dikwils verlooren daar de Bakkeljaauw mee heen gaat. Noch moet hy voor ieder Man hebben twaalf of vijftien Looden, ieder van ses ponden, welke aan het eind der Lynen gedaan worden, om ze te grond te doen gaan; mitsgaders Messen om den Bakkeljaauw te openen, en anderen om ze t' ontwyen, 't geen is tot aan de staart toe opensnyden, gelijk men ze te *Parys* siet. Na dat hy aldus uitgerust is, steekt hy onder zeil, en gaat met Godts genade om de Groote Bank te vinden; alwaar gekomen zynde, haalt men alle de zeilen in, en maakt het Schip tot de Visschery gereed. Men bind de Roerpen aan d' eene zyde vast, sulks dat het Schip blijft leggen als of het voor anker lei, hoewel het echter niet en laat af te dryven als 'er wind is. Hier na smyten d' eenen terstond de Lynen in zee, om te sien of de Visch bijt; en d' anderen arbeiden om een (a) Schavot of Stellazie aan d' eene zyde, van buiten om, langs het Schip heen te maaken, indien het goed weer niet toegelaaten heeft sulks geduurende de reis, of in't naderen aan de Bank, te doen. Op dit Schavot set men Vaten, welke ter hoogte van den gordel komen. Ieder Visscher gaat in het zyne staan. Zy hebben ook een groot leere Schootsvel, 't geen van den hals af tot aan de knien reikt, en met het eind over het Vat heen hangt, op dat de vuiligheid in 't ontwyen van de Visch daar niet in kome te vallen. Dusdanige Vaten en Schootsvellen hebben zy ook in de Chaloepen, om te beletten dat het water, 't geen de Lijn in 't ophaalen van de Visch met sich voert, in 't Vat loopt. De Visscher nu de diepte gepeild hebbende, maakt sijn Lijn vast aan het Vat, daar hy in staat, sulks dat het Lood op omtrent twee vademen na niet aan de grond raakt; en het moet ook een vadem scheelen, dat het eind der Lijn, daar de Hoek is, welke omtrent een vadem beneden het Lood aangeslagen

Eerste werk der Visschers en manier van visschen.

(a) 't Is de plaats daar Bakkeljauw op ontwyd word.

geslagen

geslagen word, daar niet aan reikt. Men vangt maar een Bakkeljaauw te gelijk; en om het getal te weeten, heeft ieder Visscher een klein scherp Yser by sich leggen. Zo haast nu als hy de Visch van de Hoek los maakt, snijd hy ze de tong uit, en steekt se aan dit Yser. Elke Visscher heeft twee Lijnen; en terwijl hy d'eene ophaalt, laat hy d'andere nederdaalen, als 'er overvloed van Visch is ter plaatse daar het Schip legt.

Een goed Visscher kan 'er tot drie honderd vijftig en vier honderd op een dag vangen; maar dat vermoeit de armen geweldig. De Bakkeljaauw is swaar, behalven noch dat hy 'er tegenspartelt: en ten anderen dartig, veertig, ja sestig vademen Lijns, na dat 'er diepte is, sijn zo haast niet opgehaald. Indien sy sulks alle dagen deeden, souden sy 't niet konnen uitharden. Daar is meenig een dag dat zy 'er geen vinden. Op andere tijden sullen zy 'er maar vijf-en-twintig, dartig, veertig, honderd, of twee honderd ieder voor sijn hoofd daags vangen. 't Hangt altemaal aan 't geluk. Wat het Aas belangt, men steekt op de punt van den Hoek een stuk van een Haring, wiens vel een sekere glans heeft die een glinstering in de zee van sich geeft, welke de Bakkeljaauw niet zo gaauw gewaar is geworden of ze schiet 'er na toe. Daarenboven bewind men den Hoek t'eenemaal met darmen en ingewand van Bakkeljaauw, zo dik als twee vuisten: maar als men Schelp- of andere Visch, die noch niet verteerd is, in zyn maag vind, dient men 'er sich af in plaats van Haaring.

Daar sijn Schepen, die gelukkig genoeg sullen wesen om hun Visschery in een maand of ses weeken te verrichten; terwijl anderen daar drie, vier, en vijf maanden mee besig sullen zyn: 't sijn dingen die van 't geluk afhangen. Alle de Schepen ankeren nooit op de Bank. Over dag hebben zy een klein vierkantig zeil op het achterkasteel, om stand tegen de wind te konnen houden, en het afdryven te beletten, of ook dat het Schip over zy gaat, in welk een geval de Lynen sich al te ver souden afwyderen, en de grond, daar de Bakkeljaauw is, niet konnen bereiken. 's Nachts setten zy het groot zeil by; en alle de geenen, die op de Bank zyn,

houden het altijd aan een ſelve kant, op dat de Schepen hun afdryving geſamenerhand mogen doen, en door dit middel vermyden tegen malkander aan te loopen; vermits zy anderſins in gevaar ſouden zyn van te vergaan, te weeten als zy met geweld tegen malkander aankwamen.

Men moet ook noch weeten, dat de Groote Bank ſelden ſonder een Nevel of Miſt is, en bywijlen zo dik dat men van het een eind des Schips niet tot het ander kan ſien. Dit verplicht hen deſe voorſorg te neemen, om de ſchipbreuk te vermyden.

Naarſtigheden der Viſſchers en voordeelen daar uit ſpruitende.

Als de Viſſchers, welke op deſe Groote Bank zyn, ſien dat de Vaſte nadert, gaan de geenen, die de helft of de twee darden van hun vangſt hebben, voort, om te trachten d' eerſten in *Vrankrijk* te komen, ter oorſaak dat de verkooping alsdan beter is als op een ander tijd.

In de Lente vertrekken ſy ook met minder laading; want de geenen, die van d' eerſten aankomen, vinden ook noch de verkooping beter, zynde de vertiering daar af te *Parys* t' eenemaal zeker. 't Is 't geene 't welk men daar den Nieuwen Bakkeljaauw noemt.

Deſe naarſtigheid beſchikt hen noch een ander voordeel, te weeten dat zy in het ſelve jaar, zo haaſt als ſe los zyn, een twede tocht onderneemen; en zo ſy een goede vangſt op de Bank hebben, konnen zy noch tijdts genoeg weer te rug weſen om hun Viſch met de Vaſte te verkoopen. Maar alle deſe voordeelen ſijn gevallig. Gelukkig dien ſe te beurt vallen. En noch heeft men kommer en armoede genoeg te lijden; vermits het op de Groote Bank in de maand van Juny kouder is, als in *Vrankrijk* in de maand van September.

Korte Zomer op de Groote Bank, en oorzaak daar af.

't Is 't alles dat 'er weſen kan, drie maanden Zomer, welke noch byna altijd met een dikke en koude Miſt verſeld zyn. Deſe groote koude der Lente ſpruit voort uit het Ys, komende van de kant van 't Noorden, na *Sweden* en *Deenmarken* toe, daar de zee ſeer dik bevrieſt; en gelijk het onweer het ſelve in ſtukken doet breeken, welken de ſtroom weg ſleept, en dat de Noorde wind, die in dien tijd gemeen is, hen na de Groote Bank voert, vrieſt de zee, die 'er onder wege tegen aan ſlaat en over heen ſpoelt, daar op vaſt,

't geen

't geen het ys hoe langer ho e dikker maakt: en wanneer het bovenste swaarder is als het onderste, sulks dat het topswaar word, tuimelt het om, en groeit aldus al gaande wegs aan. Men heeft 'er bywijlen Schotsen hooger als de Toren van Onse Vrouwe Kerk te *Parys*; en als 'er de Zon op schynt, siet men se van achtien of twintig mijlen ver. Indien een Schip de selven ontmoet, en dat het beneden de wind is, ruikt het se wel zo ver, door het middel der koude welke zy van sich geeven, en des windts die haar derwaarts voert.

Als men in de maanden May, Juny, en July, na de Groote Bank of na *Nieuw-Vrankryk* gaat, moet men alle nachten goede wacht houden; want een Schip, 't geen een Schots ontmoette, sou aan stukken breeken, even of het tegen een Klip aan zeilde: en geen lijfberging in dusdanige gelegentheden. Men vind 'er vijftig of sestig mijlen in zee aan dese zyde van de Bank, bywijlen nader aan de Bank, bywijlen 'er boven op, somtijdts aan geene zyde; kort om, se gaan na de winden die 'er heerschen. Men siet 'er bywijlen een zo groot getal achter malkander, wordende door een selve wind voortgevoerd, dat 'er Schepen geweest zyn, gaande na land om gedroogde Visch, die 'er ontmoet hebben van honderd vijftig mijlen lang, en langer, welke een dag of twee nevens de selven heen hebben gezeild, met een frissche koelte en alle de zeilen by, sonder het eind 'er af te vinden. Zy vaaren 'er zo langs heen, om eenige opening te vinden, daar hun Schepen door konnen; en indien zy 'er een ontmoeten, passeeren zy 'er door, als door een engte of straat. Anders moeten se tot aan het eind toe vaaren, om aan land te komen; want het ys stopt den weg.

Groote Schotsen of Ysvelden.

Dese Schotsen of Velden smelten niet dan als se in de warme wateren omtrent het Zuiden komen, daar 'er, hoewel se door de wind na het land toe gedreeven worden, op vijf-en-twintig en dartig vademen waters vast raaken: oordeelt dan van hun hoogte; want dit is sonder 't geen dat noch boven 't water uitsteekt. Eenige Visschers hebben my versekerd, dat zy 'er een op de Groote Bank vast gesien hadden op vijf-en-veertig vademen waters, die wel tien mijlen in den omvang had. Dese moet geweldig hoog zyn geweest.

De Schepen komen niet omtrent dese Velden. Men vreest, dat ze van d'eene kant op d'andere mochten keeren, na de maal dat se sich ontlasten aan de kant daar se de meeste warmte hebben; want alsdan moet het lichtste onder het swaarste buigen. Dese Velden zyn voor een gedeelte d'oorsaak dat *Canada* voor zo koud gehouden word.

Armoede van de Bakkeljaauw-vangst.

De Visschers op de Bank hebben by de ses maanden dat het water in 't optrekken aan hun Lijn bevriest; 't geen hen een groot verdriet en vermoeidheid veroorsaakt. 'k Weet niet, hoe 'er volk tot dese Visschery gevonden word, daar zy zo weinig voordeels by hebben: want als een Visscher dartig, vijf-en-dartig, of veertig rijksdaalders voor sijn reis wint, heeft hy sijn dingen al wel gedaan; en dese tochten zyn van vijf, ses, en seven maanden, daar onder begreepen de tijd der laading en lossing van 't Schip, geduurende den welke zy niets en winnen.

Manier van zouten.

Laat ons nu komen tot de manier van den Bakkeljaauw te zouten. De tong uitgesneeden hebbende, smijten zy de Visch op den overloop van 't Schip, alwaar de Jongens ze geeven aan de geenen die se ontwyen; 't welk gedaan zynde, geeft men ze aan den Zouter, die se onder in 't Schip legt kop tegen staart: en 'er een laag af gemaakt hebbende van een vadem of twee lang, na dat hy siet dat 'er veel gevangen word om het altemaal op een hoop te stapelen, bedekt hy die met zout, zo veel dat ze, gelijk men segt, haar bekomst kan krygen. Vervolgens maakt hy 'er een andere laag boven op, welke op de selve wijs gezouten word; gaande al zo voort met de vangst van den gantschen dag: want men legt seer selden die van den eenen dag op den anderen. Hebbende aldus drie of vier dagen gelegen, tot dat haar water verloopen is en zy haar zout gevat heeft, neemt men se op, en schud 'er al het overgebleeven zout af; en hier na maakt men een andere laag op een andere plaats van het onderste des Schips, en men bedekt se nochmaals met nieuw zout, laag voor laag, waar na men 'er niet meer aan en raakt. En op dese wijs leeft men met al 'et overige, tot dat 'et Schip zyn laading heeft. Indien men se noch een ander maal van plaats veranderde, sou men 'er nochmaals nieuw zout op moeten doen.

Men

Men moet ook noch weeten, dat men op de Bank, die vijf-en-twintig mijlen van het naaſte land afgelegen is, een zo groote menigte van Vogels ziet, dat het naauwelijks geloort kan worden, als Levervreeters, Kruiſſers, Zeehoenders, *Pennegoins*, en veele andere ſoorten: doch ik ſal alleenlijk van deſen ſpreeken. Menigte van Vogels op de Bank.

De Levervreeters zyn ſeer gulſige Vogels. Zy worden aldus geheeten, om dat zy van de Leevers der Bakkeljaauwen leeven; en indien zy een Schip ter Viſchvangſt ſien, vergaderen zy'er in ſulk een menigte rondom, om de Levers, die in de zee vallen, te bekomen, dat, zo haaſt als 'er een weg geſmeeten word, meer als een vijftig ſtuks van deſe Vogels 'er op aanvallen, en malkander dapper in de veeren ſitten om ſe te krygen. Zy komen ſeer dicht aan het boord van 't Schip; en bywijlen kan men ſe met een lange ſtok dood ſlaan. Hun gulſigheid maakt, dat ze lichtelijk gevangen worden aan Hoeken, welken men aan het eind van een kleine Lijn vaſt maakt, daar de Viſſchers ſich uitdrukkelijk af verſorgen. Deſe Lijn word boven op het water gehouden door het middel van een ſtuk Kurk; en men ſlaat aan de Hoek een brok Levers, 't geen men zo ver uitwerpt als men kan. Straks vliegen deſe Vogels daar na toe, vechtende wie het hebben ſal; en na lang genoeg gevochten te hebben, krijgt het eindelijk een, die aldus in de bek gevangen, en aan boord gehaald word. Ondertuſſchen moet men wel op ſijn hoede zyn dat hy de hand niet en vat; want ſijn bovenbek is krom, en reikt ver over den onderbek heen: en indien hy iets vat kreeg, 't zy de vinger of de hand, hy ſou 'er door heen byten. Als men hem van den Hoek los gemaakt heeft, en dat men hem op den overloop laat loopen, vliegt hy niet weg; want hy kan ſich niet opheffen zo hy niet in 't water is. Deſe Viſſchery is ſeer vermaakelijk. Levervreeters.

De Kruiſſers zyn Vogels die ook komen om de Levers te [illegible], maar ſy naderen zo dicht niet. Zy worden Kruiſſers geheeten, om dat zy altijd in de zee gints en herwaarts kruiſſen. Hun vlucht is verſcheelende van die der andere Vogelen; want zy vliegen, om zo te ſeggen, over dwars, hebbende d'eene vleugel na de lucht en d'andere na de zee; Kruiſſers.

ſulks

sulks dat zy, als sy sich om sullen keeren, de bovende vleugel onder brengen. Men vind 'er altijd sedert dat men in zee is honderd mijlen van land af tot aan *Nieuw-Vrankrijk*. Daar gaat geen dag voorby of men siet 'er hier en daar een kruissen. 't Is om eenige kleine Visjes, die boven op 't water swemmen, als de vliegende Visch, Haring, Sardijn, en anderen daar ze af leeven, tot hun voedsel te soeken.

Waterhoenders. 't Waterhoen word alzo genoemd, ter oorsaak der gelijkheid welke het met dit Landdier heeft. 't Leeft ook van kleine Visjes en Levers, is niet gulsig, en makker als d' anderen. 't Vliegt altijd rondom het Schip; en als het eenig Ingewand ziet, valt het 'er op.

Pennegoinen. De *Pennegoin* is een andere Vogel gevlekt met wit en swart. Hy vliegt niet, en heeft maar twee stompen van vleugels, daar hy mee op 't water slaat om te vluchten of te duiken. Men meent, dat hy tot op de grond duikt, om zyn aas op de Bank te vinden. Men siet 'er verder als honderd mijlen van 't land af, daar zy echter hun eyeren komen leggen, gelijk d'anderen. Als zy hun Jongen uitgebroeid hebben, begeeven zy sich te water, met de Jongen op den rug; welken sy aldus tot op de Bank brengen, alwaar men 'er siet die niet grooter en sijn als Kiekens, hoewel se zo groot worden als Ganzen. Alle dese Vogelen sijn voor de Visschers goed om te eeten; doch wat my belangt ik vind 'er geen smaak in: sy stinken na de Traan, ter oorsaak der menigte van Visch en Levers die sy eeten, daar de Traan af gemaakt word, ten welken einde de Visschers die ook vergaderen. Daar sijn Schepen, die 'er tot tien en twaalf quarteelen af gemaakt hebben. Dit is 't byna alles, 't geen omtrent de Visschery des groenen Bakkeljaauws op de Groote Bank gepleegd word.

III. HOOFD-

III. HOOFDSTUK.

De manier van den Bakkeljaauw te vangen dien men Stokvisch noemt, den zelve t' ontwyen, te zouten, en te doen droogen; mitsgaders een beschrijving van al het Gereedschap, 't geen daar toe noodzaakelijk is.

LAat ons nu spreeken van de Visschery der gedroogde Visch, welke altijd, gelijk wy in het voorgaande Hoofdstuk gezegt hebben, de selve Bakkeljaauw is onder den naam van Stokvisch. Zy valt kleinder als de groene, waarom sy gemakkelijker bewaard kan worden; want het zout dringt 'er beter door als door de groene Bakkeljaauw, die grooter en by gevolg dikker is, en die, ter oorsaak zyner dikte, van de wurmen opgegeeten sou worden eer hy droog waar: 't geen men omtrent de kleine niet te verwachten heeft, welke goed op den duur is, en in de langste tochten en onder de heetste klimaaten tot leeftocht dient. Niet dat 'er aan het Land geen grooten, en grooter als op de Bank, gevangen worden; maar men laat die niet droogen: men houd ze groen, dat 's te zeggen, men zout ze, gelijk men op de Bank doet.

Onder alle de geenen, welke sich gemeenlijk met dese Visschery geneeren, zyn de Biskayers de gaauwsten. Die van *Rochel* hebben den eersten rang na hen, mitsgaders d'Eilanden welke daar rondom gelegen zyn; vervolgens de Bourdeloizen, en daar na de Bretanjers. Van alle die plaatsen mogen 'er omtrent jaarlijks honderd, honderd twintig, en honderd vijftig Schepen heen gaan, indien 'er geen verhindering is door het mangel van Bootsgezellen, welke voor des Konings Schepen gehouden worden. Gaauwste Visschers.

Men heeft tot dese Visschery veel meer kosten van doen als tot die van de Bank, daar men maar Looden, Lijnen, Messen, Zout, en ander Gereedschap, waar af wy gesproken hebben, toe van nooden heeft. Een Schip van twee honderd vat op de Bank zal maar vijf-en-twintig Man op Onderscheid tusschen de groene en gedroogde Bakkel. jaauwvangst.

hebben;

hebben; en tot de droogery zal men 'er ten minsten vijftig hebben moeten, met leeftocht voor acht of negen maanden. Wat het Zout belangt, het heeft niet half so veel van doen; behalven dat, zo een Schip van de Bank vijf-en-veertig of vijftig duisend Visschen in heeft, 't ander twee honderd duizend gedroogde Visschen in zal hebben. Belangende hun toerusting van Visschery, en de Leeftocht, die is seer verscheelende. Hun voornaamste Victualie is, vier quintaalen of vier honderd ponden Beschuit voor grooten en kleinen, en een pijp Wijn of twee oxhoofden; behalven Spek, Erweten, Boonen, Bakkeljaauw, Haring, Boter, Olie, Azijn, en andere kleine gemakkelijkheden, ieder Schip na proportie van het getal der Visschers.

Conditien of Verdingen der Visschers.

Wat hun conditien of verdingen belangt, die zyn verscheelenden. De Biskayers maaken verding by de Laading van 't Schip. Men rekent het Schip na de quintaalen Visch die het voeren kan. De Burgers of Reeders accordeeren met het Scheepsvolk, zynde twee of drie honderd parten, na het getal, en geeven aan den Kapitein een zeker getal van parten, volgens d' achting welke hy in dit ambacht heeft; aan den Meester der *Grave* zo veel, aan den Stuurman zo veel, aan d' Ontwyers zo veel, aan de Chaloepmeesters zo veel, aan hun Roeyers zo veel, en aan de Jongens ieder zo veel parten. Als het Schip nu op zyn wederkomst het getal der quintaalen, wegens het welk men overeengekomen was, niet mee en brengt, kort men een iegelijk 't geen 'er ontbreekt pro rato af; maar indien het meer meebrengt, legt men 'er weer so veel op.

De meeste Bourdelooizen maaken verding by het darde deel der Laading, dat 's te zeggen, indien het Schip achtien duisend Visschen inheeft, dat 'er zes duisend voor het Scheepsvolk zyn, 't geen ook by de parten accordeert. Maar de Kapitein verdingt met het volk, en belooft aan zyn Stuurman en Meester der *Grave*, zynde dikwils maar een man die beide dese bedieningen waarneemt, welke in zulk een gelegentheid so veel meer trekt, dus of zo veel parten, en aan een ieder vervolgens na sijn bediening. De Kapitein taxeert zich ook, maar alle de Jongens behooren hem toe, daar hy

niet

niet meer aan geeft als drie, vier, vijf, en zes rijksdaalders voor de gantſche reis, neemende ondertuſſchen hun part. Daar zyn dikwils vier, vijf, zes, en tien Jongens, na de grootte van het Schip; zulks dat 'er altijd voor ieder Chaloep een Jongen is.

Die van *Rochel* en van d'Eilanden doen anders. Zy hebben maar het vierde van de Vangſt, van twintig duiſend ponden vijf duiſend. De Kapitein verdingt ook met ſijn Scheepsvolk; en ſy hebben altemaal even veel, de Kapitein en de Jongens even als d'anderen, voor ieder Chaloep een Jongen. De Burgers van 't Schip, die d'Eigenaars zyn, beſchikken de Leeftocht, en geeven den Kapitein honderd rijksdaalders voor Chaloepgeld, in welker ieder altijd vijf Mannen zyn, de Jongens daar onder begreepen. Alle deſe lieden moeten handgeld hebben, ieder na zyn bediening, waar toe de honderd rijksdaalders gebruikt worden, te weeten om het onderſcheid, 't geen 'er tuſſchen een vierde en darde is, te vergoeden. Van deſe penningen zal de Stuurman, by voorbeeld, honderd vijftig of twee honderd guldens krijgen, de Meeſter der *Grave* ook byna ſo veel; en indien een alleen de twee bedieningen waarneemt, zal hy drie honderd guldens hebben; de Chaloepmeeſters honderd twintig of honderd dartig guldens, na ze goed zyn, (deſe Officiers moeten de Viſch komen ontwyen) de Roeyers vijf-en-twintig of dartig rijksdaalders; de *Boſſoints*, gelijk ſy ze noemen, vijf-en-twintig, dartig, en veertig guldens; altemaal volgens hun bekwaamheid. De Kapitein wint bywijlen op deſe honderd rijksdaalders, bywijlen verlieſt hy 'er ook op; vermits de Kapiteinen hun glorie ſtellen in goed volk te hebben, 't geen zy altemaal kennen, en 't geen niet gekreegen word als met het meeſte handgeld, en met hen te doen drinken, en zelf ook dikwils met hen den beker te lichten, om te trachten hen te krijgen, en hen den Godtspenning te geeven, waar na zy vaſt zyn. Somtijdts weeten ſy hun rekening by de *Boſſoints* te vinden; want het zal een ſterke Jongen wezen, die het Bootsgezelſchap wil leeren, daar een Kapitein niet meer aan zal geeven voor de gantſche reis als zyn handgeld, trekkende daar tegen ſijn part. De

Busschieter kan ook een Chaloepman zyn, in welk een geval men sijn handgeld vermeerdert. Wat de Timmerlieden belangt, zy hebben ook een handgeld van dartig en veertig rijksdaalders; en de Kok van gelijken. Noopende den Wondheelder of Barbier, hy heeft sijn Kist tot handgeld, waar voor men hem twee of drie honderd guldens geeft, vermiddels welke som hy sich moet besorgen van Medikamenten, Instrumenten, en alles 't geen hy van nooden heeft om het gantsche Scheepsvolk te geneesen; en op de wederkomst blijft de Kist aan hem. Hy heeft ook noch twintig stuivers van ieder Man om hem den baard te scheeren, en sijn part in de vangst gelijk d'anderen; maar hy moet ook te land dienen, en zyn dingen omtrent de Visch waarneemen so wel als de minste Bootsgezel: want hy is een der geener die de koppen afsnyden.

Als de Kapitein nu al sijn Volk heeft, doet hy sijn Zout en Wijn laaden, mitsgaders alles 't geen hem tot de Visschery noodsaakelijk is; en de wind hem gunstig zynde, steekt hy onder zeil. Na omtrent honderd of honderd en vijftig mijlen afgelegt te hebben, begint hy te denken om een goed gedeelte van de noodwendigste saaken tot de vangst klaar te doen maaken. Hy geeft aan ieder Chaloepmeester doek en garen om sijn Zeil te maaken, mitsgaders sijn Roeyer en Jongen: want hoewel se altemaal verzekert zyn, als ze uit *Vrankrijk* vertrekken, van den dienst welke zy op de plaatsen sullen moeten bekleeden, weeten echter weinige sekerlijk met wie zy dienen sullen, voor dat de Kapitein het hen verklaart; en bywijlen laat hy 'er hen om looten. Noch geeft hy aan ieder een Touw, wat dikker als een rotting welke men in de hand draagt, van sestig of tachtig vademen lang, en een soort van een anker, byna van gedaante als een haak daar men het vleesch aan ophangt, en bekwaam om in dese Visschery te gebruiken, mitsgaders aan elke Chaloep zes Lijnen, te weeten twee voor ieder Man, en een douzein Hoeken met de daar toe behoorende Looden. Thans begint een iegelijk t'arbeiden om sijn dingen gereed te maaken, ten einde klaar te wesen om 'er sich af te dienen als zy ter plaatse der Visschery gekomen sullen zyn, alwaar sy den tijd niet

sullen

ſullen hebben, ter oorſaak dat zy alsdan de Schavotten en Logementen moeten maaken. Als zy hier mee beſig zyn, ſchijnt het dat 'er meer als vijftig Smeden op het ambeeld ſtaan te ſlaan; ſulk een geraas maaken zy: want d'eeren kloppen op d'ankers, d'anderen op de ſtukken Kanon; en dit duurt drie of vier dagen.

Laat ons nu ſpreeken van de toeruſting der Viſſchers, welke tot de Viſſchery dient. Ten dien einde hebben de Chaloepmeeſters en al hun Volk ieder een paar ſterke en wyde Laarſen, ſulks dat men ſe van de beenen af kan ſchudden. Deſe Laarſen ſijn kort, en ſonder knieſtukken; maar zo dicht dat 'er niet de minſte droppel waters door kan komen. Noch hebben ſy een lange Rok van Schaapevel bereid met de wol, waar van de leerſyde wel geolyd is, om het water te konnen wederſtaan. Deſe Rok hangt over de Laarſen heen; en over de ſelve trekken ſy een ander kort Rokje van d'eigenſte ſtof, en insgelijks waterdicht, 't geen wat laager komt als de gordel, en een Kap heeft die over 't hooft getrokken word. Hier binden ſy een groot Schootsvel van de ſelve ſtof over heen, 't welk van den hals tot ter halver been toe reikt. Ziet daar de toeruſting van ieder der drie Chaloepmannen, als ſy in zee gaan om den Bakkeljaauw te vangen, ten minſten de geenen die ſich voor den regen en het water willen beſchermen. Toeruſting der Viſſchers.

Daar ſijn weinig Biskayers die niet al deſe toeruſting hebben, en ſelfs hebben veele ſe dubbeld, welke als ſe nat ſyn, des anderendaags de drooge aantrekken. Als ſe deſe plunje uit doen, ſijn ſe niet natter dan of ſe niet uit een Kamer geweeſt hadden, hoe ſterk het ook regenen mag.

De Rochellooiſen, Bourdelooiſen, en Eilanders, of Bootsgeſellen van d'Eilanden *Dieu*, *Oleron*, en anderen, ſijn ſo wel niet voorſien. Men vind 'er eenigen die deſe toeruſting hebben, maar ſeer ſelden verſchooning of dubbeld. De meeſten vernoegen ſich gemeenlijk met hun kleine lakenſche Kapotten, welke hen een weinigje laager komen als de gordel, en van gelijken met een Kap voorſien zyn; mitsgaders een Schootsvel van Schaapenleer, als d'anderen; en leere of geteerd-zeildoekſche Mouwen. Wat de Laarſen

 belangt,

belangt, die hebben ſe altemaal. Ziet daar hun toeruſting tot de Viſſchery, welke ſy op hun eigene koſten koopen.

IV. HOOFDSTUK.

Behelzende 't geen gebruikelijk is als de Schepen omtrent de plaats komen daar de Viſſchery moet geſchieden, de manier van hun plaatſen te hebben, wat 'er gedaan word als men aan land gaat, en hoe men het Volk te werk ſteit.

Admiraalſchap onder de Viſſchers, en hoe het verkregen word.

TErwijl alle deſe bereidſelen tot de Viſſchery in het Schip gemaakt worden, vordert het echter zyn weg; en zynde dicht aan land, en omtrent de plaats daar ſy hun dingen meenen te gaan verrichten, gebeurt het bywijlen dat zich twee of drie Schepen by malkander vinden, welke altemaal in een zelve Haven hun vangſt willen gaan aanſtellen, ſoekende ieder daar Admiraal te wezen. Om dit Admiraälſchap te hebben, zetten ſy des nachts, als ſy noch acht, tien, of twaalf mijlen van 't land af zyn, een Chaloep in 't water, voorzien met hun beſte Roeyers en goede riemen. Indien zy goede wind hebben, die hen ſnelder voortvoert als de riemen ſouden konnen doen, dienen zy ſich van 't zeil; en ſo ze by dag gewaar worden, dat anderen ook derwaarts ſtuuren, ontzien ſy ſich niet weer te rug te keeren, en om het ſnelſt tegen malkander te zeilen, ten einde de voortocht te winnen. 't Water ſpoelt ſomtijdts over de boord van de Chaloep heen. Ondertuſſchen durft zich niemand verroeren, uit vrees van 'er de ſtreek door te verliezen, uitgeſondert de geen die 't water uithooſt; en 't gaat met dit zeilen gemeenlijk ſo grof toe, dat weinig hen gezelſchap ſouden willen houden. Zo 'er geen wind is, moeten ze roeyen; en alsdan kan men hen d' armen treffelijk zien uitrekken: want daar ſijn geen Galeyroeyers die ſo ſterk aan de riem trekken als zylieden. Men ſpreekt van eeten noch van drinken, uit

zorg

zorg van 'er eenige verachtering door te lijden. Daar is 'er altijd een die een oogenblik eer aankomt als d' anderen. d'Eerste die te land springt, verkrijgt het recht van Admiraalschap voor sijn Kapitein, die alsdan syn plaats mag neemen daar het hem goed dunkt, so om sijn Schavot of Stellazie te maaken als om sijn Schip te leggen. Zo hy aan de kust hout vind van de Schavotten, welke 's winters gebroken zyn, 't geen de zee daar gevoerd heeft, neemt hy het, gelijk ook alles 't geen hy tot sijn gerijf vind, met preferentie of voorrecht boven alle d' anderen.

'tSchip daar gekomen zynde, veranderen zy altemaal van bediening, behalven de Kapitein; en ieder van hen neemt de geene, daar hy volgens syn verbintenis voor sijn vertrek toe geschikt is: invoegen dat sulk een, die geduurende de reis maar Bootsgezel was, dikwils, als hy ter plaatse der Visschery komt, Chaloepmeester word. Ter selve tijd stuurt de Kapitein alle sijn Timmerlieden aan land, om syn Chaloepen metter haast gereed te maaken, zo hy 'er te land heeft: doch zy gaan selden op een plaats, of zy hebben 'er, of brengen 'er. Zo 'er een stuk of twee ontbreekt, en dat hy 'er aan de Kust vind, neemt hy se met preferentie, behoudens echter dat 'er de Chaloepen geen Meester, of Visscher hebben, die se eigent, of als Eigenaars, of door volmacht van hen, daar het merk der Chaloepen in uitgedrukt staat: want dit recht van Admiraalschap geeft gantsch geen recht op de Chaloepen van een ander, maar alleenlijk op de geenen die als niemand toebehooren, daar hy sich met preferentie af kan dienen; waar na, indien 'er genoeg zyn, de Schepen, die in de selve Haven syn gekomen, achtervolgelijk na hen het selve recht hebben, volgens den rang van hun komst, uitgesondert *Plaisance*, 't geen een Haven aan 't Eiland *Terre-Neuve* is, alwaar veele Schepen hun Visschery komen aanstellen, in de welke, als den Admiraal sich genoegsaam van Chaloepen voorsien heeft, hy d' anderen geeft aan die 't hem goed dunkt van de geenen die 'er van nooden hebben, doch altijd met uitsondering der Eigenaars of Procuratiehebbers.

De Timmerlieden aan land zynde, arbeid de Kapitein om

sijn

fijn Schip zo wel te doen plaatsen als hy immers kan, en het wel vast te doen leggen; waar na hy den Stuurman met seven of acht man al het loopende Want laat afneemen, even of hy in een Haven in *Vrankrijk* was om 'er t' overwinteren, sulks dat 'er niet als de Hoofdt-touwen blyven. Dese orders gegeeven zynde, gaat het Volk aan land.

Logement of Huizing der Visschers aan land.

Straks vallen hier eenigen aan het maaken van een Logement of Visschershuising, zynde gelijk een Hal, overdekt met een zeil van het Schip. De zyden beneden langs heen syn gemaakt van Dennentakken, gevlochten om staaken of paalen, staande in d' aarde, van vier of vijf voeten hoog; en zo ver als desen sich uitstrekken, so ver strekt sich ook het zeil. Wat de twee einden belangt, welke als de gevels van dit Gebouw zyn, men set 'er ettelijke Dennenhoute latten of ribben, staande een voet van malkander, die insgelijks met takken van den selven Boom omvlochten werden, so dicht als het immers mogelijk is; sulks dat 'er de wind naauwelijks door kan komen. In 't midden van binnen worden eenige dikke ribben over eind geset, een mans langte van malkander, welke het dak draagen, daar vervolgens andere ribben dwars over heen gelegt worden, die men op ieder afstand vast spijkert, sulks dat het niet en kan verwaggelen. Zy maaken 'er twee verdiepingen af boven malkander, alwaar sy hun bedsteden plaatsen, en twee aan twee slaapen. De grond of 't onderste hunner bedsteden is van touwen, welken sy als een raket door malkander vlechten, doch met veel wijder gat. Hun bed is een bultsak gevuld met hooy, en hun deken sodanig als sy se meebrengen; want veele hebben geen ander deksel als hun Kapotten. Wat hun kisten belangt, die setten sy langs de heiningen of zyden van het Gebouw en hun bedsteden heen. Ziet daar het maaksel van der Visschers Huising, daar men sich de langte af moet inbeelden na het groot zeil van 't Schip, 't geen 'er over heen legt.

Kapiteins Huizing.

Terwijl men aan dit Gebouw arbeid, arbeiden anderen aan dat van den Kapitein, 't geen op de zelve wijs gemaakt word: maar in het midden is een beschutsel van ribben staande nevens malkander, daar men een deur in maakt, die met

een

een fleutel fluit. d'Eene zyde dient om 'er de leeftocht te leggen, en d'andere begrypt fijn tafel en bedstêe, van onder met touwwerk gevlochten als d'anderen, doch ook bywijlen met planken of onderlaagen belegt. Hy heeft Bultsak en Matras.

Aan d'andere kant arbeid de Kok met een gedeelte der Jongens om de Keuken te maaken, die met groote aarde zooden bedekt word, leggende als tigchels of schalien op malkander, sulks dat het 'er niet door en regent; en van het dak af tot beneden toe heeft men rondom takken van Dennenboomen, door malkander gevlochten als d'anderen, welken de Jongens uit het Bosch gaan haalen, zo wel als voor d'andere Gebouwen. De Barbier heeft hier gemeenlijk het opsicht over; en dit alles geschied te gelijk, en is in twee of drie dagen gedaan, hoewel alle dese takken en ribben uit het Bosch gehaald moeten worden. Keuken.

Terwijl dit alles geschied, gaan de Meester der *Grave* en de Stuurman, die tien of twaalf mannen by zich hebben, in 't Bosch, om Dennenboomen te hakken, zo dik als een dy, van twaalf, vijftien, festien, en twintig voeten lang, ten einde hun Schavotten en de Logementen te maaken. Zy arbeiden 'er altemaal aan. Men moet ze tot op den oever brengen van zeven of acht honderd schreeden ver, en bywijlen van duisend of twaalf honderd; want men houwt 'er alle Jaaren om ver, en de naasten worden altijd d'eersten genomen. Daar zyn plaatsen, daar 'er so veel om ver gehakt zyn, dat men 'er tegenwoordig geen meer en heeft; weshalven sy ze drie, vier, vijf, en ses mijlen ver, en somtijdts noch verder, moeten gaan haalen. Men vind 'er byna geen plaatsen meer, of de gemelde Boomen moeten 'er van vry ver gehaald worden. Zy gaan 'er heen met Chaloepen van drie Mannen ieder, welke dag en nacht niet anders doen als gaan en komen, en 'er elk niet meer als vijftig of sestig konnen voeren. Van het oogenblik af dat men desen arbeid begonnen heeft, behoeft men byna niet meer te spreeken van slaapen, eeten en drinken, als steelswijze, uitgesondert des avondts. Terwijl men al dit hout aanvoert, arbeiden d'anderen om het Schavot op te rechten. Schavot of Stellazie.

P V. HOOFD-

V. HOOFDSTUK.

Algemeen verhaal van de Zittende Bakkeljaauwvangst; de profijten, die'er de geenen, welke de zelve hebben ondernomen, af getrokken hebben; de voordeelen die men 'er by kan doen; d'oprechting der zelve, gestelt zijnde dat het Land bevolkt word met 'er Colonien te stuuren.

NU hier voor verhaald te hebben 't geen gebruikelijk is omtrent de Visschery des gezouten en gedroogden Bakkeljaauws, en hoe de Visschers, welke alle jaaren ten dien einde van de kusten van *Vrankrijk* vertrekken, zich daar in draagen; heb ik gedacht, dat het niet ongerijmd sou wezen hier iets te zeggen van de Zittende Visschery der selve Visch. 'k Heb de geene, welke gedaan kan worden door d'Inwoonders of Coloniers die sich daar neder zullen slaan, also genoemd; en ik begon ze in 't werk te stellen van de tijd af dat ik ondernam my met den Commandeur *de Razilly*, daar ik in 't begin van mijn Eerste Boek af gesproken heb, in *Nieuw-Vrankrijk* ter neer te zetten. 'k Heb ook daar ter plaatse de redenen verhaald, welke my belet hebben het werk voort te stuuwen, en tot een grooter volkomenheid te brengen: maar gelijk ik het altijd seer voordeelig geoordeeld heb voor de geenen, welke in het Land woonachtig mochten wezen, heeft my sulks gelegentheid gegeeven om 'er af te spreeken in de redenvoeringen, die ik met verscheidene persoonen over dit onderwerp gehad heb, welke weder met anderen daar over hebben gesproken, 't geen in veelen de begeerte heeft doen ontstaan van het t'onderneemen; behalven dat men my niettegenstaande alle mijn verliezen volstandig heeft zien blijven om my in het Land te bevestigen, en 'er huizingen te maaken. Maar ik heb noch nooit opening gegeeven, hoe men sich omtrent de bevestiging zou moeten draagen, en op wat wijs men de zelve best sou aanvangen. 'k Heb alleenlijk schetsen of ontwerpen getoond, gegrond op

op de gewoonlijke Visschery, welke voordeelig genoeg waren om de lust te doen ontstaan van dese Zittende Visschery by der hand te vatten.

Eerste onderneeming der Zittende Bakkeljauw-vangst door den Heer Rivedou.

d'Eerste die ze ondernomen heeft, is eenen *Rivedou* geweest, aan *Cap de Sable* of de *Zandkaap*, die zich aldaar neer kwam slaan met zyn Vrouw, onder commissie des Gouverneurs van *Nieuw-Engeland*. Hy ging te scheep te *Rochel*, en nam een goed getal van Visschers mee, zo voor den Bakkeljaauw als voor de Zeewolven, welke aan d'*Eilanden van Tousquet* gevangen worden; en aan *Cap de Sable*, daar hy zyn woonplaats verkoos, deed hy zyn Visschers terstond op de Bakkeljaauwvangst uitgaan: maar dese eerste tocht was hem niet voordeelig; hy was 'er ook wat laat gekomen. Hy stuurde zyn Schip na *Vrankrijk*, om 'er de Visch te brengen die zyn Volk gevangen had, en het volgende jaar weder te komen, hoopende dat het hem alsdan beter sou gelukken. 's Winters sond hy een gedeelte der lieden, die hem overgebleeven waren, om Zeewolven te vangen, daar hy ook geen groot voordeel by had; hebbende d'Engelschen d'*Eilanden van Tousquet*, daar dese dieren, gelijk ik hier boven gesegt heb, gevangen worden, verwoest. Zyn Schip kwam het volgende jaar al vroeg weer te rug, met goede leeftocht en versterking van volk. Hy stuurde dan weer ter Visschery, en deed zo veel, dat hy sijn Schip laadde, en het ten tweede maal na *Vrankrijk* sond. De Visch verkocht zynde, wierd 'er geen profijt op gevonden: in tegendeel kwam 'er zo veel niet af, dat hy de helft van sijn kosten goed kon maaken; 't geen d'oorsaak was dat hy het volgende jaar geen retour uit *Vrankrijk* kreeg. Daarenboven had hy ook noch het ongeluk, dat de brand in sijn Wooning kwam; waar by hy het weinige, 't geen hem noch overig was, verloor. Hy verliet dan sijn gantsche onderneeming, sonder lust van ze ooit weer by der hand te vatten.

Door den Heer de la Giraudiere.

Vervolgens heeft den Heer *de la Girandiere* dit werk willen onderneemen. Hy rustteden een Schip toe te *Nantes*, verkoos zyn verblijfplaats te *S. Maria*, en deed zyne Visschery aanstellen in de Haven van *Campseaux*, welke hem niet beter gelukte als den gemelden *Rivedou*;

want

want hy verloor 'er alles by 't geen hy 'er aan te kost gelegt had.

Door Doublier. Daar na kwam eenen *Doublier* van *Normandyen*, die sich inbeeldde gaauwer te wesen als alle d' anderen. 't Is waar, als men hem hoorde swetsen, dat hy bekwaam was tot veele dingen. Hy had Visschers des Landts van dese Visschery hooren sprecken, hoe men 'er sich omtrent draagt, en wat 'er al by gebruikelijk is. Ziet daar een wijs Man door hooren seggen. Hy beeldde sich terstond in de kennis te hebben om dese Zittende Visschery te verstaan. Hy vervoegde sich dan te *Rouan*, sprak 'er af met verscheidene lieden, en deed zo veel door zyn redeneeringen, dat hy een Compagnie maakte, om sich op d' *Eilanden van Magdalena* te gaan nedersetten. Hy verkreeg door het sijner Medegenooten van d' oude Compagnie van *Nieuw-Vrankrijk* een Octroy wegens d' *Eilanden van Magdalena*, op voorwaarde van geen handel met de Wilden te dryven. Vervolgens rustte hy twee Schepen toe, met alles 't geen hy tot hun bevestiging noodsaakelijk geloofde te wesen. Hy kwam aan *l'Isle Percee* of het *Doorboorde Eiland*, en verstond, dat dese Eilanden my toebehoorden, daar hy sich niet veel mee bekreunde. Om kort te gaan, hy geraakte aan *Magdalena*, alwaar hy sich neersloeg, en alle sijn Visschers in 't werk stelde, Biskayers en Normandyers. Alles nu in trein zynde om voortgang te neemen, kwam hy my vinden te *S. Pieter* op het Eiland van *Cap Breton*, met een groote toerusting, en zei my, dat hy my zyn Octroy van de Compagnie kwam aankondigen. Hy verhaalde my zyn voorneemen, de middelen die hy sou houden om sijn zaak te doen gelukken, en alle die groote gewaande profijten. Ik vraagde hem vervolgens, of hy geen andere middelen had als die; daar hy my op antwoordde, dat ze onfeilbaar waren, en dat men zyn oogmerk op geen andere wijs kon bereiken. Ik ben blyd, zei ik hem, dat ik uw meeningen weet. 'k Ben nu buiten ongerustheid. 'k Zal de moeite niet behoeven te neemen van u te gaan verdryven uit een plaats, welke de Compagnie u niet heeft konnen vergunnen, dewijl zy 'er my al over meer als tien jaaren af in besitting gesteld heeft. Binnen drie jaaren sult gy 'er uit gaan, verweesen

sen tot de kosten; en uw Medegenooten sullen 'er alles by verliesen, 't geen zy 'er by sullen opsetten. Ik nam afscheid van hem, en liet hem zyn gang gaan. Na twee jaaren ging hy voort, gelijk ik hem voorsegt had, zynde syn Maatschappy afgeschrikt door de verliezen daar dese hubsche kwant haar ingewikkeld had.

Alle dese redenen dienen niet als om te toonen, dat alle degeenen, welke dese Visschery ondernomen hebben, daar by hebben verlooren; en dese laatsten hebben 'er geen beter koop aan gehad. 't Geen my moeit, is dat alle dese weetnieten met hun geswets ongelijk aan d'anderen doen; en gemeenlijk vertrouwt men sich liever op die groote blaaskaaken, die viermaal meer belooven als ze konnen houden, en boven de geenen dryven die niet bedriegen willen, en die ondertusschen niet geloofd worden, vermits hun ervarenheid niet ondersteund word als door hun oprechtheid. Men moet liegen om iets te doen, en een bedrieger zyn om in nieuwe onderneemingen te wikkelen, dapper van de profijten en voordeelen swetsen, en de kosten verkleinen, op dat ze de lieden niet afkeerig maaken. En gelijk het natuurlijk geweest sou zyn sich eer van hun weinige ervarenheid te wantrouwen, als geloof te geeven aan hun ydele en wijdluftige redenen, is het ook waar te zeggen dat, zo 'er met de Bakkeljaauwvangst profijt te doen is, en dat 'er middelen zyn om dit profijt te vermenigvuldigen, dese middelen eer gevonden sullen worden door een persoon uitgeleerd door ondervindingen van dartig en veertig Jaaren, als door de geenen die metter haast verzinnen sich dingen in 't hoofd te brengen daar sy naauwelijks af hadden hooren spreeken, en die ondertusschen niet en laaten de lichtgeloovigen in onderneemingen te wikkelen, waar af het kwaad gevolg bekwaam is om naderhand de bestgeneigden af te schrikken, en wantrouwens te geeven van de geenen die maar bystand van nooden hebben om het werk tot een goed eind te brengen.

Laat ons weder tot onse Visschery keeren. 't Is gewis, dat, zo men niet een ongemeen middel heeft om de kracht en vlijt der menschen te vermenigvuldigen, de geenen, die de zelve volgens de gewoonte alle Jaaren sullen gaan doen, hun

hun rekening daar beter by sullen vinden, als die welke de Zittende Visschery sullen onderneemen, gelijk ze de geenen ondernomen hebben daar wy af hebben gesproken, dewijl men weinig Visschers zal vinden, die daarom hun huisgesin, 't welk zy in *Vrankrijk* hebben, sullen willen verlaaten; en als zy 't al doen wilden, 't geen niet onmogelijk is met hen den maat vol te meeten, en 'er hen voordeel by te doen zien, sullen zy vier of vijf maanden van 't Jaar tot last der geener moeten wezen, die hen sullen gebruiken, en in al dien tijd niets uitrechten: in plaats dat sy met de gewoonlijke Visschery niet so haast weer in *Vrankrijk* zyn gekomen, of men is hen van den hals quijt. Niet dat zy niet gaarne gebruikt souden worden, en het gantsche Jaar winnen; maar dat kan niet geschieden, noch met de gewoonlijke noch met de Zittende Visschery, gelijk ze tot noch toe ondernomen is geweest. Men moet dan een middel hebben, door het welk men hen gestadig sou konnen gebruiken, en ... n het gantsche jaar door dan winnen; doch tot noch toe heeft niemand dat uitgevonden, mogelijk om dat 'er niemand zyn gedachten heeft over laaten gaan: ten minsten wy hebben 'er noch geen uitwerkingen van gesien, hoewel men ons al over ettelijke Jaaren diergelijke middelen voorgesteld heeft; maar het zyn slechs ontwerpen die noch niets te weeg hebben gebracht. Voor my, die al de gelegentheid gehad heb om 'er my toe te beyveren, mijn gedachten 'er over te laaten gaan, en tot verscheidene maalen een middel te beproeven, waar door tien Mannen meer Visch op een dag konnen vangen, als vijftig door de gemeene en gewoonlijke wegen souden konnen doen; op de zelve wijs als het sich toedraagt omtrent de Getouwen en Molens, welken men sedert weinig tijdts ingevoerd heeft, zo voor de zyde Kousen als Linten en andere diergelijke dingen, waar in men de naarstigheid der menschen vermenigvuldigd heeft sonder het getal 'er af te vermeerderen: ik geloof mijn tijd niet t' eenemaal verlooren te hebben, hoewel ze door duisend rampen gedwarsboomd zy geweest; dewijl ik, behalven het middel van de Zittende Visschery op een sekere wijs te bevestigen, 't geen mijns oordeels het eenigste middel is 't welk haar met nut kan doen geluk-

gelukken, ook noch het middel gevonden heb van het Land te doen bewoonen, volgens het oogmerk des Konings, door de groote voordeelen die d'Inwoonders welken de winst Visschers, en de Visschers welken de groote profijten Inwoonders sullen maaken, daar af zullen konnen trekken; zynde het profijt het *primum mobile* van alle de staaten der menschen. Daarenboven zal 'er de Koning ook noch een seer aanmerkelijk voordeel by vinden, dewijl de Visschery der gedroogde Visch in 't toekomende met een darde minder Bootsgezellen gedaan wordende, d'overigen sich niet als ter zee konnende geneeren, genoodzaakt sullen wesen dienst te neemen, of op zyn Vlooten, of op zyn Oostersche en Westersche reisen, of op d'andere Koopvaardyschepen; 't geen den handel ter zee sal verlichten, de Bootsgezellen gedweeger maaken, en hen brengen tot de noodsaakelijkheid van dienst te zoeken, in plaats dat men hen tegenwoordig aansoeken moet. De Koning zal uit dese oprechting noch andere aanmerkelijker voordeelen trekken: maar zynde het hier de plaats niet om die te zeggen, besluit ik slechts met te versekeren, dat het onmogelijk is dat men zyn rekening by de Zittende Visschery sal vinden, so men ze ook niet ter zelve tijd doet vinden aan de geenen die daar aan sullen arbeiden, van den eerste tot den laatste; en dat 'er dese rekening niet by gevonden zal konnen worden, indien men niet met voorsichtigheid den tijd en de plaats weet te verkiezen, en so men de konst niet en heeft van alle de voordeelen, welken men trekken kan en van het land, en van de naarstigheid, en van d'ondervindingen, hervat door de verkiezing der havens, der saisoenen, en der verscheidene loopen van de Visch, tot zyn profijt te keeren.

Eer wy dit Hoofdstuk eindigen, so laat ons noch zeggen, om te bewijsen 't geen wy gezegt hebben wegens de Zittende Visschery op de gewoonlijke manier, en van alle de geenen die ze sullen onderneemen, dat de Schepen, welke alle Jaaren van *Vrankrijk* ter Visschery gaan, meer voordeels hebben als de geenen die ze Zittende sullen maaken, indien sy geen Inwoonders zyn, gelijk ik gezegt heb; dewijl de Visch sich op alle de kusten van *Nieuw-Vrankrijk* niet eer en ver-

vertoont als in de maand May, en so weinig in April dat het niets om 't lijf heeft; en zo de Schepen, die uit *Vrankrijk* vertrekken, in April op de kust konnen wesen, zyn zy 'er so gaauw als de Zittenden, die aldus gantsch geen voordeel op hen sullen hebben. De goede Visschery heeft niet meer als de maanden May, Juny, July, Augustus, en September; en noch is dese laatste maand maar om sich tot de wedertocht gereed te maaken: en indien hun laading niet vol is, hebben zy groote moeite om ze te voltrekken, dewijl de winden onguur zyn, en het saisoen al te straf om Chaloepen op de grond te stuuren. En noch vinden sy geen drie dagen in de week om 'er te gaan: en so zy 'er gaan, hebben sy niet meer als een uur of anderhalf tijdts om op de grond te blijven, vangende ondertusschen ieder reis omtrent vijftig of sestig Bakkeljaauwen. Niet dat 'er geen Bakkeljaauw aan de kust is; maar het weer laat den Visschers niet toe met het anker op de grond te blyven, en voornaamentlijk een zo klein vaartuig als een Chaloep. Aldus, gelaaden of ongelaaden, de maand September verstreeken zynde, moeten ze weer na huis keeren; behalven dat de koste, welke sy doen souden, meer sou bedraagen als de vangst sou konnen opbrengen. Daarenboven willen 'er de Visschers in desen tijd niet op uit, hoewel het hun voordeel zy wel te laaden: maar den overmaat van de moeite, gevoegd by de begeerte van hun Vrouwen en Kinderen weer te zien, behoud alsdan d' overhand boven de hoop van winst.

Zegt my dan, wat voordeel sullen de Zittenden meer hebben, als de geenen die alle Jaaren uit *Vrankrijk* vertrekken? In tegendeel sullen zy minder hebben; want d' anderen in *Vrankrijk* gekomen zynde, worden van hun Visschers ontlast: in plaats dat men den Zittenden den gantschen winter kost en loon zal moeten geeven. Ik stel, dat men hen laat arbeiden: maar laat ons eens zien, of hun arbeid de kosten en het loon sal konnen ophaalen. 's Winters konnen zy niet maaken als deelen, en hout hakken om tot brand te verkoopen. 'k Weet by ondervinding, dat zy 'er op ver na hun kosten niet konnen uithaalen; daar het zo niet mee gelegen is als zy voor sich en voor hun klein Huisgezin werken: want

want alsdan doen zy 't uit genegentheid; en de winst, welke sy by de Visschery vinden, maakt hen vlijtig om sich ter plaatse, daar sy zo veel voordeelen ontmoeten, gemakkelijk te geneeren. Aldus, om een Zittende Visschery met aanmerkelijke profijten t' onderneemen, moet men het Land doen bewoonen: maar ook om het Land bewoond te doen worden, moet men maaken, dat de Visschery een zo ongemeen profijt voortbrengt, dat de Visschers, gelijk ik hier voor gezegt heb, daar wel met hun Huisgesinnen voor Inwoonders willen komen, en dat 'er d' Inwoonders wel Visschers willen worden.

VI. HOOFDSTUK.

Van d' andere Zeevisschen; van de geenen die aan land komen; hun gevechten; de manier van hen te vangen, en hun hoedanigheden.

NU sal ik gaan spreeken van de manier, op de welke de Zeewolven gevangen worden. Daar zyn 'er van tweederhande soorten. Van d' eerste heb ik gesproken aan d' *Eilanden van Tousquet*. De twede soort is veel kleinder; doch zy werpen hun Jongen ook te land op dese Eilanden, op het zand en op de klippen, en vertoonen sich overal daar Baayen van zandgrond zyn. Men heeft plaatsen daar ze meer komen als op anderen. Daar is byna niemand als de Wilden die hen den oorlog aandoen, dewijl ze goed zyn om te eeten. Men trekt 'er Traan af, doch niet als van d' andere Zeewolven. Dese Traan is hen een lekkerny op alle de gasteryen, welken zy onder malkander aanrechten. Zy gebruiken ze ook om hun hair mee te besmeeren. Dese soort van Zeewolven komt in allerhande saisoenen aan land, en wijkt 'er niet ver van af. By schoon weer vind men ze aan een zandkust, of wel op klippen, alwaar sy in de zon leggen te slaapen. Daar is 'er altijd een die de wacht houd, om d' anderen, zo sich ergens

Zeewolven, en manier van de zelven te vangen.

gens

gens iets opdoet, 't zy een Cano of eenig Mensch langs de kust, daar af te verwittigen, met terstond in 't water te springen, daar hy van alle d' anderen in nagevolgd word; waar na zy weer dicht aan land komen swemmen, rechtende sich ondertusschen van tijd tot tijd op hun voorste pooten, met het hoofd buiten 't water, ziende aan alle kanten of zy ook iets in 't oog konnen krijgen. Zo zy niets gewaar worden, keeren eenigen weer aan land, d' anderen blijven in zee.

Men heeft plaatsen daar 'er dikwils twee en drie honderd te gelijk komen; en zo 'er klippen sijn langs de kusten of in winkels daar ze sich gemeenlijk onthouden, vind men z' 'er in de zon op leggen slaapen. Hier zyn ze gemakkelijk te dooden, dewijl 'er maar twee of drie op een klip leggen, sonder schildwacht. Men vaart 'er stilletjes met een Cano na toe; en indien men hen doodelijk kwetst, vallen ze in 't water, en spartelen so wat, daar men hen vervolgens uithaalt: maar zo men hen mors dood slaat, en dat ze in 't water vallen, gaan ze te grond als een baksteen, en men verliest ze dikwils ter oorsaak dat 'er te veel diepte aan de voet der klippen is.

Al de Traan die sy konnen leveren, is omtrent hun blaas vol, daar de Wilden ze in doen, na dat sy ze hebben laaten smelten. Dese Traan is goed om varsch te eeten, en om visch te bakken. Zy is ook uitsteekend om te branden, hebbende noch reuk noch damp, niet meer als de Boomoly; en zy laat in de vaten geen vuiligheid of droessem op de grond. Indien men ze te *Parijs* bracht, sy sou seer wel verkocht worden.

Zeekoeyen of Beesten met de groote Tand.

Men ziet ook Zeekoeyen, anders geheeten Beesten met de groote Tand; vermits zy twee groote tanden hebben, so dik en lang als de helft van den arm. d' Andere tanden zyn omtrent vier vingerbreed lang. Daar is geen Ivoor schoonder. 'k Heb 'er af gesproken aan *l'Isle de Sable*, of het *Zand-eiland*, en hoe d' Engelschen hun best gedaan hebben om ze te vangen. Dese kleine Zeewolven komen ook aan het zelve Eiland. Indien men de konst gevonden had van ze te vangen, 't sou een groot profijt op brengen. Ik geloof een onfeilbaar middel tot de Zeekoeyen en Wolven gevonden te hebben; doch dewijl ik het niet en heb gezocht, zal ik 'er niets meer af zeggen, om niet te verseekeren 't geen my noch onze-

onzeker is. Indien ik op de plaats geweest had, ik sou het beproefd hebben, zynde de kosten niet groot. Dit sijn alle de Visschen die aan land komen.

De geenen, die aan land naderen, sijn de Zeevarkens van Zeevarkens. tweederhande soorten. De grootsten zyn gantsch wit, en byna van grootte als een Koe, welke omtrent van honderd schree tot honderd schree al springende door de zee swemmen, bywijlen verder bywijlen dichter, na het aas 't geen sy vinden, te weeten de Makereel, de Haring, en de Sardijn, daar ze meer op vallen als op iets anders. Zy geeven seer veel Traan, ieder byna een vat vol; doch dewijl ik 'er niet af gegeeten heb, zal ik van hun smaak niet spreeken.

't Ander Zeeswijn is dat, 't geen men in 't Fransch *Poursille* noemt. Desen gaan altijd met groote benden; en men vind ze door de gantsche zee. Zy naderen ook dicht aan 't land, volgenden het aas, en sijn goed om t' eeten. Men maakt beulingen en penssen van hun ingewand. De krawey gefrikasseerd is uitsteekend lekker. 't Hoofd is beter als een Schaapen-, maar so goed niet als een Kalfshoofd.

Men heeft ook noch in dese Zeën Zalm, Elft, Voorn, Verscheide- Lamprey, Spiering, Zeeaal, Makereel, Haring, Ancho- ne soorten vis, Sardijn, en veele andere soorten van kleine Visschen, van Visch. welke altemaal dicht aan land met het net gevangen worden.

Als men twee of drie mijlen in Zee is, kent men noch geen Flatans. anderen als die met de lijn worden gevangen; dewijl 'er noch geen Visschers zyn als in *Vrankrijk*. Wat de *Flatans* belangt, ('t is de naam dien 'er de Visschers aan geeven, welke hen vervloeken ter oorsaak dat ze so geweldig groot vallen) indien ze met de lijn gevangen worden, moet ze goed wesen so ze niet breekt, of dat ze niet met het aas doorgaan; en als men ze ophaalt, dient 'er al het volk van de Chaloep aan besig te zyn, om z' 'er met handspaaken en diergelijken werktuigen in te krijgen, en terstond de graad of staart af te kappen, waar toe sy uitdrukkelijk een bijl in hun Chaloepen hebben. Dese tijd verachtert hen veel in hun Visschery; en dat 's de oorsaak waarom sy ze vervloeken. De *Flattan* is, na mijn oordeel, een soort van Tong, hebbende de zelve gedaante, boven swart en onder wit, en den bek op de zelve

wijs gemaakt. Hy heeft maar een graad in 't midden, en rondom vinnen met kleine graadtjes, als de Tong. Dit eeten de Viſſchers, zynde het lekkerſte en het vetſte van de viſch. Men ſnijd deſe vinnen rondom af ter breedte van vier groote vingers, en vervolgens aan ſchyven, welken men aan het ſpit ſteekt, en braaden laat, waar na men ze met azyn eet, zynde vet genoeg van ſich ſelven. Doch ik wil daarom niet zeggen, dat ze ook niet ſeer goed ſouden weſen gekookt, en met boter en alle andere ſauſen welke tot de Tong gebruikt worden. Zelfs is ook het ligchaam, toebereid met kort ſop daar men goede kruiden en wat oranjeſchel ingedaan heeft, niet onſmaakelijk. 'k Heb 'er bywijlen gegeeten, die ik heel goed vond. Daar word 'er ſulk een groote menigte gevangen, dat men 'er de walg af krijgt; en ze ſijn ſo afgrijſelijk groot, dat men het naauwelijks zal konnen gelooven: want een *Flaitan* is bekwaam om veertig of vijftig perſoonen te voeden. Twee mannen hebben genoeg te doen om 'er een op een berry te draagen.

Rog. Men vind 'er driederhande ſoorten Roggen, Steenrog, gemeene Rog, en Vleet. d'Eerſte is de beſte, daar na de twede, en de darde niet ſeer goed. Men eet 'er van driederley ſlag in *Vrankrijk*; doch ik oordeel, dat dezen iets aangenaamers in de ſmaak hebben.

Steur, en manier van den zelve te vangen. Laat ons nu ook iets zeggen van de Steur, welke ik geloof dat de Viſch is die men Dolfijn noemt. Daar zyn 'er van acht, tien, elf, en twaalf voeten lang, ſo dik om 't lijf als een Schaap. Hy heeft op het hoofd een Kroon, een duim breed verheven; 't ligchaam bedekt met ſchobben, zo groot als het rond van een tafelbord, een weinigje ovaalswijze; 't vleeſch goed, als Oſſenvleeſch, en byna zodanig van draad; en het vet geel. 't Moet vier of vijf uuren lang kooken om gaar te zyn. Deſe Viſch komt tot in de monden der Rivieren, en ſpringt van tijd tot tijd uit het water, ſo hoog als hy is. Men vangt hem met een harpoen, gemaakt als een heugel, van acht of tien duimen lang, ſcherp aan het een eind, en met een gat aan 't ander, daar men een touw aan vaſt maakt. Hier na ſteekt men ze in een hout, om 'er mee te konnen ſchieten. Deſe ſoort van Viſſchery geſchied by nacht,

nacht, en aldus. Twee Wilden treeden in een Cano. De voorste staat overeind, met de harpoen in de hand; en den ander zit achter in om te stuuren, houdende een toorts van berkenboomenschors, en laatende de Cano voor de stroom afvaaren. Als de Steur het licht gewaar word, komt hy 'er rondom swemmen, keerende sich van d' eene zyde op d' andere. Zo haast als de Harpoenier den buik ziet, schiet hy hem ter plaatse daar geen schobben zyn. De Visch sich getroffen voelende, swemt met een groote verwoedheid; zynde de lijn voor aan de Cano vast, daar hy so snel als een pijl mee heen schiet. De geen, die achter is, moet recht stuuren, na dat de Steur swemt. Andersins sou hy de Cano om ver haalen; 't geen bywijlen wel gebeurt. Dese verwoede loop strekt sich niet verder als honderd en vijftig of twee honderd schreeden; waar na men de lijn inpalmt, en de Visch dood tegen de Cano aan trekt. Thans slaat men hem een touw langs 't lijf met een strik om de staart, en haalt hem aldus op 't land; want sy konnen hem in de Cano niet bergen, ter oorsaak dat hy te groot en te swaar is.

Daar zyn 'er kleinder, 't geen een andere soort is, hebbende echter het vleesch even eens, maar van beter smaak en malsser. Van dese Visch word de meeste Vischlijm gemaakt. Dit sou al iets waard zyn; en indien het Land bewoond was, sou men 'er een groote menigte vangen.

d' *Encornet* is een andere Visch, byna van gedaante als de Zeekat. Hy heeft baarden rondom het hoofd van omtrent een halve voet lang, daar hy de visschen mee vangt om te eeten. Om hem te vangen, maakt men vuur aan land, op den oever. De zee by nacht vloeyende komt hy te land; en de eb het water vervolgens weer doende afloopen, blijft hy op het droog zitten. Men ziet 'er den gantschen oever bywijlen mee bedekt. Hy is omtrent een voet lang, gantsch rond, dikker in 't midden als voor en achter; en scherp aan 't eind van de staart, daar een rand rondom heen loopt van twee vingeren breed, even als een klein rondasje. Hy is goed om t' eeten, gebraaden, gekookt, en gefrijt. Men vind van dese Visschen in de zee so dik als een ton; doch desen komen niet aan land, daar men niet en ziet als kleinen in de Lente en in den Herfst.

Encornet.

 Noch

Goberge of S. Pieters Visch. Noch heeft men de *Goberge*, dien de Visschers *S. Pieters Visch* noemen, ter oorsaak van twee swarte vlekken welken hy boven de twee zyden des hoofdts heeft, 't geen men zegt de plaats te sijn daar onsen Zaligmaaker hem vatte. Hy is van gedaante als een kleine Bakkeljaauw, uitsteekend goed om t' eeten; en men laat hem ook selfs droogen als Bakkeljaauw.

Zeeschol. De Zeeschol vind men dicht by land, op zandgronden, als de zee laag is. Om ze te vangen, neemt men een stok met een puntig yzer aan 't eind, voorsien van een kleine weerhaak, en het uitschieten te beletten als 'er het yzer in zit. Zy is veel beter te eeten als de Rivierschol, zynde harder en van beter smaak.

Zeekreeft. Men heeft 'er ook noch Zeekreeften, waar van men 'er ziet welker schaaren so groot zyn, dat ze een pint wijn konnen houden. Zy worden aan de kust rondom de klippen gevangen, en met het selve yzer als de Zeeschol. Zy komen in de Lente, en duuren tot aan de Winter. 't Is een seer goed eeten met allerhande sausen. Wy hebben ze om hun lekkerny Zeepatrijzen genoemd.

Swaardvisch De Swaardvis is een groote Visch als een Koe, ses of acht voeten lang, verminderende na de staart toe. Hy heeft op de neus een swaard, daar hy de naam af draagt, 't geen omtrent drie voeten lang, en stijf vier vingeren breed is. Aan beide de zyden van dit swaard sijn punten van een duim lang, staande even ver van malkanderen, en na het eind toe loopt het allengskens smalder. 't Buigt niet, en is seer stijf en hard. Daar is 'er eens een dicht by het Fort op droog geraakt. 't Is een seer uitsteekend eeten, en met allerhande sausen. 't Hoofd is so goed als een Kalfshoofd, hoewel grooter en vierkantiger. d' Oogen sijn groot als vuisten. Dese Visch is de vyand van de Walvisch. Zo sy malkander tegenkomen, moeten ze vechten. 'k Heb 'er my eens omtrent gevonden, en had 'er het vermaak af omtrent een uur lang, sonder 'er nader te komen als op een afstand van drie of vier honderd treeden; dewijl ik alstoen maar een Bark had, die de slagen van des Walvisschen staart niet sou hebben konnen verdraagen. Ik kon ze genoeg zien. 't Is de Swaardvisch die aantast,

zynde

zynde gaauwer als de Walvisch. Zy waren met hen beiden tegens een Walvisch. De Swaardvis springt uit 't water hooger als hy lang is; en zynde in de lucht, keert hy sich met de neus om laag, en tracht in 't neervallen in het lighaam van den Walvisch te booren, die byna steil neder duikt, en, den staart in de lucht hebbende, uit al sijn kracht daar mee op 't water slaat, soekende sijn vyand te treffen; en seker indien hy hem raakte, sou hy hem niet weinig beschadigen: maar ter selve tijd als de Swaardvisch op hem neerschiet, daalt hy fluks na de grond om hem weer boven te doen komen. Zo haast nu als hy sich weer vertoont, heft sich d' andere Swaardvisch op, die hem insgelijks met sijn swaard in den rug soekt te steeken. Somtijdts hieven sy sich alle beiden te gelijk op, en vielen op den Walvisch, die niet als sijn staart tot verdediging had, en so rad niet zynde, geen van beiden raaken kon; want eer de Walvisch sijn slag deed, was d' eene Swaardvisch al met hem beneden in 't water, en dwong hem weer boven te komen. Thans sich alle beiden weer opgegeeven om hem te beleedigen, 't geen sy niet doen konnen, zynde het spek dikker als de langte van het swaard, 't welk niet tot aan het vleesch kan reiken; en so sy daar in raakten, souden de punten sich 'er in konnen vast hegten, en aldus den dood der Swaardvisschen veroorsaaken. Hun gantsche strijd spruit maar uit een haat, sonder malkander quaat te konnen doen. Niettemin dwongen sy den Walvisch te vluchten, die na de grond dook, en niet weder ten strijd kwam: immers ik sag hem niet weer op het water verschijnen, maar wel de Swaardvisschen als zeeghaftig.

Gevecht van twee Swaardvisschen tegens een Walvisch.

Men siet 'er ook noch een Visch, welke de Fransche Bootsgesellen *Requiem*, en de Spanjaarden *Tiburon* noemen. Hy is vijf of ses voeten lang, dunder als de Steur, versmallende allenskens na de staart toe; heeft een puntig en seer lang hoofd, en den bek onder de kin, sulks dat hy sich op den rug moet keeren om te byten. Dese bek is voorsien met seven ryen seer scherpe tanden. Zo iemand in 't water viel, of dat hy besig was met swemmen, en een deser Visschen sich daar omtrent vond; zou hy groote moeyte hebben om

Requiem of Tiburon.

'er

'er sich van te bevryden, of hy moest dapper na 't land toe swemmen, tot zo ver dat hy met den buik op het zand raakte; want zo hy hem den tijd gaf om sich te können omkeeren, sou hy hem byten, en alles weg rukken 't geen hy in den bek kreeg, 't sy een arm, een dy, of het hoofd. Wy hebben geen been so hard, daar hy niet door heen bijt als door een raap. Indien men in 't water gevallen was op een plaats daar men niet aan land kon raaken, sou men het niet konnen ontkomen, so men niet spoediglijk geholpen wierd. Men heeft 'er door de gantsche zee, en aan de Kusten. 't Vel is seer scherp. Men kan het gebruiken om hout te polijsten. 'k Heb 'er nooit af gegeeten, noch iemand gesien die 'er af gegeeten had, of die lust gehad heeft om 'er af t' eeten. De Bootsgesellen hebben 'er een gruwel van.

Zeehond. Men heeft 'er ook Zeehonden, die even eens van gedaante syn als de *Requiem*, maar niet dikker noch langer als een arm. Zy byten het volk niet: ook hebben sy geen tanden, en syn goed om t' eeten.

Riviervisch. Wat de Rivier- of Poelvisch belangt, 'k heb 'er seer weinig gesien. Wy hebben so veel Zeevisch by de Forten, dat men de moeite niet en neemt van de Poelen te gaan soeken; behalven dat men daar een bysonder soort van netten toe sou moeten hebben, ter oorsaak van de groente en 't hout 't geen 'er in menigte is. In eenige Rivieren kan men met de gemeene netten visschen. 'k Heb 'er groote en kleine Barbeelen en Grundeling gevangen.

's Winters sijn mijn lieden wel na eenige Poelen gegaan, hebben een gat in 't ys gemaakt, en met een lijn en aas Elften van omtrent een voet lang gevangen. Men vangt 'er wel een honderd op een namiddag; en ze sijn seer goed. In de

Schildpadden. selve Poelen vangt men ook Schildpadden. Men vind 'er so groot als de rand van een hoed. De bovenste schild is gestreept van rood, wit, en blaauw. 't Is een seer goede visch. Gekookt zynde, neemt men 'er de schilden af; daar na schilt men ze, snijd ze aan stukken, en set ze te stooven of te frikasseeren met een witte saus. Daar sijn geen Hoenderen die 'er tegen opmogen.

Vreemde manier van 'k Heb in 't Eerste Boek van Oesters gesproken; maar ik heb

heb u niet gezegt, dat het een groote Manna voor de winter is als de tijd niet toelaat op de vischvangst te gaan. Zy zyn in d'Inhammen, of aan de kust, dicht by land. Om ze te hebben, maakt men een groote opening in 't ys, waar na men lange latten neemt, om op de grond van 't water te konnen reiken. Men bind 'er twee aan malkander omtrent in 't midden, fulks dat men ze open en toe kan doen als een nijptang. Hier haalt men ze mee uit het water, en fmijt ze op het ys. Men gaat hier niet op uit als met zyn veelen. d'Eenen vangen, een ander maakt vuur, een ander opent ze; anderen leggen ze op de koolen, twee of drie in een groote fchelp, met hun eigen water, kruim van brood, en een weinigje peper of nootemuskaat. Men laat ze aldus braaden; en 't geeft een feer goed eeten. Als men wel verzaadigd is, neemt een ieder zyn vangft mee, welke in een zak gedaan, en op een licht fleêtje gelegt word, daar een Hond voor loopt, ingefpannen gelijk een paard. Zy gaan altijd over het ys, of over de fneeuw. Defe Honden voeren al de toerufting der Jaagers. Als men 's winters buiten gaat flaapen, maakt men 'er minder fwaarigheid in als in *Vrankrijk*, hoewel men het Land voor zo koud uitkrijt. 'k Heb 'er minder koude geleeden als te *Parijs*, infonderheid als men in het bofch is befchermd voor de wind. Oesters te vangen.

VII. HOOFDSTUK.

Befchrijving der Viervoetige Riviervisfchen, hun gedaanten en hoedanigheden; mitsgaders de naarftigheid, het vernuft, en andere gedenkwaardige byzonderheden der Bevers.

DAar fijn noch in dit Land driederhande foorten van Rivier- of Zoetwatervisfchen, welke vier voeten hebben; de Muskusrat, den Otter, en de Bever. 't Is geoorlofd de felven geduurende de Vaften te eeten, als den Otter Muskusrat.

Otter in *Vrankrijk*. De Muskusrat is een weinigje dikker en langer als de Waterrat van *Vrankrijk*. Zyn element is het water; maar hy laat daarom niet bywijlen op 't land te komen. Hy heeft een platten ſtaart van acht of tien duimen lang en een vinger breed, bedekt met kleine ſwarte ſchobben; een bruinroſſe huid; zeer fijn en lang hair; en draagt nieren dicht by de ballen, welke een ſeer aangenaamen reuk van muskus hebben, die niet ongemakkelijk is voor alle de geenen welken de muskus ongemak aanbrengt. Indien men ze 's winters dood terwijl de huid goed is om te voeren, ruiken de nieren niet. In de lente beginnen ze hun reuk weer aan te neemen, die tot aan den herfſt duurt. Als ze in de goede tijd gedood zyn, ruiken de nieren altijd; en om hun goeden reuk t' onderhouden, moet men ze met een weinig oly bevochtigen: anderſins als men ze by ſich draagt, worden ze droog, en de mot komt 'er in, die ze bederft. De huid is goed bont om te voeren. Wat het vleeſch belangt, het heeft geen ſmaak van muskus. 't Is uitſteekend goed om te eeten, gebraaden of gefrikaſſeerd met een witte ſaus.

Otter. Den Otter is een bekende Viſch in *Vrankrijk*, en word daar van veele lieden gegeeten. De ſmaak is byna de zelve: maar d' Otters hier te lande verſcheelen van die van *Vrankrijk* daar in, dat ze altemaal in 't gemeen langer en ſwarter vallen, doch d' eenen veel meer als d' anderen: men heeft 'er zo ſwart als git. Toen ze geld gekoſt hebben, zynde in een goed ſaiſoen gedood, heeft men 'er verkocht tot acht, tien, en twaalf goude Louizen het ſtuk. De ſchoonſten worden noch wel geſocht, maar zyn zo duur niet meer.

Bever. De Bever is een Viſch als den Otter, doch niet zo lang. Hy is byna van langte en dikte als een Schaap; maar de pooten zyn korter, en d' achterſten met een vlies aan malkander gehegt gelijk die van een Gans. De voorſten hebben de gedaante van handen. De Staart is als een Schol, bedekt met kleine ſwarte ſchobbetjes. 't Binnenſt is een vaſt vet, gelijk Kalfslil, en een ſeer goed eeten gekookt en geſmoord. 't Vleeſch word ook gekookt gegeeten: maar de dyen en ſchouders zyn veel beter gebraaden, en ſweemen niet kwalijk na een gebraaden Schaapenſchouder en dyharſt.

't Vleeſch is ook van de ſelve koleur; doch in de ſmaak is eenig onderſcheid: anders ſou het geen viſch weſen. Wat hun koleur belangt, zy ſijn gemeenlijk donkergraauw, trekkende na den ſwarte, of wel na den roſſe. Men vind 'er ſomtijdts ſwarten, en ook ſelfs witten. Deſe vellen hadden eertijdts, toen men de Kaſtoorhoeden droeg, grooten aftrek; doch tegenwoordig zo veel niet. Men gebruikt ze echter tot voering in *Duitſchland*, *Poolen*, *Muſkovien*, en andere koude Plaatſen daar men ſe heen ſtuurt, hoewel 'er in *Muſkovien* zyn; maar het hair is zo ſchoon noch zo lang niet: behalven dat zy een geheim in dit Land hebben, 't geen wy in *Vrankrijk* noch niet en hebben, te weten, dat ſy van een Bevershuid al de wol afhaalen ſonder het groot hair te beſchaadigen. Aldus dient de huid met het groot hair hen tot voering, en zy ſtuuren de wol in *Vrankrijk*, zynde het geen 't welk daar Muskoviſche Wol genoemt word.

In *Vrankrijk* ſnijd men het hair van den huid af om de wol te hebben, en het groot hair is verlooren; maar de huid word gebruikt om 'er Paleispantoffels of muilen te *Parys* af te maaken. Dit is 't alles 't geen men van de huid en 't vlees kan ſeggen; doch geenſins het aanmerkelijkſte in dit Dier: maar wel ſijn arbeidſaame en tuchtigen aart, en ſyn vlytigheid en gehoorſaamheid in den arbeid; ſulks dat men beſwaarlijk ſal konnen gelooven 't geen ik 'er af gaa ſeggen, en 't geen ik ſelve beſwaarlijk ſou konnen gelooven, indien ik 'er niet dikwils ooggetuige af had geweeſt.

Alle de Dieren, daar men het meeſt de naarſtigheid en het vernuft af geroemd heeft, ſonder ſelfs den Aap uit te ſonderen, met alles wat men hem leeren kan, en alle d' anderen zyn maar 't geen ſe zyn, dat 's te ſeggen beeſten in vergelijking van den Bever, die maar voor een Viſch gaat. Als ſodanig moet hy water hebben. Ten dien einde maakt hy Meiren en groote Poelen; en de meeſten der geener, welke in deſe oorden van *Nieuw-Vrankrijk* zyn, ſijn door de Bevers gemaakt. Hier toe ſoeken ſy een Vliet, die door eenige enge plaats loopt, waar af de kanten hoog zyn, als tuſſchen twee bergen of heuvelen, en daar het hout, d' aarde, en alle de materiaalen bekwaam tot hun arbeid gevonden

Gedenkwaardige byzonderheden betreffende het vernuft en den arbeid der Bevers.

den worden. Thans maaken zy een Dijk. Men siet 'er van honderd vijftig en twee honderd treeden, en langer; en van acht, tien, elf, en twaalf voeten hoog, en ook zo breed aan de voet, met een opgaande schuinte geëvenaard na de hoogte, sulks dat se sterk genoeg zy om de swaarte des waters te konnen tegenhouden.

Tot desen arbeid vergaderen zy met hen twee, drie, en vier honderd Bevers, en meer, so grooten als kleinen. Men moet voor eerst weeten, dat de Bever maar vier tanden heeft, twee boven en twee beneden. De grootsten zyn van de langte van twee vinger breed: d' anderen hebben zy na de proportie van hun grootte. Zy hebben ook steenen om se te slypen, vryvende de selven daar heen en weer over. Met dese tanden werpen zy boomen om ver zo dik als halve oxhoofden. Zy gaan 'er met hen twee bysitten; en een Man sou ze met een byl niet gaauwer om ver hakken, als zy met hun tanden doen: en altijd doen zy den boom aan die kant vallen, daar 't hen best gelegen komt.

Om alle dese Arbeiders aan 't werk te stellen, en hun arbeid wel te doen, moeten zy een Boumeester en Opsichters hebben. Desen zyn d' ouden, die daar eertijdts aan hebben gewerkt. Na het getal zyn 'er acht of tien Opsichters, welke echter altemaal van een alleen afhangen, die d' orders geeft. 't Is de Boumeester, die dan het werk van den een, en dan van den ander gaat opneemen, en altijd in besigheid is. Als hy de plaats verkoozen heeft, daar men den Dijk moet maaken, gebruikt hy een seker getal van Bevers, om al wat hinderlijk zou konnen wesen, weg te neemen, als om ver gekapt hout, 't geen loop onder den Dijk sou konnen geeven, en het water doen wegvlieten: Desen sijn de Metselaars. Hy doet 'er ook anderen stellen, om boomen om ver te smyten, daar na 'er takken af te snyden van omtrent twee voeten lang, of langer na de dikte van den tak: Desen sijn de Timmerlieden. Anderen worden gebruikt tot het hout ter plaatsen van den arbeid te brengen, alwaar de Metselaars zyn, en neemen aldus het ampt van Opperlieden waar. d' Anderen syn geschikt om d' aarde aan te voeren: 't Zyn d' ouden, die de breedste staarten hebben; en desen dienen

dienen tot Kruyers. Men heeft 'er ook die d' aarde met hun handen uitgraaven, daar men met recht den naam van Gravers aan mag geeven. Daar zyn 'er weer anderen om ſe te laaden. Ieder doet ſyn werk, ſonder ſich met iets anders te bemoeyen. Elke Arbeiders van een ambacht hebben een Opſichter by hen, die het oog op hun werk heeft, en hen wijſt hoe ze doen moeten. Den Opſichter der Metſelaars wijſt hen het hout en d' aarde wel te leggen; en aldus draagt ſich ieder omtrent de geenen, die onder ſijn bevel ſtaan. Zo ze nalaatig zyn, ſtraft, ſlaat, en bijt hy hen, om hen tot hun plicht te brengen.

Alles aldus geſchikt zynde, 't geen wel haaſt gedaan is, gaat een ieder des morgens aan ſijn werk. Ten elf uuren gaan ſy eeten ſoeken, en komen niet eer weder als omtrent ten twee uuren. 'k Geloof dat het is ter oorſaak der hette, die hen tegen is; want zo de Maan ſchijnt, arbeiden ſy meer by nacht als by dag.

Laat ons hen dan altemaal ſien werken om hun Dijk te maaken. Daar de Metſelaars zyn, brengen d' Opperlieden het hout, geſneeden in de langte. Ieder draagt ſijn ſtuk, volgens ſijn kracht, op ſijn ſchouders, gaande recht over eind op d' achterſte pooten. Hier zynde, leggen ſy het ſtuk by de Metſelaars neer. De Kruyers doen het ſelfde, dienende hun ſtaart hen tot een kruiwagen. Om gelaaden te worden, gaan ſe recht over eind ſtaan; en hun ſtaart legt plat op de grond neer. De Laaders leggen 'er d' aarde op, die ſe vaſt treeden, en ſe te beter te doen houden, en ſo hoog opſtapelen als ſe konnen, loopende boven ſchuin toe. De geenen, die aldus gelaaden zyn, gaan vervolgens met hun laſt heen, recht over eind, ſleepende den ſtaart na ſich, dien ſy by de Metſelaars ontlaaden; welke materiaalen hebbende, hun houten nevens malkander beginnen te leggen, en 'er een laag af maaken van de langte en breedte als ſy den grond van den Dijk willen hebben. Na de maat dat d' eenen het hout leggen, neemen anderen aarde met de handen, welke ſy 'er op ſmijten, en in trappen om de holligheden tuſſchen het hout te vullen; en boven het hout oprijſende, ſlaan ſy 'er met de ſtaart op om ſe vaſt te maaken. Deſe laag van aarde en

hout ter langte van den Dijk gemaakt zynde, leggen sy 'er weer hout en vervolgens aarde overheen als van te vooren, en gaan se alſo voort geſtadig verhoogende. Ondertuſſchen word de kant van 't water, na dat de Dijk ſich begint te verheffen, met aarde voorſien, om de gaten, welken het hout ſou hebben konnen maaken, te vullen; en na de maat dat deſe aarde daar tegen aan geſmeeten word, gaan ſy met het gat op de kant van den Dijk ſitten, ſulks dat hun ſtaart benedenwaarts afhangt, welke geſtadig oplichtende, ſlaan ſy 'er mee tegen d' aarde aan, om ſe ſtijf en gelijk te maaken, en ſe in de gaten, welke aan d' einden van het hout aan de kant des waters ſouden konnen weſen, te doen dringen, en alſo te beletten dat het ſelve daar ingang mocht vinden. Zelfs ſmijten ſy 'er tot twee of drie maalen aarde tegen aan, welke ſy op de gemelde manier met hun ſtaart gelijk en vaſt kloppen; ſulks dat het water op geenderley wijs door hun Dijk heen kan dringen. Als ſy aldus met den ſtaart kloppen, hoort men hen een mijl ver in de boſſchen.

Om nu op hun Dijk te konnen klimmen, en 'er hun materiaalen te brengen na de maat dat ſy ze verhoogen, maaken zy aan beide d' einden een opgang van binnen en van buiten, aan den Dijk vaſt, welke allengskens opwaarts na het midden van den Dijk loopt. Zy maaken 'er aan beide de zyden, dewijl men de materiaalen van beide de zyden aanbrengt. Men zal konnen ſeggen, dat het water tegengehouden wordende, over den Dijk heen kan loopen, en hun arbeid beletten; maar gelijk het geen groote Vlieten zyn, gebeurt dit niet: behalven dat zy hun arbeid in de Zomer en in den Herfſt, en terwijl de wateren laag zyn, verrichten. En ſy voorderen hun werk meer als het water rijzen kan, ter oorſaak van des ſelfs uitgeſtrektheid. Maar eindelijk moet het water hooger klimmen als den Dijk; behalven dat het in de Winter en in de Lente, wanneer de ſneeuw aan 't ſmelten is, opſwelt: en alsdan ſou het den Dijk verbreeken, indien het geen doortocht had. Om dit onheil nu voor te komen, maaken zy op een ſekeren afſtand groeven, op de wijs als gooten, door de welken het water ſich ontlaſt; en aldus loopt het over den Dijk heen ſonder den zelve te beſchaadigen,

gen, die ook so wel versorgd is dat 'er het water zelden leed aan kan doen.

Al hun arbeid geëindigd zynde, laaten sy den Poel vol waters loopen, tot zo ver dat het over den Dijk heen loopt, om te sien hoe hoog de kant des waters in sijn grootste hoogte is, ten einde aan hun Huisingen te gaan arbeiden, welken sy rondom den Poel maaken, 't en zy 'er eenig hoog land in den Poel is, daar sich eenige Bevers na toe begeeven, en 'er hun Huisen oprechten, welke van buiten van gedaante zyn als Ovens. Zy maaken ze van takken van boomen, waar van het een eind in d' aarde steekt, en d' andere, die het gewelfsel maaken, door malkander gevlochten zyn, altemaal wel en hegt versorgd. Thans maaken sy van binnen een hooge verdieping. Het benedenste is verdeeld in twee deelen door een afschutsel, waar van het eene gedeelte in 't water is, en het ander op het land staat. Al het bovenste en de zyden sijn gemetseld van aarde, even als een Swaluwenest.

'tHuis gemaakt zynde, doen sy hun wintervoorraad op; want de Bevers eeten geen visch. Zy leeven van schorssen van Ypenboomen, 't geen een seer licht hout is. Zy arbeiden een boom om ver, en doorzaagen hem in de langte, om hem in hun Huis te konnen leggen. Hier na draagt ieder sijn stuk, en gaat in door d' opening te land, vervullende aldus de gantsche bovenste verdieping met dit hout, gelijk ook het benedenste gedeelte 't geen niet over 't water staat. Zy stapelen het zo net, als de stapels zyn die men op de Houtwerven siet; en hebbende alles vol gemaakt, uitgesondert een gat 't geen ze open laaten om te land te gaan, arbeiden sy dikke boomen om ver, welken zy rondom heen en op hun Huis laaten vallen, hol over bol, op dat het niet gesien, en vooral niet genaderd mag worden sonder gerucht te maaken.

Ieder Mannetje en Wijfje hebben hun Huis met hun Kinderen, welken zy by sich houden van d' eene dracht tot d' andere, zynde gemeenlijk de tijd van een Jaar; en sy werpen in de lente. Dese Jongen suigen, en eeten niet voor dat ze twee of drie maanden oud zyn; en hoewel ze eeten, laaten ze echter niet te suigen tot dat ze groot sijn geworden. Als de Moeder geworpen heeft, worden alle de Jongen van het

het voorgaande jaar uit den huiſe gedreeven; en alsdan koppelen zy ſich te ſamen, en ſoeken een plaats om een Huis te maaken, ſo zy 'er hier of daar niet een gemaakt vinden.

Als zy in hun Huiſen zyn, 't geen 's winters is, hebben zy altemaal het achterſte in 't water, en het hoofd in de lucht; want zy konnen niet lang weſen ſonder adem te ſcheppen. Wat hun voedſel belangt, zy neemen een ſtuk of twee van het gemelde hout, na dat ze groot zyn; eeten 'er de ſchors netjes af; en ſtooten daar na het hout door het gat, daar zy met hun achterſte in ſitten, in 't water, om hun Huis niet te belemmeren. Dit hout, 't geen hun voedſel is, legt droog en wel; want indien het nat wierd, ſou de ſchors bederven, en niet meer deugen om te eeten: en 't is d' oorſaak waarom zy hun Huiſen bemetſelen, gelijk ik hier voor gezegt heb.

Wat de zomer belangt, dan doen ſy geen voorraad op. Zy gaan aan land eeten, en houden ſich den meeſten tijd in 't water. Maar 's winters, als hun Poel toevrieſt, zyn ze genoodſaakt in huis te blijven. Indien ſy dan te water gingen, gelijk ſy doen konnen, onder het ys, ſouden zy 'er niet konnen leeven, zynde overal in 't naauw, en geen opening om adem door te konnen ſcheppen.

Na dit alles laat ik u oordeelen, of d' ingeeving, welke men aan de reſt der Dieren toeſchrijft, in deſen veel verſcheelende is van de reden en het verſtand. Wat my belangt, 'k weet wel dat 'er veele Menſchen zyn, ſelfs gaauwerts in verſcheidene ſaaken, die ſich geweldig verlegen ſouden vinden indien zy hun eigene huiſen moeſten maaken, inſonderheid als 'er zo veele en ſo gewichtige voorzorgen tot de behoudenis van hun leven te neemen waren, gelijk omtrent de Bevers d' ademing, 't voedſel, 't water, en de zorg om ſich aan de kennis der Jaagers t' ontdekken.

VIII. HOOFD-

VIII. HOOFDSTUK.

Van de Zeevogels, en hun eigenſchappen.

'k ZAl nu van de Zeevogels gaan ſpreeken, 'k wil ſeggen van de voornaamſten; want het getal is al te groot om ze my altemaal te konnen erinneren.

d'Eerſte is de Trapgans. Zy is van grootte als een Kalkoenſche Haan, heeft donkergraauwe vederen, gelijk een Gans, en het onderſt van de keel wit. De Wilden maaken 'er rokken af. Zy broeit maar om de twee Jaaren; en 't jaar dat ze niet en broeit, ruit ze. De Jonge Trapganzen leggen niet voor dat ze vier jaaren oud zyn. Hun broedſel is van veertien, vijftien, en ſeſtien eyeren. Zy maaken hun neſten op Eilanden, of in Maraſſen, gemeenlijk vlak op d'aarde neer. Daar zyn 'er echter die ze in Boomen maaken; en als hun Jongen uitgekipt zyn, gaan ze op de rug van den Vader of van de Moeder ſitten, welke hen in 't water voeren, in een of in twee reizen. Die van 't land brengen hen ook in 't water, zo haaſt als ze uit den dop zyn gekomen: doch des nachts brengt de Moeder ze weer aan land, om ze onder haar te neemen, en altijd op eenige Eilanden of in Maraſſen, ter oorſaak der Voſſen die hen den oorlog aandoen.

Trapganzen

Daar is een andere ſoort, welke kleinder zyn; doch wat het overige belangt, 't is het zelfde. 't Vleeſch is goed, en ſeer uitſteekend om gebraaden en gekookt te eeten, en 't ſop 'er af blank. 't Is ook noch goed geſouten. Wat de ſmaak belangt, zy is beter als van een Gans, die buiten dat ook veel harder valt om te verteeren. De geenen, die noch niet gelegt hebben, zyn veel lekkerder van ſmaak als d'anderen. Hun koſt is niet als gras, en diergelijk kruid. Zy gaan ze ſoeken in de Maraſſen, of in de beemden, welke op den oever der zee leggen. Maar daar ze 't meeſt af houden, is van die lange ſmalle groente, welke in de plaatſen van ſlijkachtige zandgrond ter hoogte van een vadem en hooger opſchiet, en met de toppen tot boven aan 't water komt. In

S   deſe

dese plaatsen mist men 'er nooit te vinden; behalven dat ze liever in 't water als op 't land zyn, uit vrees van overrompeling.

Waar ze ook wesen mogen, is 'er altijd een of twee, zo ze in groot getal zyn, die op schildwacht staan, en niet eeten, gaande of swemmende heen en weer, en kijkende aan alle kanten. Indien zy in het Bosch iets sien of hooren, geeven ze terstond een schreeuw. Hier op beuren alle d' anderen het hoofd op, en blijven een tijd lang in dat postuur. Zo de Schildwacht geen geluit meer en slaat, vallen ze weer aan 't eeten: maar zo hy iets verders hoort of gewaar word, geeft hy noch een schreeuw, en vliegt op; en alle d' anderen volgen hem terstond.

Cravans. De *Cravan* is niet veel kleinder als de kleine Trapgans, en ruim zo goed van smaak gebraaden en gekookt; doch niet gesouten. Zy is bruinder van vederen, korter van hals, en niet wit onder de keel. 't Is een gaande en komende Vogel. Zy komt niet eer in 't Land als somers, en gaat 's winters weer voort. Men weet niet waar ze van daan komt, noch waar ze heen gaat; en men heeft ook nooit gesien, dat ze jongen uitgebroeid heeft. 't En ware de smaak, die veel beter is als van Schollevaar, 'k sou seggen dat z' 'et was. De veeren gelijken 'er seer wel na. Maar dese Vogels in de Vaste te eeten, dat sou al te groote lekkerny zyn. Zy leeven ook van kruiden, van eenige kleine Schelpvisch, of van Wurmen die in het zand gevonden worden.

Endvogels. d' Endvogels sijn altemaal gelijk in *Vrankrijk*, voor zo veel de vederen en de goedheid belangt. Die blaauwe vleugels en roode pooten hebben, zyn de besten. De graauwpooten, die ook blaauwe vleugels hebben, verscheelen niet veel in goedheid. Daar zyn 'er van een andere soort, die geen blaauwe vleugels hebben, welke zo goed niet vallen. Men siet 'er ook noch anderen met lichtgraauwe veeren. Van dit slag is het Mannetje of de Woord wit, en heeft het eind der vleugels swart. 't Mannetje en het Wijfje zyn nooit te samen, en komen niet by malkander als in de lente, wanneer ze tochtig of heet zyn; en als de Wijfjes hun nesten beginnen te maaken, scheiden ze weer. De Mannetjes swemmen in

benden

benden alleen, en de Wijfjes van gelijken. Zo men op de Wijfjes ſchiet, en dat ze niet terſtond dood zyn, verlieſt men ze, want ſo haaſt voelen ze ſich niet getroffen, of ze duiken na beneden; en 't minſte kruid 't geen ze vinden, vatten ſe met de bek, en ſterven 'er aan, ſonder weer boven te komen. Zy ſijn ook niet goed, hebbende een traanachtige ſmaak, gelijk de Schollevaar.

Wat de Teeling belangt, zy is in *Vrankrijk* gemeen. Men Teelingen.
weet 'er de waarde af, als van de Duiker, en de Merkoet; weshalven ik 'er niet meer af ſal ſpreeken.

Men ſiet 'er noch een menigte andere ſoorten van Voge- Palonnen,
len van grootte als d' Endvogels, gelijk de *Palonne*, die een Aigretten,
bek van omtrent een voet lang heeft, van vooren rond als Zaagbekken
een Ovenpaal: d' *Aigrette*, die drie kleine pluimpjes recht Cacouys,
op ſijn hoofd draagt: de *Zaagbek* alzo geheeten ter oorſaak Marionnetten, Godes,
dat hy een bek heeft van gedaante als een zaag: de *Cacouy*, Waterravens.
om dat hy dit woord tot ſijn geluid gebruikt: de *Marionnetten*, om dat ze al danſende ſwammen: de *Gode*, een Vogel die ſo ſnel vliegt als een pijl; met witte en ſwarte vederen: de *Waterraven*, die men op de viſchvangſt kan africhten. Men bind hem den hals toe dicht by de maag, 't geen hem belet neer te ſwelgen; en tam zynde, brengt hy ſijn vangſt te land.

Daar ſijn driederhande ſoorten van Leeuwerken. De Leeuwerken
grootſten zyn van grootte als een Meerl, en hebben lange pooten. d' Anderen, die niet veel kleinder vallen, hebben een langer bek. En die van de darde ſlag ſijn als Moſſen of kleine Vinken. Al dit Gevogelte vliegt geſtadig met gantſche benden omtrent de kanten van 't water.

Men heeft 'er ook noch *Chevaliers*. 't Is een ſoort van Wa- Chevaliers.
terſnippen, met ſeer lange bekken. Zy leeven van 't afval van viſch, en anderen dingen die ſy op het zand op den oever der zee vinden. Zy ſijn van de ſelve grootte en hebben even ſulke lange pooten, doch roſſer vederen als de Waterſnippen.

d' *Eſterlais* zyn andere Vogelen, ſo groot als Duiven. Zy leeven van viſch, en vliegen geſtadig in de lucht; en zo zy hun aas ſien, vallen zy 'er op meer als een ſteen, grijpen 't in de bek, en ſlikken het in.

Goiſlans. De *Goiſlan* is veel grooter, leeft van viſſchen en lever, of ingewand van Bakkeljaauw; maar krijgt niets dan 't geen dat op 't water drijft.

Reigers. Daar zyn noch veelerhande andere ſoorten, die ik my niet te binnen kan brengen. Alle deſe Vogelen ſijn goed om t' eeten, en ſelfs ook hun Eyeren, uitgezondert die van den Waterraven. Men vind door het gantſche Land een menigte van Reigers, welke ſich altijd op den oever der Zee of der Poelen onthouden, en van kleine visjes leeven, die zy vinden in gaten daar het water in blijft als de Zee afloopt, of aan de kant van 't water in de Poelen. Zy maaken hun neſten in groote Boſſchen, welke op ſommige Eilanden gevonden worden. Wijders zyn zy goed om t' eeten, hoewel altijd mager, en hebben ſeven gallen; doch de kleinen zyn beter, en altijd vet.

IX. HOOFDSTUK.

Beſchrijving van alle de ſoorten van Boomen, welke diep in het Land zijn; hun eigenſchappen; en de voordeelen die men 'er af kan trekken.

NA het grootſte gedeelte der Viſſchen, en der Zeevogelen, beſchreeven te hebben, moet ik ſpreeken van het Aardrijk, van de meeſte Boomen die het draagt, en van de voordeelen die men 'er af kan trekken; want 't geen ik 'er alreedts af gezegt heb, betreft maar de Kuſten: 't welk niets is in vergelijking der geener, die diep in het Land en boven aan de Rivieren zyn, volgens het verhaal der Wilden, waar af ik de waarheid heb ondervonden op een plaats daar ik vijf-en-twintig of dartig mijlen door Boſch gegaan ben; 't geen my geloof doet geeven aan de verhaalen, die zy 'er my af gedaan hebben. Men vind door het gantſche Land een groote menigte van Beemden en Poelen, en de Boomen veel ſchoonder in hoogte en dikte, en derhalven ſo

dicht

dicht en verward niet. Men ſou 'er een Eland te paard konnen achter na jaagen; zynde 'er niets 't geen verhindering ſou konnen bybrengen, als eenige oude Boomen die hier en daar onder de voet zyn gevallen, dewijl 'er geen volk is 't geen ze wegneemt, gelijk d' arme lieden in de Boſſchen van *Vrankrijk* doen. De Landeryen zyn 'er ook veel beter, en gemakkelijker om te bebouwen, als op den oever der zee. 't Land is 'er ſchoonder. Men vind 'er uitſteekende Beukenboomen, zo wegens hun hoogte als hun dikte, daar men Galeyriemen van veertig en vijftig voet lang af kan maaken, mitsgaders anderen voor de Viſſchers die 'er ſeer veel moeten hebben, welken zy genoodſaakt zyn uit *Vrankrijk* mee te brengen. Men kan 'er ook goed houtwerk af maaken, om de Schepen van onder mee te bekleeden, 't geen wel tegen het Eikenhout op ſou mogen; want het verrot niet in 't water, en is niet minder ſterk, en het barſten en ſplijten zo ſeer niet onderworpen: 't welk omtrent het Eikenhout dikwils gebeurt, daar reeten in komen die niet licht te ſtoppen zyn. Beukenboomen.

De *Mignogon* is een ſoort van Berkenboom, maar het hout is rooder. Men kan 'er insgelijks goed houtwerk tot de bekleeding der Schepen af maaken, ſijnde het ſplijten niet te ſeer onderworpen. Men gebruikt het tot de Laaden van Roers. 't Zou ook goed weſen om tot het bovenwerk van een Schip te gebruiken; daar de Berkenboom ook ſeer goed toe ſou zyn: want hy is lichter, en ſplijt noch barſt niet in de Zon, of altijd ſeer weinig. 'k Heb 'er eenige Vaartuigen af doen maaken, die ſich heel wel gehouden hebben, hoewel men ze 's winters op 't land haalt. Zy konnen tegen de koude en de hette, ſonder te bederven. Mignogons en Berkenboomen.

Laat ons nu ſpreeken van den Eikenboom, dien men ſegt niet tot Schepen te deugen; 't geen mijn gevoelen niet en is, hoewel hy niet goed en zy tot Vaten om natte waaren te houden, maar ſlechts tot droogen, vermits hy te vet, en dat de draad bygevolg te dik is. 't Is waar, zo men in een ſtuk Eikenhout van vijf-en-twintig of dartig voet aan het eene eind ſpuuwt, en dat men aan het ander eind blaaſt, ſal de ſpog opborlen: dat 's wel voor de draad van 't hout, maar Eikenboomen.

niet in syn dwarsheid genomen. Als ik gesegt heb, dat Vaten van dit hout de natte waren niet en houden, dat is, dat men om een vat te maaken een kroos moet hebben, zo 'er de bodem op sal sluiten. Dese kroos word in de duigen gekratst, en snijd den draad des houts dwars af; sulks dat de vocht, daar het Vat vol af is, in dese kroos loopt, en vindende den draad des houts afgesneeden, langs heen door de duigen dringt: 't geen maakt, dat het Vat aan d' einden lekt. Maar de vocht dringt niet dwars door de duigen, noch door de samenvoegingen heen; en derhalven d' Eikenboom van *Nieuw-Vrankrijk* niet als dit gebrek hebbende, laat hy daarom niet goed te zyn tot het bouwen van Schepen.

Daarenboven indien een Schip niet als van Eikenhout gemaakt kon worden, hoe stellen 't dan de geenen, die 'er sulke goeden en schoonen in d' *Indien* maaken, daar geen Eikenboomen zyn? Indien ik 'er eens wel bevestigd ben, sal ik toonen, dat men 'er goede Schepen kan maaken, en van zo goede geduursaamheid als die van *Vrankrijk*; dewijl ik 'er alreedts tot verscheidene maalen de proef af heb doen neemen.

Pijnboomen Dennenboomen, enz.

Daar zyn ook Pijnboomen om planken of Deelen te maaken, bekwaam tot de vervaardiging van Overloopen, en diergelijke dingen; mitsgaders Dennenboomen, tot çieraad en beeldwerk, en om de Kamers te beschieten. Noch heeft men in het Land Bosschen van kleine Pijnboomen, Pruissen, en Dennenboomen, die my Pek en Teer souden beschikken, van welker hoedanigheden ik alreedts gesproken heb. 'k Heb een seker middel om 'er het Masthout noch beter af te maaken, als het tegenwoordig is.

Wat het Zeildoek en Touwerk belangt, 't Land sal 'er zo veel af geeven als men begeert, wanneer men 'er sich maar toe wil beyveren. Nu resteert my niet meer als Yser en Koper, om alles te hebben 't geen tot de volbouwing eens Schips van nooden is: en ik geloof, indien het Land wel bewoond was, dat ik 'er het Yser en het Koper sou vinden, zo wel als de Kalksteen, die 'er niet bekend is geweest als sedert vijftien jaaren dat ik ze gevonden heb, gelijk ook de Pleister.

Belan-

Belangende de Roopaarden van 't Geschut, daar zyn seer schoone Olmboomen, om de raderen en alles 't geen 'er meer toe van nooden is af te maaken. De Masthoutenboom is ook noch een goed hout, 't geene daar mee toe gebruikt sou konnen worden. Dese Boom heeft het sap verschillende van alle d' anderen. Men maakt 'er een drank af seer aangenaam om te drinken, van koleur als de Spaansche Wijn, maar zo goed niet. Zy heeft een zoetheid, die haar een seer goeden smaak byzet. Zy doet de maag geen ongemak aan, en gaat zo schielijk door als de Wateren van *Pougue*. Ik geloof, dat ze goed sou wesen voor de geenen, die den steen hebben. Om se te krijgen in de Lente en in den Herfst, wanneer de Boom in sijn sap is, maakt men een diepe snede van omtrent een half voet, een weinig dieper in 't midden om het water t' ontfangen. Dese snede heeft omtrent een voet hoogte, en byna de selve breedte. Vijf of ses vingerbreed beneden de snede maakt men een gat met een boor of fret, 't geen zyn loop heeft na het midden der snede daar het water in valt. Men steekt 'er een schacht van een pen in, of twee op malkander zo een niet lang genoeg is, waar van het onderste eind over eenig vat hangt om het water t' ontfangen. In twee of drie uuren sal de Boom drie of vier mengelen vochts geeven. 't Is de drank der Wilden, en selfs der Franschen die 'er seer gretig na zyn.

Olm- en Masthoutenboomen.

Drank uit Masthoutenboom.

Wat den Esschenboom belangt, men siet 'er schoonen en seer rechten. Men gebruikt ze in *Biskayen* om 'er pieken af te maaken; en men zou 'er selfs alle de Legers des Konings af konnen verzorgen. Indien de geenen, die het gebied in dese Landen voeren, of voeren sullen, geneigdheid tot de Mechanische konsten, en een uitvindenden geest hebben, sullen zy noch veele dingen vinden, daar zy den selve toe te werk sullen konnen stellen, en hun talenten doen gelden; behalven den Koophandel en de Visschery, welke de beste middelen zyn om het Land te doen bevolken.

Esschenboom.

X. HOOFD-

X. HOOFDSTUK.

Handelende van de Dieren, Vogelen, en kruipende Beesten; der zelver hoedanigheden; en de manier van ze te vangen.

NA gesproken te hebben van de Bosschen, en de verscheidene soorten van Boomen die de selven maaken, zal het niet ongerijmd wesen een woord of twee te seggen van de verscheidene Dieren, daar ze door bewoond worden, welke zyn den Eland, de swarte Beer, de Los, het Yzervarken, de Vos, de Maarter, de *Quincajou*, d' Eekhoorn, d' Armelijn, de *Pitois*, de Wezel, en de Slangen.

Elanden. Den Eland is so kloek als een Muilezel, en heeft het hoofd byna van de selve gedaante, den hals langer, doch zo dik niet, lange seer drooge beenen, gespleetene voeten, en een klein eindtje van een staart. d'Eenen hebben lichtgraauw hair, d' anderen ros en swart; en als ze oud worden, is het hair yl, een vinger lang, en goed om matrassen af te maaken, en paardezaalen mee te voeren. 't Pakt sich niet op malkander, en geeft sich op zo haast als men 'er op slaat. Hy draagt groote hoorns op het hoofd, plat, en vorkswijze als de gedaante van een hand. Men siet 'er die boven aan weinig minder als een vadem breedte hebben, en die tot honderd en honderd vijftig pond weegen. Dese hoorns vallen hen af, gelijk den Harten. Dit Dier is de vallende siekte onderworpen. De Wilden seggen, dat, als het ze voelt aankomen, het stil staan blijft, en sich met d' achterste slinker voet achter 't oor krabt tot dat 'er bloed uit komt, 't geen het geneesmiddel tegens dese kwaal is. Men siet 'er ouden, welker klaauwen een voet en meer lang zyn. Al wat 'er aan is, is goed om t' eeten. 't Mannetje is vet in de zomer, en het Wijfje in de winter. Vol zynde, draagt het een, en somtijdts twee Jongen. Men eet 'er af gebraaden en gekookt. Ook soutmen het vleesch van dese Dieren, om het te bewaaren.

waaren. Het doet de maag geen ongemak aan. Men kan 'er ſijn bekomſt af eeten; en een uur daar na ſou men 'er noch zo veel afeeten konnen: want het beſwaart nooit. Wat de ſmaak belangt, 't is een weinig wild, en ten minſten ſo aangenaam om te eeten als Hartenvleeſch. In het hert zit een klein beentje, 't geen de Vrouwen der Wilden in baarens-nood gebruiken, om den arbeid te verlichten, ſtampende of kloppende het tot poeyer, en drinkende het in met water of nat van 't Beeſt.

De Beer is gantſch ſwart, en van hoogte als een groot Varken, niet zo lang maar dikker van ligchaam. Hy heeft lang hair, een groot plat hoofd, kleine ooren, geen ſtaart, of zo weinig dat men ze byna niet ſien kan, en groote klauwen. Hy klimt in de boomen, leeft van ekels, eet zelden doode krengen, en gaat langs d' oevers der zee, daar hy ſich met Kreeften, en andere viſſchen welken de zee op het droog ſmijt, verzaad. Hy ſal een Menſch niet aandoen, zo hy niet gekwetſt is. Zyn vleeſch is goed om te eeten, blank als Kalfsvleeſch, en van al zo goede ſmaak, ja ſelfs lekkerder. Des winters verbergt hy ſich ſes maanden in het hol van een boom, geduurende al welken tijd hy niet anders doet, om te leeven, als ſijn pooten likken; en ondertuſſchen is hy alsdan het vetſte. De Jongen van vijf of ſes maanden zyn van een uitſteekende ſmaak, en ſeer kort. Beeren.

De Los is een ſoort van een Kat, maar veel grooter. Hy klimt ook in de boomen, en leeft van Dieren die hy betrappen kan. Zyn hair is lang en lichtgraauw, zynde goed bond om te voeren, en zyn vleeſch blank en ſeer goed om te eeten. Loſſen.

't Yzervarken is van grootte als een middelmatige Hond, maar korter. Zyn hair is omtrent vier duimen lang, wit, en zo dik als een ſtroo, wijders ſtijf hoewel yl. Als men het aandoet, ſchiet het zyn hair van uit ſijn rug. Dit hair, 't geen men met al zo goede reden pijlen ſou mogen noemen, ſteekt; en indien het maar eenigſins door het vel heen gaat, en dat men 't 'er niet metter haaſt uittrekt, 't zy in de hand of in 't ligchaam, of op wat plaats het ook mag weſen, dringt het geſtadig dieper in, en zal eindelijk, ter plaatſe daar het geraakt heeft, door heen dringen. Men doet alles wat men Yſervarkens

kan om de Honden te beletten ſich 'er op te werpen; want ſy bederven ze, zo ze niet ſpoediglijk bygeſtaan worden. 't Is een ſeer goed eeten. Men braad het op de rooſter als Varkensvleeſch; maar de Wildinnen trekken alvoorens al het rughair uit, 't geen het langſte is, daar ze ſchoone werken af maaken. Zynde geblakerd, gewaſſchen, aan 't ſpit geſteeken, en wel gebraaden, is het zo goed als een Speenvarken. 't Is ſeer goed gekookt, doch zo goed niet als gebraaden.

Voſſen. Wat de Voſſen belangt, daar zyn 'er van verſcheidene ſoorten wegens de de koleur. Men vind 'er gantſch ſwart, doch deſen ſijn raar. Daar zyn 'er ſwarten vermengd met wit; maar meer graauw en wit; en noch meer altemaal graauw, en altemaal rood, trekkende na den roſſe. Deſen zyn 'er ſeer gemeen. Alle deſe ſoorten hebben de neiging van Voſſen, zynde loos en ſubtiel om de Trapganzen en Endvogels te betrappen. Indien zy 'er eenige benden af over zee ſien vliegen gaan ſy op den oever, en maaken een heen en weerloop van dartig of veertig ſchreeden, ſpringende nu en dan eens helder om. 't Gevogelte, 't geen hen deſe ſprongen ſiet doen, komt al ſachtjes na hen toe. Als zy ze ſien naderen, loopen en ſpringen ze noch eens ſo luſtig; en blijvende wijders eensſlags ſtaan, gaan zy op de rug leggen wentelen. De Trapgans of Endvogel komt al geſtadig nader; en heel dicht by zynde, verroeren ſy niet meer als de ſtaart. Deſe Vogelen ſijn ſo zot, dat ſy hen willen pikken; en alsdan ſpringen de looze gaſten op, en krijgen 'er altijd een die hen hun moeite moet betaalen.

Geeſtige manier van Vogelen te vangen, geleerd van de Voſſen. Wy richten onſe Honden af om het ſelfde te doen, welke insgelijks het Gevogelte na ſich doen komen. Ondertuſſchen verbergt men ſich ergens, daar men niet geſien kan worden; en de Vogels wel onder ſchoot zynde, geeft men 'er vuur op. Daar blijven 'er gemeenlijk vier, vijf, en ſes, en ſomtijdts meer. De Hond den ſlag gehoord hebbende, ſpringt terſtond in 't water, en haalt voor eerſt de verſte, gelijk men hem geleerd heeft, welke hy te land brengt, en vervolgens d' anderen, ſtuk voor ſtuk.

Quincajous. De *Quincajou* gelijkt wel een Kat, is bruinros van hair, heeft

heeft een lange ftaart, welke opheffende maakt hy 'er twee of drie krullen mee over fijn rug, en klaauwen. Hy klimt in de boomen, gaat zo lang als hy is op een tak leggen, en verwacht daar den eenen of den anderen Eland. Zo 'er een voor by komt, fpringt hy hem op den rug, vat hem met de klaauwen om den hals, omringt hem met fijn ftaart, en bijt hem alsdan in den hals een weinig beneden d' ooren, tot zo lang dat hy hem doet ter aarde vallen. Den Eland mag wat loopen, en fich tegen de boomen vryven; de *Quincajou* laat nooit los. Zo het Beeft niet dicht voorby hem heen komt, loopt hy het na, volgt het overal, en verlaat het niet; en indien hy het achterhaalen kan, fpringt hy het op 't lijf, hegt fich aan zyn hals, en bijt het fo lang, dat het vallen moet. Den Eland om fich van zyn Vyand t' ontflaan, wel te weeten indien hy 'er de gelegentheid toe heeft, loopt na 't water fo hard als hy kan, en werpt fich daar in; doch eer hy 'er fich inwerpt, verlaat hem de *Quincajou*, en fpringt van zyn rug af, want hy wil fich niet te water begeeven. 't Is omtrent vier jaaren geleeden, dat dusdanig een Dier my een groote Veers van drie jaaren betrapte, en hem den hals afbeet. Des anderendaags morgens fonden wy hem onfe Honden achter aan. Wy vonden den Veers, daar hy noch niet meer als d' oogen en de tong af gegeeten had.

De Voffen en de *Quincajou* gaan te famen ter Jagt. De *Quincajou* heeft den reuk niet goed, gelijk de Voffen, die het Bofch doorkruiffen om het fpoor van den Eland te vinden, maakende ondertuffchen gantfch geen gerucht. Zo zy het ontmoeten, volgen fy het zo lang tot dat fy het Beeft gevonden hebben. Indien zy het weidende of leggende vinden, doen fy het niets; maar wyken 'er wat van af, en foeken de bekwaamfte plaats om het door te laaten pafferen. Ondertuffchen gaat de *Quincajou*, die hen volgt, op den tak van een boom in belaaging leggen. Geplaatft zynde, gaan de Voffen weer na den Eland toe, en ftellen fich in 't Bofch in de ruimte, aan beide fijn zyden, terwijl een andere Vos achter hem loopt, baffende fachtjes om hem te doen opftaan. Indien het Beeft recht toe na de plaats loopt daar de *Quincajou* legt, maaken de geenen, die aan fijn fyde zyn, gantfch

Elandsjagt door de Voffen en den Quincajou.

geen geluid; doch zo het een anderen weg neemt, beginnen die, welke aan de kant zyn daar het heen loopt, te bassen, om het te doen afwijken. Om kort te gaan, zy maaken 't zodanig, dat sy het doen passeeren daar de *Quincajou* legt, die sijn slag niet en mist, sich om sijn hals werpt, en het zo lang byt, dat het nedervalt. Thans gaan zy 'er altemaal rondom sitten, en eeten 'er zo lang af als het Beest duurt.

Maarters. Wat den Maarter belangt, hy is genoeg bekend. Men siet 'er in *Vrankrijk*; maar se zyn veel rooder als die van dit Land, en hebben sulk fijn hair niet. Zy houden sich gemeenlijk diep in de Bosschen. Men siet 'er op de Kust geen als om de twee of drie jaaren. Als zy 'er komen, is 't in groot getal; en als de Wilden ze sien, verheugen sy sich, vermits het een teken van een goed jaar is, dat 's te zeggen veel sneeuw, sonder de welke zy geen goede Jagt konnen maaken. Zy mist hen dikwils. Dese gantsche kust van *Nieuw-Vrankrijk* is niet overvloedig in sneeuw; en in de sneeuwjaaren bevinden wy, dat het Koorn beter groeit.

Eekhoorns. Laat ons een woord of twee seggen van d' Eekhoorns. De grootste is gelijk die van *Vrankrijk*, en van het zelve hair. Daar is een soort een weinigje kleinder, die *Switsers* genoemd worden, vermits ze t' eenemaal gestreept zyn van het hoofd af tot de staart toe, met witte, rosse, en swarte streepen, altemaal van een selve breedte, te weeten omtrent de helft van een vinger. De darde soort is van grootte als de twede, en byna van hair als die van *Vrankrijk*, doch een weinigje swarter. Dese vliegen, hebbende vleugels die hen van d'achterste tot de voorste pooten reiken, en sich ter breedte van twee goede vingers openen. 't Is een klein seer dun vel, van boven bedekt met korte windhairen. Hun gantsche vlucht kan sich in de langte niet verder strekken als dartig of veertig schreeden; maar indien ze schuin nederwaarts van den eenen boom na den anderen vliegen, strekt ze wel eens zo ver. Alle dese Dieren werden met weinig moeite tam gemaakt: maar de vliegenden zyn raarder als d' anderen. Zy leeven van grein van Beukenboomen. Hier versamelen zy in den herfst hun voorraad af tegen de winter in eenige holle boomen, daar de sneeuw niet inkomt. Dit vliegend Dier is seer

curieus.

curieus. 'k Heb 'er te *Parijs* een gesien by Mijn Heer *Berruyer*, hiervoor Bewindhebber der Compagnie van *Canada.*

Den Armelijn is van grootte als den Eekhoorn, doch een weinigje langer; heeft schoon wit hair, en een lange staart, waar af het uiterste tipje zo swart is als git. Hy eet d' eyeren der Vogels, als hy se krygen kan, en selfs ook de kleine Vogeltjes. Armelijn.

De *Pitois* en de Wesel is byna het selve Dier, als dat de *Pitois* swart hair heeft, en niet zo dik maar langer als de Wesel. Alle beiden voeren sy den oorlog tegens de Vogelen, groot en klein, tegens de Hoenders, de Duiven, en alles wat sy betrappen konnen. Zy komen vry in de huisen loopen. Pitois en Wezels.

Men vind ook het gantsche Land door een meenigte van Slangen van allerhande koleuren in de Bosschen. Echter weet men noch niet, dat zy ooit Wilden of Franschen kwaad gedaan hebben, hoewel men 'er op getreeden heeft. Zy doen in dese Landen geen kwaad.

Men moet de Konynen niet vergeeten, daar het gantsche Land aan alle kanten vol af is, zo het groote land als d' Eilanden, als men maar op plaatsen gaat die wat van de Wooningen afgelegen zyn, dewijl de Honden 'er Jagt opmaaken, en se selfs opeeten; 't geen hen noodsaakt van daar te wijken. Men jaagt se niet als 's winters, wanneer men de spooren in het sneeuw kan sien: of men maakt een seer lange haag van takken, daar men op sekere afstanden kleine doortochten in laat. Op dese plaatsen set men takken van Berkenboomen, zynde 't geen dat se 's Winters eeten; en hier hangt men strikken aan, bestaande maar uit seer dunne touwetjes. Men hangt de strik aan het eind van een tak, die men nederwaarts buigt; of by gebrek van een tak, neemt men een lange lat, die men over een Vork heen legt, sulks dat het swaarste eind het lichtste hoog genoeg doet opspringen om te beletten dat het Konyn, in de strik die aan 't eind van de lat hangt gevangen zynde, van de Vossen gegeeten word. Van dartig strikken sal men des anderendaags morgens ten minsten twintig Konynen hebben, indien de nacht goed geweest is, dat 's te seggen koud, en dat 'er geen regen noch sneeuw is gevallen; want by sulk een weer komen de Kony- Konijnen.

nen niet voor den dag. Zy zyn niet van gedaante als die van *Vrankrijk*, hebbende d' achterste pooten grooter, maar het vleesch even eens. 't Is een goed eeten gebraaden, en selfs ook gekookt. Wyders zyn se somers ros, en 's winters gantsch wit. Zy verhairen byna altijd; 't geen d' oorsaak is dat se niet deugen om te voeren. 't Hair is fijn: ik geloof, dat het echter goed sou wesen om hoeden af te maaken. Men heeft 'er, mijns wetens, noch niet af in *Vrankrijk* gebracht, om 'er de proef van te neemen.

Arenden. Wat de Vogels van dit Land belangt, de grootste is den Arend. Hy heeft een witte kraag of kring om den hals. Hy grijpt de Konynen met sijn klaauwen van d' aarde op, en vliegt 'er mee heen. De kleinste soort heeft geen kring, en vliegt op Vogels die so groot niet zyn als een Endvogel. Hun vederen sijn graauwachtig, de bek groot, en de klaauwen sterk.

Valken, Giesen, Tessels. De Valk, de Gier, en de Tessel, zyn van vederen als de geenen welken men in *Vrankrijk* siet, en hebben de klaauwen en bek even eens. Zy vliegen op de Perdryzen, de Tortelduiven, en andere Vogelen van die kracht. De Tessel heeft den klaauw niet goed voor de Perdrijs, maar wel voor de Tortelduif, en voor d' andere kleine Vogelen. Men vind 'er een andere soort van Valken, die niet als Visch vangen. Zy vliegen altijd over 't water; en zo sy een Visch sien, schieten zy 'er op neer, snelder als een steen kan vallen, grijpen ze met den klaauw, en vliegen 'er mee op een boom om ze te eeten.

Perdryzen. Daar sijn driederhande soorten van Perdryzen; rooden, graauwen, en swarten. De roode is de beste, en die van *Vrankrijk* gelijk wegens het vleesch en de smaak. De graauwe heeft een andere smaak als die van *Vrankrijk*, te weeten wilder. Eenigen vinden de smaak beter als van de roode. De swarte heeft het hoofd en d' oogen van een Fazant, het vleesch bruin, en de smaak so wild, dat ik ze minder goed vind als d' anderen. Zy ruikt na Geneverbesien met een smaak van Dennenhout; want zy eet van die greinen: 't geen d' anderen niet en doen. Alle dese soorten van Perdryzen hebben een langen staart, dien zy openen als een Kalkoen

waayers-

waayerswijs. Zy zyn seer schoon; 't rood is vermengd met bruin- en graauwrood; het graauw met twee andere graauwen, 't een licht en 't ander donker; en het swart met graauw en swart. Men heeft 'er in *Vrankrijk* gebracht, welken men aan eenige Juffers heeft gegeeven die 'er waayers af hebben laaten maaken, so cierlijk als men ze sou konnen begeeren. Zy stangen altemaal, en sijn zo sot, dat, zo men 'er een bende af op een boom siet, men z' 'er altemaal stuk voor stuk af kan krijgen, sonder dat ze weg vliegen: en selfs so ze laag genoeg zyn, en dat men 'er met een lat by kan reiken, moet men 'er maar een van afsnyden, en aan het eind der lat een touw of lint met een strik vastmaaken, dien men hen om den hals legt. Op dese manier trekt men ze altemaal stuk voor stuk leevendig na beneden, brengt ze t' huis, en set ze maar in een kamer neer, daar men hen wat graan voorwerpt, 't geen ze terstond oppikken; maar ze moeten 'er niet uit konnen kòmen, anders souden ze wegvliegen. 'k Heb 'er tot twee maal toe in *Vrankrijk* soeken te brengen. Den gantschen weg over zyn ze fris en wel; maar als men aan *Vrankrijk* nadert, sterven ze: 't geen my gelooven doet, dat onse lucht hen tegen moet wesen.

Daar sijn ook Houtsnippen, maar ze zyn 'er niet gemeen. Houtsnippen.
Men vind 'er bywijlen aan de bronnen der fonteinen.

Alle de Ravens van dese Landen zyn t' eenemaal swart. Ravens.
'T Geschreeuw is niet eveneens. Zy sijn so goed om te eeten als een Hoen.

Men vind 'er ook Vischarenden, doch niet zo groot als Vischarenden.
die van *Vrankrijk*. Somers hoort men hen des avondts schreeuwen. Hun geschreeuw is zo onaangenaam niet als in *Vrankrijk*. Zy schreeuwen vliegende seer hoog in de lucht op, waar na zy sich laaten vallen als een steen op een groote vadem na op d' aarde: thans reisen zy weer om hoog, en 't is een teken van goed weer.

Den Uil is van vederen en grootte als die van *Vrankrijk*, Uilen.
en heeft een kleine witte kring om den hals. Zyn schreeuw is niet eveneens, maar daar is weinig onderscheid in. Alle de Vogelen doen hem den oorlog aan. Hy is beter en lekkerder om te eeten als een Hoen, zynde altijd vet. Hy voed sich

met

met kleine Aardmuisjes, welke in de Bosschen zyn; en hier doet hy sijn voorraad af op tegen de winter, steekende hen in holle boomen, na dat hy hen alvoorens de voorste pooten afgebeeten heeft, op dat sy niet tegen het hout konnen opklimmen, en 'er also uitkomen. Ondertusschen vergadert hy in een anderen boom grein van Beukenboom, om hen te voeden, daar hy hen alle dagen hun voorraad af brengt, terwijl hy sijn buik met dese kleine Dieren vult, na de maat dat ze vet worden.

Meerlen. Daar is ook een Vogel, die men Meerl noemt. Hy gelijkt iets na den Spreeuw, zynde so swart niet als de Meerl, en so graauw niet als de Spreeuw. Hy is niet kwaad om te eeten.

Houtpikkers, en Markolven. Men vind 'er ook Houtpikkers, schoonder van vederen als die van *Vrankrijk*, en van de selve grootte. Daar zyn 'er anderen, welken men Markolven of Roetaards noemt. Zy hebben schoone vederen, een gantsch rood hoofd, en een recht vuurverwigen hals.

Mouches. De Vogel *Mouche* is een klein Vogeltje, niet grooter als een Kever. 't Wijfje heeft goudgroene vederen; en het Mannetje van gelijken uitgesondert de keel, die bruinrood is. Als men het op een sekeren dag siet, schiet het een vuur van sich leevendiger als de Robijn. Zy leeven niet als van honig, dien zy op de blommen versamelen. Hun bek is lang, en van dikte als een kleine speld. De tong hangt 'er een weinigje uit, en is seer dun. Hun vlucht is snel, en van een groot gesnor. Zy maaken hun nesten in boomen ter grootte van een stuk van vijftienstuivers. Hun eyeren zyn omtrent zo groot als erweten. Zy leggen 'er drie, vier, of vijf ten hoogsten. Men heeft 'er soeken op te brengen; maar het heeft niet willen lukken.

Swaluwen. Wat den Swaluw belangt, 't is de selve als in *Vrankrijk*. Hy komt in de lente, en gaat weer weg op het eind van den herfst. Zy maaken hun nesten aan de huisen, of tegen eenige rotsen aan, daar ze niet nat konnen worden.

* De Vleermuis is ook van de selve soort als die men in *Vrankrijk* heeft, maar veel grooter. Hy vertrekt sich des winters in gaten van boomen, of in rotsen, en komt niet voor den dag als somers.

XI. HOOFD-

XI. HOOFDSTUK.

Handelende van de verscheidenheid der Getijden van 't Jaar, en van de verscheidene soorten van Vruchten.

NA de beschryving van 't Land, van de Klimaaten, van de Kusten, van de Rivieren, en van de Visschen en Vogelen gemaakt te hebben; geloof ik, dat het niet kwaad zal wesen ook iets van de Getijden te zeggen.

De vier Getijden des Jaars zyn in dese Landen niet egaal of gelijk, niet meer als in *Vrankrijk*. De Lente blijft 'er wat langer achter, en vangt niet eer aan als in de maand April aan de Noordkant; en aan de Zuidelijker kant van *Acadia*, den twintigsten of vijf-en-twintigsten Maart. De beginselen van de Lente zyn gemeenlijk regenachtig; doch sodanig echter niet, of daar zyn tusschenpoozen van mooy weer. De maand May gekomen zynde, is 'er de regen zo gemeen niet meer; maar het mist 'er des morgens tot negen of tien uuren, wanneer de Zon dese nevelen optrekt: en het overige van den dag is het weer schoon en helder. Lente.

De Zomer is 'er gemeenlijk altijd schoon en seer heet. Daar valt bywijlen wel een regentje, maar 't duurt niet lang; en somtijdts mist het 'er ook noch wel 's morgens, doch niet laater als tot seven of acht uuren: al het overige van den dag schijnt de Zon helder, sonder eenige betrokkenheid van lucht. Daar zyn Jaaren dat de mist duurt tot tien uuren, en bywijlen den gantschen dag; doch z' is niet ongezond. Zomer.

Wat den Herfst belangt, men heeft weinig Jaaren of hy is schoon. 'k Heb op Allerheiligen lieden zien swemmen. De koude begint niet eer als half-November, en met kleine kroksneeuw die niet op d' aarde blijft, en aanstondts wegsmelt. Herfst.

De Winter is aangenaam daar in, dat ze niet regenachtig, noch mistig en rijmig is. 't Is een altijd drooge koude en schoone Zon. Men ziet 'er niet een wolkje aan den Hemel. 't Sneeuwt 'er zelden langer als vier-en-twintig uuren ach- Winter.

ter een, en gemeenlijk niet langer als een dag of een nacht. Men is acht- en veertien dagen, en selfs drie weeken sonder te sien sneeuwen, geduurende welken tijd het altijd mooy weer is. Dit belet niet dat 'er niet bywijlen afgrijselijke winden waayen, die boomen uit d' aarde rukken; doch ze duuren niet lang. Noopende d' Aardbeevingen, 'k heb nooit gehoord dat 'er by menschen gedenken geweest waren, als een die ik over negen of tien jaaren bygewoond heb: noch was het zo weinig, dat men het naauwelijks gewaar kon worden. 't Gaf maar drie kleine stooten; en sonder het rammelen van ons keuken- en schotelwerk, sou men het niet bemerkt hebben. Daar waren eenige Wilden die ze voelden; doch zy hadden 'er gantsch geen verbaasdheid over. Zy was schrikkelijk te *Kobec*, daar ze mogelijk begon: maar ik spreek van die Landen niet, en laat 'er het verhaal af aan de geenen, die 'er de werkingen af gevoeld hebben.

Boschbranden door de Blixem veroorzaakt.

Van het einde der Lente af, en geduurende den Zomer en den Herfst, heeftmen 'er dikwils stormen; doch ze houden niet lang aan. Niettemin slaat de blixem bywijlen in de Bosschen, daar alles zo droog is, dat 'er de brand in vliegt, die daar drie weeken en een maand lang in blijft; en indien 'er geen overvloedige regens vallen, brand 'er bywijlen tien, twaalf, en vijftien mijlen boomen weg. Des avondts en 's nachts siet men 'er de rook tien en twaalf mijlen ver af. Na de zyde daar de wind ze heenvoert, siet men ze ook wel zo ver. Aan d' oorden daar dit gebeurd, vluchten alle de Beesten vijftien en twintig mijlen; en indien het op den oever der zee is, dat het water der regenen daar heen kan loopen, schiet al de Visch weg, en daar zal het volgende jaar geen vangst, noch Gevogelte op de kust wesen, sulks dat de Visschers wel andere plaatsen mogen soeken, indien ze wat op willen doen. 'k Heb dit ook sien gebeuren niet door het vuur des Hemels, maar door het ongeluk van een Busschieter, die te *Miscou* zyn kruid droogende, en een pijp tabak in den mond hebbende, een vonk vuurs 'er in liet vallen, waar door een goed gedeelte van het Geboomte des Eilandts in d' asch gelegt zynde, kwam 'er het volgende jaar geen Bakkeljaauw aan de kust, sulks dat de Visschers genoodsaakt waren elders Visch te gaan soeken.

Wat

Wat belangt de Vruchten, welke in dit Land gevonden worden: men heeft 'er wilde Karſſeboomen, waar af de vrucht niet groot is, en eenigſins na een Kars ſmaakt. Men ſiet 'er noch andere Boomen, van de welken alle de vruchten insgelijks klein vallen. Daar ſijn Braambezien in alle d' opene plaatſen der Boſſchen, en ſelfs in de landeryen die wy beploegd hebben; en indien men maar een jaar is ſonder de ſelven te bebouwen, ſtaan ze overal vol Braamboomen. De Braambezien ſijn heel groot, van een ſeer goede ſmaak, en veel beter als die van *Vrankrijk*. Men kan 'er het land naauwelijks af ſuiveren. Zo men, na ſe wel uitgerukt te hebben, het land noch laat leggen ſonder het bebouwd te hebben, en het te bezaayen, brengt het Hazelaaren voort, waar af de Nooten ſeer goed zyn. Rooit de Hazelaaren uit, en bebouwt het land noch niet, ſal het Geboomte voortbrengen als van te vooren. 't Land is 'er zo goed, dat het niet weſen kan ſonder iets voort te brengen; daar by gevoegt, dat men 'er ſelden Diſtelen of Doornen vind. Vruchten des Landts.

Men ſiet 'er ook noch verſcheidene ſoorten van Kruisbezieboomen. Daar ſijn van die groote groene Kruisbezien van *Vrankrijk*, die niet goed zyn dan als ſe week zyn: daar ſijn 'er die ni[illegible] goed ſyn dan als ze paars zyn. De roode Kruisbezie, welke voor den dag komt gelijk die van *Vrankrijk*, is niet gemeen. Daar ſijn 'er andere diergelijken die eenige [illegible]migheid hebben. Noch ſiet men 'er witten, en blaauwen; doch deſe ſlag vind men niet ſeer gemeen. Alle deſe ſoorten van Kruisbezien ſijn goed om te eeten.

d' Appelboomen van dit Land kruipen langs d' aarde. Zy groeyen maar een half voet hoog, en hebben een blad als de Mirthboom. De vrucht is omtrent als een Hazelnoot, aan d' eene zyde gantſch rood, en aan d' andere wit. Deſe Appeltjes komen niet voort als in den Herfſt, en ſijn niet heel goed om te eeten als in de Lente en de Zomer, als 'er de ſneeuw en de Winter overgegaan zyn.

Men heeft 'er ook noch een Wortel, die iets zodanigs uitſchiet als de Veil of Klimop, 't geen ſich hecht aan alles wat het ontmoet; doch het klimt zo hoog niet. Zo gy het ontmoet, en dat gy in d' aarde graaft, ſult gy aan den voet de

 wortel

wortel vinden, welke Bezien heeft [illegible] groot als Kastanien, en aan malkander gehecht op [illegible] van een Paternoster, staande de Bezien omtrent een halve voet van malkander. Daar syn van dese Wortels die men twaalf of vijftien schreeden ver sal oplichten, altijd versien: d'eene ontbreekende, vind gy terstond een andere. De Wilden syn 'er seer greetig na. Zy smaaken als Kastanien wanneer se gekookt zyn, en heeten *Chicamins*.

XII. HOOFDSTUK.

Betreffende de Zeden der Wilden, hun Politie en Gewoonten, hun manier van Leeven, hun en hunner Kinderen Geneigdheden, hun Huwelijken, manier van Bouwen, Kleeden, Vertoogen doen, en meer andere byzonderheden.

NU resteert my noch aan mijn Leezer te toonen de Zeeden der Wilden, hun Geaartheid, de manier van Leeven, de Huwelijken, de Begraavingen, den Arbeid, de Danssen, de Jagten, en hoe sy sich in den voorleeden tijd bestierden, gelijk ik 't van hen heb konnen te weeten komen, mitsgaders hun wijs van leeven over seven of acht-en-dartig jaaren toen ik in dit Land kwam. Zy hadden hun gewoonten noch weinig veranderd; maar sy gebruikten al Ketels, Bylen, Messen, en Yzer tot hun Pijlen: doch daar waren 'er noch weinig die Schietgeweer hadden.

Hooge ouderdom der Wilden.

Zy leefden noch langen tijd. 'k Heb Wilden gesien van honderd twintig en honderd veertig jaaren, die noch op de Elandtsjagt gingen. d'Oudsten, welke, volgens hun rekening, aan de honderd sestig jaaren naderde, gingen 'er niet meer. Zy rekenen by Maanen.

Eer ik van hun tegenwoordige manier van leeven spreek, moeten wy eerst de voorgaande verhandelen. Hun spijs was Visch

Visch en Vleesch, gebraaden en gekookt. Om het Vleesch te braaden, sneeden sy het aan schyven, en spleeten een stok, daar sy het aan staken, en mee voor 't vuur leiden. Ieder had 'er de sijnen aan. Als nu een schijf aan d'eene sy gaar was, beeten sy 'er in, en sneeden de brokken af met een Been, 't geen sy scherp maakten op de rotsen, om 'er mee te konnen snyden; en dit Been verstrekte hen voor een Mes van yser en staal, waar af wy 'er sedert het gebruik ingevoerd, en aan hen geweesen hebben. Als sy 'er alles afgegeeten hadden 't geen gaar was, leiden sy het raauwe weer voor 't vuur, namen een andere stok, en leefden 'er mee op de selve wijs. Hadden zy al het Vleesch van een stok afgegeeten, sy leiden terstond weer anderen in de plaats; en dit duurde so den gantschen dag. *Manieren van braaden.*

Zy hadden noch een andere manier van braaden met een touw van boomschorsen, vast gemaakt aan een lange stok, dien sy boven over hun hut heen, of tusschen twee boomen leiden, of wel tusschen twee in d'aarde staande vorken. Men maakte het vleesch aan het onderste eind van dit touw vast, daar men een stok door heen stak, waar mede men het ettelijke maalen omdraaide, en alsdan liet men het loopen, 't geen een tijd lang duurde. Liep het niet meer, teeg men weer aan 't draayen; en als het buitenste gaar was, vielen sy aan 't eeten, en sneeden de brokken vlak by de mond af, gaande daar alfo mee voort tot dat het altemaal opgegeeten was. Zy brieden ook noch op koolen.

Wat de Visch belangt, zy leiden ze te braaden op gespleetene stokken, welke tot rooster dienden, of wel op koolen; maar ze moest t'eenemaal gaar wesen eer zy 'er af aten. Alle de Kinderen brieden op de selve wijs als d'anderen, met gespleetene stokken en op koolen.

Al dit gebraad was maar, om zo te seggen, het eerste gerecht, ten einde den appetijt te verwekken. De Ketel stond ondertusschen aan een andere kant te kooken. Dese Ketel was van hout, gemaakt als een groote bak of steene mortier. Om ze te maaken, namen zy den voet van een dikken boom, die om ver gevallen was. Zy beschaafden ze niet, hebbende daar geen bekwaam gereedschap toe; en alzo weinig kon ze *Maakzel hunner ketels.*

 ver-

verdraagen worden: doch om in dit ongemak te voorſien, hadden zy 'er byna op alle de plaatſen gemaakt, daar ze gewoon waren te gaan. Zy gebruikten ten deſen einde ſteene bijlen, die wel geſleepen waren, ſtaande met het eind tusſchen twee geſpleetene houten, wel vaſt te ſamen gebonden; en met deſe bijlen hakten zy het bovenſte van 't hout een weinigje af, ter hoogte als ſy de Ketel wilden hebben. Dit gedaan zynde, leiden zy 'er vuur boven op, en deeden den boom inbranden, ter diepte van omtrent vier vingeren, waar na ſy 'er het vuur afnamen, en al het ingebrande met ſcherpe ſteenen en groote puntige beenderen uitſchrabden. Thans leiden zy 'er weer vuur af, en ſchrabden vervolgens het ingebrande nochmaals uit; 't geen ſy zo lang deeden tot dat de Ketel na hun zin groot genoeg was, maar liever te groot als te klein.

Manier van daar in te kooken.

De Ketel nu gemaakt zynde, moeſt men ze gebruiken. Zy vulden ze dan met water, en leiden 'er in 't geen ſy wilden laaten kooken: maar om het water, dewijl 'er van onder niet geſtookt kon worden, aan de kook te krijgen, gingen zy aldus te werk. Zy hadden groote ſtukken rotsſteen, welken ſy in het vuur te gloeyen leiden, waar na zy z' 'er met het behulp van ſekere houten uitnamen, en in de ketel ſmeeten, die door dit middel aan 't kooken raakte; en terwijl 'er deſen in waren, lagen 'er al weer andere diergelijke ſteenen in 't vuur te gloeyen, die, zo haaſt als d' eerſten hun hette verlooren hadden, in der ſelver plaats in de Ketel geſmeeten wierden: 't geen ſo lang gedaan wierd tot dat het vleeſch gaar was.

Daar was altijd ſeer veel nat, 't welk hun meeſte drank was. Zy dronken weinig raauw water, zo wel toen als tegenwoordig. Hun grootſten arbeid was wel te eeten, en ter jagt te gaan. 't Ontbrak hen aan geen Beeſten; want ſy doodden 'er geen meer als zy van nooden hadden, en aten dikwils Viſch, inſonderheid Zeewolven, om 'er de traan af te hebben, zo om ſich te beſmeeren als om te drinken, mitsgaders Walviſch, die dikwils aan de kuſt komt, na welkers ſpek ſy geweldig gretig waren. Hun grootſte lekkerny was, zo toen ter tijd als ook nu, vet. Zy eeten 't als brood, en drinken 't geſmolten.

Daar

Daar waren toen ter tijd veel meer Wilden als nu. Zy leefden fonder zorg, en aten noch gefouten noch gepeperd. Zy dronken niet als van het vetfte vleefchnat. 't Was 't geen dat hen zo lang deed leeven. Zy teelden wakker voort; en fy fouden noch veel meer voortgeteeld hebben, 't en ware de Vrouwen, zo gaauw als ze verloft zyn, hun Kinderen, hoe koud het ook wefen mag, in koud water wiefschen, waar na fy ze in Maarters of Bevershuiden bakeren, en op een plank binden. Zo 't een Jongetje is, fteeken fy zyn roede door een gat, daar de pis door wegloopt; en een Meisje maaken ze een gootje van een ftukje fchors tusfchen de beenen, 't geen de pis uitwerpt: en onder hun aars leggen ze droog verrot en vermolfemd hout, om d' andere vuiligheid t' ontfangen, fulks dat fy fe niet los maaken als om de vier-en-twintig uuren. Maar gelijk fy het gevoeligfte deel van hun ligchaam geduurende de vorft in de lucht laaten, bevrieft hen dit deel, 't geen 'er veelen doet fterven, voornaamentlijk Jongens, welke daar meer voor bloot gefteld zyn als de Meisjes. Aan defe plank is boven aan beide d' einden een riem vaft, welke fich dwars over het voorhoofd leggende, hangt hen de plank achter de fchouders; en aldus heeft 'er de Moeder d' armen niet door belemmerd, en word 'er ook niet door verhinderd t' arbeiden of in 't bofch te gaan, fonder dat het Kind in 't voortgaan door de takken beleedigd kan worden. Zy hebben drie of vier Vrouwen, en fomtijdts meer. Indien 'er een onvruchtbaar word bevonden, mogen fy ze verftooten zo 't hen goed dunkt, en een andere in de plaats neemen; en aldus konnen fy veele Kinderen hebben: maar zo een Vrouw fich befwangerd voelt, terwijl ze een Kind zoogt, drijft fy haar vrucht af; 't geen ook noch de vermenigvuldiging belet. Zy hebben een fekere droogery, daar ze fich ten dien einde af dienen, welke fy onder fich geheim houden. De reden waarom zy hun vrucht afdryven, is, feggen zy, om dat fy geen twee Kinderen te gelijk konnen voeden, dewijl het Kind uit fich felve de borft moet verlaaten, en twee of drie jaaren lang zuigen. Niet dat fy hen niet te eeten geeven van 't geen dat zy hebben, fteekende hen gekaauwde brokken in den mond; maar 't is een onveranderlijke gewoonte, en als een ftaale wet.

Bakering der Kinderen, en meer andere byfonderheden

NB. Den Auteur heeft in dit Hoofdstuk veele dingen in præsenti gesteld, die wel een præteritum schynen te vereisschen; doch of zulks geschied is om dat eenigen der zelver noch tegenwoordig onder de Wilden gebruikelijk zijn, weet ik niet, en heb ze derhalven gelaaten gelijk ze in 't Origineel staan.

Hun

Hun Kinderen zyn niet stout, dewijl sy hen alles geeven 't geen ze begeeren, sonder hen ooit ergens na te laaten schreyen. De grootsten wijken voor de kleinsten. De Vader en Moeder neemen sich de beet uit den mond, zo een Kind ze begeert. Zy hebben hun Kinderen seer lief, en vreezen nooit dat sy 'er te veel sullen krijgen; want het zyn hun rijkdommen. De Zoonen helpen den Vader ter jagt gaan, en voeden het Gezin. De Dochters arbeiden, helpen de Moeder, gaan in 't bosch water haalen, de gedoode beesten in de bosschen opsoeken, en brengen ze in de hut. Daar is altijd eenige oude Vrouw by de Dochters, om ze te bestieren, en hen de wegen te wijzen; want dikwils leggen dese beesten, die sy moeten gaan soeken, vijf of ses mijlen van de hut af; en daar zyn geen gebaande wegen. De Man sal alleenlijk seggen d'afgelegenheid van den weg, de bosschen die zy door moeten gaan, de bergen, rivieren, vlieten, en beemden, indien 'er onder wege zyn, en de plaats beduiden daar het beest legt, alwaar hy drie of vier takken afgebroken heeft om ze te kennen. Dit is hen genoeg om het te vinden; sulks dat zy het nooit missen, maar altijd meebrengen. Bywijlen slaapen ze daar het beest legt, maaken geroost vleesch, en komen des anderendaags weer t' huis.

Hun arbeid by hun Ouders.

Als sy eenigen tijd op een plaats gewoond, en het rondom hun hut kaal gegeeten hebben, gaan sy sich vijftien of twintig mijlen van daar nederslaan. Alsdan moeten de Vrouwen en Dochters de hut opneemen, en pak en sak, en alles wat sy hebben mogen, meevoeren; want de Mannen en de Zoonen draagen niets: 't geen ook noch tegenwoordig by hen in gebruik is.

Verhuizingen.

Ter plaatse gekomen zynde daar ze willen woonen, moeten sy, te weeten de Vrouwen en Dochters, de hut oprechten. Ieder doet 't geen ze doen moet. d'Eene gaat sparren in het bosch haalen, d'andere takken van Dennenboomen afbreeken. De kleine Meisjes brengen ze aan. De Meesteres of opperste Vrouw, welke de geene is die den eersten Zoon ter wereld gebracht heeft, gebied slechts, en gaat niets in het bosch haalen: men brengt haar alles. Zy stelt de sparren om de hut op te rechten, en schikt de Dennentakken om

om de plaats te maaken daar een iegelijk fitten gaat. 't Is hun voettapijt, en het vederwerk van hun bed. Zo het gesin groot is, maaken sy ze lang om twee haartsteden te hebben; zo niet, rond, even als de krygstenten, uitgesondert dat se in plaats van zeildoek met schorsen van Berkenboomen bedekt zyn, zo wel te samengevoegt dat 'er geen regen in valt. De ronden begrypen tien of twaalf persoonen, de langen eens zo veel. In de ronden is de haartstêe in 't midden, en in de langen aan beide d' einden. Maakzel van hun Hutten.

Om dese schorsen te hebben, verkiesen sy alle de swaarste Berkenboomen die sy konnen vinden, van dikte als een ton. Zy hakken met hun steene bylen de schors rondom den boom af, zo hoog als sy konnen, en daar na ook om laag aan de voet. Thans splijten sy se van boven tot beneden, en lichten se met hun beene messen rondom den boom af, die in het sap moet wesen om se wel af te lichten. Als sy 'er genoeg hebben, naayen sy se met d' einden aan malkander, vier aan vier, of vijf aan vijf. Hun gaarn is gemaakt van wortels van Dennenboomen, welken sy in drie splijten, even als de teenen daar men de hoepels der oxhoofden mee bewind. Zy maaken het zo fijn als se willen. Hun naalden sijn beenen, die sy zo scherp slypen als elsen. Met dese naalden steeken sy gaaten door de schorsen nevens malkander langs de gantsche breedte heen, en hier word dese wortel doorgehaald; 't welk gedaan synde, rollen sy se op zo dicht als se konnen, om te gemakkelijker te draagen te zyn als sy se van hun hutten afneemen om te gaan verhuisen. Nu, hoewel se door het vuur, 't geen men in de selven stookt, gedroogd syn, warmen sy se echter noch om se te buigsaamer te maaken; en na de maat dat se warm worden, rollen sy se op: andersins souden se door de al te groote droogte breeken.

Tegenwoordig doen se noch het selfde; maar sy hebben goede bylen, bekwaamer messen tot hun arbeid, en ketels die licht te draagen zyn; 't geen een groot gemak voor de Vroulieden is, dewijl se nu niet meer behoeven te gaan ter plaatsen daar de houte ketels stonden, waar af men 'er tegenwoordig niet meer en siet, hebbende het gebruik 'er t' eenemaal van verlooren.

Manier van Huwelijken. Wat hun Huwelijk belangt, eertijdts was een Jongman, die een Dochter wilde hebben, gehouden den Vader ettelijke jaaren volgens het verdrag te dienen. Zyn dienst bestond in ter jagt te gaan, en te toonen dat hy een goed Jaager was bekwaam om sijn Vrouw en Huisgesin wel te voeden; maakende boogen, pijlen, het hout der raketten, ja selfs een Canoo: dit is den arbeid der Manspersoonen. Alles 't geen hy geduurende sijn tijd deed, was voor de Dochters Vader; maar in geval van noodsaakelijkheid had hy 'er ook het gebruik af. Zyn Vryster vlocht de raketten, maakte sijn rokken, sijn schoenen, en sijn koussen, tot teken dat se handig in het werk was. De Vader, de Moeder, de Dochter, en de Knecht, sliepen altemaal in een selve hut; de Dochter dicht by de Moeder, en de Knecht aan d'andere zy, de haartstêe altijd tusschen beiden. d'Andere Vrouwen en Kinderen sliepen 'er ook. Daar geschiedde nooit eenige ongeregeltheid; want de Dochters waren alstoen seer kuis, en altijd bedekt met een wel bereide Elandtshuid, die hen tot beneden de knien hing. Zy maakten koussen en schoenen van den selven huid voor de zomer. 's Winters droegen se rokken van Beversvellen; en de schaamte der Dochters was in dien tijd zodanig, dat sy hun water liever 24. uuren opgehouden souden hebben, als sich in dese daad door een Jongman laaten sien.

De tijd verstreeken zynde, moest men van het huwelijk spreeken. d'Ouders van den Jongman kwamen die van de Dochter vinden, en vraagden, of het hen aangenaam sou syn. Zo de Dochters Vader 'er in bewilligde, moest men van de twee partyen weeten, of zy 'er mee te vrede waren; en zo een van beiden het huwelijk niet en begeerde, was 'er niets gedaan. Men dwong hen niet. Indien alles wel was, bestemde men een dag om de bruiloft aan te rechten. Ondertusschen ging de Jongman ter Jagt, en deed sijn uiterste best om de gantsche vergadering wel t' onthaalen, zo met gebraaden als met gezooden, en voornaamentlijk veel vet vleeschnat te hebben.

De dag gekomen, de Maagen en Genoodigden vergadert, en alles gereed zynde, traden de Mannen en de Jongelingen altemaal in de hut, en wierden d'oude Lieden aan het hooger eind

eind by d' Ouders geset. 't Hooger eind is de slinker hand als men in de hut treed, gaande rondom na de rechterhand toe. Daar kwam geen andere Vrouwspersoon in als de Moeder van den Jongman. Ieder sijn plaats genomen hebbende, sittende altemaal op het gat als Aapen, want het is hun postuur, bracht de Bruidegom de spijs aan in een groote schorsse schotel, verdeelde se, en lei se in zo veel schotels als 'er perfoonen waren, zo veel als se houden mochten. In ieder schotel was spijs voor twaalf menschen. Hy gaf aan elk syn schotel; en alsdan viel men aan 't eeten. De Bruidegom had ook een groote schotel met vleeschnat, waar af hy den eerste te drinken gaf zo veel als hy verswelgen kon, welke sijn dorst wel gelescht hebbende, de schotel aan sijn gebuur gaf, die het selfde deed; en als ze ledig was, wierd se terstond weer gevuld. Wel gegeeten en gedronken hebbende, kwam 'er een stilstand. Ondertusschen deed d' oudste een vertoog tot lof van den Bruidegom, en maakte het verhaal van sijn gantsche geslachtregister, waar in hy sich altijd vond in het tiende of twaalfde lid van eenigen grooten Kapitein af te daalen. Hy verhefte alles 't geen zy treffelijks gedaan hadden, zo in den oorlog als ter jagt; 't verstand 't geen sy hadden; de goede raden die sy hadden gegeeven; en al wat zy in hun leven aanmerkelijks hadden gedaan. Hy ving aan met den oudste, afdaalende van lid tot lid, en eindigde met den Vader van den Bruidegom, dien hy daarna vermaande niet van de dapperheid sijner Voorouders t' ontaarden. Hebbende sijn vertoog geëindigd, gaf het gantsche gezelschap twee of drie schreeuwen, seggende *hau, hau, hau*; waar na de Bruidegom hen bedankte, beloovende zo veel en meer als sijn Voorouders, en het geselschap gaf nochmaals de selve schreeuw. Vervolgens begon de Bruidegom te dansen, en zong krijgsliedtjes, die hy voor de vuist wegmaakte, verheffenden sijn moed en dapperheid, 't getal der beesten die hy gedood had, en alles 't geen hy noch meende te doen. Onder het dansen nam hy een boog en pijlen in zyn handen, mitsgaders een groote stok daar een Elandtsbeen met een scherpe punt in steekt, waar mee sy des winters, als 'er veel sneeuw legt, de beesten dooden. Dese dingen nam hy d' eenen na d' anderen

 in

in ſijn hand, hebbende ieder zyn lied. Ondertuſſchen ſtelde ſich aan als een dol menſch, en ſcheen alles om 't leven te willen brengen; en als hy een eind van dit werk had gemaakt, begon de gantſche vergadering weder hun *hau*, *hau*, *hau*, 't geen blijdſchap en vernoeging betekent. Hierna beginnen ze weer te eeten en te drinken, tot dat ſe t' eenemaal vol zyn. Thans roepen ſe hun Vrouwen en Kinderen, die niet ver van daar maakten te weſen. Zy kwamen terſtond, en ieder gaf hen ſijn ſchotel, daar zy op hun beurt uit gingen eeten.

Indien 'er eenige Vrouwen of Dochters onder waren, die haar ſtonden hadden, moeſten ſe aan kant gaan; en d' andere gaven hen elk hun deel. In dien tijd eeten ſy nooit als alleen. Zy doen niets, en durven nergens aan raaken, inſonderheid ſpijs, moetende ſich altijd aan kant houden.

Zy hebben aldus het verhaal hunner geſlachtregiſters, zo in de vertoogen welken ſy op de Huwelijken als in de geenen die ſy op d' Uitvaarten doen, in een gewoonte gebracht, om 'er de geheugenis af te bewaaren, en de hiſtorie hunner Voorouders, en het voorbeeld van hun braave daaden en aanmerkelijkſte hoedanigheden, by overlevering van vader op zoon te behouden, dat hen anders ſou konnen vergeeten, en hen de kennis van hun maagſchappyen doen verlieſen, welke zy door dit middel bewaaren, 't geen hen dient om hun geſlachtrekeningen op de nakomelingen over te ſetten, waar in ſy geweldig ſorgvuldig zyn, inſonderheid de geenen die van oude Kapiteinen komen, 't welk ſy bywijlen van meer als twintig leden ver weeten te verhaalen, en hier door worden zy van alle d' anderen meer geacht.

Zy onderhouden ſekere trappen van maagſchap onder hen, die hen beletten te ſamen te trouwen. Aldus geſchied 'er nooit huwelijk tuſſchen Broeder en Zuſter, noch ook tuſſchen Zuſterlingen, dat 's te ſeggen in het twede lid; want daar beneden mogen ze wel trouwen. Indien een jonge Vrouw in den tijd van twee of drie jaaren haar Man geen Kinderen baart, mag hy haar verſtooten en wegjaagen, om een andere te neemen. Hy is niet gehouden tot den dienſt, als voor d' eerſte. Hy geeft ſlechts geſchenken van rokken, huiden, of porceleinen, (Ik zal op zyn plaats ſeggen wat

porce-

porcelein is) en moet een gaſtmaal voor den Vader van de Dochter aanrechten, doch zo plechtig niet als d' eerſte reis. Zo ze ſwanger word, recht men een groote gaſtery voor haar Maagen aan; zo niet, jaagt hy haar weg als d' eerſte, en trouwt een andere; en ſijn Vrouw ſwanger zynde, ſiet hy haar niet meer. 't Is hierom dat ze ſo veel Vrouwen neemen als ze willen, als ze maar goede Jaagers, en niet luy zyn: anders ſullen de Vryſters hen niet neemen. Men ſiet Wilden, die twee of drie ſwangere Vrouwen te gelijk hebben; en 't is al hun blijdſchap een groot getal van Kinderen te hebben.

In alle deſe verheugingen van bruiloften en gaſteryen, ſchikten zy ſich op met hun beſte kleederen. Somers hadden de Mannen rokken aan van welbereide Elandtshuiden, wit, en van boven tot beneden belegt met paſſementen twee vingeren breed. Anderen hadden drie ryen om laag, d' eenen in de langte, en d' anderen over dwars; anderen met gieren heen en weer ſlangswijze, of bezaaid met figuuren van dieren, na de zinlijkheid van de Werkſter.

Zy maakten alle deſe fatſoenen van rood, paars, en blaauw, met viſchlijm op den huid vaſtgehegt. Zy hadden daar toe bereide beenen van verſcheidene ſoorten, welken zy gantſch heet op de koleuren drukten, byna op de ſelve wijs als men de banden der boeken vergult. Als 'er deſe koleuren eens op gelegt zyn gaan z' 'er met water niet af.

Om hun huiden te bereiden, maaken ſy ze nat, en ſpreyen ze uit in de zon, laatende de ſelven wel heet worden aan de zyde van het leer om 'er het hair af te haalen. Hier na ſpannen zy ze ergens op, en ſchrabben 'er het hair af met beenen die daar uitdrukkelijk toe gemaakt zyn, gelijk de geenen die een vel bereiden om 'er parkement af te maaken; en vervolgens vryven ſy ze met vogellever en een weinigje traan. Als ſy ze nu wel tuſſchen hun handen gevreeven hebben, leggen ſy ze op een glad hout gemaakt als een Ezelsrug, gelijk men doet om de huiden te bereiden daar men handſchoenen af maakt op een yzer, en vryven ze ſo lang dat ze buigſaam en heel handelbaar worden. Thans waſſchen ſy ze, en vringen ze uit met een ſtuk hout, tot ſo lang dat ze het water wit maaken; en alsdan ſpreyen ſy ze uit om ze te laaten droogen. Bereiding van Huiden.

Wat de huiden belangt bereid met het hair, ſy gebruiken 'er niet als lever toe, daar ſy ze met de hand wel mee vryven, leggende de ſelven wijders op hun hout om ze wel te bereiden. Zo ſe niet ſacht genoeg zyn, doen ſy 'er noch eens lever op, en beginnen ze weer te vryven tot ſo lang dat ze handelbaar zyn; waar na ſy ze laaten droogen. Alle deſe Rokken, 't ſy voor Mannen of voor Vrouwen, ſijn gemaakt als een deken. De Mannen hangen ze om de ſchouders, en binden de twee einden met leere banden onder de kin toe. Al het overige is niet geſlooten. Zy toonen hun gantſche ligchaam, uitgeſondert hun ſchaamelijke deelen welke bedekt ſijn met een ſeer ſacht en dun vel, 't geen tuſſchen hun beenen door gaat, en met de twee einden vaſt is aan een leeren gordel, dien ſy om 't lijf hebben.

Fatſoen der Rokken.

De Vrouwen hangen deſe Rokken om op de wijs der Heidinnen. d'Opening is op de zyde. Zy binden ſe op twee plaatſen toe met banden, die een eindtje van malkander af ſtaan, ſulks dat zy 'er het hoofd midden door konnen ſteeken, en d'armen aan beide de zyden. Hier na ſlaan ſy de twee einden over malkander heen, en binden 'er een gordel ſtijf om, dat ſe niet los konnen gaan. Door dit middel zyn ſe gantſch bedekt. Zy hebben ook Mouwen van diergelijke huiden, welke achter aan malkander gehegt zyn; mitsgaders Kouſſen ſonder voetelingen. De Mannen dragen ſe eveneens.

Schoenen.

Zy maaken ook Schoenen van hun oude Elandtsrokken, die vet geſmeerd en beter ſijn als nieuwen. Hun Schoenen zyn van vooren rond; en de ſool kromt ſich om over het eind van de voet heen, en is gefronſt zo dicht als de kraag van een hemd. Dit is ſeer net gemaakt. De Dochters maaken 'er voor ſich verçierd met koleuren, en de ſteeken beſet met Egelspennen, welken ſy rood en paars verwen.

Verwen.

Zy hebben ſeer ſchoone Verwen, inſonderheid hun Vuurrood, 't geen alles te boven gaat wat wy hier daar af ſien. 't Word gemaakt met een klein worteltje zo dun als een draad gaarn. Wat het blad belangt, dat willen ze niet laaten ſien. 't Is raar onder hen. Dit waren ten naaſte by hun Zomerklederen. In de winter ſijn hun Rokken van Bevers, Otters, Maarters, Loſſen, of Eekhoorns, altijd geſchilderd.

Zelfs

Zelfs zyn hun aanſichten, als ſy in plechtigheid met hun beſte kleederen gaan, rood of paars geſchilderd; of zy maaken ſich lange en korte ſtreepen, na hun zinlijkheid, op den neus, boven d'oogen, langs de wangen, en beſmeeren hun hair met traan, om het te doen blinken; en deſen ſijn de ſchoonſten onder hen. Zy gelijken wel Maskaraden of Mommers. Dit ſijn hun optooiſelen op de dagen van verheuging.

XIII. HOOFDSTUK.

Van hun Hoofddracht, cieraaden, en fraayigheden; Van de vreemde manier van ſweeten, en de grillen die omtrent de zieke Wilden gebruikelijk waren; Van hun vermaakelijkheden en vertellingen; Van den arbeid der Mannen en der Vrouwen, en van hun gewoonlijkſte bezigheden.

OM de Mannen en de Vrouwen door de çieraaden van de Vryers en de Vryſters t' onderſcheiden, draagen d'eerſten het hair onder d'ooren afgeſneeden. De Vryers draagen het heel lang, en binden 't met leere banden aan beide de zyden knevelswijze. De ſindelijkſten doorvlechten 't met Egelshair. De Vryſters draagen het hair ook lang, en binden het met de ſelve banden van achteren: maar die mooy willen weſen, en wel weeten te werken, maaken ſich een ſoort van Mutſen of kappen van een voet of acht duim in 't vierkant breed, gantſch geborduurd met Egelshair van allerhande koleuren, gewerkt op het getouw, waar af de ſcheering van draaden van Elandtsleer is, en den inſlag van Egelshair, 't geen ze door deſe draaden heen arbeiden, gelijk men de Tapijten doet. Rondom maaken ſe een franje van de ſelve draaden, insgelijks doorvlochten met dit Egelshair verſcheidentlijk gekoleurd. In deſe franje werken ſe ook noch wit en paarſch porcelein. Zy maaken 'er ook Oorhangſels af, daar zy op twee of drie plaatſen gaten in hebben. Hoofddragt.

Dit

Dit Porcelein is anders niet als de tanden van een sekere Visch, die door de Wilden van *Nieuw-Engeland* gevangen word, welke in dien tijd onder hen seer raar, en veel waardig was; doch tegenwoordig is 't gemeen. Ieder grain is een halve vinger breed lang. 't Was al hun çieraad in allerhande werk, 't geen met de naald gearbeid moest worden, welke die els was daar ik hier voor af gesproken heb, zynde eigentlijk een beene priem wel scherp gesleepen. Met dese priem maakten se een klein gaatje, daar se den draad door heen trokken, gemaakt van een Elandtszenuw die langs het rugbeen heen loopt. Dese zenuw wel geklopt zynde, kan men se draadswijze van malkander trekken, so dun als men begeert. 't Is hier mee dat zy alle hun rokken naayen, welke nooit los gaan. Ziet daar het çieraad der Vrysters. Zo haast als se getrouwd zyn, snijd de Moeder, als zy se aan den Man overlevert, haar het hair af, 't geen het teken des huwelijks is; en het selfde word ook omtrent den Man gedaan.

De wet, welke sy eertijdts onderhielden, was die van aan een ander niet te doen dan 't geen zy begeerden dat aan hen gedaan wierd. Zy hadden gantsch geen Godtsdienst. Altemaal leefden sy in goede vriendschap en verstand. Zy weigerden malkander niets. Indien een Hut of Huisgesin niet leevensmiddelen genoeg had, besorgden de Gebuuren 'er af, hoewel se selven niet over hadden; en van alle andere dingen insgelijks. Zy leefden in de suiverheid. De Vrouwen waren hun Mannen getrouw, en de Dochters seer kuisch. Zy waren geen siektens onderworpen, en kenden de koorts niet. Indien hen eenig ongeluk gebeurde met vallen, met branden, met hout hakken, by gebrek van goede Bylen, hadden zy geen Heelmeester van nooden. Zy kenden kruiden, daar sy sich ten dien einde af dienden, en seer wel mee genazen. Zy wisten van geen jigt, graveel, steen, koortsen, of sinkingen. Hun algemeene remedie was sich te doen sweeten, 't geen zy alle maanden deeden, en selfs meer maalen: 'k spreek van de Mannen; want ik heb nooit gehoord, dat de Vrouwen sich deeden sweeten. Ten desen einde maakten zy een kleine ronde hut, om een getal van vier, vijf, ses, seven, of ten hoogsten acht persoonen te bevatten. Dese hutten

Manier van sweeten der Wilden.

hutten waren bedekt met ſchorſſen van boven tot beneden, en overal wel dicht toegeſtopt, uitgeſondert een kleine opening om in te komen. Hier wierden hun rokken noch over heen gelegt; en terwijl men dit deed, had men groote ſtukken rotsſteen, welken men in 't vuur lei, en wel gloeyen liet: waar na de geenen, die ſweeten wilden, gantſch naakt op den aars in het ronde neder gingen ſitten. Ondertuſſchen gaven hun Vrouwen of Jongens hen van deſe gloeyende ſteenen, met een groote ſchotel vol water, en een andere kleinder om water op de ſteenen te gieten, die in 't midden van hen leiden. Dit water, 't geen men op deſe ſteenen uitſtortte, maakte een damp, die de hut vervulde en verwarmde; waar door zy aan 't ſweeten raakten. Als ſy begonden te ſweeten, ſtortten zy 'er geen water meer op als nu en dan. De ſteenen koud zynde, wierden ſe weg genomen, en weer andere gloeyenden in de plaats gelegt. Zy haaſtten ſich niet om te ſweeten, maar verwarmden ſich allengskens, en zo wel dat het water hen van alle kanten afliep, 't geen zy van tijd tot tijd met de hand afveegden. Zy bleeven daar ſo lang als ſe konden, en hielden 'er ſich anderhalf en twee uuren lang. Geduurende dien tijd ſongen zy liederen, en vertelden ſprookjes, om malkander te doen lagchen. Wilden ſy uitgaan, ſtreeken zy 't water van boven na beneden af, zo ſchoon als ze konden; en vervolgens een loop neemende, wierpen ſy ſich in de zee, of in een rivier: waarna ſy hun rokken weder omhingen, en na hun hut toe wandelden, zo friſch en bezadigd als voorheen. Onſe Franſchen doen ſich op de ſelve wijs ſweeten, en loopen insgelijks in 't water, ſonder dat ſy daar eenig leed door ontfangen. 't Water deſer Landen hindert de geſondheid niet. 's Winters als ons volk op de jagt gaat, hebben ze ſomtijdts geen honden om het geſchooten Wild te gaan haalen; daar ze ſeer weinig ſwaarigheid in maaken: want die ſwemmen konnen, ſpringen maar in 't water, en gaan vervolgens na huis om andere kleeren aan te trekken, ſonder dat zy 'er eenig ongemak af krijgen, ſelfs geen verkoudheid.

Als zy tot ſtervens toe ſiek waren, of van ouderdom, of dat ſy eenig ander ongemak hadden gekreegen van een boom,

 of

Ing beelde handel met den Manitou, of Duivel, omtrent sieke lieden.

of iets anders 't geen op hen gevallen was, daar men uiterlijk niets aan sien kon, waren 'er sekere Gryzaards, die voorgaven met den *Manitou* te spreeken, dat 's te seggen *den Duivel*, welke hen kwamen blaazen. Dese Lieden brachten hen veel bekommeringen in 't gemoed, van eenigen der welker ik hier voor gesproken heb; en dewijl se eenige loosheid meer hadden als d' anderen, maakten zy hen wijs alles 't geen sy begeerden, en wierden voor hun Geneesmeesters of Doctors gehouden. Zy kwamen den sieke besoeken, en vraagden hem, waar het hem scheelde. Na dat sy alles ter deeg ondervraagd hadden, beloofden sy geneesing met hem te blaazen; en ten dien einde teegen sy aan 't dansen, spreekende tegen hun *Manitou*. Zy dansten met sulk een verwoedheid, dat hen het schuim een vuist hoog ten mond uitborlde. Ondertusschen gingen sy nu en dan eens by den sieke, en leiden den mond op de plaats, daar hy gezegt had de meeste pijn te hebben, blaazende een tijd lang uit al hun kracht daar op. Thans vielen sy weer aan 't dansen; en een wijltje daar na keerden sy weder na den sieke, om het selfde te doen als voorheen. Eindelijk seiden zy, dat het de *Manitou* was die hem daar vat had; dat hy op eenige plaats had geweest daar hy de gewoonlijke hulde niet en had bewesen, of eenige andere diergelijke sotternyen; en dat sy hoopten metter tijd hem 'er uit te doen gaan. Dit duurde bywijlen seven of acht dagen; en ten laatsten maakten sy den schijn van hem iets uit het ligchaam te neemen, 't geen sy met subtielheid verborgen hadden, en alsdan toonden, seggende, daar is hy, daar is hy, hy is 'er uit, nu is hy geneezen. En in der daad, sy genazen dikwils door inbeelding; en zo se niet genazen, vonden se eenige andere uitvlucht, te weeten, dat 'er verscheidene *Manitous* waren, dat sy 'er niet hadden willen uitgaan, en dat sy hen al te seer versmaad hadden. Kort om, zy maakten hun zaak altijd goed: sulks dat men echter niet en liet hen iets te geeven, doch zo veel niet als of de sieke t' eenemaal geneezen had geweest. Dese Doctors waren oude luyaardts, die niet meer ter jagt wilden gaan, en alles van hen kreegen 't geen sy van doen hadden. Zo 'er eenige schoone rokken, of andere raare dingen in een hut waren, 't was voor Mijn Heer den Doctor.

Doctor. Als 'er beesten gedood wierden, stuurde men hem alle de beste brokken. Wanneer sy drie of vier persoonen geneezen hadden, ontbrak hen niets meer; en dit konden sy gemakkelijk doen; dewijl de grootste siekte der Wilden niet voort en sproot als uit inbeelding: en als men hen dese malle gedachten uit den geest wegnam, waren ze terstond geneezen.

De Wilden hielden geweldig veel van dese bedriegeryen, en van sprookjes te hooren vertellen. Daar waren van die Gryzaardts, die 'er versinden even als de geenen welken men aan de Kinderen vertelt, met dit onderscheid nochtans dat de hunnen altijd speelden op d' Elanden, de Vossen, en andere Dieren; seggende, dat zy 'er gesien hadden die d' anderen leerden arbeiden, gelijk de Bevers doen; en gehoord, die spraken. Zy verhaalden sprookjes, die aangenaam en geestig waren; en altijd was 't door hooren seggen van hun Grootvader. Onder anderen vertelden zy 'er bywijlen sodanigen, daar men uit afmeeten kon, dat zy kennis hadden gehad van den Zundvloed, en van de zaaken der Oude Wet. Als sy gasteryen aanrechtten, en dat se genoeg gegeeten hadden, was 'er altijd den een of den ander, die 'er een te berde bracht zo lang dat z' 'er genoeg aan hadden voor den gantschen dag en den avond, te weeten met de tusschenpoosen van lagchen. In der daad, zy waren groote lagchers. Als iemand een sprookje verhaalde, luisterden sy altemaal toe met een groote stilswygentheid; en zo sy begonden te lagchen, was 't een algemeene lach. Ondertusschen lieten zy niet te rooken. Sy hadden een sekere groene Tabak, waar van het blad niet langer was als een vinger, noch ook breeder. Zy lieten se droogen, en maakten 'er een koek af, van vier vingeren dik. De rook was niet sterk, de tabak goed, en seer zoet. Dese Sprookjesvertelders, die kwansuis meer loosheid en subtielheid hadden als d' anderen, hoewel hun subtielheden maar vodderyen waren, lieten echter niet een groot vermaak te geeven aan de geenen, welke plaisier namen in na hen te luisteren.

Spro… der W…

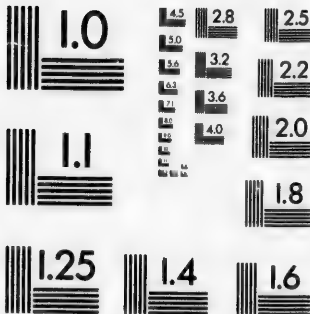
Wat den arbeid der Mannen belangt, die bestond in hun Boogen te maaken, welke van Mastboomenhout waren; waar

Arbeid der Mannen.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

waar toe zy sich dienden van hun bylen en messen, en om se te polijsten, van Oester- of andere sodanige schelpen, daar sy se zo glad mee schraapten als men met glas sou konnen doen. Hun Pijlen waren van Cederhout, 't geen seer recht splijt, en hadden omtrent een halve vadem langte. Zy beveerden se met Arendtsstaarten; en in plaats van yzer, staken zy 'er scherpe beenen voor aan. Hun Rakethouten waren van Beukenhout, van gedaante als de geenen daar men mee in de Kaatsbaan speelt, doch langer en breeder, maar sonder handvatsel of steel. De hoogte, als ze recht op en neer tegen het lijf aan stonden, was gemeenlijk van den gordel tot beneden. Sy staken 'er twee houten over dwars in, staande de langte des voets van malkander. Sy waren gevlochten met reepen van daar toe bereide Elandtshuiden, welken men seer lang, en dik en dun sneed. De dikken wierden in het midden gezet, tusschen de gemelde twee houten, daar de voet op rustte, en de dunsten aan beide d' einden; en men schikte alles zodanig, dat dese Raketten in 't voortgaan niet achter opgelicht konden worden, maar slechts sleepten. Het waren gemeenlijk de Vrouwspersoonen die se vlochten.

Hun Werpstokken waren ook van Beukenhout, en hadden aan 't eind een groot scherp been, 't geen zy den beesten in 't lijf wierpen, als 'er veel sneeuw lei.

Maakzel der Canoos. Om hun Canoos te maaken, sochten zy de swaarste Berkenboomen, die zy vinden konden. Sy lichtten 'er de schors af ter langte van de Canoo, die van drie tot vijfdehalve vadem was, en de breedte van omtrent twee voeten in het midden had, loopende allengskens smalder, en eindelijk voor en achter met een punt toe. De diepte was dat het boord met d' oxels van een sittend man omtrent gelijk kwam. De binnenste voering, om se te versterken, bestond uit latten zo lang als de Canoo, en vier vingeren breed, loopende na d' einden smalder, op dat se sich te samen konden voegen. 't Binnenst van de Canoo was 'er overal mee voorsien, en rondom van het een eind tot het ander. Dese latten waren gemaakt van Cederhout, 't geen licht is, en 't geen sy zo lang en dun spleeten als sy 't begeeren. Noch maakten sy van het selve hout halve kringen, om tot kromhouten te dienen, en gaven hen hun gedaante voor 't vuur.

Om

Om de Canoo te naayen, namen zy Dennenwortelen van dikte als een pink, en noch dunder, welke ſeer lang waren, en waar van zy de dikſten in drie of vieren ſpleeten; want deſe wortelen ſplijten lichter als de teenen daar men de manden en korven af vlecht. Zy maakten 'er paketten af, die zy in 't water leiden, op dat ſe niet te droog ſouden worden. Nu moeſten zy noch twee ſtokken hebben van de langte der Canoo, gantſch rond, en van de dikte eener dikke rotting, mitsgaders vier andere korter ſtokken van Beukenhout. Dit alles gereed zynde, namen zy hun ſchorſen, vouwden ſe, en ſtelden ſe in zodanig een poſtuur als de Canoo weſen moeſt. Hier na leiden zy 'er de gemelde twee lange ſtokken langs heen, en naaiden ſe van binnen met de gedachte wortelen aan het boord vaſt.

Om te naayen, ſtaken zy een gaatje door de ſchors met een priem van een puntig been, haalden het een eind van de wortel door het gat heen, en trokken aldus den ſtok zo ſtijf tegen het boord aan als zy konden. De twee lange ſtokken nu rondom vaſt genaaid zynde, moeſten 'er ook de gemelde korte Beukeuhoute ſtokken in geſet worden, 't geen over dwars geſchiedde, een in 't midden, waar van d' einden ſlooten in gaten gemaakt in de ſtokken daar de Canoo mee geboord was, en drie anderen voorwaarts ſtaande ieder omtrent een halve vadem van malkander, en loopende hoe langer hoe korter na de gedaante van de Canoo. Drie even zodanige ſtokken wierden ook achterwaarts geplaatſt op de ſelve afſtand; en alle deſe ſtokken ſlooten, even als de middelſte, in de ſtokken die langs beide de boorden heen gingen, daar ſe zo vaſt in gehegt waren dat de Cano ſich niet verwijden noch vernaauwen kon.

Vervolgens maakte men 'er die groote latten in vaſt, daar men al het binnenſte van boven tot beneden mee bekleedde, en die ſich altemaal in malkander voegden. Om ſe te houden, leiden zy 'er die halve kringen over, waar van d' einden onder tegen malkander aankwamen, en boven aan die lange ſtokken reikten daar de Canoo mee geboord was. Deſe halve kringen of kromhouten wierden 'er met geweld ingedreeven, en de gantſche Canoo van 't een eind tot het ander 'er

mee voorsien, en zodanig gestijfd dat ze nergens kon buigen of vervrikken.

Daar waren naaden; want om se aan beide d' einden te versmallen, spleeten zy de schors van boven tot beneden: waar na zy de twee einden over malkander leiden, en ze te samen naaiden. Maar om te beletten dat het water door de naaden heen drong, kaauwden de Vrouwen en de Dochters alle dagen gom van Dennenboomen, tot zo lang dat se als een zalf wierd, welke sy met vuur langs de naaden heen streeken; 't geen beter stopte als werk. Dit alles gedaan zynde, was de Canoo gemaakt, die zo licht was dat een man alleen ze op zyn hoofd kon draagen.

De Riemen waren van Beukenhout, het blad zo lang als een arm en omtrent een halve voet breed, en de steel een weinigje langer als het blad, altemaal uit een stuk. Drie, vier, en vijf persoonen, zo Mannen als Vrouwen, roeiden te samen; sulks dat dese Vaartuigen uitsteekend snel voortgingen. Zy gebruikten ook somtijdts zeilen, welke eertijdts van schorsen waren, maar meestentijd van een welbereide jonge Elandtshuid. Als zy den wind gunstig hadden, zeilden sy zo snel als de wurp van een steen; en een Canoo voerde bywijlen tot acht en tien persoonen.

Arbeid der Vrouwen.

Den arbeid der Vrouwspersoonen was, de Beesten te gaan soeken na dat se gedood waren, deselven te villen, en ze in stukken te snijden om te kooken. Ten desen einde leid[illegible] y de steenen te gloeyen, deeden ze in en uit de ketel, v[illegible]derden alle d' Elandtsbeenderen, sloegen se met steenen op een andere seer breede steen tot gruis, smeeten het in hun ketel, en kookten het, 't geen een vet boven op het water gaf, 't welk zy 'er met een houte lepel afschepten. Zy lieten dit gruis zo lang kooken, tot dat 'er eindelijk niets meer uitkwam; sulks dat sy uit de beenen van een Eland, sonder het merg te rekenen, vijf of ses pont vet kreegen, zo blank als sneeuw, en zo vast als was. Hier maakten zy al hun voorraad af om te leeven als sy ter jagt gingen. Wy noemen 't *Elandts Boter*, en zy *Boter van Cacamo*.

Zy maakten hun groote en kleine schorsse Schotels, en naaiden ze met Dennenwortelen, sulks dat se waterdicht waren.

waren. Zy vercierden 'er eenigen met Egelshair. Ook maakten zy Zakken van platte biesen, welken sy door malkander vlochten; gingen in 't Bosch droog hout haalen, 't geen niet en rookt, om sich te warmen en in de hut te branden. Alle ander hout was goet voor de Ketel, dewijl se altijd buiten de Hut stond. Zy gingen water haalen; bereidden de Huiden; maakten de Rokken, de Mouwen, de Koussen, en de Schoenen; vlochten de Raketten; rechtten de Hutten op en braken ze af; gingen het Dennenhout opsoeken, daar sy al het binnenst van de Hut ter dikte van vier vingeren mee beleiden, uitgesondert het midden daar de haartstêe was, 't geen niet belegt wierd. Zy voegden dit Dennenhout zo net in malkander, dat men het altemaal te gelijk opgenomen sou hebben. Het diende hen, behalven het sitten, tot bultzak en matras om op te slaapen.

De veeren waren een Beeren- of een jongen Elandtshuid, waar van het hair seer lang en dik is. Als zy gingen slaapen, deeden zy hun rokken los, welken hen tot dekens dienden. Zy hadden altemaal de voeten na het vuur, 't geen niet uitging, dewijl sy het gestadig onderhielden met 'er t' elkens varsch hout in te leggen, waar af de voorraad aan de deur lei.

Als zy van plaats veranderden, om sich op een andere stêe te gaan nederslaan, droegen de Vrouwen alles. Hun Dochters, groot en klein, droegen ook volgens hun krachten. Men gewende hen ten dien einde van jongs op tot den arbeid, en tot alles 't geen 'er te doen viel, selfs tot de gom van Dennenboomen te kaauwen. Ook hadden zy nooit tandpijn, en de tanden wel geregeld, en zo wit als sneeuw. Indien de Juffers van *Vrankrijk* dese gom gebruikten, ik twijfel niet of zy souden 'er de selve voordeelen af genieten: want men moet hier aanmerken, dat de Mannen, die op de selve wijs leefden, echter zo schoone tanden niet en hadden als de Vrouwen, welke gehouden waren de gemelde gom te kaauwen om hun Canoos te kalefateren.

Het werk der Mannen was hun Rakethouten te maaken, de selven te buigen en te polijsten, de twee dwarshouten 'er in te setten, en se in staat te brengen van gevlochten te worden. Zy maakten hun Boogen, Pijlen, en de Houten om Werk der Mannen.

hun

hun groote beenen in te steeken, daar sy d' Elanden en de Bevers, en meer andere Dieren mee doodden; mitsgaders de Planken, daar de Vrouwen hun Kinderen op bonden, en alle andere werken van hout.

Zy maakten ook hun Pijpen om tabak te rooken, somtijdts van hout en de schaar van een Zeekreeft; somtijdts van een sekere groene steen, gelijk ook van een andere die rood is, altemaal uit een stuk.

Verscheidene soorten van Tabakspijpen.

Om de Pijp door te booren, gebruikten zy hun beenen, waar af de punt een weinigje plat en snijdende was; en door lang te booren en te draayen, holden zy de steen allengskens uit, en kreegen 'er eindelijk het gat in. Al hun werk was nooit haastig; en 't geen sy deeden, was alleenlijk tot hun tijdverdrijf.

Wat d' andere soorten van Pijpen belangt, zy waren van twee stukken. De buizen of rieten waren gemaakt van een seker hout, 't geen onse Matroozen *Bois de Calumet* noemen. Zy maakten 'er rieten af van een voet en anderhalve voet lang. Om ze te doorbooren, sneeden sy een kring een duim breed van het eind, daar zy al het hout rondom af weg namen tot het midden toe, 't geen zy omtrent so dik lieten als het lemmer van een kaars; en dit scheen het pit wel van het hout te wesen, hoewel het geen pit en heeft, of zo weinig dat men het byna niet sien kan. Dit endtje namen sy tusschen de tanden, en hielden het wel stijf vast, terwijl sy het hout met de handen allengskens en seer zoetjes omdraaiden, waar door het dan eindelijk gebeurde, dat dit lemmer, om zo te seggen, los raakte, tot so ver dat sy 'er het al draayende uit kreegen. Thans beschaafden zy het hout, polijstten het, en maakten het van de dikte als het wesen moest om in het gat van de ketel te gaan, zynde somtijdts van hard hout, somtijdts van Elandtsbeen, van een Zeekreefteschaar, en van alle andere dingen, na dat het hen in 't hoofd schoot.

XIV. HOOFD-

XIV. HOOFDSTUK.

Jagt der Elanden, Beeren, Bevers, Lossen, en andere Dieren, volgens de getijden des Jaars.

DE jagt der Wilden was eertijdts licht. Zy doodden geen meer beesten als se van nooden hadden; en d'eene soort moe zynde, gingen se op een andere uit. Wilden sy geen vleesch meer eeten, vingen se visch. Zy vergaderden geen meer Elandts-, Bevers-, Otters-, of andere huiden, als sy tot hun gebruik moesten hebben. De rest lieten se daar de beesten gedood waren, en namen de moeite niet van se in de hut te brengen.

d' Elandtsjagt geschiedde des somers met verrassing. De Wilden wisten ten naasten by de plaatsen, daar men se kon vinden. Zy kruisten dan daar omtrent door het bosch, om 'er het spoor af op te soeken; en hebbende het gevonden, volgden sy het, kennende aan dit spoor, ja selfs ook aan de reuk, of 't een mannetje of een wijfje, en of het oud of jong was. Zy wisten ook aan het spoor, of se dicht by het beest waren; en alsdan keeken se rondom of 'er ook eenige haag of beemd omtrent waar, daar het beest kon wesen, volgens den gang dien het hield. Zy vergisten 'er sich seer zelden in. Thans maakten sy een omkring rondom de plaats daar het was, om beneden de wind te komen, ten einde niet van den Eland gerooken te worden. Vervolgens naderden sy heel sachtjes, uit vrees van gerucht te maaken, tot zo lang dat sy hem konden ontdekken; en indien se noch niet dicht genoeg waren, naderden zy al voorders, tot dat hy onder het bereik van de schoot was, die van vijf-en-veertig of vijftig schreeden is. Thans losten sy op het beest, 't geen selden met een pijl nederviel; weshalven zy het op het spoor moesten volgen. Bywijlen bleef het staan, hoorende geen gerucht meer. Zy volgden het ondertusschen al sachtjes achter aan; en bemerkende sulks aan den gang, trachtten sy het nochmaals t' onderkruipen, en schooten 'er een twede pijl in. Zo dese Elandtsjagt.

 het

het niet deed vallen, moesten zy het noch tot aan den avond volgen; in welk een geval sy omtrent het beest bleeven slaapen. Des morgens gingen sy het wedervinden; en zynde traag om op te staan, ter oorsaak van het bloed 't geen het verlooren had, gaven zy het een darde schoot, en maakten het alsо van kant: waarna sy eenige takken afbraken tot aanwijsing van de plaats, om het door hun Vrouwen te laaten haalen.

Maar na de twee eerste schooten 'er op gelost te hebben, trachtten sy het den pas af te snyden, om het na hun hut te doen keeren, vervolgende het zo lang al naderende tot dat het by gebrek van krachten dood neerviel. Dikwils brachten sy het aldus tot dicht by de hut. Zy vonden 'er altijd ettelijken by malkander; maar des somers konden zy 'er niet meer als een volgen.

In de lente geschiedde de jagt ook noch op de selve wijs, uitgesondert als de Wijfjes ritsig worden; want alsdan wierd se op een gantsch andere wijs aangesteld, te weeten by nacht op de Rivieren met Canoos. De Wilden, in de Rivier zynde, bootsten het geschreeuw van het Wijfje na, en schepten vervolgens water in een schorsse schotel, 't geen sy van boven neer in den Vloed lieten vallen; op welk gerucht het Mannetje aan kwam loopen, meenende dat het Wijfje piste. Ten desen einde dreeven zy soetjes met het water af; en zo 't in 't opvaaren der Rivieren was, roeiden sy gantsch sachtjes, en lieten van tijd tot tijd water vallen, bootsende gestadig de stem van het Wijfje na. Ondertusschen voeren zy langs den oever der Rivier heen. Zo 'er nu eenig Mannetje in het bosch was, 't geen het gerucht van dit water hoorde, kwam het 'er terstond na toe loopen. De geenen, die in de Canoo waren, hoorden het komen, door het gerammel 't geen het beest in het bosch maakte, en bootsten het geschreeuw van het Wijfje al gestadig na, tot dat het dicht by hen gekomen was. Ondertusschen stonden sy altemaal gereed om 'er op te schieten, en misten het ook niet. De donkerste nachten waren de besten tot dese jagt, gelijk ook het stilste weer; want de wind belette het gehoor van 't gerucht, 't geen het water in het vallen maakte.

's Win-

'ſ Winters geſchiedde de Jagt op een andere manier, ter oorſaak der ſneeuw. Men gebruikte alsdan van die raketten, daar ik hier voor af geſproken heb, door welker middel men op de ſneeuw gaat ſonder in te zakken, voornaamentlijk 's morgens ter oorſaak van de vorſt des nachts; en op dien tijd draagt ze de Honden: maar den Eland loopt niet ſeer ver, vermits hy in de ſneeuw ſakt, 't geen hem geweldig vermoeit.

Om d'Elanden te vinden, liepen de Wilden in de boſſchen gints en herwaarts, kykende of 'er ook ergens hout af gegeeten was; want in dien tijd eeten ſe niet als uitſpruitſels van het hout des voorgaanden jaars. Daar ſy hout gegeeten vonden, ontdekten zy wel haaſt de beeſten, die niet ver van daar waren, en naderden ſe lichtelijk, dewijl ſe niet hard loopen konden. Zy ſmeeten hen een werppijl in 't lijf, zynde de groote ſtok daar ik af geſproken heb, voor in dewelke een groot puntig been ſtak zo ſcherp als een degen: maar als 'er veele Elanden te ſamen waren, deeden zy ſe vluchten. Thans ſtelden alle d'Elanden ſich ſtaart tegen ſtaart; maakten een groote kring van anderhalf of twee mijlen, en bywijlen groter; en trapten de ſneeuw al draayende zo plat, dat z''er niet meer inſakken konden. De voorſte moe zynde, ging na achter toe; maar de Wilden, die looſer waren als zy, ſtelden ſich in hinderlaag, en verwachtten hen in 't voorbyloopen, wanneer zy hen een werppijl in 't lijf ſmeeten. Daar was 'er een die hen geſtadig vervolgde. By ieder verwiſſeling bleef 'er altijd een; maar eindelijk verſtrooiden zy ſich in het boſch, d'eenen hier en d'anderen daar. Daar ſneuvelden 'er altijd vijf of ſes; en als de ſneeuw kon draagen, volgden de Honden hen, hoe veel 'er ook mochten weſen: daar kon 'er niet een af ontkomen. Maar toen ter tijd doodden zy 'er niet meer als tot hun voorraad, en gingen niet ter Jagt dan na de maat dat ſy vleeſch van doen hadden: want al hun Jagt en viſſchery geſchieden maar tot nooddruſt.

De Beverjagt geſchiede des Somers met pijl en boog in de Beverjagt.
Boſſchen daar men ſe ving, of wel in de Meiren of Poelen, in de welken de Wilden met hun Canoos op verborgene plaatſen gingen leggen, om ſe waar te neemen als ſe boven 't

water kwamen om lucht te scheppen: maar de gemeenste en sekerste manier was hun Dijk te breeken, en het water te laaten wegloopen. Alsdan vonden de Bevers sich op droog; en hun huisingen stonden van alle kanten bloot. Ondertusschen losten 'er de Wilden hun pijlen op, en smeeten 'er hun werpspiessen op uit; en hebbende hun voorraad 'er af, lieten se de rest vaaren.

De Bevers geen gerucht meer hoorende, kwamen weer by malkander, en begonden hun Dijk te herstellen. Wy hebben hen hier voor aan de selve sien arbeiden: doch ik houd den arbeid van hun Dijken geheel uit de grond op te maaken zo swaar niet, als se te herstellen wanneer se in het midden gebroken zyn.

's Winters geschiedde de Jagt op een andere manier, dewijl de Meiren en Poelen alsdan t'eenemaal toegevroosen zyn, en de Dijk zo hard dat se niet gebroken kan worden. By dese gelegentheid gebruiken de Wilden hun Honden, zynde een soort van Boerehonden, maar zo dik en swaar niet, met een Vossekop en sonder blaf, hebbende slechts een gehuil 't welke geen groot gerucht maakt. Wat de tanden belangt, se zyn langer en scherper als die der Boerehonden. Dese Honden, gelijk ik hier voor gesegt heb, dienen tot d'Elandtsjagt in de Lente, de Zomer, de Herfst, en de Winter, als de sneeuw hen draagen kan. Daar sijn geen Jaagers die 'er niet een seven of acht hebben; en sy houden 'er uitsteekend veel af. Zo sy Jongen hebben en dat de Moeder se niet voeden kan, laaten de Vrouwen se zuigen. Zyn ze groot, geeven ze hen vleeschnat: maar als ze bekwaam zyn dienst te doen, geeft men hen niets meer als het ingewand der beesten die men dood. Zo ze in acht dagen geen beesten dooden, zyn ze ook zo lang sonder eeten. Noopende de beenen, men geeft 'er hen geen, uit vrees van hun tanden te bederven, noch ook selfs die van Bevers. Indien zy 'er aten, souden de Wilden, volgens hun gevoelen, daar door belet sijn geworden meer anderen van die beesten te dooden, selfs ook indien men ze liet verbranden: want men moet hier aanmerken, dat de Wilden daar omtrent superstitien of bygeloovigheden hadden, welken men hen naauwelijx met groote moeite

Jagthonden der Wilden.

moeite uit het hoofd heeft weeten te praaten. Zo zy een Aal hadden doen braaden, geloofden zy, dat zy 'er op een andermaal geen meer ſouden konnen vangen. Zy hadden eertijdts verſcheidene diergelijke bekommeringen, welken zy tegenwoordig niet en hebben, en daar wy hen af hebben geneezen.

Maar om weer tot hun Honden te keeren. Zy waren hun rijkdom; en om aan een Vriend te betuigen, hoe ſeer ſy hem achtten, gaven zy hem den Hond te eeten, dien zy 't liefſt hadden, tot teken van hun vriendſchap. Men zegt, dat het een uitſteekend eeten is. Zy doen het noch; en onſe Franſchen eeten het ook als ſy op hun gaſteryen zyn, en weeten 'er ſeer veel af te ſeggen, roemende het boven Schaapenvleeſch. Echter heeft het my nooit begeerig konnen maaken om 'er af te proeven.

Als zy hun Honden in de lente, de zomer, en de herfſt op d' Elandtsjagt leidden, liepen de Honden een tijd lang d'eenen hier, en d' anderen daar. De geen, die eenig ſpoor vond, volgde het ſonder gerucht te maaken. Zo hy het Beeſt achterhaalde, liep hy voor uit, en ſprong het voor de neus heen, huilende ondertuſſchen zo luid als hy kon. Den Eland hield ſich daar mee op, en ſocht hem met de voorſte pooten te ſlaan. Alle d' andere Honden, zo haaſt als ze dit gehuil hoorden, ſchooten terſtond derwaarts, en taſtten hem van alle kanten aan. Den Eland verweerde ſich met zyn voorſte pooten, terwijl de Honden hem in den muil of in d' ooren vat ſochten te krijgen. Ondertuſſchen kwam de Wild aangaan, en trachtte hem, ſonder ſich te laaten ſien, onder ſchoots, en beneden de wind te naderen; want zo het Beeſt hem ſag of rook, nam het de vlucht, en lachte met de Honden: zo niet, loſte hy 'er een pijl op. Gekwetſt zijnde, kon het ſich niet van de Honden ontſlaan, welke het geſtadig volgden, en de Wild insgelijks, die het nochmaals naderde, en 'er een twede pijl op loſte: maar bywijlen hadden de Honden hebbende het by den muil of by d' ooren gekreegen, het al onder de voet eer de Wild kwam. Zy ſouden het geenſins verlaaten hebben; want dikwils hadden ze in ſeven of acht dagen niet gegeeten. De Wild 'er bygekomen zynde, bracht het voorts om hals, ſtieed het den buik open, en gaf al het ingewand aan ſijn Honden; Byſonderheden betreffende d' Elandsjagt.

den; 't geen hen geweldig heet op de jagt maakte. 's Winters als het op de sneeuw geregend had, en dat ze de Honden kon draagen, gebruikten sy ze gelijk ik hier voor gezegt heb; vermits sy alsdan zo veel moeite niet hadden om d' Elanden te betrappen, konnende zo hard niet loopen: want dewijl ze veel swaarder waren als de Honden, sakten ze in de sneeuw, en konden niet meer voort als met sprongen.

Vervolg van de Beverjagt. Wat de Beverjagt belangt, zy geschiedde des Winters ook met de Honden; maar de Wilden dienden 'er sich niet af als om hun huisingen op te soeken, daar zy de Bevers door het ys heen rooken. Als ze die nu gevonden hadden, hakten de Wilden een gat in 't ys, zo groot daar de Bever door kon. Vervolgens maakten sy noch een ander vijf-en-twintig of dartig schreeden van daar in de breedte van't Meir of de Poel. Hier sette sich een Wild of twee met boog en pijl, aan welkers eind een beene harpoen met weerhaaken was, byna als de geene die men in de Steurvangst gebruikte, maar kleinder. Aan dese pijl was ook noch een touw vast, waar af de Wild het eene eind in sijn hand hield. Thans liep een andere Wild na het eerste gat, dicht by het huis der Bevers, en ging met de buik op het ys leggen, steekende den arm in het gat, om d' opening der Bevers te vinden, door de welke zy hun staart in het water hangen. Hier sitten ze altemaal tegen malkander aan, dat 's te seggen alle de geenen van een Bevershuisgesin. Dese opening gevonden hebbende, streek de Wild tot verscheidene maalen sachtjes met de hand langs den rug van den eenen of den anderen Bever heen; en naderende allengskens aan de staart, trachtte hy hem te vatten. 'k Heb Wilden hooren seggen, dat ze zo lang met den arm in 't water hadden geweest, dat 'er het ys rondom aan vast vroor. Als sy nu den staart vat hadden gekreegen, rukten zy den Bever eensslags uit het water op het ys, en sloegen hem terstond met de bijl op de kop dat hy dood bleef leggen, uit vrees dat hy hen mocht bijten; want daar een Bever de tanden in zet, dat moet voort. Hebbende aldus 'er een uit getrokken, voelden sy na een ander, daar ze op de selve wijs mee leefden: want als men de Bevers sachtjes langs het lijf strijkt, vluchten ze niet, dewijl ze meenen dat ze malkander

der raaken. Maar als ſy 'er aldus drie of vier weg gerukt hadden, ſprongen d'anderen in 't water: doch vermits ze daar niet lang in konnen blijven ſonder adem te ſcheppen, deed de dag, die door het gat kwam, 't geen in 't midden van 't Meir gemaakt was, hen derwaarts ſwemmen, om adem te haalen. d'Andere Wilden, die daar in hinderlaag waren, zagen hen niet ſo haaſt boven komen, of ze ſchooten 'er ſodanig een pijl in, als ik gezegt heb, welke getand zynde, ergens in den Bever hegtte, ſonder dat ſe nood had van 'er uit te gaan. De Bever ſich gekwetſt voelende, ſchoot na beneden; doch het vluchten wierd hem wel haaſt belet: want de Wild trok hem met het touw, 't geen ik gezegt heb dat aan het eind van de pijl vaſt was, door het gat op het ys, en ſloeg hem terſtond dood. Een wijltje daarna kwam 'er weer een ander, die op de ſelve wijs gevangen wierd; ſulks dat 'er van een gantſch huis dikwils niet een ontkomen kon: want de Wilden waren ſodanig van aart, dat ſe niets en ſpaarden, noch klein noch groot: zy doodden alles, wat ſoort van Beeſten het ook weſen mocht, als ſy ſe maar betrappen konden. Men moet hier aanmerken, dat ſe gretiger waren na de kleinen als na de grooten, wat Dieren het ook waren; invoegen dat zy dikwils, als ſe twee Elanden naliepen, een Mannetje en een Wijfje, het Mannetje verlieten, als ſe zagen dat het Wijfje met jongen was, om de jongen te hebben: want gemeenlijk draagen z''er twee, en 't is een Heeren-eeten voor hen.

Beerenjagt.

Wat de Beeren belangt, ſo ſy 'er 's winters doodden, moeſten ſy ſe op de jagt ontmoeten. Zy keeken in de dikke boomen of 'er adem uit kwam op de wijs van damp; en ſiende dat z''er uitkwam, was 't een teken dat 'er de Beer in ſat. Thans klommen ſy op den boom, ſchooten hem van boven neer met pijlen dood, en trokken 'er hem alsdan uit. Des zomers volgden ſy ſe op het ſpoor in de boſſchen, of ſchooten ſe hier of daar in een Eikenboom, daar ſe ekels aten. De pijl nu deed den Beer wel haaſt na beneden komen; en ſo haaſt als hy daar was, loſten ſy 'er een andere pijl op, en ſloegen hem vervolgens met bijlen dood. Zo ſy hem op het land ontmoeten, en dat z''er op ſchieten, na dat de Beer gekwetſt is vlucht hy,

of komt na den geen toe die hem geschooten heeft, welke hem wel haast een twede pijl in het lijf jaagt; en dese hem noch niet doende vallen, vliegt de Beer toe, en sou den Wild wel haast met zyn klaauwen verscheurd hebben: maar die, om sulks te vermijden, valt met het aansicht op de grond. De Beer ruikt hem; en so de Man sich niet beweegt, keert hy hem om, en gaat met de neus op zyn mond leggen, om t'erkennen of hy ademt. Indien hy zyn adem niet en voelt, gaat hy met het gat op zyn buik sitten, en drukt hem met zyn pooten so veel als hy immers kan; en straks daar na legt hy de neus weer op zyn mond. Zo hy sijn adem niet gewaar word, en dat de Man sich niet verroert, laat hy hem leggen, en gaat 'er vijftien of twintig treeden van daan op sijn gat sitten, siende of hy sich noch niet verroeren zal, in welk een geval hy heen gaat; maar so hy sich beweegt, komt hy weer na hem toe, drukt hem nochmaals een tijd lang op den buik, en gaat dan weder aan sijn mond ruiken. Zo hy bemerkt, dat hy ademt, sal hy hem zo lang drukken en trappen tot dat hy gelooft hem verstikt te hebben, indien hem ondertusschen sijn wonden niet neer doen vallen. Om sich hier voor te behoeden, moet men sich wel wachten van te ademen of te verroeren eer hy ver heen is. Zy doen geen ander kwaad; en als men Honden heeft, is men voor dit alles bevrijd.

Lossen. Wat de Lossen belangt, indien de Wilden hen ontmoeten, en dat zy of hun Honden hen vervolgen, klimt dit Dier in een boom, daar het gemakkelijk te dooden is, terwijl de Honden het met hun geblaf vervaaren. Alle d'andere Dieren zyn niet seer moeyelijk te dooden; en daar is 'er geen dat een Mensch zal aantasten so het niet eerst aangetast word. Zy schooten allerhande Water- en Landwild met hun pijlen, 't zy in de vlucht of op 't land. Wat den Eekhoorn, de Perdrijs, en ander klein Wild aangaat, dat was Kinderen werk.

XV. HOOFD-

XV. HOOFDSTUK.

Vogel- en Vischvangst, zo by dag als by nacht; mitsgaders de plechtigheden welke omtrent de begraaving der Dooden gebruikelijk waren.

ZY hadden noch een andere jagt, indien men dit woord daar toe mag gebruiken, welke by nacht geschiedde, en seer vermaakelijk was, te weeten in sekere Inhammen en Baayen die voor de wind beveiligd zyn. De Trapganzen, de *Cravans*, en d' Endvogels vertrekken sich daar in, om in de ruimte te slaapen; want aan land so[illegible]en zy niet in zekerheid wesen ter oorsaak der Vossen. Hier vervoegden sich de Wilden twee of drie sterk in een Canoo, met toortsen die zy van Berkenschorsen maakten, welke helderder brandden als waskaarsen. Ter plaatse gekomen zynde, daar alle dese Vogelen waren, gingen zy in de Canoo plat neer leggen, welke sy lieten dryven sonder sich te vertoonen. De stroom voerde hen recht in 't midden van alle dese Vogelen, die 'er niet vervaard voor waren, meenende dat het eenig stuk houts was 't geen van de zee gints en herwaarts gedreeven wierd, gelijk sulks dikwils gebeurt. Als de Wilden 'er nu midden onder waren, ontstaken sy hun toortsen eensslags, waar door de Vogelen verbaasd wierden, en altemaal opvloogen. De duisterheid des nachts deed dit licht een geweldige glans van sich geeven. Nu, 't zy dat de Vogelen sich inbeeldden dat het de Zon was, of iets anders, sy vloogen altijd altemaal door malkander rondom dese toortsen, welken een Wild in zyn handen hield, naderende gestadig aan de vlam, en zo dicht, dat d' andere Wilden ze in 't voorby vliegen met stokken doodsloegen: behalven dat dese Vogelen door al dit draayen sich zo seer verdoofden, dat ze als dood neer vielen; en alsdan greepen de Wilden hen, en draaiden hen den hals om, sulks dat sy in een nacht hun Canoo vol kreegen.

De Wilden dienden sich ook noch van dese toortsen tot de Zalmvangst. Daar zyn twederhande Zalmen; d'eenen als die van *Vrankrijk*; d'anderen hebben het benedenste kaakebeen puntiger, en een haak aan 't eind die opwaarts staat. Ik geloof echter, dat het de Vis is welke wy in Vrankrijk *Becard* (a) noemen. Zy zyn niet minder goed als d'anderen. Alle dese Zalmen komen uit de Zee, en klimmen in de lente op in de Rivieren. Men vind in dese Rivieren seer veel Grachten, daar de Zalm, na 'er in opgeklommen te wesen, sich in verlustigt. Hier heeft ze al vry wat moeite toe, ter oorsaak der watervallen die 'er in zyn. Men heeft plaatsen alwaar het water van acht, tien, twaalf, en vijftien voet hoog valt, daar de Zalm in opklimt. Zy werpt sich in de waterval; en met vijf of zes staartslagen is ze in de hoogte. Niet dat 'er in alle dese Rivieren watervallen zyn, maar slechts in eenigen. Na dat ze zyn opgeklommen, vermaaken sy sich in dese Grachten; en hebbende 'er eenigen tijd gebleeven, klimmen ze noch hooger op. De Wilden voeren des nachts met hun Canoos en toortsen na dese rustplaatsen. Daar Grachten zyn, brachten sy hun Canoos door het bosch heen, ter plaatse daar de Zalmen waren. Hier wesende, ontstaken sy een toorts. De Zalm de vlam siende, welke een schijnsel van sich op het water geeft, kwam sprong op sprong langs de Canoo maaken. De geen, die voor op stond met de harpoen in de hand, welke van de selve gedaante was als die sy omtrent de Bevers gebruikten, zag so haast niet een Visch voor hem opspringen, of hy smeet haar het yzer in 't lijf, 't geen seer selden miste. Maar somtijdts hield de harpoen niet, ter oorsaak dat ze niet eenige graad en raakte; en aldus verlooren sy hun Visch. Doch dit belette echter niet dat zy 'er honderd vijftig en twee honderd op een nacht vingen.

Zalmvangst.

(a) 't Wijfje van de Zalm.

Zy dienden sich noch van een andere vond in het engst der Rivieren, daar het minste water is. Zy maakten een staketsel van paalen dwars in de Rivier, om de Visch te beletten voort te swemmen, en lieten in 't midden een opening, daar zy een fuik voor setteden, van gedaante als die van *Vrankrijk*, sulks dat 'er de Visch noodsaakelijk in moest komen. Dese fuiken, die grooter waren als d'onzen, wierden twee of

driemaal

driemaal daags opgelicht, en waren altijd wel van Visch voorsien. 't Is in de lente dat de Visch opklimt, en in den herfst dat ze afdaalt, en weder na de zee keert. Alsdan stelden sy de monden van hun fuiken na d' andere kant.

Alles 't geen ik tot hier toe van de zeden der Wilden, en van hun verscheidene manieren van doen, gesegt heb, moet niet verstaan worden als van 't geen 't welk zy certijdts deeden, daar ik hun begraavingen en oude plechtigheden van hun Uitvaarten by sal voegen. Als 'er iemand stierf, was 'er een groot gekryt in sijn hut. Alle sijn Maagen en Vrienden kwamen hem beweenen, 't geen drie of vier dagen duurde, sonder eeten. Ondertusschen maakte men sijn lijkreden. Ieder sprak, den een na den ander: want nooit spreeken se twee te gelijk, noch Mannen noch Vrouwen; waar in dese Barbaaren een schoone les geeven aan veele luiden, welke sich beschaafder en wyser achten als zy lieden zyn. Daar wierd een verhaal gedaan van des overleedens gantsche geslachtregister, van lid tot lid tot op hem toe, en wyders wat hy goedts en fraais gedaan had, de vertellingen die zy hem hadden hooren seggen wegens sijn Voorouders, de gasteryen die hy had gehouden, d' erkentenissen welken hy by alle gelegentheden had betuigd, de beesten die hy op de Jagt had gedood, en alle d' andere dingen welken zy raadsaam oordeelden tot lof van den overleeden te seggen; waar na het geschrey en gekerm sich verdubbelde, 't geen den Redenaar een weinigje deed ophouden. De Mannen en Vrouwen antwoorden hem van tijd tot tijd met een algemeen geween, altemaal te gelijk, en op een selve toon; en dikwils maakte de geen, die sprak, een stilstand, en begon met d' anderen te kermen en te schreyen. Eindelijk als hy alles gesegt had 't geen hy seggen wilde, ving 'er weer een ander aan, die noch gantsch iets anders zei als d' eerste. En alzo maakten zy altemaal na malkander ieder op zyn manier de lofreden van den overleeden, 't geen drie of vier dagen duurde eer het een eind nam.

Plechtigheden der Uitvaarten.

Hier na moest men groote *tabagie* maaken, dat 's te seggen, een gastery aanrechten, en sich verheugen over de groote voldoening, welke den overleeden sou hebben wegens dat

hy alle sijn Grootvaders, Maagen, en Vrienden ging besoeken, en de blijdschap die zy hebben souden over hem te sien, en hem op het heerlijkst te mogen onthaalen. Zy geloofden, dat, als zy dood waren, zy in een ander land souden gaan, daar alles in overvloed sou wesen, en daar men niet en arbeide. 't Gastmaal van de blydschap geëindigd zynde, moest men bereidselen maaken om den doode ter aarde te bestellen.

Ten dien einde gingen de Vrouwen schoone schorsen soeken, daar zy een soort van een kist af maakten, in de welke zy hem wel bewonden leiden. Daar na bracht men hem op een plaats, alwaar men uitdrukkelijk een stellazie opgerecht had, ter hoogte van acht of tien voeten, op de welke zy de kist neerzetteden, en omtrent een jaar lang staan lieten, tot dat de Zon het lijk t' eenemaal uitgedroogd had. Geduurende dien tijd beweenden de Vrouwen van den overleeden hem zo menigmaal als sy sich by malkander bevonden, maar zo lang niet als d' eerste reis. Zelden hertrouwden de Vrouwen, immers niet voor dat het jaar verstreeken was; en hebbende gemeenlijk kinderen die hen voeden konden, hertrouwden zy niet, en bleeven altijd met dese Kinderen in den weduwlijken staat.

't Jaar verstreeken, en het lijk uitgedroogd zynde, nam men het van daar, en bracht het op een andere plaats, die hun Kerkhof was, daar men het in een nieuwe koffer of kist lei, ook van Berkenschorsen, en terstond daar na in een groote kuil, die zy in d' aarde gemaakt hadden, in de welke alle de Maagen en Vrienden boogen, pylen, raketten, werppylen, Elandts-, Otters- en Beversrokken, kousen, schoenen, en alles 't geen tot de jagt en kleeding van nooden was, smeeten. Alle de Vrienden van den overleeden deeden hem ieder een geschenk van het schoonst en best 't geen sy hadden; strydende om 't seerst wie hem de beste gaaf sou geeven. Ten tijde dat zy van hun dwaalingen noch niet geneesen waren, heb ik hen snaphaanen, bylen, pijlyzers, en ketels aan den overleeden sien geeven; want zy vonden dit alles veel gemakkelijker tot hun gebruik, als hun houte ketels, hun steene bylen, en hun beene messen tot hun dienst in d' andere wereld geweest souden hebben.

Daar

Daar zyn dooden by mijn tijd geweest, die voor meer als twee duisend guldens aan pelteryen mee namen; 't geen de Franschen met bedroefde oogen aanzagen, en mogelijk ook met begeerige herten. Men dorst se echter niet uit de graven gaan halen; want dit sou een doodelijken haat en oorlog veroorsaakt hebben: 't geen niet voorsichtig was te waagen, dewijl de handel, dien wy met hen hadden, daar door t'eenemaal bedurven sou sijn geworden. Alle de begraavingen van Vrouwen, Jongmans, Vrysters, en Kinderen geschiedden op de selve wijs; maar het geschrey duurde zo lang niet. Men liet echter niet by een iegelijk te leggen 't geen tot zyn gebruik dienstig was, en het met hem te begraaven.

Men heeft groote moeite gehad om hen van dese dwaalingen te geneezen, hoewel men hen met bondige redenen bewees, dat alle dese dingen noodsaakelijk in d'aarde moesten verrotten, met byvoeging dat, zo sy slechts de moeite wilden neemen van 'er na te kijken, zy wel sien souden dat 'er niets met den doode ging. Men deed so veel, dat zy eindelijk bewilligden in een graf te openen, alwaar men hen toonde dat alles bedurven was. Daar was onder anderen een ketel gantsch van de roest doorgeeten, tegen de welke een Wild aangeklopt, en bevonden hebbende dat ze geen klank meer en had, begon hy luidts keels te schreeuwen, en zei, dat men hen bedriegen wilde. Wy sien de rokken wel, zei hy, en al het overige; en so zy 'er noch zyn, 't is een teken dat den overleeden ze in d'andere wereld niet van doen gehad heeft, alwaar sy diergelijke dingen genoeg hebben sedert den tijd dat men ze hen mee heeft gegeeven: maar wat de ketel belangt, die sy van doen hebben gehad, zynde onder ons een gereedschap van nieuwe invoering, en daar d'andere wereld niet af verzorgd kan worden, siet gy niet wel, zei hy, slaande nochmaals tegen de ketel aan, dat ze geen klank meer en heeft, en dat ze niet een woord en spreekt, vermits haar ziel haar heeft verlaaten, om den overleeden, aan wien wy ze gegeeven hebben, in d'andere wereld te gaan dienen?

Kluchtige redeneering van een Wild noopende de ziel van een kopere Ketel.

Men had groote moeite om sich te bedwingen van lagchen, maar noch grooter om hem beter t'onderrechten; want hebbende hem een andere getoond, die versleeten was, en

gezegt dat ze ook niet een woord en sprak: ha, zei hy, 't is om dat ze dood is, en dat haar ziel gegaan is in het land daar de zielen der ketels gewoon zyn te gaan. Men kon 'er voor die tijd geen andere reden af krijgen. Echter heeft men hen eindelijk met groote moeite dese dwaaling uit het hoofd gepraat, d' eenen door een beweeging van de Godtsdienst, d' anderen door het voorbeeld van onse gewoonten, en byna altemaal door de behoeftigheid der dingen die van ons komen, en waar af het gebruik hen van een onafschuivelijke noodsaakelijkheid is geworden, hebbende al hun keuken- en ander gereedschap de schop gegeeven, 't zy door de moeite welke sy hadden zo om het te maaken en 'er sich af te dienen, als door dat ze van ons voor huiden, die hen byna niets kosten, dingen konden krijgen, welke hen onwaardeerlijk scheenen, niet zo seer om hun nieuwheid als om het gemak 't geen zy 'er by vonden. Insonderheid heeft de ketel hen altijd, gelijk ook noch, het kostelijkste ding gescheenen, 't geen sy van ons konden trekken; 't welk een Wild, dien de Heer *de Razilly* van *Acadia* te *Parys* gestuurd had, op een geestige wijs te kennen gaf: want gaande door de straat *Aubry-Bouché*, daar toen ter tijd veel Ketelboenders woonden, vraagde hy a[an] [z]ijn Tolk, of ze geen Bloedverwanten van den Koning wa[ren], en of het niet het ambacht van de grootste Heeren des Rijks was. Dese kleine afwydering moet my niet doen vergeeten hier te seggen, eer ik dit Hoofdstuk wegens d' Uitvaarten eindig, dat om iets, wat het ook sou mogen wesen, 't welk geen dienst meer doen kan, uit te drukken, zy seggen, dat het dood is. By voorbeeld, als hun Canoo gebroken is, seggen zy, dat ze dood is; en so ook met alle andere dingen die niet meer dienen konnen.

XVI. HOOFD-

, zei hy, 't is
n het land daar
n kon 'er voor
heeft men hen
het hoofd ge-
Godtsdienst,
voonten, en
en die van ons
nafschuivelij-
hun keuken-
door de moei-
sich af te die-
en by na niets
waardeerlijk
m het gemak
ketel hen al-
gescheenen,
Wild, dien
had, op een
de straat *An-*
rs woonden,
rwanten van
van de groot-
ing moet my
t Hoofdstuk
t het ook sou
kan, uit te
eeld, als hun
; en so ook
nen.

HOOFD-

XVI. HOOFDSTUK.

't Onderscheid 't geen 'er is tusschen d' oude en de tegenwoordige Gewoonten der Wilden.

DE tegenwoordige Wilden houden noch d'oude begraaving in alle dingen, uitgesondert dat men niets meer in de graven legt, welke dwaaling zy t' eenemaal hebben laaten vaaren. Zy hebben sich ook ontslagen van die so veelvoudige en gewoone offeranden, welken zy als door hulde aan hun *Manitou* deeden, wanneer ze omtrent plaatsen kwamen daar eenig gevaar uit te staan, of daar eenig ongeluk gebeurd was; 't geen sy deeden om alle rampen van sich en hun huisgezin af te wenden. Ook hebben sy sich noch gebeterd wegens andere kleine bygeloovigheden, welken zy hadden, als beenen aan de Honden te geeven, Aalen te laaten braaden, en verscheidene andere diergelijken, welke t' eenemaal vernietigd zyn, so seer door een beweeging van belang als om eenige andere reden; want sy gaven 'er dikwils aan 't geen sy 't kostelijkst en raarst hadden: maar gelijk sy de zaaken, welke van ons komen, met sulk een lichtheid niet souden konnen krijgen, als sy wel hadden om Maarters-, Otters- en Bevershuiden, mitsgaders Boogen en Pijlen te vinden, en dat se bemerkt hebben, dat de Snaphaanen en andere dingen noch in hun Bosschen noch in hun Rivieren gevonden wierden, zyn se, so haast als hun offeranden hen te veel gekost hebben, minder godvruchtig, of, om beter te seggen, minder bygeloovig geworden. Zy oeffenen echter noch alle de selve manieren van jagt, met dit onderscheid nochtans, dat zy, in plaats dat sy hun Pijlen en Werpschichten met puntige en scherpgesleepene beestenbeenen wapenden, de selven tegenwoordig met yzers voorsien, welken men uitdrukkelijk maakt om aan hen te verkoopen: en hun Werpschichten zyn tegenwoordig gemaakt van een stuk van een degen, staande in een stok van seven of acht voeten lang, daar zy sich des winters, als 'er sneeuw legt, af dienen om op

Elan-

Elanden, Zalmen, en Bevers uit te schieten. Men beschikt hen ook yzere Harpoenen, van welker gebruik wy hier voor gesproken hebben.

De Snaphaan dient hen meer als dit alles tot hun Lente-, Zomer- en Herfstjagt, so op de Beesten als op de Vogelen. Met een Pijl schieten ze maar een Trapgans; maar met een schoot van een Snaphaan vijf of ses. Met een Pijl moesten ze dicht aan het Beest wesen, met een Snaphaan jaagen z' 'er van verre een kogel of twee in. De Bijlen, de Ketels, de Messen zyn hen veel gemakkelijker en draagbaarder, als 't geen dat sy in voorleeden tijd hadden, toen sy gehouden waren hun Hutten by hun monsterachtige Ketels nêer te slaan; in plaats dat ze sich tegenwoordig konnen gaan nedersetten daar se willen; en men kan seggen, dat d' onbeweegelijke Ketels toen ter tijd de voornaamste regel van hun leven waren, dewijl sy niet konden leeven als op de plaatsen daar se stonden.

Wat de Beverjagt geduurende den Winter belangt, zy geschied op de selve wijs als eertijdts; hoewel se tegenwoordig meer voordeel hebben met de Pijlen en Harpoenen, welke met yzer gewapend zyn, als met d' anderen daar sy sich eertijdts af dienden, en waar van sy het gebruik t' eenemaal verlaaten hebben.

Noopende hun Gasteryen, zy draagen sich daar omtrent gelijk sy van oudts deeden. De Vrouwen komen 'er niet in. Die hun stonden hebben, houden sich bysonder. Zy doen 'er altijd vertoogen, en rechten 'er danssen aan; maar d' uitgang is de selve niet. Sedert dat se Wijn en Brandewyn gedronken hebben, zyn se het vechten geweldig onderworpen geweest. Hun krakeel spruit gemeenlijk uit hun staat; want sat zynde, roemen sy sich altemaal groote Kapiteinen te wesen; 't geen geschillen onder hen veroorsaakt. In 't begin hadden se weinig Wijn of Brandewyn van doen om dronken te worden: maar tegenwoordig drinken se wel anders sedert dat se met de Visschers hebben omgegaan. Zy geeven niet meer na de Wijn, en willen niet als Brandewyn hebben. Zy heeten 't geen drinken zo se sich niet vol suipen, en gelooven niet gedronken te hebben zo se niet vechten en malkander

Geneigdheid der tegenwoordige Wilden tot de dronkenschap, en de daar uit spruitende gevechten.

der dood ſlaan. Niettemin, als ze aan 't drinken gaan, neemen hun Vrouwen de Snaphaanen, Bylen, geſtokte Degens, Boogen en Pijlen uit hun hutten weg, ja ſelfs ook de Meſſen van hun hals; ſulks dat zy hen niets laaten, daar ſy malkander mee konnen dooden: en ſy dulden het ſonder een woord te ſeggen, indien het voor het drinken geſchied; anders ſouden de Vrouwen niet in de Hutten durven komen. En zo haaſt als ſy hen alles, daar ſy malkander mee konnen kwetſen, ontnomen hebben, draagen ſy het ver in het Boſch, daar ſy ſich met alle hun Kinderen in gaan verbergen. Hier na mogen ſe vechten zo lang als ſe willen, de Vrouwen komen 'er niet weer na omkyken voor des anderen daags morgens als ſe benuchterd zyn. By deſe gelegentheid geſchied hun gevecht niet als met de ſtaaken van hun Hutten, die ſy in ſtukken breeken om 'er malkander mee toe te dekken; en d' arme Vrouwen ſijn genoodſaakt weer andere ſtaaken en ſchorſen te gaan ſoeken, om het gebrokene te herſtellen: en ſe durven noch niet een woord kikken, anders ſouden ſe ſlagen krygen.

Indien 'er iemand onder hen gekwetſt word, verſoekt de geen, die 't gedaan heeft, hem vergiffenis, ſeggende, dat hy dronken was; en daar mee is 't alles beſlecht. Maar zo 'er iemand dood is gebleeven, moet de Moorder, buiten de bekentenis van ſijn dronkenſchap en de vergeeving die hy verſoekt, eenig geſchenk aan de Weduwe doen, daar alle d' anderen hem toe veroordeelen, en om de volkomene vrede te maaken, noch een drinkgelag betaalen. Indien hy geen Huiden heeft, (dat 's even zo veel als of men zei, ik heb geen geld) om Brandewyn te koopen, moet hy ſijn Snaphaan, ſijn Deken, of iets anders verkoopen, om ſe te krygen; en 't geen hen dikwils vijf of ſes Huiden gekoſt heeft, ſullen zy aan de Viſſchers voor een fles of twee met Brandewyn geeven. Thans vallen zy weer aan 't drinken; en zo de Brandewyn, dien zy gekocht hebben, niet bekwaam is om hen dronken te maaken, ſullen ſy alles geeven 't geen zy hebben om noch meer te bekomen, dat 's te ſeggen, dat ſe niet ſullen ophouden van drinken zo lang als ſe iets hebben. Aldus bederven de Viſſchers hen t' eenemaal. Want aan de

Wooningen wil men hen zo veel niet geeven, dat se sich tot doodslaans toe vol konnen suipen; en men verkoopt se hen duurder. 't Zyn de Kapiteinen en Matroozen die se hen beschikken, daar se niet meer aan komt te staan als den inkoop; en hoewel zy se beter koop geeven, winnen zy 'er echter veel op: want alle de kosten van het Schip worden door de Reeders gedraagen; boven dat het Scheepsvolk ook noch met de Wilden handel drijft met Beschuit, Looden, nieuwe Lijnen, Zeilen, en veele andere dingen, tot kosten der gemelde Reeders. Dit doet, dat zy twee of drie maal meer aan de Wilden geeven, als men hen aan de Wooningen geeft, alwaar niets en is van het welk de bloote vracht of overvoering niet festig guldens per vat kost, sonder den inkoop en de lekkasie; behalven dat men aan de Wilden, t' elkens als se aan de Wooningen komen, een teug Brandewijn, een stuk Brood, en Tabak geeft, hoe sterk sy ook mogen wesen, Mannen en Vrouwen. Wat de Kinderen belangt, men geeft hen niet als Brood. Zy krygen ook noch het selfde als se weer weg gaan. Daarenboven moet men veele lieden buiten de kost met loongeld onderhouden. Alle dese beleeftheden en gaven syn voorheen ingevoerd geworden om de Wilden aan de Wooningen te lokken, ten einde hen te gemakkelijker in het Geloof en den Christelijken Godtsdienst te konnen onderwysen; 't geen men alreedts omtrent een groot getal had gedaan, door de sorgen der Eerwaardige Vaders Jesuiten, die eindelijk weer voortgegaan zyn, siende dat 'er niets meer te doen was met lieden welken de verkeering met de Visschers in een gestadige dronkenschap onderhield.

Hun handel met de Visschers tot na leel der Wooningen.

Tegenwoordig, zo haast als de Wilden in de Lente uit het Bosch komen, verbergen sy al hun beste Huiden, en brengen 'er eenigen aan de Wooningen, om hun recht van drinken, eeten, en rooken te hebben. Zy betaalen een gedeelte van 't geen men hen in den Herfst geleend heeft om af te bestaan: anders souden zy van honger moeten sterven. Zy seggen, dat het 't alles is 't geen hen hun Jagt geduurende de gantsche Winter voortgebracht heeft. Zo haast als sy vertrokken zyn, gaan sy de Huiden, welken sy in de Bosschen verbor-

verborgen hebben, weerhaalen, en vervoegen sich omtrent de passazien der Visschers, daar se de wacht houden. Als se nu eenig Schip in 't oog krygen, maaken se een grooten rook, om hen te verwittigen dat se daar zyn. 't Schip nadert op dit teken aan het land; en de Wilden neemen eenige Huiden, en gaan in hun Canoos sitten, om het te gemoet te vaaren. Zy worden van het Scheepsvolk wel ontfangen; men geeft hen te eeten en te drinken, zo veel als se willen, om hen aan de gang te helpen; en men vraagt hen, of ze veel Huiden hebben, en of 'er geen andere Wilden in het Bosch zyn als zy lieden. Zo se seggen van ja, en dat se Huiden hebben, laat men terstond een kanonschoot met het grootste stuk doen, om hen te verwittigen dat se aan boord sullen komen. Zy blijven in geen gebreke, zo haast als sy het kanon gehoord hebben, en brengen hun Huiden mee. Ondertusschen kruist het Schip daar omtrent een dag of twee, verwachtende de Wilden, die hen een of twee Huiden komen brengen, en met de selve çier ontfangen worden als d' eersten, welke ook noch deel hebben aan het goed onthaal 't geen men aan de laatstgekomenen doet, en weer op nieuws met hen aan 't drinken tijgen. Men moet aanmerken, dat, als men maar blootelijk Huiden zegt, sonder andere byvoeging, men Elandtshuiden meent, daar de beste Kolders af gemaakt worden.

Den avond gekomen zynde, gaan sy weer na land met eenige vatjes Brandewijn, en beginnen met malkander te drinken, maar niet veel, uit vrees van dronken te worden. Zy stuuren maar Vrouwen weer aan het Schip, die een Huid heen, en Brandewijn weer te rug brengen; en dese Vrouwen worden van tijd tot tijd alzo heen gesonden, en komen altijd met Brandewijn belaaden weder. Maar zo gy begeert te weeten, waarom dat se niet op een tocht zo veel haalen als ze drinken willen; 't is om dat de Vrouwen nooit een keer na het Schip doen, of ze brengen een vijf-en-twintig of dartig beschuiten mee, die hen voor eenige schorsse Schotelen en *Peschipotijs* vereerd worden. Dese *Peschipotijs* zyn vercierde leere beursen om tabak in te doen, welken de Vrouwen op een geestige wijs weeten te werken.

Een *Peschipoty* is alles 't geen met een band of riem toegebonden of getrokken word, gelijk een beurs, mits dat het niet grooter en zy als een sak om een Getyboek in te draagen. Men maakt 'er van Maarters, Eekhoorns, Muskesratten, en andere kleine Dieren; anderen van Elandts- en Zeewolvenhuiden: desen zyn so breed als een hand, en een weinigje langer. d' Eene zyde word over d' andere gelegt, en met een leere band, die 'er verscheidene maalen omgaat, toegebonden; op de manier als de leere Brieventassen. Die van huiden hebben snoeren als de beursen; en alle dese *Peschipotijs* dienen om tabak of lood tot de jagt in te doen. De Wildinnen vermangelen ze aan de Visschers na de vellen en het çieraad, 't geen gemaakt word met rood en paarsch Egelshair, en somtijdts met hun Porcelein, daar ik hier voor af gesproken heb. Hier krijgen ze veele dingen van de Matroozen voor; want daar is niemand die 'er niet een hebben wil ten kosten van de korf, dat 's te seggen, van de Scheepsbeschuit en drank. Zy brengen ook Maarters, Eekhoorns, enz. tot bonte halsdoeken, en andere dingen welken de Juffers draagen. Niet dat se op ieder tocht alles verkoopen 't geen ze meebrengen; zy weeten hun tijd daar al te wel toe waar te neemen: maar alleenlijk om se te toonen, en de Scheepslieden happig te maaken. Zy belooven aan den een en den ander, en geeven niet een beet. Geduurende al desen handel doet men hen groote beloften, zo sy hen willen komen vinden ter plaatse daar se gaan ankeren om hun visschery aan te stellen; 't geen de Wildinnen niet en feilen met alle sekerheid toe te seggen: waarna ieder Bootsgezel hen heimelijk, sonder dat het zyn makkers sien, noch wat beschuit in de hand duuwt. Zy neemen alles aan, versekerende hen dat se hen by sullen komen; maar zy gaan 'er so haast niet, en verwachten eerst weer andere Schepen. Daar komen 'er geen voorby, van de welken zy niet op de selve manier twee of drie quintaalen Beschuit en goede vatjes met Brandewijn krijgen, voor twee of drie Huiden die zy geeven. En zo lang als se aan de Schepen konnen gaan, drinken se sich nooit vol; want zy souden alsdan het oordeel niet konnen behouden, 't geen zy van nooden hebben om de Matroozen en Kapiteinen

piteinen te doeken, en hun brood te krijgen: behalven dat, so lang als sy in koelen bloede konnen gaan, sy drinken sonder dat het hen iets kost, so Mannen en Vrouwen; en zy weeten 't sodanig te beleggen, dat se eindelijk de maag vol krijgen ten kosten van een ander, eer sy aan de Brandewijn, dien sy verhandeld hebben, raaken. Zo seer zyn sy op hun belang en vermaak geset, en so loos om de geenen, die sich op hen vertrouwen, te bedriegen.

De Schepen hen verlaaten hebbende, beginnen sy uit ernst aan land te drinken. Zo 'er eenige Vrouwen by hen blijven, die den drank gaarne meugen, hoewel ze versekerd sijn van wel geslagen te sullen worden, bekommeren zy 'er sich niet mee, als ze sich maar vol mogen suipen. De geenen, die zo duur niet drinken willen, vertrekken sich met hun Kinderen in de Bosschen, en komen niet weer te voorschijn voor dat al de dronkenschap over is, die bywijlen twee of drie dagen na malkander duurt sonder benuchtering; waar na sich veele hoofden, armen, en beenen seer beschadigd vinden, en niet weinig hair uitgetrokken. Daar valt dan niet anders te doen, dewijl een iegelijk getekend is, als te denken om sich te geneezen. Hun grootste remedie is die Gom van Dennenboom, welke souverain voor de wonden is, even als de Balsem, indien 'er geen beenen gebroken zyn; en in sulk een geval weeten sy sich ook al te helpen, en de selven in hun voorigen staat te herstellen. Thans moeten zy sich weer vervoegen daar de Visschers zyn, alwaar sy het selve leven weder aanvangen so lang als ze te drinken hebben, en sich t'eenemaal naakt maaken, dat 's te seggen, dat se alles verkoopen, en alles verdrinken, bewaarende alleenlijk beschuit voor de winter. Aldus brengen sy den gantschen zomer en een gedeelte van den herfst door, so lang als 'er Schepen aan de kust zyn; en daar gaat geen jaar voorby of daar worden langs de gantsche kust ses, seven, en acht Wilden door dronkenschap om 't leven gebracht.

De Vrouwen en groote Dochters drinken ook wel steelswijze, en gaan sich ten dien einde in de Bosschen verbergen. De Bootsgezellen weeten de vergaderplaatsen; want sy zyn de geenen die den Brandewijn beschikken, en hen so dron-

ken maaken, dat zy 'er alles mee doen konnen wat se begeeren. Dese handel met de Schepen heeft hen t' eenemaal bedurven; sulks dat zy sich met de Religie gantsch niet meer bekommeren. Zy sweeren by God, zyn dieseggen en bedriegsters, en hebben die suiverheid niet meer als voorheen, noch Vrouwen noch Dochters, immers de geenen die drinken. 't Is geen schande voor een Dochter Kinderen te hebben: zy word 'er te eer om genomen, dewijl men versekering heeft dat se niet onvruchtbaar is. De geen, die haar trouwt, neemt de Kinderen aan. Zy verstooten hun Vrouwen tegenwoordig niet, gelijk ze voorheen gedaan hebben, en hebben ook so veel Vrouwen niet meer, zynde geen goede Jaagers ter oorsaak van hun dronkenschap, en dat 'er de Beesten so overvloedig niet meer en zyn.

Verdurvenheid van zeden door den drank veroorzaakt.

Behalven alle de snoodheden, daar ik af gesproken heb, hebben de Visschers hen geleerd sich van malkander te wreeken. De geen, die een kwaad hert tot zyn Makker draagt, sal hem in geselschap doen drinken tot dat hy hem dronken gemaakt heeft, terwijl hy sich wel sorgvuldig wacht. Ondertusschen gelaat hy sich ook vol te zyn, gelijk d' anderen, en vangt een krakeel aan. 't Gevecht begonnen zynde, heeft hy een bijl, of eenig ander yzertuig 't geen hy van te vooren heeft verborgen, daar hy na toe loopt, en zyn man mee dood slaat. Hy vervolgt den dronkaart te speelen, en word de laatste wakker. Des anderendaags zegt men hem, dat hy den ander gedood heeft, daar hy sich moeyelijk over toont, brengende tot zyn ontschuldiging te berde, dat hy dronken geweest is. Indien de doode getrouwd was, doet of belooft dese valsche dronkaart een geschenk aan de Weduwe; en zo 't een Jongman is, betuigt hy het selve leedwesen aan den Vader en de Moeder, insgelijks met belofte van hen geschenken te doen. Maar so de Gesneuvelde Broeders of Maagen heeft, die hem beminnen, mag de Moorder sich wel verzekerd houden, dat men het selfde sal doen, en dat zy sich vroeg of laat op hem sullen wreeken.

Ziet daar een groot onderscheid tusschen hun tegenwoordige en voorleedene zeden. Indien sy altijd de vryheid hebben van de Schepen te hanteeren, zal het in 't toekomende

noch

noch arger gaan; want hun Huiden zyn so veel niet meer waard als voor desen: en konnende geen drank met goedheid krijgen, sal men ze hen met geweld moeten geeven, gelijk sy de Schepen, welken zy alleen hebben gevonden, 't geen dikwils gebeurt, alreedts gedreigd, en selfs een klein Scheepje, 't geen alleen in een haven lag, daar toe gedwongen hebben, mitsgaders ettelijke Chaloepen die in 't verschieten van de Visch ver van hun Schepen op de vangst uit waren. Dit is de vergelding van alles, 't geen zy hen hebben geleerd; en de Wilden, welken de Visschers in *Vrankrijk* hebben gebracht, hebben daar noch toe geholpen door de verkeering met de lasteraars in de herbergen, en schandelijke plaatsen, daar men hen gebracht heeft; en vervolgens de oorlogen, welken de Franschen d' eenen tegens d' anderen hebben gevoerd, om malkander door hun eerzucht, en de begeerte van alles te hebben, uit hun besittingen te stooten. 't Geen de Wilden wel weeten te seggen, als men hen vertoont, dat men niet moet steelen, noch de Schepen berooven; want zy voeren ons terstond te gemoet, dat wy het wel onder ons doen. Neemt gy malkander uw Woningen niet af? seggen zy; en slaat gy malkander daarom niet dood? hebben wy 't u niet sien doen? waarom wilt gy dan niet, dat wy het doen? Zo men ons niet geeven wil 't geen wy van nooden hebben, sullen wy het neemen. Dit seggen sy tegenwoordig; daar ik geen hulpmiddel toe zie als met het Land te bevolken, en, om daar toe te geraaken, dat Zijn Majesteit een iegelijk hanthaave in 't geen dat hem toebehoort, sonder het, na dat men het in een goeden staat gebracht heeft, aan een ander te geeven, gelijk men byna altijd tot noch toe heeft gedaan, en de geenen bedurven die wel genegen waren het te bevolken, om 'er sodanigen in te zetten die niet anders en sochten als groote profijten van handel; 't welk zo overvloedig niet gevonden hebbende, als zy 't sich hadden ingebeeld, hebben zy alles verlaaten, en met al hun groots opgeeven een hoop tijdts verlooren, en selfs het Land bedurven, 't geen tegenwoordig in staat sou zyn van sich te handhaaven, en den Koning de groote voordeelen, die hy 'er af getrokken heeft, te behouden: gelijk hy z' 'er ook

noch

noch af sou trekken, zynde het Land zo goed als het is, indien het bewoond was gelijk het behoorde te wesen. Waar over ik hoop dat God de geenen, die deel aan de bestiering van den Staat hebben, alle de betrachtingen zal inboezemen, welke hen konnen brengen tot d' uitvoering van een voor den Koning zo glorieuse onderneeming, als ze nut en voordeelig kan wesen aan de geenen die daar belang in sullen neemen; 't geen ik wensch dat zy doen mogen, voornaamentlijk tot de eere Godts.

E Y N D E.

